

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KARŞILAŞTIRMALI HARP TARİHİ: NAPOLYON
KARŞISINDA RUS SAVUNMASI
VE
İSTİKLAL SAVAŞI'NDA TÜRK DİRENİŞİ

Tolga ÖZTÜRK

Danışman

Prof. Dr. Bayram BAYRAKDAR

İZMİR - 2019

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : TOLGA ÖZTÜRK
Öğrenci No : 2016800688
Tez Başlığı : Karşılaştırmalı Harp Tarihi: Napolyon Karşısında Rus Savunması ve İstiklal Savaşı'nda Türk Direnişi

Savunma Tarihi : 18/07/2019
Danışmanı : Prof.Dr.Bayram BAYRAKDAR

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>
Prof.Dr.Bayram BAYRAKDAR	- Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç.Dr.Nedim YALANSIZ	- Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç.Dr.Cihan ÖZGÜN	- Ege Üniversitesi

İmza

TOLGA ÖZTÜRK tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği() / oy çokluğu() ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum Karşılaştırmalı Harp Tarihi: Napolyon Karşısında Rus Savunması ve İstiklal Harbi'nde Türk Direnişi adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

31/08/2019

Tolga

ÖZTÜRK

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Karşılaştırmalı Harp Tarihi: Napolyon Karşısında Rus Savunması Ve İstiklal

Harbi'nde Türk Direnişi

Tolga ÖZTÜRK

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Tarih Programı

Tarihte çok az sayıda sefer ve savaş, gerek sebepleri, cereyan şekilleri, hareket tarzları, kullanılan stratejiler ve taktikler bakımından birbirine benzer. Bu bağlamda Napolyon'un 1812 Rusya Seferi ile Yunan Küçük Asya Seferi, tarafların silahlı unsurlar vasıtasıyla birbirlerine politikalarını kabul ettirme ve bu baskılara direnmeleri açısından benzemektedir. Bu çalışmadaki amacımız, arşiv belgelerinden ve yayınlanmış kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler ölçüsünde karşılaştırmalı tarih metodunu kullanarak, Napolyon'un 1812 Rusya Seferi'nde Rus Savunması ve Türk İstiklal Harbi'nde Türk Direnişi'ni ortaya koymaktır.

Nitekim, Fransız İhtilal Savaşları sonucunda Fransa'da idareyi ele alan Napolyon, 1812'de Rusya'ya girmiş, benzer şekilde 1919'da Yunanistan ise başta İzmir olmak üzere Batı Anadolu'yu işgale başlamıştı. Gerçekleşen bu hareketlerin arkasında, Rus Çarı I'inci Alexander'ın Tilsit Antlaşması'nı, Mustafa Kemal (Atatürk)'in ise Sevr Antlaşması'nı kabul etmemesi yatmaktadır. Bu amaçla da Fransız ve Yunan tarafları, isteklerini kabul ettirebilmek için silahlı unsurlarını harekete geçirmişlerdi.

Grande Armée ile Rusya'ya giren Napolyon, kısa ve çabuk bir zafer umuduyla Rus ordularını kovalamaya başlamış, Napolyon'un ordusuyla muharebeye hazır olmayan Rus orduları da geri çekilmeye başlamış ve Napolyon'u Rusya'nın içlerine çekmişlerdi. Düzenli bir ordudan büyük oranda

yoksun olan Türkler de milis güçler toparlayarak Yunan işgal gücüyle çatışmaya başlamış ve düzenli bir ordu kurma çalışmalarına girişmişlerdi.

Düzenli ordularını toparlayarak Yunan Küçük Asya Ordusu ile birkaç muharebe gerçekleştiren Türkler, Sakarya Muharebesi ile topyekün bir mücadeleye girişmişler, Smolensk'ten Moskova'ya doğru geri çekilen Ruslar da benzer bir hareketle Borodino yakınlarında Napolyon ile muharebeyi kabul etmişlerdi.

Sonuç olarak, Rusya ve Anadolu toprakları içlerine çekilerek büyük kayıplar vermiş olan Fransız ve Yunan orduları, artan Rus ve Türk direnişi karşısında hareketlerini sürdürememiş ve sonunda Rus takip muharebeleri ve Türk Büyük Taarruzu ile Fransızlar Berezina Nehri'ne, Yunanlılar ise Ege Denizi'ne dökülmüşlerdi.

Bu seferler sonucunda Anadolu'da bağımsız, çağdaş ve egemen bir Türk devleti kurulmuş, Avrupa'da ise 1812'deki bozgunundan sonra Napolyon'a karşı VI'ncı Koalisyon kurulmuş ve bu koalisyon ile Napolyon arasında gerçekleşen 1813 Almanya Seferi sonucunda, Bavyera, Württemberg, Vestfalya ve Saksonya gibi Fransız uydu devletleri, tekrar bağımsızlıklarına kavuşmuşlardı.

Anahtar Kelimeler: Napolyon, 1812 Seferi, Rusya, Atatürk, İzmir, Sakarya, Borodino, Karşılaştırma, Küçük Asya Seferi, Savunma.

ABSTRACT

Master's Thesis

**Comparative Military History: Russian Defence Against Napolyon and Turkish
Resistance in the Independence War**

Tolga ÖZTÜRK

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of History

History Program

In history, very few campaigns and battles are similar in terms of both the reasons, the models of action, the manners of action, the strategies and tactics used. In this context, Napolyon's 1812 Russian Campaign and the Greek Asia Minor Campaign are similar in terms of the parties' acceptance of their policies to each other through armed elements and their resistance to these pressures. Our goal in this study is to present the Russian Defence in Napolyon's 1812 Russian Campaign and the Turkish Resistance in the Turkish War of Independence by using the comparative history method according to the information obtained from the archive documents and published sources.

As a matter of fact, Napolyon, who took over the control in France as a result of the French Revolutionary Wars, invaded Russia in 1812. Similarly, in 1919 Greece started to invade and occupy Western Anatolia, especially İzmir. Behind these movements, the Russian Tsar Alexander I refused to accept the Treaty of Tilsit and Mustafa Kemal (Atatürk) refused to accept the Treaty of Sevres. To this end, the French and Greek sides mobilized their armed elements in order to put those treaties into effect.

Napolyon, who entered Russia with *Grande Armée*, started to chase Russian armies in the hope of a short and quick victory. The Turks, who were largely deprived of a regular army, also gathered militia forces and started to clash with the Greek occupation force and started to work for to found and establish a regular army.

After the foundation and establishment of their regular army, the Turks carried out several battles with the Greek Asia Minor Expedition Army, engaged in a total struggle with the Battle of Sakarya. The Russians, who retreated from Smolensk to Moscow, finally accepted a battle with Napolyon near Borodino in a similar action.

As a result, the French and Greek forces, which had suffered great losses by their invasion deep into Russian and Anatolian soil, were unable to continue their operations in the face of increasing Russian and Turkish resistance and eventually Russian chasing battles and the Turkish Grand Offensive had brought the French into the waters of the Berezina River and the Greeks into the waters of the Aegean Sea.

Keywords: Napolyon, 1812 Campaign, Ataturk, Izmir, Russia, Borodino, Sakarya, Asia Minor Campaign, Defence, Comparison

**KARŞILAŞTIRMALI HARP TARİHİ: NAPOLYON KARŞISINDA RUS
SAVUNMASI VE İSTİKLAL HARBİ'NDE TÜRK DİRENİŞİ
İÇİNDEKİLER**

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
EKLER LİSTESİ	xii

GİRİŞ	1
-------	---

**BİRİNCİ BÖLÜM
NAPOLYON'UN RUSYA SEFERİ ÖNCESİ AVRUPA**

1.1. 1812 ÖNCESİ AVRUPA	5
1.2. FRANSIZ VE RUS PLANLARI	8
1.2.1. Rus Planı	8
1.2.2. Fransız Planı	9
1.2.3. Tarafların Sefer Hazırlıkları	11
1.2.3.1. Fransız Sefer Hazırlıkları	11
1.2.3.2. Rus Sefer Hazırlıkları	14
1.3. TARAFLARIN ORDULARI	17
1.3.1. Fransız Ordusu	17
1.3.1.1. Fransız Piyadesi	20
1.3.1.2. Fransız Topcusu	22
1.3.1.3. Fransız Topcu Sistemleri	23
1.3.1.3.1. Gribeauval Sistemi	24
1.3.1.3.2. 11'inci Yıl Sistemi	25
1.3.1.4. Fransız Süvarisi	26

1.4. RUS ORDUSU	27
1.4.1. Rus Piyadesi	28
1.4.2. Rus Topçusu	29
1.4.3. Rus Süvarisi	30
1.5. NAPOLYON'UN DOĞUYA DOĞRU SESSİZ YÜRÜYÜŞÜ	32
1.6. FRANSIZ İLERİ HAREKETİ, RUS ÇEKİLMESİ VE ÇARPIŞMALAR	36
1.6.1. Mir Muharebesi	36
1.6.2. Saltanovka Muharebesi	37
1.6.3. Ostrovno Muharebesi	39
1.7. BAŞARISIZ RUS KARŞI SALDIRISI VE NAPOLYON'UN KANAT HAREKÂTI	42
1.7.1. İinci Krasne Muharebesi	43
1.7.2. Smolensk ve Valutina Tepesi Muharebesi	45
1.7.3. Borodino Muharebesi	48
1.8. NAPOLYON MOSKOVA'DA	56
1.9. FRANSIZ GERİ ÇEKİLİŞİ VE RUS TAKİBİ	59
1.9.1. Vinkovo Ve Maloyaroslavets Muharebeleri	59
1.9.2. Viazma Muharebesi	62
1.9.3. İkinci Krasne Muharebesi	63
1.9.4. Berezina Muharebesi	67

İKİNCİ BÖLÜM

İSTİKLAL SAVAŞINDA TÜRK DİRENİŞİ

2.1. 1919 ÖNCESİ GENEL DURUM	69
2.1.1. İzmir'in İşgali	72
2.1.2. Kuvayı Milliye	73
2.2. KUVAYI MİLLİYE'NİN LOJİSTİK ORGANİZASYONU: İNSAN KAYNAKLARI, SİLAH VE EKİPMAN TEDARİĞİ VE FİNANSAL KAYNAKLARI	74
2.1.1. İnsan Kaynakları	74
2.1.2. Silah ve Ekipman Tedariği	74

2.1.3. Kuvayı Milliye'nin Finansal Kaynakları	75
2.3. MİLLÎ MÜCADELE'DE KUVA-YI MİLLÎYE'NİN BATI ANADOLU'DAKİ FAALİYETLERİNDEN ÖRNEKLER	76
2.3.1. Malgaç Baskını	76
2.3.2. Erbeyli Baskını	77
2.3.3. Tellidede Muharebeleri	79
2.4. YENİ DÜZENLEME: KUVA-YI MİLLÎYE'DEN DÜZENLİ ORDUYA GEÇİŞ	80
2.4.DÜZENLİ ORDULARIN KARŞILAŞTIRILMASI	82
2.4.1. Türk Ordusu	82
2.4.1.1. Türk Piyadesi	82
2.4.1.2. Türk Süvarisi	83
2.4.1.3. Türk Topçusu	83
2.4.1.4. Türk Zırhlı Birlikleri	84
2.4.1.5. Türk Hava Kuvvetleri	85
2.4.2. Yunan Ordusu	85
2.4.2.1. Yunan Piyadesi	86
2.4.2.2. Yunan Süvarisi	86
2.4.2.3. Yunan Topçusu	86
2.4.2.4. Yunan Zırhlı Kuvvetleri	87
2.4.2.5. Yunan Hava Kuvvetleri	87
2.5. DÜZENLİ ORDU'NUN MUHAREBE ÖRNEKLERİ	87
2.5.1. Birinci İnönü Muharebesi	87
2.5.2. İkinci İnönü Muharebesi	89
2.6. KÜTAHYA-ESKİŞEHİR ÇARPIŞMALARI VE SAKARYA NEHRİNİN DOĞUSUNA GERİ ÇEKİLİŞ	91
2.6.1. Sakarya'nın Doğusuna Çekilme Ve Toparlanma Sürecinde Dış Yardımlar Ve Tekalif-İ Milliye Emirleri	93
2.6.2. Rusya Tarafından Yapılan Yardımları	94
2.6.3. Yerli Kaynaklar Vasıtası İle Yapılan İkmaller ve Menzil Teşkilatı	95
2.6.4. Tekalif-i Milliye Emirleri ve Halktan Toplanan Yardımlar	97
2.6.5. Sakarya Meydan Muharebesi	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
NAPOLYON KARŞISINDA RUS SAVUNMASI VE İSTİKLAL SAVAŞIN'DA
YUNAN SALDIRISI KARŞISINDA TÜRK DİRENİŞİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. TARAFLARIN İNSAN, SİLAH SAVAŞ VE CEPHE AÇILIŞ SÜREÇLERİNDE ORDULARIN DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	119
3.1.1. Seferlerin Gelişim Aşamasında Orduların Durumunun Karşılaştırılması	120
3.1.2. Seferlerin Sonlanma Aşamasında Tarafların İnsan Gücü Bakımından Karşılaştırılması	121
3.1.3. Tarafların Taktik ve Strateji Bakımından Karşılaştırılması	122
3.1.4. İlk İşgal Hareketleri ve İlerlemeler Açısından Karşılaştırılmaları	123
3.1.5. Muharebe Taktikleri Açısından Karşılaştırılmaları	124
3.1.6. Liderlerin Karşılaştırılması	133
3.1.6.1. Napolyon Bonaparte	133
3.1.6.2. Barclay de Tolly	136
3.1.6.3. Mikhail Kutuzov	138
3.1.6.4. Mustafa Kemal (Atatürk)	141
SONUÇ	146
KAYNAKÇA	150
EKLER	

KISALTMALAR

ATASE	Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Arşivi
C.	Cilt
s.	Sayfa numarası
ss.	Sayfadan sayfaya
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Şekiller

ek s. 1

GİRİŞ

“Karşılaştırmalı Tarih: Zaman ve mekân açısından farklı iki toplum veya zaman ve mekân açısından yakın ve birbirlerinden sürekli etkilenmiş iki toplumun karşılaştırılmasıdır. Çok temel olarak farklı zamanlarda veya coğrafi çevrede benzer tarihi olayların düzenli incelenmesidir. Karşılaştırmalı Tarih, detaylı inceleme ve karşılaştırma için birçok bilgi toplar ve sonra önemli benzer ve farklı durumları karşılıklı tanımlamak için çalışır.”¹

Biz de bu çalışmamızda karşılaştırmalı tarih metodunu kullanarak Napolyon’un 1812 Rusya Seferi ile Yunanistan’ın Küçük Asya Seferi’ni karşılaştırmaya çalıştık. Bilindiği gibi, Fransız İhtilali ile birlikte Avrupa’da yayılmaya başlayan yeni fikirler, Avrupa’nın monarşilerini rahatsız etmeye ve hatta bu monarşilerin varlıklarını tehdit etmeye başlamıştı. Bu tehdit ve rahatsızlıklara daha fazla dayanamayan Avrupa monarşileri, yeni kurulmuş olan Fransız Cumhuriyeti(*République Française*)’ni ortadan kaldırmak, ihtilalin getirmiş olduğu özgürlük, eşitlik, adalet gibi fikirleri bastırarak Fransa’nın eski idare biçimi olan Fransız Monarşisi(*Royaume de France*)’ni ülkeye tekrar hakim kılmak istemekteydiler. Bu amaç doğrultusunda Fransa Cumhuriyeti ile mücadele etmek amacıyla çeşitli koalisyonlar kuran Avrupalı monarşiler, 1792 ile 1803 yılları arasında gerçekleşecek seferler ve muharebeler dizisi olan Fransız İhtilal Savaşları’nı başlatmış oldular.

İhtilal Savaşları esnasında kendisini gösteren bir topçu komutanı olan Napolyon Bonaparte, 1803’e gelindiğinde Fransa’nın başına geçmiş, kısa süre içinde Fransa’yı bir imparatorluk haline getirmiş ve Fransa İmparatorluğu(*Empire Français*)’nun da ilk imparatoru olmuştur.

İmparator olması ile birlikte Napolyon, Avrupa içlerine bir dizi seferler düzenlemiş ve 1812’ye kadar Avrupa’nın büyük kısmını hâkimiyeti altına almıştır. Ancak Britanya hala Napolyon’un etki alanının dışındaydı ve Trafalgar (1805) Deniz

¹ Atik, Kayhan, “Tarih Araştırmalarında Yeni Bir Yöntem: Karşılaştırmalı Tarih”, **Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl 5, Cilt 5, Sayı 16, Prof. Dr. Refik Turan Özel Sayısı, 2014, s. 272.

Muharebesi ile deniz hâkimiyetini kaybeden Napolyon, Britanya'yı dize getirmek için başka bir yol arayışındaydı. Bu arayışı sonucu, Kıta Ablukası Sistemi'ni ortaya çıkaran Napolyon, Rusya da dâhil olmak üzere neredeyse bütün Avrupa'yı bu sisteme bir şekilde dâhil etmişti.

Ancak bu sisteme dâhil olmasıyla birlikte Rusya, günden güne ekonomik sıkıntılar çekmeye başlamış ve bir süre sonra bu sistemden çekilmiştir. Rusya'nın bu sistemden çekilmesi de, Napolyon'un 1812 Rusya Seferi'nin başlıca sebeplerinden birisi olmuştur. Bu bağlamda Napolyon, Rusya'yı Kıta Ablukası Sistemi'ne tekrar dahil etmek amacıyla, Fransa'nın silahlı unsuru olan Fransız Ordusu'nu ve Fransa'nın bazı müttefiklerini komutası altında toplayarak *Grande Armée* olarak adlandırılacak büyük orduyu toplamıştır.

Benzer bir durum da I'inci Dünya Savaşı sonrasında, Mondros Ateşkes Antlaşması ile işgal edilmiş olan Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yaşanmıştır.

Paris Barış Konferansı'nda Venizelos, I'inci Dünya Savaşı esnasında, Yunanistan'ın İtilaf Devletleri'ne vermiş olduğu desteğin karşılığı olarak, Batı Anadolu'daki bazı bölgelerin Yunanistan'a bırakılmasını istemişti ve Venizelos'un bu isteği İtilaf Devletleri tarafından kabul edilmişti. Öte yandan I'inci Dünya Savaşı öncesi ve esnasında İtilaf Devletleri tarafından yapılan gizli antlaşmaları hayata geçirmek için Mondros Ateşkes Antlaşması uygulamaya konmuştu. Bunun sonucu olarak da Yunanistan, İzmir'i işgal etmişti ve bu işgale bir tepki olarak Batı Anadolu'da Türk direniş hareketi başlamış oldu.

Bu çalışmadaki amacımız, Napolyon'un 1812 Rusya Seferi'nin sebep ve sonuçları ile Yunan Küçük Asya Seferi'nin sebep ve sonuçlarını karşılaştırmalı tarih metodunca ortaya koymaya çalışmaktır.

Araştırmanın Amacı

Modern Savaş Sanatı'nın Topyekün Harp Kanununca sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapılışı, nasıl örgütlendiği ve toplumların kaderini nasıl tayin ettiğini günümüz insanına perspektif sunma adına değerlendirmek amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Uzmanlarca modern ve demokratik savaşlar olarak değerlendirilen, toplumları baştan sonra örgütleyen ve bir amaca yönelten orduların özgürleştirici ve devlet inşasındaki yeri çok önemlidir. Napolyon'un Rusya Seferi ve Rus savunması başta Avrupa devletleri olmak üzere sosyal, ekonomik ve siyasal değişim ve dönüşüme neden olmuştur. Yunanlılar karşısında Türk İstiklal Savaşı bağımsız, modern bir Türkiye Cumhuriyetinin ortaya çıkmasına yol açması açısından önemlidir. Ayrıca Türk direnişi ve daha sonra kurulan bağımsız ve egemen bir devlet. Emperyalist güçler altında ezilen pek çok ulusa örnek olması açısından önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada yöntem olarak, tarama modeli ve doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma problemi ile ilgili Ankara ve İzmir Milli Kütüphaneleri'nde veri ve kaynak taraması yapılmış, burada bulunan kitaplar, makaleler, tezler, periyodik yayınlar, bibliyografyalar, yasalar, genelgeler, incelenmiştir. İnternet vasıtasıyla konuyla ilgili başta YÖK Tez Veri Tabanı ile üniversitelerde yapılan tezler taranmış, ayrıca, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ile ATASE Arşivin'de bulunan kaynaklar ve belgeler İncelenerek elde edilen veriler, belgeler doküman incelemesi yapılarak analiz edilmiş ve başlıklar oluşturulmuştur.

Problem Cümlesi

Napolyon Karşısında Rus Savunması ve İstiklal Savaşı'nda Türk Direnişi

Alt Problem Cümleleri

Problemi ortaya çıkarmak ve değerlendirmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Yapılan seferlerde tarafların askeri ve siyasi liderlerinin kabiliyetleri seferlerin gidişatını nasıl etkilemiştir?
2. Seferler strateji ve taktik açıdan nasıl gerçekleştirilmiştir?
3. Topyekûn Harp kuramı gereği orduların insan, silah ve ekipman gücü savaşların gidişatını ve sonucunu nasıl etkilemiştir?
4. Napolyon Karşısında Rus Savunması ve İstiklal Savaşı'nda Türk Direnişi karşısında siyasi otoriteler, silahlı unsurları hangi amaçlarla nasıl kullanmışlardır?
5. Salt sayı ve ateş üstünlüğü savaşların seyrini ve sonucunu nasıl etkilemiştir?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma Napolyon'un 1812 Rusya Seferi ve İstiklal Savaşı'nda Türk direnişi ile sınırlıdır. Çalışmanın Kuvayı Milliye Dönemi Batı Anadolu ile sınırlandırılmıştır. Çoğunlukla Kuvayı Milliye olarak adlandırılan milis kuvvetlerinin çalışmaları İzmir'in işgali sonrası Batı Anadolu'da Yunanlılara karşı kurulan cephelerde gerçekleşmiştir. Bunun için Güney Cephesi ile Doğu'daki olaylar çalışma dışı tutulmuştur. Çalışma Napolyon'un 1812 Rusya Seferi ile 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgali ile başlayıp 9 Eylül 1922 tarihlerini kapsamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NAPOLYON'UN RUSYA SEFERİ ÖNCESİ AVRUPA

1.1. 1812 ÖNCESİ AVRUPA

Son 10 yıl içinde Napolyon, Fransa'nın sınırlarını doğuda Polonya'dan batıda İspanya'ya, kuzeyde Hamburg'dan güneyde İtalya'ya kadar genişletmiş, Fransa'yı büyük bir imparatorluk haline getirmişti. Bu imparatorluk oluşurken pek çok ufak krallık ve prenslik de Fransa tarafından ilhak edilmişti.

Fransa tarafından ilhak edilmeyen diğer krallık ve prenslikler de ya kendi rızaları ile ya da Napolyon'un askeri müdahaleleri vasıtasıyla Fransa'ya ve dolayısıyla Napolyon'a itaat etmeye mecbur kılınmıştı. Bu şekilde Napolyon, kıta Avrupası'ndaki dominant hükümdar, Fransa da dominant devlet statüsüne ulaşmış oldu. Ancak Britanya, hala Napolyon'a karşı direnmekte ve Napolyon'a karşı hala Avrupa'da girişimlerde bulunmaktaydı. Özellikle 1805 Trafalgar Deniz Muharebesi ile Britanya'nın Fransa'ya karşı olan bu muhalefeti şiddetlenmiş, denizlerdeki üstünlüğünü büyük ölçüde kaybeden Fransa, Britanya ile başka mücadele yolları aramaktaydı. En sonunda Napolyon, Britanya'nın diğer Avrupa devletleri ile olan ticari ilişkilerini keserek Britanya'yı ekonomik bir savaş ile yenmeyi tasarlamıştı. Bunun için de Napolyon, Kıta Ablukası (Continental System) denen oluşumu başlattı. Bu şekilde Britanya, ordusunun ve donanmasının mali ihtiyaçlarını karşılayamayacak, kendisini finanse edemeyecek ve uzun vadede Fransa'ya ve Napolyon'a boyun eğecekti.² Napolyon bütün bunları gerçekleştirirken Batı ve Orta Avrupa'yı kendi kontrolüne almıştı. Ancak doğuda, hala tam olarak Napolyon'un kontrolüne girmemiş bir dev yatmaktaydı: Rus İmparatorluğu.

1807'de Freidland Muharebesi ile Napolyon karşısında mağlup olan Rusya, Fransa ile Tilsit Barışı'nı imzalamıştı. Bu barış antlaşmasına göre Fransa ile Rusya bir ittifak kurmuştu.³ Bu ittifakta Fransa, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya İmparatorluğu arasında çıkacak bir savaşta Rusya'ya destek sözü vermekte, Rusya da

² Caulaincourt, Armand-Augustin-Louis, **With Napoleon in Russia**, Çev. Jean Hanoteau, New York, Morrow Press, s. 9.

³ Kerautret, Michel, **Les grands traités de l'empire (1804-1810)**, Paris, Nouveau monde editions / Fondation Napoleon, ss. 270-290.

Britanya'ya karşı olan Kıta Ablukasına dâhil olma sözü vermektedir.⁴ Ayrıca bu antlaşmayla Polonya, Varşova Düklüğü olarak kısmi bir bağımsızlığa kavuşmuştu. Ancak Polonya'nın bu kısmi bağımsızlığı Rusya'yı rahatsız etmekteydi.⁵

Savaşın Sebepleri

Her ne kadar Alexander ile Napolyon birbirlerine karşı olan barışçıl politikalarında samimi olsalar da aralarındaki gerginlik sürmekteydi. İki hükümdar zaman zaman birbirlerini dost olarak,⁶ zaman zaman da devletlerinin çıkarları yüzünden düşman olarak görmekteydiler. Alexander, Osmanlılardan Moldova'yı ve Valaçya'yı (Eflak) ve hatta İstanbul'u alarak Rusya'yı Karadeniz yoluyla Akdeniz'e bağlamayı istemekteydi. Ancak Napolyon ise Rusların Akdeniz'e hiçbir şekilde ulaşmamasını istiyordu ve Alexander'ın bu planına tam anlamıyla karşıydı. Daha da kuzeyde, yeni yeni kurulmuş olan Varşova Düklüğü ve bu bölgedeki Fransız nüfuzu da Alexander'ı rahatsız etmekteydi. Her ne kadar Varşova Düklüğü, Prusya'dan alınan topraklar üzerinde kurulmuş, Rusların işgalinde bulunan Polonya topraklarına dokunulmamış olsa da bu bölgede Fransız nüfuzu günden güne artmaktaydı. Bunun yanında Britanya'ya karşı uygulanan Kıta Ablukası da Rusya'nın ekonomisinde büyük hasar oluşturmuştu çünkü Britanya ile olan ticaret, Fransa ile olan ticarete oranla daha karlıydı ve Rusya'nın hayati ihtiyacı olan ürünlerin büyük bir kısmı Britanya ile ticaretten elde edilmekteydi.

Fransa ve Rusya arasındaki gerginlik, 1808'de Fransa ile Avusturya'nın arasının iyice açılmasıyla kendisini göstermeye başladı. Napolyon ve Alexander, 1808 Eylül'ünde Erfurt'taki kongrede buluştu. Bu buluşmada Napolyon, Avusturya'ya yapmayı planladığı sefer için Alexander'dan destek istedi ve karşılığında Alexander'ın Moldovya'yı ve Valaçya'yı almasına onay verdi. Fakat Napolyon'un Alexander'dan aldığı tek şey, içi boş bir söz oldu ve Napolyon, Erfurt Kongresi'nden ayrılırken Alexander onun için bir rakip hükümdar konumundaydı.⁷

⁴ Roberts, Andrew, **Napoleon: A Life**, Penguin Group, Londra, 2014, ss. 458-459.

⁵ Riehn, Richard Karl, **1812: Napoleon's Russian Campaign**, Wiley Press, New York, 1991, s. 25.

⁶ Tatischeff, Serge, **Alexandre Ier et Napoleon d'après leur correspondance inédite (1801-1812)**, Paris, Perrin et Cie, Libraires-Éditeurs, 1891, ss. 285-411..

⁷ Armaoğlu, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi-Sayı: 169. 1997, ss.69-73.

1809'da Fransa ile Avusturya arasında savaş çıktığında Rusya, 1807'de ittifak kurduğu Fransa'nın yanında savaşa katıldı. Ancak Ruslar, Rus-Avusturya sınırındaki birkaç ufak bölge dışında herhangi bir ilerleme göstermedikleri gibi Avusturyalılar üzerinde askeri bir baskı kurmadılar ve bunun sonucunda Avusturyalılar kuvvetlerini Fransızlar üzerinde yoğunlaştırma şansı buldu. Her ne kadar bu durum Avusturya'nın savaşı kazanmasını sağlamasa da Rusların bu hareketsizliği Napolyon'u kızdırmıştı. Rusların bu hareketine Napolyon da, Galiçya topraklarının Avusturya sınırları içinde kalan kısmını Varşova Düklüğü'ne bırakarak cevap verdi. Napolyon'un bu hareketi de aynı derecede Alexander'ı sinirlendirdi ve Fransız-Rus ilişkileri daha da gergin bir hal aldı.

Bütün bu yaşananların içinde, 1812 Seferi'nin en temel sebebi yine de Britanya'ya karşı uygulanan Kıta Ablukası'nın Rusya tarafından delinmesidir.⁸ Alexander sadece Kıta Ablukasını delmekle kalmamış, Rus limanlarına yanaşan tarafsız gemilerin de sayıları arttırılmıştı. Bunun yanında Çar Alexander, Aralık 1810'da yayınladığı bir emirle de Rusya'ya ithal edilen lüks malların hepsine (Fransız malları da dâhil) ağır bir gümrük vergisi koydu. Bu durum Napolyon'a açık ve net bir şekilde Rusya'nın fiilen Kıta Ablukasından çekildiğini gösteriyordu.

Fransa ile Rusya'nın arasındaki gerginlik 1811'de de devam etti. 1811'in başında Napolyon, Kıta Ablukasının bütünlüğünü bahane ederek Hollanda'yı ve çevresindeki Hansa bölgelerini ilhak etti. İlhak edilen bölgelerin içinde Rus Çarı Alexander'ın kayın biraderi, Oldenburg Dükü'nün de toprakları vardı ve bu ilhak, Fransa ile Rusya arasındaki ilişkiyi daha da gergin bir noktaya taşıdı.

Fransa ile Rusya'yı savaşa taşıyan ilk adımı Napolyon 1812 yılının Ocak ayında müttefiki olan Alman devletlerine bir "şikâyetler mektubu" göndererek Ren Konfederasyonu'nun sınırlarının tehlikede olduğunu ileri sürerek attı. Aynı ayın 27'sinde ise kardeşi ve aynı zamanda Westfalya Kralı olan Jerome'dan ordusunu 15 Şubat'a kadar hazırlamasını istedi. Aynı zamanda Napolyon, Avusturya'dan 40.000, Prusya'dan da 20.000 asker hazırlamalarını istemişti. 8 Şubat'a gelindiğinde Napolyon, kendi ordusu için hazırlanma emri verdi.

⁸ Riehn, s. 24.

Mart 1812'ye gelindiğinde Napolyon, İsveç Pomeranyası'nı ilhak etti.⁹ Bu hareketi Rusya'ya karşı yapacağı seferde cephe gerisini ve kanatlarını korumak için yapılmış bir hamleydi ve Napolyon bu hamlesiyle İsveç'i Rusya'nın safına itmiş oldu.¹⁰

Aynı ay, Paris'te bulunan Rus elçisi Kurakin Çar Alexander'ın ultimatomunu Napolyon'a ilettili. Bu ultimatomu göre Napolyon Prusya'dan çekilecek, Oldenburg Dükü'ne topraklarını iade edecek ve Fransa ile Rusya arasında tarafsız bir tampon bölge oluşturacaktı. Ancak Napolyon bu ultimatomu reddetti. Artık savaş kaçınılmazdı.

Mayıs ayına gelindiğinde Napolyon'un orduları hazırıldı. Birliklerinin büyük kısmı Danzig ile Varşova arasında konuşlandırılmıştı. 26 Mayıs'a gelindiğinde Napolyon, İmparatorluk Karargâhı'ndan yayınladığı bir emirle Niemen Nehri'ne doğru ordusunun ilerlemesi emrini verdi ve sonunda *Grande Armée* harekete geçti.

1.2. FRANSIZ VE RUS PLANLARI

1.2.1. Rus Planı

1811'de Rusya, Fransa ve Fransa'nın müttefikleri ile olası bir savaşa dair planlama içindeydi. Zira Napolyon'un Rus Çarı Alexander'a Kıta Ablukası için yaptığı baskılar artmıştı. Aynı zamanda Varşova Düklüğü de Rusya'nın batı sınırı için bir tehdit oluşturmaya başlamıştı. Bu plana göre Rusya, öncelikle Fransa'nın müttefikleri olan İsveç, Prusya ve Avusturya ile savaşarak bu devletleri savaş dışı bırakacaktı. Olası bir Prusya saldırısına karşı, General Wittgenstein'in ordusu hazır bulunmaktaydı ve Prusya'nın Napolyon'un tarafında olacağı kesinleştiği takdirde Prusyalıları savaş dışı bırakmak için Wittgenstein kendi ordusuyla saldıracaktı. İsveç'in olası bir saldırısına karşı Fin sınırındaki muhafızlar ile 20.000 kişilik bir¹¹ kolordunun hazır bulundurulması düşünülmüştü. Ancak Avusturya ile Rusya

⁹ Barton, Sir Dunbar Plunket, **The Amazing Career of Bernadotte 1763–1844**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1930, s. 265.

¹⁰ Berdah, Jean-Francois, **The Triumph of Neutrality: Bernadotte and European Geopolitics 1810–1844**, Revue d'Histoire Nordique, 2009, s. 45.

¹¹ Clausewitz, Carl von, **The Campaign of 1812 in Russia**, Çev. Francis Egerton, John Murray Books, Londra, 1843, s. 12.

arasında çıkacak bir savaş durumunda Rusya, kuvvetlerini Tuna Nehri boyunca konuşlandıracak ve savunma pozisyonuna geçecekti.

1812'nin bahar aylarına gelindiğinde Prusya'nın ve Avusturya'nın Napolyon tarafında olacakları kesinleşmiş görünmekteydi. Bu gelişmenin karşısında Rus tarafı, General Phull'un planını uygulamaya karar vermişti. Phull'un planına göre Napolyon Rusya'ya saldırdığı takdirde General Barclay de Tolly, ordusunu sınır bölgesinden geriye, Drissa Mevkii'ne doğru geri çekecekti. Bu hamle karşısında Napolyon'un, Barclay de Tolly'yi takip edeceği varsayılmış ve Tolly'yi takip eden Napolyon'un güney (sağ) kanadına Bagration'un saldırması öngörülmüştü. Bagration'un bu saldırısı ile de Tolly'yi takip etmekte olan Fransız kuvvetinin yedek kuvvetleri ile irtibatı Bagration'un kuvvetleri ile kesilecekti.¹² Bu plan, Napolyon'un işgaline karşı yapılacak savunmanın sınır bölgelerinde başlatılması prensibine göre yapılmıştı.

Şayet Napolyon Rus planına uygun hareket eder ve Bagration ile çatışmaya girerse, de Tolly Drissa Mevkii'ni boşaltacak, Napolyon güneyde Bagration ile çatışırken zayıf kalan Fransız kuzey kanadına saldırarak ve Niemen Nehri'ni geçerek nehrin batısında kalan Fransız kuvvetlerini yok edecekti. Eğer Napolyon, Niemen'i zayıf sayılabilecek bir kuvvetle geçerse ve nehrin batı yakasında kuvvetlerinin çoğunluğunu bırakırsa da, de Tolly kuvvetinin yarısını Drissa'da bırakıp kalan kuvvetleriyle Bagration ile güneyde meşgul olan Napolyon'u kuzeyden vuracaktı.¹³

1.2.2. Fransız Planı

Rusya Seferi'ni planlarken Napolyon'un ilk hedefi, 4 hafta içinde Rus kuvvetleri ile Rusya'nın batı sınırına yakın bölgelerde bir ya da iki belirleyici muharebe ile savaş dışı bırakarak Rus Çarşısı'nı barışa ve kendi isteklerini kabule zorlamaktır. Napolyon, orduları yok edildikten sonra Çar Alexander'ın tekrardan Kıta Ablukasına dâhil olmayı kabul edeceğini düşünmekteydi.

Rusya'nın batı sınırı Pripet Nehri boyunca uzanan bataklıklarla kaplıydı. Napolyon bu bataklık bölgenin hangi tarafından ilerleyeceğine karar vermek zorundaydı zira bataklık bölgenin kuzeyi Moskova'ya daha hızlı ulaşım sağlamakla birlikte Napolyon'u, St. Petersburg'u da tehdit edebileceği bir noktaya yerleşmesine

¹² Clausewitz, s. 15.

¹³ Clausewitz, s. 24.

imkân vermekteydi. Güney kısmı ise Kiev yolu üzerinden daha sıcak ve verimli toprakların olduğu topraklara erişilebilir ve Napolyon, yerinde ikmal sistemini uygulayabilirdi. Ancak güney yolu daha uzundu ve Moskova ile Petersburg gibi önemli yerleşim yerlerine olan yolu da hayli uzatmaktaydı.

Napolyon, kuzey yolundan ilerleyecek bir stratejiyi tercih etti. Orduları Polonya'da, Vistül Nehri'nin yakınlarında toparlanacak ve ardından Niemen Nehri'ne doğru hareket edecekti. Bu hareketiyle Napolyon, Barclay de Tolly'nin kuvvetleri ile Bagration'un kuvvetlerinin arasına girip bu iki kuvvetin birleşmesini önlemeyi umuyordu.¹⁴

Napolyon'un yaptığı sefer planı, etkili bir şekilde uygulanabilmesi için hazırdaki kuvvetlerin çok büyük bir kısmının kullanılmasını gerektirmekteydi. Napolyon doğuya, Vilna'ya doğru geri çekileceğini tahmin ettiği de Tolly'yi takip ederken güneyden Schwarzenberg ve Reynier oyalama ve daha sonra kuşatarak kanattan vurma amacıyla Bagration'a karşı manevralar yapacaktı. Schwarzenberg'in ve Reynier'in bu hareketinin başarıya ulaşabilmesi için de, Napolyon'un kardeşi Jerome Bonaparte'in önemli bir rolü vardı. Jerome, Varşova'dan doğuya doğru hızlıca hareket edecek ve Bagration'un birliklerinin kuzeye ilerlemesini önleyecek, bu hareketiyle de Schwarzenberg ve Reynier'in birliklerine vakit kazandıracaktı.¹⁵ Napolyon bu planla Bagration'un hareket ve manevra kabiliyetini kısıtlayarak yerinde tutmayı ummaktaydı. Eğer bu plan Napolyon'un istediği doğrultuda giderse de Tolly'nin kuvvetleri iki hafta gibi bir sürede yenilmiş olacak, de Tolly'yi mağlup eden Napolyon güneye doğru yönelecek ve yerinden kıpırdıyamayan Bagration'un kuvvetlerini sağ kanadından, Grodno yakınlarında vuracaktı.¹⁶

Napolyon, sefer başladığında Rusların üç farklı şekilde tepki verebileceğini düşünmüştü. Napolyon'a göre Ruslar doğuya doğru hareket edebilir, St. Petersburg'u ve Moskova'yı savunmayı düşünebilirlerdi. Bu durumda Napolyon da doğuya doğru ilerleyecek, kendi ordusunun hız avantajını kullanarak de Tolly ile Bagration'un kuvvetleri arasındaki boşluğa yerleşecek ve bu iki orduyu sırasıyla savaş dışı bırakacaktı. Napolyon'un düşündüğü ikinci ihtimal ise de Tolly'nin Drissa'daki mevkiyi bırakıp güneye, Bagration'un kuvvetlerine doğru hareket edip bu

¹⁴ Clausewitz, s. 49.

¹⁵ Clausewitz, s. 48.

¹⁶ Clausewitz, s. 48.

kuvvetlerle birleşecekti. Zira de Tolly'nin kuvvetleri Bagration'un kuvvetlerinden daha üstün durumdaydılar ve olası bir birleşme hareketinde de Tolly'nin kuvvetlerinin Bagration'un kuvvetlerine oranla bu manevrayı gerçekleştirebilme şansı daha yüksekti. Bu durumda Napolyon'un bu iki kuvvetin birleşmesini önlemesi zordu ancak bu iki kuvvet birleştiği takdirde iki orduyu aynı anda, Pripet Bataklıklarının bulunduğu bölgede sıkıştırabilir ve yok edebilirdi. Rusların gösterebileceği bir diğer tepki ise de Tolly'nin doğuya doğru geri çekilmesi ile Bagration'un Varşova'ya saldırmasını içeriyordu. Bu durumda Napolyon ana ordu gücüyle (Bkz: I'inci Ordu Grubu) de Tolly'yi mağlup ederken güneyden Varşova'ya ilerleyecek Bagration'u Schwarzenberg ile Reynier'e bırakabilirdi.

Napolyon'un bu öngörülerinde iki büyük sorun vardı. Bu sorunlardan ilki, Napolyon'un aynı anda her yerde bulunamayacak olmasıydı. Her ne kadar Napolyon ordularını ve kolordularını komuta eden mareşallerine ve generallerinin muharebe alanındaki kabiliyetlerine güvense de, bu komutanların İnisiyatif alarak kendi başlarına bazı stratejik harekâtları başarıyla sonuçlandırabileceklerine pek inanmıyordu. Bu durumda da Napolyon'un orduları kendi başına idare etmesi gerekmektedir.

İkinci sorun ise Napolyon'un sefer stratejisinin Rusların ya bazı önemli şehirleri savunmak için savunmada kalacakları ya da karşı saldırıya geçecekleri varsayımına dayanmaktaydı. Zira Ruslar, Napolyon ile muharebe etmek yerine devamlı geri çekilmeye başladıklarında Napolyon alternatif bir plan üretmekte zorluk çekecekti ve Rusları her tuzağa düşürüp muharebeye zorlama deneyişinde kendisini, Rusları takip ederken biraz daha doğuya çekilmiş bulacaktı.

1.2.3. Tarafların Sefer Hazırlıkları

1.2.3.1. Fransız Sefer Hazırlıkları

Napolyon, Rusya seferi için hazırlıklarına 1810'da başladı. Hazırlık olarak Napolyon'un ilk işi, Polonya'da ve Alman Prenslüklerinde bulunan kalelere erzak,

silah ve mühimmat yığınağı yaptırmak oldu.¹⁷ Bunun yanında Napolyon, Rusya ile ilgili yazılmış bütün kitapları okumaya başladı ve özellikle İsveç Kralı XII'nci Charles'ın 1709 Rusya Seferi ile ilgili olanları.¹⁸

Erzak, silah ve mühimmat yığınaklarının oluşturulması esnasında Napolyon, düzenleyeceği sefer için ihtiyacı olan insan gücünü de hesaplamaya başlamıştı. Rusya'nın coğrafyası, dönemin Rus ordusu ve kendi muharebe deneyimlerini gözden geçiren Napolyon, bu seferi için 500.000'e yakın belki de daha fazla askere ihtiyacı olacağını düşündü ve bu askerleri toplamak için nüfuzu altındaki her bölgeye emirler gönderdi. Bunun yanında Napolyon, seferi için toplayacağı askerlere tek başına komuta etmesinin çok zor olacağını hesaplayarak ordusunu üç ordu grubuna ayırdı. Bu ordu grupları sırasıyla;

I'inci Ordu Grubu: komutada Napolyon Bonaparte olmak üzere;
47.000 Mevcutlu İmparatorluk Muhafızları: Yaşlı Muhafızların komutasında Mareşal Lefebvre, Genç Muhafızların komutasında Mareşal Mortier, Muhafız Süvarilerin komutasında ise Mareşal Bessières bulunmaktaydı. Muhafız Topçuların komutası ise Napolyon'da olmakla birlikte Napolyon bu birliğini yedek topçu birliği olarak planlamıştı. Bu ordu grubunun diğer birlikleri ise;

- Mareşal Davout'un 72.000 mevcutlu I'inci Kolordusu,
- Mareşal Oudinot'un 37.000 mevcutlu II'nci Kolordusu,
- Mareşal Ney'in 39.000 III'üncü Kolordusu,
- General Nansouty'nin 12.000 mevcutlu I'inci Süvari Kolordusu,
- General Montbrun'un 10.500 mevcutlu II'nci Süvari Kolordusu,
- Prens Eugene'in 46.000 mevcutlu IV'üncü Kolordusu,
- General Gouvion'un 25.000 mevcutlu VI'nci Kolordusu,
- General Grouchy'nin 10.000 mevcutlu III'üncü Süvari Kolordusu,
- Kral Jerome Bonaparte'ın 18.000 mevcutlu VIII'inci Kolordusu,
- General Poniatowski'nin 36.000 mevcutlu V'inci Kolordusu,
- General Reynier'in 17.000 mevcutlu VII'nci Kolordusu ile,

¹⁷ Mikaberidze, Alexander, **Napoleon and the Operational Art of War**, çev. Michael Leggiere, Leiden & Brill Publishings, Boston, 2016, ss. 271-272.

¹⁸ Mikaberidze, 2016, s. 270.

- Mareşal MacDonald'ın 32.000 mevcutlu X'uncu Kolordusu sol kanadı korumakta,

General Schwarzenberg'in 34.000 mevcutlu Yedek Avusturya Kolordusu ise sağ kanadı korumaktaydı.¹⁹ Bütün bu kuvvetler, sadece Napolyon'un ordusunun üç ayrı grubundan birini oluşturmaktaydı. Diğer iki grup, II'nci Ordu Grubu Mareşal Victor'un komutasında ve III'üncü Ordu Grubu Mareşal Augereau'nun komutasında olmak üzere, geride kalacak, I'inci Ordu Grubu'nun hem yedek kuvveti olarak davranacak hem de garnizon kuvveti görevi görecek.

Hazırlıklarına Fransa'nın olası bir saldırıya maruz kalması ihtimalini de ekleyen Napolyon, kendisi Rusya Seferi ile meşgulken Fransa'nın savunması için yaşları 20 ile 26 arasında değişen 80.000 kişiyi de silahaltına almış ve bu birlikleri desteklemek amacıyla 2 Genç Muhafız Alayı, 32 Piyade taburu, 8 süvari bölüğü, 48 top bataryası, 155 depo ve ikmal taburunu Fransa'da bırakmıştı.

Bu hazırlıklarının yanında Napolyon, Rusya Seferi esnasında ordusunun yerinde ikmal mantığıyla savaşı sürdürebileceğini ummaktaydı. Ancak Rusya üzerine yapmış olduğu incelemeler sonucunda Napolyon, ordusunun büyüklüğünün ve Rusya'nın sert koşulları yüzünden bunun pek de mümkün olmadığını farkına varmış, bu yüzden de ordusuna sefer sürecinde (Napolyon Rusya Seferi'nin kendi planından uzun sürebileceği ihtimalini de göz önünde bulundurarak fazladan stok yapılması emrini vermişti.) ihtiyacı olacak malzemelerin toplanmasını emretmişti. Napolyon'un bu hazırlıkları göz önünde bulundurulduğunda, Napolyon'un Rusya Seferi'nde ordusunun karşılaşacağı güçlüklerin pekâlâ farkında olduğu ve bu güçlüklerin üstesinden gelmek için hazırlık yaptığı görülebilmekte. Zira Napolyon'un ordusu, sefer sırasında silah, cephane ve erzak yokluğundan ziyade, bu malzemelerin birliklere ulaştırılmasıyla ilgili sorunlar yaşamıştı.²⁰

Lojistik, Napolyon için büyük bir çıkmaz oluşturmuştu. Çünkü Napolyon'un ordusu o güne kadar toplanmış en büyük ordu olmakla birlikte seferini gerçekleştireceği Rus toprakları altyapı bakımından eksik, yolların çoğu topraktandı. Toprak yollar da yağışlarla birlikte çamurlanıyor ve yük arabalarının çamura saplanmalarına sebep oluyordu. Bu durum da ordusu hız ve manevraya dayalı olan

¹⁹ Clausewitz, ss. 46-47.

²⁰ Mikaberidze, s. 272.

Napolyon'un hızını büyük ölçüde düşürecekti. Bu yüzden Napolyon, Rusya Seferi boyunca ağırlıklarını ve ikmal malzemelerini taşımak üzere 24 iâşe taburu oluşturdu.²¹ Bu taburlardan dördü 600 kilogram taşıyabilen hafif arabalarla donatılmıştı. Kalan taburlardan diğer bir dört adedi 1.000 kilogram taşıyabilen 600 ağır arabalara sahipti. Geriye kalan 252 tabura da 1.500 kilogram taşıyabilen ve 4 adet hayvanla çekilmesi gereken çok ağır arabalar verilmişti Bu araçların çekilmesi için de Napolyon, 200.000 civarında sığır, öküz ve ata ihtiyaç duyacağını hesaplamıştı. Bu hayvanların 80.000'i süvari birliklerinin atları, 30.000'i topçu birliklerinin atları ve kalanı lojistik taburlarının çeki hayvanları idi. Bunun yanında her asker, 4 gün yetecek tayınını da sırt çantasında taşımaktaydı.

Fransız tarafında yapılan bütün bu planlar incelendiğinde, bu planların çok iyimser bir bakış açısıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar askerlerin ihtiyacı olan erzak, medikal malzeme, silah ve mühimmat stoklanmış ve ikmal konvoylarına yüklenmiş olsa da ikmal hatları Rusya'nın çamuruna saplanacak, askerlerin yürüyüşlerine yetişemeyecek ve sürekli Rus Kazaklarının yıpratıcı taciz saldırılarına maruz kalacaklardı. Üstelik bütün bu planlamada, Moskova'ya kadar gidileceği düşünülmemişti.²²

1.2.3.2. Rus Sefer Hazırlıkları

1810'da Barclay de Tolly Savaş Bakanı olarak Çar Alexander tarafından atandı ve Rus ordusunda bir dizi reformlara başladı. Bu reformlardan ilki, Rus ordusunu Fransız ordusu gibi kolordu sistemine yöneltmekti. Bu kolordu sisteminde her Rus kolordusu bünyesinde iki piyade tümeni, bir süvari taburu, iki topçu tugayı ve bir batarya atlı-topçu bulunduracaktı. Her piyade tümeni bünyesinde iki piyade tugayı ve bir hafif piyade tugayı bulundurmaktaydı. Bu tugayların da her biri üç taburdan oluşmakta ve bu tugayların her iki taburu ana muharip güçle hareket ederken bir taburu da lojistik birlikleriyle ilerlemek üzere organize edilmişti. Bu şekilde tertip edilen piyade tümenleri, 800 askerden oluşan 20 tabura bölünmüştü. Kolordu komutanları da iyi askerlerden oluşmakta ve bu komutanların çoğu da muhafız ya da süvari birliklerinden gelmekteydi. Daha düşük rütbeli piyade subayları

²¹ Mikaberidze, s. 271.

²² Mikaberidze, s. 278.

pek önemli görülmemekteydi ancak sıradan askerler iyi eğitimli, disiplinli ve muharebe için şevклиydi.

1812'ye gelindiğinde Rus ordusundaki piyade birlikleri toplamda 6 muhafız alayı, 14 el bombacısı alayı, 50 hafif piyade alayı ile 94 piyade alayından oluşmaktaydı.

Süvari birlikleri ise toplamda 6 muhafız süvari alayı, 8 zırhlı süvari alayı (кирасир кавалерия), 36 atlı-avcı (dragon) alayı, 11 hussar (hafif süvari) alayı, 5 uhlan (hafif süvari) alayı ve 15.000 (ilerleyen tarihlerde 30.000'i bulacak) Rus Kazakları alayı bulunmaktaydı.

1812'nin Haziran ayında Rus ordusunun silahaltındaki toplam asker sayısı 400.000'in biraz üzerindeydi.²³ Ancak bu askerlerin 200.000'e yakını batı sınırında ya da sınıra kaydırılabilecek bölgelerde iken diğer 200.000'i de yeni silahaltına alınmış ve eğitimde olan askerler ile garnizon birlikleri olarak iç bölgelerde bulunmaktaydı.²⁴

Savaşın başladığı günlerde Barclay de Tolly, Rus ordusunun en önemli komutanı konumundaydı. Hala Savaş Bakanı olan de Tolly aynı zamanda I'inci Batı Ordusu'nun da komutanıydı. Her ne kadar savaşın ilk günlerinde Çar Alexander tüm ordunun başkomutanı durumunda olsa da savaş ilerledikçe Alexander bu sorumluluğun üstesinden gelemeyecek ve tüm komutayı Savaş Bakanı olan de Tolly'ye bırakacaktı. Başkomutanlık görevini alan de Tolly de bazı sorunlar yaşamaktaydı. Barclay de Tolly'nin ailesinin bir tarafı, 17'nci Yüzyıl'da bölgeye yerleşmiş bir İskoç'tu. Bu durum da Rus subayları arasında de Tolly'yi bir 'yabancı' durumuna düşürmekte ve çoğu zaman de Tolly'nin vermiş olduğu geri çekilme emirlerine iyi gözle bakılmamaktaydı.

Barclay de Tolly'den sonra Rus ordusundaki en önemli ikinci komutan ise Prens Peter Bagration'du. Gürcistan Prensi olan Bagration, II'nci Batı Ordusu'nun komutanıydı. Cesur ama pervasız olan Bagration aynı zamanda da sabırsız ve de Tolly'ye oranla daha tutulan bir komutandı. Bu iki komutan birbirleriyle devamlı tartışma halinde olsalar da Bagration emir-komuta zincirine bağlı bir komutan olarak de Tolly ne zaman kendisine ihtiyaç duysa, de Tolly'nin yardımına koşmuştu.

²³ Clausewitz, s. 12.

²⁴ Clausewitz, , ss. 12-13.

Savaşın arifesinde Rus kuvvetleri Rusya'nın batı ve güney sınırlarına yayılmış bulunmaktaydı. Bu kuvvetler sırasıyla;

- Kuzeyde Barclay de Tolly'nin I'inci Batı Ordusu, bünyesinde
- Wittgenstein'in I'inci Piyade Kolordusu,
- Baggovut'un II'nci Piyade Kolordusu,
- Tuchkov'un III'üncü Piyade Kolordusu,
- Shuvalov'un IV'üncü Piyade Kolordusu,
- Dük Constantine Pavlovich'in V'inci Muhafız Kolordusu,
- Dokhturov'un VI'nci Piyade Kolordusu,
- Uvarov'un I'inci Süvari Kolordusu,
- Korf'un II'nci Süvari Kolordusu,
- Pahlen'in III'üncü Süvari Kolordusu ile,

Platov'un Kazak Kolordusu'ndan oluşmaktaydı. Bütün bu kuvvetlerin toplam asker gücü 120.000 civarındaydı.²⁵

Daha güneye inildiğinde Prens Bagration'un II'nci Batı Ordusu bulunmaktaydı. Bu ordu;

- Rayevski'nin VII'nci Piyade Kolordusu,
- Borozdin'in VIII'inci Piyade Kolordusu,

Sievers'in IV'üncü Süvari Kolordusu'ndan oluşmaktaydı ve toplamda 49.000 civarında askeri bünyesinde bulundurmaktaydı.

- Bagration'un da güneyinde General Tormasov komutasında III'üncü Yedek Ordu bulunmaktaydı. Bu ordu ise bünyesinde,
- Kamenski'nin IX'uncu Piyade Kolordusu,
- Markov'un X'uncu Piyade Kolordusu,
- Oster-Sacken'in Piyade Kolordusu ile,

Lambert'in Süvari Kolordusu'nu bulundurmaktaydı.²⁶ Bu ordunun toplam asker sayısı 44.000'e yakın olsa da bu askerler yeni silahaltına alınmış, eğitimi ve ekipmanı eksik askerlerden oluşmakta ve bu ordu muharebeye tam anlamıyla hazırlanmamış durumdaydı.

²⁵ Clausewitz, s. 12.

²⁶ Clausewitz, ss. 12-57.

Bu orduların kanatlarında ise Tuna Nehri üzerinde bulunan ve Osmanlı İmparatorluğu ile yapılan barış sonucunda Napolyon'a karşı kullanılabilecek duruma gelen Amiral Chichagov'un ordusu bulunmaktaydı. Kuzey kanadında ise İsveç ile Rusya arasında yapılan ittifak ile hareket serbestiyetisi kazanmış olan General Steingell'in Finlandiya Ordusu bulunmaktaydı.

1.3. TARAFLARIN ORDULARI

1.3.1. Fransız Ordusu

18'inci yüzyıla gelindiğinde Fransız Ordusu, Kıta Avrupası'ndaki en güçlü ordu konumundaydı. Gerek Fransa'nın nüfusu gerekse önceki yüzyıllarda orduda yapılan yenilikler ve silah üretimi Fransız ordusunu Avrupa'nın en güçlüsü konumuna getirmişti.

18'inci yüzyıldaki Fransız ordusu, diğer Avrupalı devletlerin ordularından pek de farklı değildi. Her ne kadar dönemin en şöhretli ordusu Prusya Ordusu olarak bilinse de Fransız Ordusu yine de en güçlü ordu unvanını korumaktaydı. Fransız Ordusu da diğer Avrupalı ordular gibi saflarını çoğunlukla paralı askerlerle, maceracılarla ve gönüllülerle doldurulmaktaydı.²⁷ Disiplin ise sıkıydı. Subayların emirlerine itaatsizlik kırbaçla cezalandırılmaktaydı. Zira ordunun subay sınıfı soylulardan oluşmakta ve diğer sınıflardan subay sınıfına geçebilmek imkânsıza yakındı.

Diğer yandan Fransız Ordusu, 7 Yıl Savaşları'nda bir sıra yenilgi yaşamıştı. Bu yenilgilerle *'Avrupa'nın en güçlüsü'* unvanını neredeyse Prusyalılara kaptırmıştı. Özellikle Rossach Muharebesi'nde Fransız Ordusu'nun etkisiz kalması, orduda yapılması gereken bir dizi yenilik olduğuna işaret etmekteydi.²⁸ Bu yenilikler hem ordunun sevk ve idari yapısını değiştirmekte hem de yeni birliklerle yeni taktiklerin kullanılmasını orduya dâhil etmektir. Bu yeniliklerin en önemlileri, Fransız Ordusu'nun tümenlere ayrılacak, her tümen belirli piyade, hafif piyade, süvari ve

²⁷ Crowdy, Terry, **Men at Arms: French Revolutionary Infantry 1789 – 1802**, Osprey Publishings, Oxford, 2004, s. 3.

²⁸ Crowdy, s. 3.

topçu kuvveti barındıran karma ancak etkili bir kuvvet halini alacaktı.²⁹ Fransız Ordusu'nun bu şekilde yapılanmasının, daha önceki dönemde yapılan savaşlarda yaşanan farklı birliklerin komutanlarının iletişim ve koordinasyon sorununun önüne geçeceği düşünülmekteydi. Çünkü her tümen komutanının emrinde, kendi tümeninin büyüklüğüyle doğru orantılı olacak şekilde piyade, hafif piyade, topçu ve süvari bulunmaktaydı. Daha önceki ordu sisteminde piyadeler ayrı, süvariler ayrı, topçular ve istihkâmcılar ayrı komutanlar tarafından idare edilmekte, olası bir anlaşmazlık durumunda (örneğin bir saldırı planının tüm komutanlar tarafından kabul edilmemesi) koordinasyon eksikliği meydana gelmekte hatta bazı komutanlar askerlerini savaş alanından çekerek ordunun bir kuvvetten (süvari, piyade, topçu) tamamen mahrum kalmasına sebep olmaktaydı.

Yapılacak bu yeniliklerin üç fikir babası bulunmaktaydı. Bu kişilerin her biri, kendi uzmanlık alanları dâhilinde önerilerde ve reform planlarında bulunmuşlardı.

Jacques de Guibert muharebe alanında uygulanacak taktikler üzerine çalışmıştı. Uzun ve sıkışık yürüyüş hatlarının yerine daha esnek, manevra kabiliyeti yüksek ve muharebe alanındaki değişkenliğe ayak uydurabilecek formasyonlar geliştirmekte, özellikle de hafif piyade kullanımını yaygınlaştırmayı istemekteydi.

Jean Baptiste de Gribeauval Fransız topçusundaki eksiklikleri gören, aynı zamanda topçunun önemini de farkında olup Fransız topçusunun yenileşme hareketinde ekipman standardizasyonunu sağlamayı kendine amaç edinmişti.³⁰ Ekipman standardizasyonu ile topçu birliklerinin daha hızlı ve etkili hareket etmesini sağlamayı amaçlamakta, getireceği yeni sistem ile (Gribeauval System)³¹ topçu birliklerinin toplarını, top arabalarını, mühimmatlarını ve diğer gerekli ekipmanlarını belirli bir düzene sokarak bu birliklerin organizasyonunu kolaylaştırmakta, yeni topların dökülmesini sağlayarak düşük kalibreli toplar yüzünden ateş gücünü kaybetmeye başlayan Fransız topçusunu güçlendirmeyi amaçlamıştı.

Pierre Joseph de Bourcet ordunun sevk ve idare anlayışını değiştirerek tümen düzeyindeki Fransız birliklerini biraz daha büyütürken kolordu seviyesine yükseltmeyi, bu birlikleri kalıcı kuvvetler haline getirerek savaş durumunda da

²⁹ Latham-Wilkinson, Robert, **Men at Arms: Napoleon's Artillery**, Osprey Publishings, Londra, 1975, s.5.

³⁰ Latham-Wilkinson, s. 3.

³¹ Wise, Terence, **Men at Arms: Artillery Equipments of the Napoleonic Wars**, Osprey Publishings, Londra, 1979, s. 3.

komutanların hareket serbestiyesine sahip olmasını amaçlamakta, bu sayede de Fransız Ordusu'nu ileride Napolyon'un kullanacağı Kolordu Sistemi'ne geçirmeyi istemektedir.

Fransız Ordusu'ndaki bu reform hareketi pek kolay gerçekleşmedi. Zira Versailles, ordunun durumunu savaş yöntemlerinin değişmesinde görmemekte, durumun daha çok saray içindeki politikalardan kaynaklandığına inanmaktaydı. Versailles'ın karışıklığına rağmen bu reformcular geri adım atmamışlar ve Fransız Ordusu'na yeni bir düzen getirmeye başlamışlardı. Ancak bu reformcular yeniliklerin sonunu getiremeden Fransız İhtilali gerçekleşecekti.

Fransız İhtilali'nden birkaç yıl sonra, 1792'de fiziksel şartları taşıyan her erkek Fransız vatandaşı askerliğe elverişli ilan edilmişti.³² Bu şekilde ihtilal hükümeti, çok ihtiyacı olan askeri gücü yeniden toplayabileceği bir insan kaynağı ortaya çıkıyordu. Bu kaynakla da ihtilal hükümeti *La Garde National*'i (Ulusal Muhafızlar) kurdu. Bu şekilde İhtilal Fransa'sı, ilk kez zorunlu askerlik hizmetini gündeme getirmiş ülke oldu. Zira ihtilal ile her Fransız vatandaşı özgür ve hür sayılmakta ancak vatandaşlık borcu olarak da Fransa'ya ve Fransa Ordusu'na hizmetle yükümlü sayılmaktaydı.³³

Yeni zorunlu askerlik sistemi Fransız Ordusu'na ihtiyacı olan asker gücünü sağlamış olsa da, özgür birer vatandaş olarak orduya şevkle katılan acemi askerler disiplin sorunlarına sebep olmaktaydılar. Bu askerler, özgür birer vatandaş olmanın getirdiği özgüvenle soylu ailelerden gelen subaylarını dinlememekte (ki krallık dönemindeki subayların her 3'ünden 2'si başka ülkelere kaçmıştı) hatta kendi subaylarını seçmekteydiler. Bunun dışında bu askerlerin eğitilmesi de ayrı bir sorundu zira büyük çoğunluğu soylu sınıftan gelmiş olan subayların büyük kısmı başka ülkelere kaçmış, kalan subaylar da ihtilalin getirdiği soylu düşmanlığıyla askerler, subaylarını küçümsemekte, düşmandan çok kendi subaylarından nefret etmekteydiler. Bu sebeplerden ötürü 1793 – 1796 yılları arasında Fransız Ordusu'nda bir dizi yenilikler yapılmaya başlandı.³⁴

Bu yeniliklerden bir tanesi deneyimli askerlerle acemi askerleri karıştırmak oldu. Bu hareketle deneyimli askerlerin acemi askerlere örnek olacağı, disiplin

³² Crowdy, s. 11.

³³ Crowdy, s. 14.

³⁴ Crowdy, s. 3.

sorunlarının giderilmesinde yine deneyimli askerlerin etkili olacağı ve deneyimli askerlerin cesaretinden acemi askerlerin etkileneceği varsayılmıştı. Ancak bu birlikler muharebeye girdiklerinde bu varsayımın pek de tutmadığı görülecekti.

Olumsuz yeniliklerin yanında bir takım olumlu yenilikler de görülmektedir. İhtilal 'den önce Fransız Ordusu'nda subay olabilmek için, subay olmak isteyen kişi, ailesinin 4 kuşak soyunu kanıtlaması gerekmektedir. İhtilal ile bütün Fransız vatandaşları eşit sayıldığı gibi, subay olmak için gereken 'soyluluk' yerini okuma ve yazma bilme şartına bıraktı.

Napolyon'un imparator olduğu 1804 yılına kadar geçen sürede Fransa birçok savaş atlatmış ve Fransa'nın düşmanları, Fransa'ya karşı ittifaklar kurmuşlardı. Britanya, Prusya, Avusturya, Rusya ve ufak başka krallıklar ve prensliklerle devamlı savaş halinde olan Fransa, günden güne kan kaybetmekteydi. Fransız Ordusu her geçen gün asker kaybetmekteydi. Bu durumun da tek bir çözümü vardı: seferberlik.

Napolyon'un emri ve komutası altında, seferberlik ile silahaltına alınan askerlerden birçok yeni birlik kuruldu. Kurulan bu yeni birlikler ise iyi teçhizatlandırılmıştı, askerler iyi eğitilmişti ve askerlerin savaşma arzuları da yüksekti. Bu şekilde Fransız Ordusu, döneminin en güçlü ve en kalabalık ordusu haline geldi.

1.3.1.1. Fransız Piyadesi

İhtilal öncesinde Fransız piyade birlikleri alaylar (regiment) şeklinde organize edilmişti. Ancak ihtilal ile birlikte alay sisteminin ismi, ihtilal öncesi hükümet sistemini (ancien regime)³⁵ çağrıştırdığı için bu sistem değiştirilmiş, yarım-tugaylar anlamına gelen "*demi-brigade* sistemi kullanılmaya başlamıştır. Her bir yarım tugay üç taburdan oluşmaktaydı. Bu üç taburlardan ikisi gönüllülerden oluşmakta, diğer tabur ise daha önce var olan alaylardan alınmış, eski askerlerin bulunduğu deneyimli askerlerin taburuydu.³⁶

1803 yılına gelindiğinde Napolyon alay (regiment) sistemini tekrardan yürürlüğe koydu. Ancak yarım-tugay sistemi hala kolonilerde bulunan askeri

³⁵ Haythornthwaite, Philip, **Men at Arms: Napoleon's Line Infantry**, Osprey Publishings, Hong Kong, 1984, s. 3.

³⁶ Crowdy, s. 20.

birliklerde devam edecekti.³⁷ Her piyade alayı komuta grubu ve 2 ile 6 arasında değişen muharip taburdan ve 1 depo taburundan oluşmaktaydı. Her taburun bölük sayısı değişmekle birlikte ortalama bir Fransız piyade taburu, 1 bölük el bombacısı (Grenadier) olmak üzere toplamda 9 bölükten oluşmaktaydı. 1805'e gelindiğinde piyade bölüklerinden birisi, bir hafif piyade (voltigeur) ile değiştirildi. Eylül 1806'ya gelindiğinde ise, alaylardaki 3'üncü muharip tabur dağıtılmış, bu birlikteki askerler 1'inci ve 2'nci taburdaki zayıfların yerine yerleştirilmişti. 1807 yılına kadar bir muharip tabur, ortalama 9 bölükten oluşmakta, bu bölüklerden 7'si piyade, 1'i el bombacısı (Grenadier) ve 1'i de hafif piyade (voltigeur) şeklinde organize edilmişti. Ancak çoğu zaman el bombacıları (Grenadier) bölükleri taburlarından ayrılarak başka taburlardan alınmış diğer bölüklerle birleştirilerek ayrı el bombacıları (Grenadier) taburları olarak da kullanılmışlardır.

1808'de Napolyon, muharip taburlardaki bölük sayısını 9'dan 6'a (1 el bombacısı, 4 piyade, 1 hafif piyade) bölüğe düşürdü. Bu şekilde yeni düzenlenen bölüklerin asker sayısı, önceki bölüklerden (120'ye 140) biraz daha fazlaydı ancak bir taburda bulunan asker sayısı, önceki sisteme göre (840'a 960) daha azdı. Ancak bu sayılar sadece kâğıt üzerindeydi. Zira savaşları boyunca Napolyon'un taburlarındaki asker sayısı 400 ile 720 arasında değişmektedir. 1809'da Wagram Muharebesi'ne katılan toplam Fransız piyade taburu sayısı 255 iken bu taburların her birinde ortalama 556 asker bulunmaktaydı. 1812'de gerçekleşen Borodino Muharebesi'nde ise bir Fransız taburu ortalama 425 askerden oluşmaktaydı. 1808'de yapılan son bir düzenlemeyle, 1808'den Napolyon'un St. Helene'ye gönderileceği 1815 yılına kadar bir Fransız piyade bölüğü; 1 Yüzbaşı, - 1 Üst Teğmen, 1 Teğmen, - 1 Üst Çavuş, - 4 Çavuş, - 1 Bölük Kâtibi, 8 Onbaşı, - 2 Trampetçi ile 21 piyade erinden oluşmaktaydı.³⁸

Fransız piyadesi iyi eğitilmiş, cesur, isabetli atış yapabilen askerlerdi. Aynı zamanda dönemin en iyi msket tüfeği kabul edilen Model 1777 Charleville Tüfeği ile donatılmışlardı.³⁹ Napolyon'un karizması ve liderliği de askerlerin moralini devamlı yüksek tutan başka bir etkendi. Bunun yanında bu askerler, hızlı

³⁷ Haythornthwaite, s. 4.

³⁸ Haythornthwaite, s. 4.

³⁹ Haythornthwaite, s. 24.

manevralara ve uzun yürüyüşlere ayak uydurabilecek seviyede eğitilmişlerdi ve dönemin en iyi piyade askerlerinden biri olarak ünlenmişlerdi.

1.3.1.2. Fransız Topçusu

Napolyon'un komutasındaki Fransız topçusu, Yedi Yıl Savaşları'nda Fransa'nın Prusya karşısında aldığı peş peşe yenilgilere bir tepki olarak ortaya çıktı. Zira Yedi Yıl Savaşları'nda Fransız topçusu "de Vallerie Sistemi" olarak bilinen bir şekilde organize edilmişti.⁴⁰ Bu sistem için dökülen Fransız topları güçlü ve etkili olsalar da ağırdılar ve yerlerinden hareket ettirilmesi zahmetli ve zaman alıcıydı. İhtilal'den hemen önce bu sistem, Gribeauval Sistemi şeklinde adlandırılan bir şekilde yeniden organize edildi. Bu topçu sistemi, topçu birliklerinin hızlandırılması, manevra kabiliyetlerinin artırılması, ateş gücünün yükseltilerek isabet oranının iyileştirilmesini amaçlamaktaydı.

Bu sistemin Fransız topçusuna en büyük kazancı, toplara eklenen ve top namlularının yukarı ve aşağı hareket edebilmesini sağlayan bir mekanizma oldu. Bu şekilde topların menzilleri top namlularının aşağı veya yukarı doğru hareket ettirilmesiyle arttırılabiliyordu. Zira bu mekanizmadan önce toplar, uzun mesafeye atış yapabilmeleri için ya normalinden fazla miktarda barut doldurulup ateşleniyor ya da eğimli arazilere toplar nakledilerek top namluları yukarı ya da aşağı bakacak şekilde konuşlandırılarak menzilleri ayarlanıyordu.⁴¹ Eski sistemdeki topların ağırlığı yüzünden de bu işlem gereksiz bir şekilde vakit alıyordu.

Bir topçu subayı olarak yetişmiş olan Napolyon⁴², Konsül olarak atandığında, kendi idaresi altında büyük bir topçu idare birimi kurdu. Bu birim top dökümlerini, cephane üretimini, kaleleri ve istihkâmları düzenleyip kontrol etmekle ve muharebe zamanlarında topçularla birlikte bulunup topçu birliklerinin performansını rapor etmekle görevlendirilmişti.

⁴⁰ Wise, **Men at Arms: Artillery Equipments of the Napoleonic Wars**, s. 4.

⁴¹ Wise, s. 6.

⁴² Latham-Wilkinson, s. 3.

1805 yılında Fransız topçu birlikleri, Napolyon tarafından iki sınıfa ayrıldılar. Bu sınıflar yaya topçular (*artillerie à pied*) ve süvari topçular (*artillerie à cheval*)’dı.⁴³

Muharebe alanında Fransız topçusunun taktiksel kullanımı pek de planlı ve özenli değildi. Ancak toplar, topçu birliklerinin onuru sayılmakta, topçu birliklerine karşı düzenlenen olası bir saldırıda topçular son askere kadar toplarını savunmaktaydılar. Ayrıca Fransız topçu komutanları, düşman topçularıyla ‘‘*top düellosu*’’na girme konusunda özgürdüler. Çoğunlukla hedefleri düşman piyade hatları olmasına rağmen olası bir düşman topçu ateşi karşısında, gerek kendilerine gerekse dost piyadeye açılan ateşe karşı, düşman topçularını baraj ve baskı ateşine almakta, komutanlar toplarının ateşini düşman topçuları üzerinde yoğunlaştırmakta, ya teker teker düşman toplarını kullanılamaz hale getirene kadar ateş etmekte ya da düşman topçusunu son adama kadar, batarya batarya ateş altına almaktaydılar.

Bu duruma en güzel örnek, 1807’ de gerçekleşen Freidland Muharebesi’dir. Bu muharebede Fransız topçu Generali Senermont, toplarını düşman piyadesine iyice yaklaştırmış, toplarını piyade üzerinde yoğunlaştırmış ve anti-personel mühimmatı olan teneke (canister) atışlarıyla dakikalar içinde savunmadaki Rus piyadelerini dağıtmıştır.

Öte yandan Fransızlar, ele geçirdikleri düşman toplarını da kullanmaktaydılar. Napolyon özellikle Britanya toplarının kullandığı şarapnel mühimmatlarına karşı ayrı bir ilgi duymaktaydı. 1811’de, Albuera’da bir Britanya obüs topu ile bu topa uygun iki vagon mühimmat ele geçirilmişti. Ele geçirilen bu mühimmatın incelenmesi için Napolyon General Eblé’yi görevlendirdi. Zira Britanya toplarında kullanılan bu şarapnel mühimmatları, teneke (canister) mühimmata oranla daha uzun mesafede kullanılabiliyorlardı ve bu mühimmatın piyade üzerindeki yıkıcı etkisi devasa boyutlardaydı.⁴⁴

1.3.1.3. Fransız Topcu Sistemleri

Fransız topçularının operasyon el kabiliyetlerinin rahatça anlaşılabilmesi için, bu topçuların organize edildiği sistemlerin incelenmesi gerekmektedir. Fransız

⁴³ Latham-Wilkinson, , s. 12.

⁴⁴ Latham-Wilkinson, s. 10.

topçusu, İhtilal Savaşları'nın yaşandığı dönemde iki farklı sistem temel alınarak organize edilmiş ve teçhizatlandırılmışlardı. Bu sistemlerin ilki 1792'de uygulanan Gribeauval Sistemi, ikincisi ise 1803'de uygulanan 11'inci Yıl (Fransa Cumhuriyeti'nin 11'inci yılına ithafen) Sistemi'dir. Bu sistemler Fransız topçusunun atış gücünü, isabet oranını, hızını ve manevra kabiliyetini arttırmak amaçlarıyla yapılmışlar ayrıca top tekerlekleri, önceden hazırlanmış barut kartuşları, topların ağırlıklarına göre sınıflandırılması gibi pek çok yenilikle Fransız topçusunun ekipmanlarını da standardize etmişlerdi.

1.3.1.3.1. Gribeauval Sistemi

Gribeauval Sistemi, adını bir Fransız istihkâm ve lağımçı subayı olan Jean Baptiste Vaquette de Gribeauval'dan almaktadır. Jean Baptiste, 1752'de ilk görevine başlamış, 1757'de Prusya'ya askeri bir misyon için gönderilmiş, Yedi Yıl Savaşları'nın arifesinde de Avusturya hizmetine gönderilmiş, birkaç farklı Avrupa ordusunda çalışmış ve bu orduları inceleme şansı bulmuştur.⁴⁵ Özellikle Yedi Yıl Savaşları'nda Avusturya Ordusu'nda General rütbesiyle topçu birliklerinde bulunan Jean Baptiste, İmparatoriçe Maria Theresa tarafından ödüllendirilmiş hatta İmparatoriçe, Jean Baptiste'i Avusturya hizmetinde tutmak için onu defalarca ikna etmeye çalışmıştır.⁴⁶ Ancak Jean Baptiste Fransa'ya dönmüş, 1764'te Topçu Müfettişliği'ne, 1765'te ise korgeneralliğe terfi ettirilmişti.⁴⁷

1765'e gelindiğinde Jean Baptiste, Fransız topçusu için yeni mühimmat planları planlamış, sadece mühimmatla da kalmayarak yeni toplar, top arabaları, cephane taşıyıcıları tasarlayarak bunların Fransız ordusuna entegre edilmesini, kendisine ve yeni tasarımlarına karşı olan ön yargı ve muhalefete rağmen, sağladı.⁴⁸ 1792 yılında Jean Baptiste de Gribeauval'ın topçular için düzenlediği ilk tüzük yürürlüğe girdi. Bu tüzük ile gelen sistemde;

-Top kalibrelerindeki farklılık azaltılacak, kalibrelerin sayıları düşürülecek,

⁴⁵ Latham-Wilkinson, s. 6.

⁴⁶ Chartrant, René, **Men at Arms: Napoleon's Guns 1792 – 1815 (1) Field Artillery**, Osprey Publishings, Londra, 2003, s. 5.

⁴⁷ Chartrant, s. 6.

⁴⁸ Latham-Wilkinson, s. 6.

-Topların taşındığı arabaların tasarımları değişecek, ihtiyaç durumunda kırılan tekerlekler, diğer arabaların tekerlekleriyle değiştirilebilecek,

-Top namlularının yükseltilip alçaltılabilmesi için vida tabanlı yeni mekanizma toplara eklenecek,

-Top güllerinin boyutları değişecek, yeni top güllerini namlulara tam oturacak ve gaz kaçağı engellenerek atışların menzili ve isabet oranı arttırılacak,

-Topların ağırlıkları azaltılacak, daha az barut harcanarak topların daha uzun mesafeye atış yapabilmeleri sağlanacak,

-Toplar, göz kararı ile barutla doldurulmayacak, kullanılacak barut önceden hazırlanmış kartuşlar halinde kullanılacaktı.

-Top arabaları tek sıra atlar tarafından değil, çift sıra atlar tarafından çekilerek topçuların hızları ve manevra kabiliyetleri arttırılacak,

-Top arabaları yeniden tasarlanacaktı.⁴⁹

Jean Baptiste de Gribeauval bu yeniliklerle yetinmeyip topçuların, toplarını muharebe alanında daha rahat hareket ettirebilmesi için birkaç yeni araç da icat etmişti. Bu icatlardan ilki *Bricole* sistemidir. Bu basit sistem, topa ve topun taşındığı tekerlekli top taşıyıcısına bağlanan ve askerler tarafından çekilebilen birkaç sağlam halattan ve maniveladan oluşmaktadır.

Nitekim sistem sayesinde muharebe esnasında toplar, top taşıyıcı atlara ihtiyaç duyulmaksızın askerler tarafından halatlar vasıtasıyla çekilerek hareket ettirilebilecekti. Benzer bir amaçla da *prolonge* denilen çok daha uzun bir halat kullanılan bir sistem tanıtılmış, bu sistem topun tekerlekli taşıyıcısı ile atların koşulmuş olduğu top arabasını birbirine bağlamakta, ani ve hızlı manevraların gerektiği durumlarda topun, top arabasına yüklenmesine gerek duyulmadan at arabası tarafından çekilebilmesine olanak vermektedir.⁵⁰

1.3.1.3.2. 11'inci Yıl Sistemi

1803 yılına gelindiğinde Fransız topçusu Gribeauval Sistemi ile organize olmuş, bu sistem doğrultusunda muharebelerde bulunmaktaydı. Ancak Gribeauval Sistemi'nin de eksiklikleri olduğu ortaya çıkmıştı ve bu eksiklikler, Napolyon'un pek

⁴⁹ Chartrant, ss. 7-13.

⁵⁰ Wise, s. 6.

de tolerans gösterebileceği eksiklikler değildi. Bu yüzden Napolyon tarafından bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla 1803'de bu eksikliklerin giderilmesi ve topçu birliklerinin ıslahı amacıyla bir komite kuruldu.⁵¹ Bu komitenin yaptığı çalışmalar sonucunda topların, mühimmat taşıyıcıların ve top arabalarının yenilenmeleri gerektiğine karar verildi. Yeni dökülecek toplar şu şekilde standardize edilecekti;

- Kısa 24 pounder, Kısa 12 pounder, Uzun 12 pounder, Kısa 6 pounder, Uzun 6 pounder, 24 pounder obüs, 6 pounder obüs, 3 pounder hafif dağ topu, 24 pounder havan topu, 6 pounder havan topu⁵²

Yeni sistemde 4 pounderlık ve 8 pounderlık toplar kullanılmamış, bunların yerine kısa ve uzun olarak 6 pounderlık orta sınıf bir top dökülmesine karar verilmişti.⁵³ Bunun yanında, yeni sistemdeki toplar, top arabaları ve mühimmat taşıyıcılar da Gribeauval Sistemi'nde kullanılanlardan daha hafifti.⁵⁴ Ancak bu yeni sistem, devam eden savaşlar yüzünden tam anlamıyla uygulanamamış, özellikle 4'lük ve 8'lik topların İspanya'da kullanımına devam edilmişti.

1.3.1.4. Fransız Süvarisi

Napolyon, Konsül olarak atandığında kullanabileceği 89 süvari alayı vardı. Ancak bu alayların organizasyonu, talimleri, silahları ve üniformaları öylesine karışık bir haldeydi ki Napolyon, bu kuvvetlerle Fransa'nın ancak savunma muharebeleri verebileceği yargısına varmıştı. Napolyon, Fransız süvarisini, atlı askerlerden oluşan bir grup halinden çıkarıp etkili bir saldırı gücü haline getirmek için büyük emek vermiştir.

Ancak süvari birliklerini donatmak ve birliklerin bakımını yapmak pahalı bir işti ve hazineye büyük bir yük bindirmekteydi. Süvari askerleri eyer ve yular gibi özel ekipmanlara da ihtiyaç duymaktaydı ve bu ekipmanlar da pek kolay ve ucuz temin edilemiyordu. Savaşta kullanılmaya uygun atlar da diğer atlara göre daha pahalıydı. Bu yüzden Napolyon, Fransız Ordusu'ndaki süvari askeri sayısının piyade askeri sayısının 6'da 1'i olması gerektiğine karar verdi. Bu şekilde Napolyon

⁵¹ Latham-Wilkinson, s. 11.

⁵² Latham-Wilkinson, ss.11-12.

⁵³ Chartrant, s. 23.

⁵⁴ Chartrant, s. 34.

gerektiğinde kullanabileceği bir süvari kuvvetini elinin altında bulunduruyor hem de kullanmayacağı süvari için hazineye yük bindirmiyor olacaktı. Ancak işler Napolyon'un planladığı gibi gitmedi ve ordudaki süvari oranı her geçen yıl artmaya başladı. Özellikle 1812'de Napolyon'un Rusya Seferi'nde gerçekleşen Borodino Muharebesi'nde Fransız süvarisinin, Fransız piyadesine oranı 3 piyadeye 1 süvariye kadar çıkmıştır.

Fransız süvarileri de, piyadeler gibi kolordu olarak organize edilmişlerdi. Her iki ya da üç alay bir tugayı meydana getirmekte, iki ya da üç tugay bir tümeni, iki ya da üç tümen de bir süvari kolordusunu oluşturmaktaydı. Bu kolorduların mevcudu, süvari alaylarının temel organizasyonu olan alaylara bakılarak öğrenilebilir. Fransız süvari alayları, çoğunlukla 4 süvari bölüğünden meydana gelmektedir ancak 1812 ve 1813 yıllarında 6, 7 hatta 8 bölükten meydana gelen süvari alayları da bulunmaktaydı. Fakat sefer esnasında bu birliklerin mevcutları zayıflar yüzünden azalmakta, bazen birliklerin mevcutları normal sayının altına düşmektedir. Bu duruma örnek olarak Austerlitz Muharebesi'nde bulunan 44 süvari alayı, 153 süvari bölüğünden oluşmaktaydı ve bu muharebede bir Fransız süvari alayı, 3,5 süvari bölüğünden meydana ibaretti.

Teoride, bir Fransız süvari alayı 4 süvari bölüğüyle toplamda 700 ila 800 asker mevcuttuydu. Ancak sefer esnasında bu sayı, yarıya kadar düşebilmekteydi. Eylül 1805'te, Fransız Ordusu'nun Ren Nehri'ni geçişinde bir Fransız süvari alayı, ortalama 484 askerden oluşmakta, Aralık 1805'teki Austerlitz Muharebesi'nde ise ortalama bir Fransız süvari alayının mevcudu bunun da altına, 300'lere kadar düşmüştü.

1.4. RUS ORDUSU

17'nci Yüzyıl'a kadar bölgesel bir güç olarak kendini gösteren Rusya, Çar I'inci Petro'nun reformları sayesinde güçlenmiş, özellikle de Rus Ordusu, batılı tarzda ekipmanlarla donatılmış, batılı uzmanlar tarafından batılı sistemlerde eğitilerek bölgesel bir güç olmaktan çıkarak yavaş yavaş dönemin büyük güçlerinden birisi haline gelmiştir.⁵⁵

⁵⁵ Seaton, Albert, **Men at Arms: The Russian Army of the Napoleonic Wars**, s. 16.

Fransız İhtilali ile birlikte Fransa'ya karşı oluşturulan koalisyonlara katılan Rusya, Koalisyon Savaşları'nın bir kısmına katılmış, birkaç muharebede muzaffer olsa da Rusya'nın zaferleri, yenilgilerinin gölgesinde kalmıştır. Bu yenilgilerin sonunda 1810'da Savaş Bakanlığı'na atanan Barclay de Tolly, Rus Ordusu'nun yenilgilerinin sebepleri olarak, Rus Ordusu'nun organizasyon yapısını görmüş ve ordu içinde bir dizi reform hareketlerine girişmiştir. Ancak Rusya, sadece Fransa ile savaşta değildi. Özellikle 1806-1812 Osmanlı – Rus Savaşları, bu dönemde Rusya'nın girdiği pek çok savaştan sadece birisidir.⁵⁶ Rusya, sadece Osmanlı İmparatorluğu ile de savaşmamış, 1806'da Gürcistan'ı işgal ederek İran'a karşı bir tehdit durumuna gelmiş ve sonunda, 1810'dan 1814'e kadar sürecek Rus – Pers Savaşları'nı da başlatmıştır.

1809'da oluşturulan 5'inci Koalisyona katılmayan Rusya, Napolyon'un 1812'de Rusya'yı işgale başlamasına kadar Avrupalı devletlerle askeri yollarla değil, diplomatik yollarla mücadelede ve ilişkilerde bulunmuştur. 1811'in sonlarına gelindiğinde ise, Napolyon'un Rusya'ya saldıracağının iyice anlaşılması üzerine Rus Ordusu hem muhafaza amaçlı hem de müdafaa ve işgal amaçlı (özellikle 1809'da kurulan Varşova Düklüğü'ne) harekât planları yapmaya başlamıştır.

1.4.1. Rus Piyadesi

Her ne kadar I'inci Petro'dan Barclay de Tolly'ye kadar Rus Ordusu'nda reformlar yapılmış olsa da Rus askerinin çizdiği görünüş değişmemiştir. Savaş zamanı askere alınan sıradan insanlar olan Rus askeri cesur olmasına karşın cahil sayılabilirdi. Subaylar da ihtilal öncesi Fransa'yı andıracak bir şekilde, soylular arasından seçilmekteydiler. Ancak astsubaylar profesyonel askerlerdi ve iyi eğitimliydi.⁵⁷

1810'da başlayan reformlar sonucunda Rus Ordusu, Fransız Ordusu temel alınarak tümenler halinde organize edilmişti. Bunun sonucunda da Rus piyadesi, piyade tümenleri olarak idare edilmeye başlandı. 1812'ye gelindiğinde Rus Ordusu'nda 47 piyade tümeni bulunmaktaydı. Bu tümenler de 14 el bombacısı alayı, 97 piyade alayı ile 50 hafif piyade ve avcı alaylarından ibaretti. Her bir piyade

⁵⁶ Seaton, s. 18.

⁵⁷ Haythornthwaite, s. 6.

tümeni ortalama 3 tugaydan, her tugay da ortalama iki alaydan, her alay da 3 ile 4 arasında taburdan meydana gelmekteydi.⁵⁸ Her tabur, bünyesinde 150 askerlik 4 bölük bulundurmaktaydı.

Rus piyadesi, diğer ülkelerin piyadelerine göre ateş altında daha sakin kalabilmekteydi ancak isabet oranları diğer ülkelerin askerlerine göre düşüktü. Sıradan bir Rus piyade askerinden, dakikada 3 kere doldurup ateşlenmesi beklenirdi ve askerler buna göre eğitilmişti. Ancak atışların isabetli olmasını önemseyen ya da bu konu hakkında askerleriyle ilgilenip, eğitim veren komutan sayısı pek azdı. Bu duruma, askerlerin talimlerde kullanması için gereken mühimmatın da azlığı eklendiğinde çoğu zaman Rus piyade askeri talim yaparken talim atışı yapmamakta, şansı olup talim için mühimmat bulabilenler de birkaç atış yapabilmekte, bu durum da askerlerin nişancılığını etkilemekteydi.

Genel olarak Rus piyadesi cesur, subaylarına saygılı, süngü hücumunda korkusuz ancak kötü bir nişancı olmakla birlikte Fransız piyadesinden pek de farklı bir izlenim göstermemektedir. Rus piyadesinin temel taktik bölümü, Fransız piyadesi gibi bölüklerden oluşan taburdur. Rus piyadesi de taburlar olarak ateş hattını oluşturur, ardından bölükler ve hat sıralarına göre ateşe başlarlardı. Ortalama bir Rus piyade bölüğü aşağıdaki gibi organize edilmiştir;

- 1 Üst Teğmen, 1 Ast Teğmen, 1 Üst Çavuş, 3 Çavuş, 6 Alt Çavuş, 3 Trampetçi ile 150 er⁵⁹

İhtilal Savaşları ve Napolyon Savaşları boyunca çoğunlukla İngiliz (özellikle İskoç) ve Fransız piyadeleri süngü kullanımıyla ün kazanmışlarsa da bütün bu savaşlar boyunca süngüyü en çok kullanan, Rus piyadesidir.

1.4.2. Rus Topçusu

Rus topçu askeri, fiziksel gücüyle ve atış yapmaktan aldığı zevkle ünlenmiş bunun yanında da atışlarının isabetsizliği ve cephanesini çabuk harcamasıyla da kimi zaman düşmanları tarafından küçümsenmiştir. Toplarına Fransız topçusu kadar değer

⁵⁸ Haythornthwaite, s. 8.

⁵⁹ Haythornthwaite, s. 10.

veren Rus topçuları, toplarının her daim temiz olduğundan emin olup toplarının metal ve ahşap parçalarının parlamasından zevk almaktaydılar.⁶⁰

Rus topçusunun isabet oranı birlikten birliğe göre değişmektedir. Bir örnek verecek olursak, 1812’de Smolensk’te 12 Rus topu, kare halinde bulunan dört farklı Fransız taburuna 3 dakikada 120 civarında zayıat verdirmiştir. Aynı yıl gerçekleşen Borodino Muharebesi’nde ise Rus topçusu, 8 saat boyunca ateşe tuttuğu tek bir Fransız birliğine ancak 97 kayıp verdirebilmiştir.⁶¹ Bu istatistik, esasında bir farklılığa işaret ediyordu: Rus topçusu, toplarını saldırı amacıyla kullanan Fransız topçusundan farklı olarak savunma amaçlı kullanıyor, savunmada iken düşman hedefinin yaklaşmasını bekliyor, yakındaki hedefi vurmak kolay olacağı için dikkatli nişan almıyor, uzun menzilde atış yapacağı zaman da alışkanlık olarak dikkatli nişan almadığı için çoğu zaman atışları düşmanın üzerinden geçip, uzun düşüyordu.⁶² Ayrıca Ruslar, toplarını piyade ile birlikte kullanıyor, ellerindeki topları muharebe hatlarına yayarak hattın yarılmasını zorlaştırıyor ve her zaman, düşmanın kanatlarına saldırması ihtimaline karşı yedek topçu birlikleri bulunduruyorlardı.⁶³

Rus topçusu, top bataryalarını birleştirerek Büyük Batarya oluşturup, bunları muharebede başarıyla kullanabilen ilk topçu gruplarından birisidir. Özellikle Rus topçusunun muharebe hattına dengeli yayılması, bu şekilde ufak bataryaların birleştirilerek büyük bataryaların oluşturulması, bu bataryaların da cephedeki dengeli dağılım sayesinde düşman piyadesinin kanatlarına atış yapabilmesine imkân vermektedir.⁶⁴ Bu atış sayesinde de Rus topçusu, ateş etmek için hat oluşturmuş düşman piyadesini soldan sağa ya da sağdan sola doğru ateş altına alarak daha fazla düşman piyadesinin top güllerine hedef olmasına da sebep olmuştur.

1.4.3. Rus Süvarisi

Rusya, tarihi boyunca süvari orduları tarafından işgale uğramış, gerek Moğollar, gerekse Tatarlar gibi milletlerle iç içe yaşayan Rus halkı, zamanla bu milletlerin atlarla olan yakın ilişkilerine benzer bir ilişkiye kendileri de sahip olmaya

⁶⁰ Wise, s. 36.

⁶¹ Wise, s. 38.

⁶² Wise, s. 37.

⁶³ Wise, s. 38.

⁶⁴ Wise, s. 38.

başlamıştır. Rus süvarisi çoğunlukla cesur, at üzerinde kabiliyetli ve atının kontrolüne hâkim olmakla ve düşman piyadesine ya da topçusuna hücumda tereddütsüz olmasıyla ifade edilmektedir.⁶⁵ Rus atları da diğer ülkelerin atlarından farklı olarak, Rusya'nın zor coğrafi koşullarına ayak uydurmuş, yiyecek ve su kalitesine fazla aldırmayan güçlü hayvanlar olarak tasvir edilmektedir.⁶⁶

Rus Ordusu'nun süvarilerinden bahsedilirken, Rus Kazakları da üzerinde durulması gereken önemli bir askeri güçtür. Bölgeye 15'inci yüzyılda gelmeye başlayıp 17'nci yüzyıla kadar göç eden Kazaklar, sıradan Rus insanından farklı bir statüye sahiptir. Rus halkı, çoğunlukla köylülerden oluşmakta, Rus köylüsünün de çok büyük bir kısmı serf olarak topraklara bağlı yaşamlarını sürdürmekteydi. Ancak Kazaklar, herhangi bir şekilde bağlılıkları bulunmayan, serf olmayan, özgür ve yer yer göçebe yaşayan bir halktı. Bu durum Ruslar ile Kazaklar arasında yer yer çatışmalara ve isyanlara sebep olsa da Polonya-Litvanya Konfederasyonu'nun ilerleyen yüzyıllarda Kazakları Katolikleştirme çalışmaları ile Kazaklar, kendileri gibi Ortodoks olan Ruslarla daha sıkı bir ilişki kurmaya başlayacaklar ve kendi yaşam alanlarının karşılığı olarak Rus hükümdarlarına vergi olarak asker vermeye başlayacaklardı. Bu askerler de Rus Ordusu'nun savaş zamanında en büyük ihtiyaçlarından birisi olan hafif süvari birliklerini çok kolay ve hazineye büyük bir yük olmadan oluşturmalarını sağlayacaktı.

Zira Rus Kazakları, Osmanlı İmparatorluğu'nun Tımar Sistemi ile yetiştirip savaş zamanlarında kullanmış olduğu Sipahi kuvvetleri gibi hazineye büyük oranda yük olmamakta, sadece sefer zamanlarında bu birliklere (yağma ve talan yapmadıkları durumlarda) yiyecek tedarik etmekteydi. Bunun dışında Rus Kazakları, muharebe için gereken her türlü ekipmanı ve atları, çoğu zaman sefer esnasında kesilmek üzere kendi besi hayvanlarını bile yanlarında götürmekteydiler.⁶⁷

Kazak süvarisi, Rus Ordusu'nun hafif süvari ve kargılı şok süvarisi ihtiyacını büyük oranda ve en az masrafla karşılamalarını sağlamıştır. Bu süvariler, çoğunlukla at üzerinde rahatça kullanabilecekleri uzun süvari kargılarıyla, birkaç tabancayla ve eğik süvari kılıçlarıyla donanmışlardı. Bunun yanında bazı Kazak süvarilerinin, daha

⁶⁵ Haythornthwaite, Philip, **The Russian Army of the Napoleonic Wars (2) Cavalry**, Osprey Publishings, Hong Kong, 1992, s. 3.

⁶⁶ Haythornthwaite, s. 4.

⁶⁷ Haythornthwaite, **The Russian Army of the Napoleonic Wars (2) Cavalry**, s. 24.

önce katıldıkları seferlerde ele geçirdikleri tüfekleri ve karabinaları da kullandıkları bilinmektedir.⁶⁸ Ancak Kazak süvarileri, ateşli silahları küçümsemekte, bu silahları öldürücülüklerinden çok çıkardıkları ses ve duman yüzünden düşmanlarının moralini bozma amaçlı kullanmaktaydılar. Bu yüzden de düzgün nişan alarak ateş etmek, Rus Kazakları için pek de önemli değildi. Bu yüzden de hücum esnasında düşman ile aralarındaki mesafe iyice kapanmadan önce tüfeklerini ve tabancalarını ateşlerler, ardından kılıçlarını veya kargılarını çekerek düşman birliklerine saldırırlardı.

Rus Ordusu'nun süvari birlikleri, Kazak süvarisi ya da düzenli ordu süvarisi fark etmeksizin tümen sistemine göre organize edilmişler ve temel taktik birlikleri süvari bölükleridir. Burada Ordu Süvarileri ile Kazak süvarileri arasında ufak bir fark ortaya çıkmaktadır ki bu fark, Kazak süvarilerinin organizasyonlarının ‘‘sotnia’’(Сотня) olarak isimlendirilmesidir.⁶⁹ Kazak Süvari Sotniaları ile Ordu Süvari Bölükleri arasında herhangi bir fark bulunmamakta, bu isim sadece süvari birliklerinin ordu süvarisi ile Kazak süvarisi ayırımının kolaylaşması amacıyla kullanılmıştır.⁷⁰

1.5. NAPOLYON'UN DOĞUYA DOĞRU SESSİZ YÜRÜYÜŞÜ

1812'nin Mart'ında Napolyon'un kuvvetleri Danzig ile Varşova arasında, Vistul Nehri eteklerinde konuşlanmıştı. Bu ordu çok milletli olup bünyesinde Alman, Polonyalı, İspanyol, Portekizli, Belçikalı, İtalyan ve diğer müttefik devletlerin askerlerinden oluşmaktaydı.⁷¹ Birçok askeri tarihçi ve uzman Napolyon'un "Büyük Ordusu"nun, Napolyon'un komuta ettiği en büyük ve en iyi organize olmuş kuvvet olduğu konusunda birleşirler.

23 Haziran 1812 tarihinde, 6 at tarafından çekilen bir at arabası Polonya sınırında, Polonyalı askerlerden oluşan 6'ncı Uhlán Alayı'nın ortasında belirmişti. Arabanın içinden Napolyon, peşinde subayları olmasına rağmen arabadan atlamış, hızlı bir şekilde bir Polonya üniforması giyerek Niemen Nehri'nin Rusya tarafını incelemeye başlamıştı.

⁶⁸ Haythornthwaite, s. 33.

⁶⁹ Haythornthwaite, s. 24.

⁷⁰ Haythornthwaite, s. 24.

⁷¹ Henri Lachouque, *The Anatomy of Glory: Napoleon and His Guard*, Greenhill Books, Londra, 2006, s. 217.

Akşam saat 10 sularında General Morand, 13'üncü Piyade Tümeni'ne bağlı üç hafif piyade bölüğünü ufak botlara bindirerek nehrin karşı yakasına, General Eble'nin istihkâmcılarına yardımcı olmak üzere bir perdeleme hareketi amacıyla göndermişti. Bu hareketi gören 6'ncı Uhlânlar'a bağlı bir grup Polonya askeri, atlarını nehre doğru, Rus topraklarına ayak basan ilk asker olmak amacıyla sürmüşlerdi. Kısa süre içinde bu askerler bir Rus Hussar bölüğüne denk gelirler. Rus süvarisi saldırmış, Fransız hafif piyadesi(Voltigeur) ise tüfek ateşiyle bu saldırıya karşılık vermişti.⁷² Bu çatışma ile Napolyon'un Rusya Seferi resmen başlamış oldu.

23 Haziran 1812 gecesı Napolyon istihkâmcılarına Niemen Nehri boyunca köprülerin yapılması emrini vermiş ve ertesi sabah ordu nehri geçerek Rus topraklarına girmişti.⁷³ Nehrin geçilmesinin hemen ardından Napolyon, Nicolas Oudinot'un kuvvetlerini fazladan bir süvari tümeni ile güçlendirmişti. Keidany yakınlarında bulunan Wittgenstein'in de Tolly'yle birleşmesini engellemek için geride bıraktı.⁷⁴

Napolyon'un ordusu Rus topraklarına girdiği esnada iki Rus ordusu (de Tolly'nin ve Bagration'un kuvvetleri) geri çekilmeye başlarlar. Bu geri çekilme Napolyon'un planına uymamakta ve Napolyon beklediği hızda hareket edememenin doğurduğu bir hayal kırıklığıyla boğuşmaktadır. Bu esnada General Murad, Rus artçılarını yakalamaya çalışmakta ve geri çekilmekte olan Rus ordularını yakalayarak Napolyon'un stratejisine uygun, belirleyici bir muharebe amacıyla ileri atılmaktaydı. Bu ileri atılma esnasında Rus artçı kuvvetleri Murad'ı ve Napolyon'un ordusunu yavaşlatmak adına hemen hemen her sabah karşı saldırıya geçecekleri görüntüsünü veren bir duruma geçip Murad organize bir taarruz tertip ettiğinde geri çekilip ormanlık bölgelere doğru kaçmaktaydılar.⁷⁵

⁷² Nafziger, George, **Napoleon's Invasion of Russia**, Presidio Press, New York, 1998, ss. 114-115.

⁷³ Armaoğlu, Fahir, s.72. ; Rıfat Uçarol, Siyasi Tarih 1789-2001, Der Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 29.

⁷⁴ Clausewitz, Carl von, **Campaign of 1812 in Russia**, çev. Francis Egerton, John Murray Publishers, Londra, 1843, s. 29.

⁷⁵ Austin, P. Britten, **1812 The March on Moscow**, Grenhill Press, 1. Baskı, Londra, 1993, s. 124.

Bu Esnada Rusların Durumu

Bütün bunlar olurken Çar Alexander, hem de Tolly'nin hem de Bagration'un geri çekilmesini hazmedemez. Plana göre de Tolly geri çekilirken Bagration ise, de Tolly'nin kuvvetlerini kovalayan Napolyon'u kanattan vuracaktır. Ancak bu plan suya düşünce Alexander bu plana bağlı olan umudunu kaybedecek, orduları da komuta etmeyi güç bulacaktır. Aynı anda de Tolly, planın uygulanarak Drissa mevkiinde muharebe yapılmasını protesto etmekte, Bagration'un kuvvetleri de dâhil olmak üzere bütün kuvvetlerinin birleştirilmesini, haklı olarak, diretmektedir. Bütün bu baskılara dayanamayan Çar Alexander bütün ordunun komutasını de Tolly'ye bıraktı ve önce Moskova'ya ardından da Petersburg'a giderek de Tolly'nin kuvvetlerine yardımcı birlik göndermeye ve milis kuvvetlerinin silahlandırılması hazırlıklarına başlamıştı.⁷⁶

Savaşın gelişimi Napolyon'un "hızlı ve belirleyici bir muharebe" planının aksine bir seyir almaktaydı. Napolyon'un, de Tolly'nin kuvvetlerini sınır yakınlarında yok etme planı, Rusların muharebeden kaçınarak geri çekilmesiyle suya düşmüştü. Bunun yanında, Bagration'un kanatlardan kuşatılma planı da aynı şekilde başarısız olmuştu ve Bagration, de Tolly'nin kuvvetleriyle birleşme amacıyla geri çekilmekteydi.

Her ne kadar Napolyon'un planının ilk aşaması başarısız olsa da, Napolyon için hala Bagration'un ve de Tolly'nin kuvvetlerini birbirinden ayrı tutması için bir şansı daha vardı. Bunun için Napolyon, General Davout'un güçlü kolordusunu önce Vilna üzerine ardından da Minsk üzerine sürdü.⁷⁷

Harekâtın bu kısmında Ruslar sınıra yakın bütün cephe ve erzak depolarını geri çekilme uğruna feda etmişler, 5.000 ile 7.000 arasında (ki bu kayıp geri çekilen bütün ordu göz önüne alındığında çok küçük bir miktardır) kayıp vermişler ve daha önemlisi hem bir liman hem de bir kale şehri olan Riga'nın savaşta kullanılabilmesine olanak vermişlerdir.

Öte yandan Fransız ordusu Ruslara oranla büyük kayıp vermiş, işgal planını uygulayamamış ve öte yandan yavaş yavaş yorulma ve hastalık belirtisi göstermeye

⁷⁶ Clausewitz, s. 20.

⁷⁷ Clausewitz, s. 29.

başlamıştır.⁷⁸ Wurttemberg'li bir piyade olan Jakob Walter anılarında şöyle yazmaktadır: “...Poniemon kasabası biz girmeden önce, diğer köyler gibi yağmalanmıştı. Ortalıkta koşturan bir domuza önce sopalarla vuruldu, sonra kılıçlar ve bıçaklarla vuruldu ve hala hayattayken hayvan, askerler tarafından, parçalanmaya başladı. Ben de küçük bir parça alabildim ancak açlığım yüzünden parçayı pişirmeden yemek zorunda kaldım. En büyük işkence ise yürüyüşlerdi. Saflar halinde sıkışık yürüyüş düzeninde yürüyorduk, güneş ve toz gözümüzü dolduruyordu. Bütün bu sıkıntı dar bir yola ya da bataklık bir bölgeye gelindiğinde yürüyüş kolunun durmasıyla ikiye katlanıyordu.”⁷⁹

Benzer bir durumdan, özellikle de sıcak havadan Fransız Yüzbaşı Girod de l'Ain ise şöyle bahseder: “Isı aşırı yüksekti. Böylesine kötüsünü İspanya'da bile yaşamadım. Ana yol topraktan ve askerler yürüdükçe devasa bir toz bulutu ortaya çıkıyor ki birkaç metre ilerideki askerleri göremiyorum. Gözlerimiz, kulaklarımız ve boğazımız toz ile doldu, yüzlerimizde tozdan bir tabaka oluştu.”⁸⁰

Napolyon, ordusunun merkez kuvvetiyle birlikte Vilna'da yaklaşık iki hafta geçirdi. Bu büyük bir hata idi.⁸¹ Ancak 16 Temmuz'da Vilna'dan yalnız olarak ayrılmıştı. Bu esnada Murad, Ney ve Oudinot Rus kuvvetleri üzerinde baskı kurmaya çalışmakta ancak yeterli olamamaktaydı. Hatta Davout'un kuvvetleri Minsk'ten Mokhilev'e hareket etmeden önce 4 gün beklemek zorunda kalmıştı. Bu gecikme, Napolyon'un kuvvetlerinde, özellikle de lojistik hatlarında büyük sorun çıkartmaktadır. Çünkü Napolyon'un ikmal planı uzun lojistik hatlarının yanında, ilerleyen ordu tarafından, ilerlenen bölgede toplanacak yiyecek ile de giderilmek üzerineydi.⁸²

Temmuz ortasında Napolyon Drissa'daki müstahkem mevkiin kuşatılması ile meşgul olmaktaydı. Ancak de Tolly burada muharebeyi kabul etmek yerine Moskova'ya doğru geri çekilmeye başlamıştı.

⁷⁸ Clausewitz, s. 69.

⁷⁹ Walter, Jakob, **The Diary of a Napoleonic Foot Soldier**, Penguin Books, Londra, 1993, ss. 41-42.

⁸⁰ Walter, Jakob, ss. 41-42.

⁸¹ Armaoğlu, s. 72.

⁸² Clausewitz, s. 31.

1.6. FRANSIZ İLERİ HAREKETİ, RUS ÇEKİLMESİ VE ÇARPIŞMALAR

1.6.1. Mir Muharebesi

7 Haziran günü Polonya kuvvetleri Mir yakınlarında içlerinde Ataman Alayı'nın da bulunduğu Platov'un Kazakları ile karşılaşır. Platov'un kuvvetleri, özellikle de Ataman Alayı, diğer Kazak birlikleri içindeki en seçkin birim olmakla birlikte özellikle seçilmiş askerlerden oluşmakta ve normalde 5 Sotnia (bölük) yerine bu birlikler 10 Sotnia'dan oluşmaktaydılar. 9 Haziran günü Rozniecki'ye bağlı Turno komutasındaki 2'nci Tugay, Platov'un ilerleyişini durdurmuş ve geriye atmış, Mir'i bir miktar geçmiş ve III. Syssoyev'in Kazakları ile karşılaşmıştır. Karşılaşma ile çarpışma başlamış, çarpışma sürdükçe çarpışmaya yeni Kazak birlikleri katılmıştır.

Turno'nun öncüsü olan 3'üncü Uhlan Alayı kuşatılmış, zorlukla ve büyük kayıp vererek kaçmayı başarmıştır. Bunun ardından Turno, 15'inci ve 16'inci Uhlanları da çarpışmaya sürmüş ancak Kazaklar çoktan destek birliklerle takviye edilmişlerdir ve Turno'nun kuvvetlerini püskürtürler. Bu duruma Rozniecki 1'inci Tugay'ı, Dziewanoski'nin komutasında ileri sürerek cevap verir. Bu kuvvet bünyesinde 2'nci, 7'nci ve 11'inci Uhlanları bulundurmaktadır. Rozniecki'nin karşı saldırısına Platov ise General Vasilchikov'un Ahtirka Hussarları (8 Hafif Süvari Bölüğü), Nova Rossiya Dragonları (4 Tüfekli Süvari Bölüğü), Kiev Dragonları (4 Tüfekli Süvari Bölüğü) ve Litvanyalı Uhlanlar (8 Şok Süvarisi Bölüğü) ile karşılık verir. Kazaklar karşısında sayısal olarak ezilen Polonyalılar (3.000'e karşı 9.000 ve 24 top) akşam karanlığında geri çekilirler. Bu çarpışmada 3'üncü Uhlanlar en çok kayıp veren birlikti.⁸³

10 Haziran'da Platov, Kazakları ve topçuları ile birlikte geri çekildi. Bu çekilmeyi Rozniecki öncü birliği olan 7'nci Hussarlar ile takip etmekteydi. Çok geçmeden Rus kuvvetleri ile karşılaşmışlardı. Turno'nun 2'nci Tugayı Simakovo Köyü önünde savunma pozisyonuna geçerken, 1'inci Tugay ise sol kanatta, yedek olarak beklemekteydi. Bu sırada Platov, 7'nci Uhlan'a saldırılmasını emretmiş ve saldırının başarılı olması üzerine 7'nci Uhlan ağır kayıplarla geri çekilmek zorunda kalmıştı. Bu esnada Turno'nun tugayı birkaç Kazak birliğiyle çarpışmaktaydı.

⁸³ Nafziger, s. 153.

Çarpışma 6 saat boyunca sürmüştü. İki tarafın da karşı saldırılarla birbirine cevap verdiği bu çarpışmanın belirleyici anı ise Kouteinikov'un tugayının çarpışmaya dâhil olduğu andı. Yeni ve yorulmamış bu tugaya karşı Rozniecki herhangi bir yedek kuvvete sahip değildi.

Rozniecki'nin sol kanadına bu yeni gelen taze birlik sert bir şekilde saldırdı. Daha fazla dayanamayan Rozniecki, 600 kadar ölü ve yaralı kayıp vererek geri çekildi.⁸⁴ Bu esnada Ruslar Inkovo'da General Sebastiani'nin kuvvetlerini püskürttü. Saltanovka yakınlarında ise 5 Kazak alayı, Fransız 3'üncü Atlı Avcı Alayı'nı pusuya düşürmüştü ve 200'e yakın tutsak almıştı.

Bu zaferin ardından Platov, Mir üzerine yürüdü. Burada Polonyalı 4'üncü Atlı Avcıları (4 Bölük) ile ve birkaç atlı topçu ile karşılaşmıştı. Ancak Platov'un komutasındaki Kazaklar, topçulara karşı çarpışmak istememekteydiler. Bunun üzerine Platov ilerlemesini durdurdu ve geri çekildi.

1.6.2. Saltanovka Muharebesi

Bagration, Bobruisk üzerinden doğuya doğru yürümekteydi. İlk olarak Dnieper üzerindeki Byhov'a Temmuz 21'inde ulaştı. Akıntı doğrultusunda, Mokhilev tarafına doğru bölgedeki köprüleri kullanabilmek amacıyla yürüyüşe devam etti. 20 Temmuz'da Davout'un komutasındaki I. Ordu'nun gövdesi Mokhilov'a ulaştı.⁸⁵ Davout hızlıca 3'üncü Atlı Avcıları ve 85'inci Hat Piyadelerini nehrin sağ yakasından ileri sürüp Bagration'un varlığı kontrol etmek üzerine mevzi aldı. 3'üncü Atlı Avcılar kısa süre içinde Bagration'un kuvvetleriyle temas sağlamıştı. Karşılarında 5 Kazak alayını bulan 3'üncü Atlı Avcılar öncü bölüklerini kaybetmişler ve hızlı bir şekilde 85'inci Piyade'nin arkasına çekilmişlerdi.

Davout, 22 Temmuz bütün akşamüstü boyunca bulunduğu mevziyi güçlendirmeye geçirmişti. Pozisyonu savunma ve karşı saldırı için uygundu.⁸⁶ Staryi-Byhov üzerindeki köprüyü barikatlamıştı. İstihkâmcılar, Fatova yakınlarındaki bir değirmen ile köprüyü yıkmışlardı. Bu esnada Davout Fatova'yı 108'inci

⁸⁴ Nafziger, s. 153.

⁸⁵ Dowling, Timothy, **Russia at War: From the Mongol Conquest to Afghanistan, Chechnya, and Beyond**, ABC-Clio LLC, Santa Barbara, 2015, s. 526.

⁸⁶ Clausewitz, s. 54.

Piyade'den 5, 85'inci Piyade'den ise 1 tabur ile işgal etmiştir. Saltanovka yakınlarında da 85'inci Piyade'nin 3 taburu bulunmaktadır. Fatova ve Seletz köyleri arasında ise 4 taburdan oluşan 61'inci Piyade bulunmaktadır. Yedekte ise 61'inci Piyade'nin bir taburu, 85'inci Piyade'nin başka bir taburu ile Valence'in 5'inci Ağır Süvari Tümeni (6'ncı, 11'inci ve 12'nci Zırhlılar ve 12 atlı-topçu), Chastel'in 3'üncü Hafif Süvari Tümeni (6'ncı Hussar, 8-6-25'inci Avcılar, 3 Bavyeralı Hafif Süvari alayı ile 6 atlı-topçu) ile kayıp vermiş 3'üncü Atlı Avcılar Seletz yakınlarında mevzilenmişlerdi.

Fransızlar ile ilk temas kuran Rus birlikleri 6'ncı ve 42'nci Avcı (Yeger)'lardı. Fransız öncü birliklerini püskürtmüş, sabah 8 sularında ana Fransız hattını görebilecek yaklaşmışlardı. Yegerler'in arkasından Raievski'nin kuvvetinin ana kısmı mevzi aldı. Piyadeler taburlar halinde yürüyüş pozisyonunda beklemekte, önlerindeki sıkı Yeger birlikleri de perdeleme görevini üstlenmekteydiler.

İlk saldırı Paskevich'in 26'nci Piyade Tümeni'nin 12 topla desteklenen 4 taburuyla başladı. İlk saldırıda Fatova Köyü'nü ele geçiren Ruslar kısa süre içinde karşı saldırıya kalkmış olan Fransız 108'inci Piyade Tümeni'ne bağlı 4 tabur tarafından bozguna uğratılarak püskürtüldü.⁸⁷ Bu esnada Poltava Piyadeleri, Fatova'nın batı yakasında mevzi almış olan 108'inci Piyade'nin tek taburluk bir kuvvetini geri çekilmek zorunda bıraktılar. Çatışmaların başlaması üzerine Davout 61'inci Piyade Tümeni'ne bağlı 2 tabur ile karşı saldırıya geçti ve geri çekilmek zorunda bıraktığı mevkiyi geri aldı. Rus geri çekilmesini takip eden Fransızlar, yakın mesafeden teneke mühimmat atışına başlayan 6 top karşısında geri çekilmek zorunda kalmışlardı.

85'inci ve 108'inci Piyade Tümenleri'ne bağlı birkaç tabur topları ele geçirmek için Fatova Köyü'nün Güney-Batı yakasındaki ırmağı geçip sert bir saldırı başlattılar ancak saldırı topçu desteği ile Rus piyadesi tarafından püskürtüldü. Bu gelişmelerin ardından Bagration saldırı sırasının kendisine geldiğini fark etti ve 6 tabur ile harekete geçti. İlk hatta 6'ncı ve 42'nci Yegerler bulunurken ikinci hatta ise Smolensk gönüllüleri ilerlemekteydi. Bagration'un ilerleyen birlikleri, Fransız toplarının menziline girmişlerdi ve ateş altında her geçen saniye kayıp vermekteydiler. Açık ve zorlu arazide, topçu ateş altında ağır kayıplar veren bu

⁸⁷ Dowling, s. 527.

birlikler ilerleyişlerini bir süre sonra keserek bekleme pozisyonuna geçtiler. Bu esnada Ravieski, kendi kuvvetlerine bir geri çekilme emri vermişti.

Geri çekilmeyi fark eden Davout, Rus birliklerine mümkün olduğunca çok kayıp verme amacıyla 111'inci Piyade Tümeni'nin birkaç taburu ile Chastell'in Ağır Süvari Tümeni'ne Dessaix'in, Saltanovka üzerindeki sol kanadına yaptığı saldırıyı destekleme amacıyla ilerleme emri verdi. Bu esnada 61'inci ve 85'inci Piyade Tümenleri, Rus sol kanadına saldırıya başlamıştı. Daha fazla kayıp vermeyi göze alamayan Bagration, genel bir geri çekilme emri verdi.⁸⁸

Kayıplar konusunda tarihçiler arasında kabul edilen ortak bir görüş maalesef bulunmamaktadır. Alain Pigeard "*Dictionnaire des batailles de Napoléon*" adlı eserinde Fransız kayıplarını 1.000 ile 4.134 arasında kabul ederken Rus kayıplarını ise 2.548 ile 5.200 arasında almaktadır. Ancak Amerikalı askeri tarihçi George Nafziger'a göre Fransız kayıpları 4.134 iken Rus kayıpları ise 2.458 askerdir.⁸⁹

1.6.3. Ostrovno Muharebesi

Mareşal Murat, 19 Temmuz'da Napoléon'a, de Tolly'nin Drissa'daki mevkiinden Güney-Doğu'ya doğru, Dvina Nehri'nin sağ yakası üzerinden Vitebsk'e doğru hareket etmekte olduğunu bildirmişti. Dvina Nehri'nin sol yakasında olan Fransız kuvvetleri ise bu raporun ardından Napoléon'un emri ile Vitebsk'e doğru hareket etmişti. Bu arada Rus kuvvetleri 10 gün içinde Vitebsk'e ulaşmışlardı. Yavaş sayılmasa da güçlü bir düşman kuvvetinin karşısında çekilmekte olan bir kuvvet için çok da hızlı sayılamayacak bir süreydi bu. Ancak bu rahat hareketin sebebi Rusların, artçı olan hafif süvarilerinden aldıkları "*Fransızlar Vitebsk'e doğru ilerlemeye başlamadılar.*" Bilgisiydi.⁹⁰

25 Temmuz'da Murat'ın süvarileri, arkalarında Beauharnais'in komutasındaki 6'ncı Kolordu ile Ostrovno yakınlarına ulaşmışlardı. Vitebsk'in birkaç kilometre uzağında ise Fransız öncü kuvvetleri, Rus artçı kuvvetleriyle karşılaşmışlardı. Fransız saldırısı, 8'inci Hussar ile başladı, 8'inci Hussar'ın desteğinde ise 16'ncı Atlı Avcılar bulunmaktaydı. Ruslar 8'inci Hussar'ı, 16'ncı Avcılar yetişmeden

⁸⁸ Nafziger, s. 126.

⁸⁹ Nafziger, s. 126.

⁹⁰ Clausewitz, s. 103.

püskürtmeyi başardılar ancak 8'inci Hussar ve 16'ncı Avcılar birlikte bir karşı saldırı düzenleyip Rus kuvvetlerini geri çekilmeye zorladılar, 8 top ve 150 civarında tutsak ele geçirdiler.

Bu esnada General Tolstoy 5'inci Piyade Kolordusuna bağlı 11'inci Piyade ve 23'üncü Piyade Tümenlerini Ostrovno yakınlarındaki bir korulukta, iki hat olacak şekilde konuşlandırdı. İlk hat, 11'inci Piyade Tümeni'nin 12 taburundan oluşmaktaydı. İkinci hat ise 23'üncü Piyade Tümeni'nin 10 taburundan oluşmakla birlikte, 11'inci Piyade Tümeni, 23'üncü Piyade 'ye göre hem sayıca üstün, hem de disiplin ve talim bakımından daha iyi durumdaydı.

Fransız kuvvetleri ise Mareşal Murat ile General Nansouty komutası altındaydılar. Muharebenin arifesinde Fransız kuvvetleri Nansouty'nin 1'inci Süvari Kolordusundan 1'inci Hafif Süvari ile 1'inci Ağır Süvari Tümenlerinden oluşmaktaydı. Bu kuvvetlere 4'üncü Kolordu'dan Delzon'un Piyade Tümeni'ne bağlı 8'inci Hafif Tümen'den 2 tabur katıldı. Toplamda Fransız kuvvetleri ise sol kanatta 7'inci Hussar, 9'uncu Kargıcılar, 8'inci Hafif Piyade ile merkezde 2'nci, 3'üncü, 9'uncu Zırhlı Süvariler ile 8'inci Hussar ve 16'ncı Atlı Avcılar'dan, sağ kanatta ise 6'ncı ve 8'inci Uhlânlar'dan oluşmaktaydı.

Mareşal Murat, Rus kuvvetlerinin bir kısmını görmüş, 7 ile 8 taburdan oluştukları kanaatine varmış ve birliklerini yukarıda bahsedildiği gibi konuşlandırmıştı. Fransız hattının oluşmasının ardından Rus kuvvetleri, sol kanattan Fransız sağ kanadına doğru Ingermanland Süvarileri ile bir manevraya kalkıştılar. Bu manevraya 8'inci Hussar bir karşı saldırı ile cevap verdi ve Ingermanland Süvarileri'ni püskürttü. Bu esnada Fransız merkezi Atlı Avcılar ve Hussarlar ile saldırıya geçmiş ancak yoğun tüfek ve topçu ateşi altında püskürtülmüşlerdi.

Bu saldırı esnasında Murat, Rus sağ kanadında bulunan ufak bir koruluğa 2 hafif piyade taburu göndermiş ancak General Tolstoy bir 23'üncü Piyade'ye bağlı bir tabur ile 9'uncu Hussarlar ile karşı saldırıya geçip Fransız hafif piyadelerini püskürttü. Aynı anda 11'inci Piyade'ye bağlı iki tabur da Fransız sağ kanadına saldırıya geçer ancak 6'ncı ve 8'inci Uhlânlar bu saldırıyı püskürttü. Saldırı ile 350 kadar kayıp veren Rus kuvvetleri hızlı bir şekilde geri çekilirler ancak General Tolstoy birkaç kez daha sağ kanattan birkaç manevra yapma teşebbüsünde bulunsa da her seferinde geri püskürtülür. Bütün bunlar olurken Mareşal Murat, süvari

ağırlıklı kuvvetinin Rus kuvvetlerini alt edemeyeceğinin yavaş yavaş farkına varmakta, özellikle de ağır süvari birliklerinin uğradığı kayıplarla da endişelenmekteydi.⁹¹

General Tolstoy'un stratejisi, büyük oranda piyade gücünü Murat'ın kanatlarına odaklayarak Murat'ın kuvvetlerini kuşatmayı planlamaktı. Ancak muharebe sürdükçe vakit kaybetmekteydi. En sonunda Delzon'un 13'üncü Piyade Tümeni muharebe alanına vardı ve General Tolstoy'un sağ kanadına doğru harekete geçti. Bu saldırıyı gören Tolstoy ise geri çekildi. Bu geri çekilme hareketini gören Mareşal Murat ise Rus kuvvetlerini takip etmeye başladı.

26 Temmuz'da General Tolstoy kuvvetlerini yeni bir mevkiye mevzilendirdi. Sağ kanadı Dvina Nehri'yle korunmakta, sol kanadı ise yedeklerini konuşlandırabileceği bir korulukla, hattının önü ise derin bir su yatağı ile korunmaktaydı. General Tolstoy mevzilenirken kuvvetleri, Konovnitzin'in 3'üncü Piyade Tümeni ve Pahlen'in 3'üncü Süvari Kolordusu ile güçlendirilmişti. Mareşal Murat'ın tarafında ise Eugene'in 4'üncü Kolordusu destek için hazırды.

Ruslar ilk olarak 8'inci Hafif Piyade ile 84'üncü Piyade 'ye saldırdılar. Fransızlar hatlarını tutmayı başarsalar da bu başarıları çok uzun sürmedi. Kısa süre içinde yaralı ve bozulmuş asker sürüsü Fransız topçularının mevzilerinden geçmeye başladı.⁹²

Birliklerinin gerilemeye başladığını gören Mareşal Murat, 8'inci Uhlán ile öne atıldı. Onun saldırısını görüp cesaretlenen 84'üncü, 106'ncı ve 1'inci Hırvat Piyade Tümeni saldırıya geçerek Rusları püskürtür ve 2 adet top ele geçirirler. Bu esnada 92'nci Piyade ise koruluk bölgeyi ele geçirir ancak sık ağaçlar ilerlemeyi zorlaştırmaktadır. Fransız ilerlemesi karşısında General Tolstoy ise geri çekilmeye başlar. Çekilme esnasında Tuchkov'un yedekleri ile güçlenir. Karanlığın çökmesiyle birlikte çatışma durmuş ve iki taraf da mevzilerine çekilmişlerdi. Çatışmaların sonucunda Rus kayıplar 2.500, Fransız kayıpları 3.000 civarındaydı.⁹³

27 Temmuz sabahı Napolyon ön hatlara gelerek Rus mevzilerini gözetlemeye başlamıştı. Ancak Rus mevzileri, Fransız mevzilerinin karşısında değil, sol

⁹¹ Clausewitz, s. 103.

⁹² Nafziger, George, **Poles and Saxons of the Napoleonic Wars**, Military History Press, Boalsburg, 2001, s. 116.

⁹³ Nafziger, s. 177.

kanadındaydı. Bu durumun Rus kuvvetlerine sağlayacağı üstünlüğü fark eden Napolyon, kuvvetlerinin hızlıca Rus mevzilerine doğru düzene girip ilerlemesini emretmişti.

Nitekim Fransız avcı birliklerinden birkaç bölük perdeleme görevi için ilerlemeye başlar, peşlerinde destek için 16'ncı Avcı Süvari bulunuyordu. İlerleme esnasında beklenmedik bir anda Rus Kazak'larından oluşan bir süvari taburu, 16'ncı Süvari'ye saldırıya geçmişti. Saldırıyı fark eden 16'nci Süvari 30 adımlık mesafeden karşılık vermesine rağmen Rus Süvarisi hücumu devam etmekteydi. Saldırı sonucu Ruslar, çok yakındaki bir tepeden birliklerini izleyen Napolyon'a kadar ulaşmalarına karşın Napolyon'un muhafızları Rusları püskürtmüşlerdi.

Bütün bunlar olurken Eugene'in IV'üncü Kolordusu ve Davout'un I'inci Kolordusu'na bağlı üç tümen ana yol üzerinden Rus mevzilerine saldırmıştı. Saldırıya dayanamayan Ruslar nehir yatağına doğru çekilirken yeni birliklerle desteklenmişlerdi. Geri çekilen Rus kuvvetlerine eklenen destek birliklerin farkında olan Napolyon, saldırının durdurulmasını emretmiş ve stratejisine uygun olarak Rus birliklerinin toparlanması için onlara zaman vermişti. Çoğu kişiye göre düşmana toparlanmak için zaman vermek mantıklı görünmese de, Napolyon'un Rusya'daki stratejisi Rus Ordusu'nu mağlup etmek değil, tamamen yok etmektir.

Nitekim Napolyon saldırıyı kesmek yerine devam etseydi, Rus geri çekilmesi bir bozguna dönüşecek, hem Ruslar hem de Fransızlar kayıp verecek ve bunun yanında, bozguna uğrayan Rus kuvvetleri savaşta yok edilmek ya da esir alınmak yerine kaçacak ve Napolyon'un erişemeyeceği bir bölgede toparlanıp tekrar Napolyon'un karşısına çıkacaktı. Fakat Napolyon, Rusları istediği gibi bir muharebeye çekebilmekten öte, tamamen elinden kaçırdı. Takip edilmediğini anlayan Bagration, kuvvetlerini Smolensk'e doğru geri çekmeye başlamışlardı.

1.7. BAŞARISIZ RUS KARŞI SALDIRISI VE NAPOLYON'UN KANAT HAREKÂTI

Napolyon karşısında devamlı geri çekilen ve Rusya'nın batı bölgesindeki toprakları Fransız işgaline savaşımadan bırakan de Tolly, uygulamış olduğu geri çekilme stratejisi yüzünden sürekli eleştirilmekteydi. En sonunda de Tolly'nin ve

Bagration'un orduları Smolensk'te de Tolly'nin komutası altında birleşmişti ve artık eleştirilere karşı duramayan de Tolly, bir karşı saldırı düzenlemeye karar vermiş ve geride sadece Neverovski'nin kendi tümeni ile bir miktar süvariye bırakan de Tolly (ki bu birlikler Krasne üzerine yürüyüşteydiler) saldırı için konumlanmaya başlamıştı.

Bu esnada Napolyon manevralarına başlamış, süvari kuvvetleriyle uyguladığı uzun ve derin bir perdeleme harekâtıyla hareketini uzun bir süre Rus karargâhından gizlemeyi başarmıştı. 13 Ağustos gecesi General Eble komutasındaki Fransız istihkâmcılar Dnieper Nehri üzerinde köprü ve duba kurmaya başlarmışlar, hızlı çalışmanın sonucunda 14 Ağustos'ta Fransız istihkâmcılar 4 adet köprüyü kurmuşlardı. Nitekim Fransız kuvvetleri nehri geçerek Smolensk üzerine ilerlemeye başlamışlardı.

Napolyon'un beklenmedik bir şekilde de Tolly'nin sol kanadında ortaya çıkması karşı saldırı fikrini de Tolly'nin zihninden silmişti, de Tolly, Napolyon karşısında tekrar geri çekilmekteydi. Bu geri çekilme, özellikle Rus asilleri, monarşi ve askerler arasında hoş karşılanmamıştı.

1.7.1. I'inci Krasne Muharebesi

Bagration'un ve de Tolly'nin Smolensk'e doğru geri çekilmesi sürerken Neverovski, Smolensk'in 45 kilometre güney batısında bulunan Krasne'de kuvvetleriyle birlikte beklemekteydi. İlerlemenin durmasından ve geri çekilmeden haberi olmayan Neverovski'nin kuvvetleri, Mareşal Murat'ın kuvvetleri tarafından ani bir saldırıya maruz kalmışlardı. Neverovski'nin kuvvetleri 7.200 kişiden oluşan 12 piyade taburu, 500 mevcuduyla Harkov Süvarileri (Dragoon), mevcudu 800 olan bir Uhlan Süvari Alayı, 1.300 mevcutlu 3 Kazak Piyade Alayı ile 12 ağır toptan oluşmaktaydı.⁹⁴

Murat'ın saldırısı ile geri çekilmeye başlayan Neverovski, 49'uncu Avcı Piyade'yi ve 2 topu Krasne'de bırakmıştı. Geri çekilme esnasında Losmina Nehri üzerindeki köprü Ruslar tarafından tahrip edildiği için Fransız süvarisi nehrin derin olmadığı bir bölgeden hızlıca geçerek Neverovski'yi takibe devam etmişlerdi.

⁹⁴ Nafziger, s. 183.

Krasne'de bıraktığı kuvvetler yüzünden Neverovski'nin geri çekilmekte olan birliği zayıflamış, Neverovski'nin elinde sadece 8 piyade taburu ile 10 top kalmıştı.⁹⁵

Mareşal Murat'ın kuvvetleri ise sol kanatta Grouchy'nin 3. Süvari Kolordusu, merkezde Murat'ın kendi kuvvetleri ile 24'üncü Hafif Piyade Alayı, Bruyere'in Hafif Süvari Tümeni ile Pajol'un Hafif Süvari Tümeni bulunmaktaydı. Sağ kanatta ise Montbrun'ın 2. Süvari Kolordusu, Nanosuty'nin 1. Süvari Kolordusu ile yedekte, Mareşal Murat'ın hemen arkasında beklemekte olan Ney'ün 3. Kolordusu ile Württemberg'li müttefik birlikleri bulunmaktaydı.

Fransız 24'üncü Hafif Piyade Tümeni'ne bağlı 2 tabur Krasne'ye güney yönünden saldırmıştı. Sadece 2 avcı piyade taburu ile 2 top tarafından savunulmakta olan Krasne, öğleden sonra 15.00 sularında Fransızlar tarafından ele geçirilmiş ve kasabanın düşmesinin ardından geriye kalan Rus kuvvetleri çekilmeye başlamışlardı. Bu çekilmeyi Polonyalı Uhlânlar takip etse de kısa süre içinde Harkov Süvarileri tarafından engellenip püskürtülürlerdi. Bu esnada Neverovski'nin kuvvetleri de geri çekilmeye devam etmekteydiler.

Mareşal Murad'ın süvarileri, Neverovski'nin artçı kuvvetlerine saldı ve bu kuvvetleri hızlı bir şekilde dağıtarak Neverovski'nin ana kuvvetine doğru ilerlemeye başladı. Bu ilerleme üzerine Neverovski, kuvvetlerini iki büyük yürüyüş kolundan çıkararak her kenarı 6 sıra derinlikte olacak büyük bir kare haline getirdi. (Kare formasyonu, dönemin süvari saldırılarına karşı piyadelerin başlıca uyguladıkları bir savunma formasyonudur.)

Neverovski, her ne kadar kendini koruyabileceği bir düzende savaşa da kare dizilimi yüzünden kuvvetleri ağır hareket etmekte ve devamlı Fransız süvari alaylarının saldırılarına maruz kalmaktaydı. Ancak bu saldırılar her ne kadar cesurca olsa da piyade ile olan koordinasyon eksikliği yüzünden Fransızlar her seferinde püskürtüldü. Uzunca bir süre Fransız 4'üncü Atlı Avcıları ve Polonyalı 6'ncı Uhlânları'nın saldırılarına maruz kalan Neverovski'nin karesi ilerlemeye devam etmiş ve bu süvari saldırılarını püskürtmüş ancak Württemberg'li bit atlı topçu bataryası Neverovski'nin kuvvetlerini yakın mesafeden teneke mühimmat ateşine tutmuştu.

Bu arada Piyade ve top ateşine en sık hedef olan, kare diziliminin arka sırası bozulmaya başlamış fakat bu bozulma genel bir dağılmaya dönüşmedi ve

⁹⁵ Clausewitz, ss. 62-99.

Neverovski'nin karesi düzenini bozmadan geri çekilmeye devam etmişti. Bu bozulmayı Mareşal Murat iyi değerlendirememiş, özellikle süvarilerini piyadelerin önünde saldırıya sürmesi yüzünden kendi piyadeleri, dost ateşine sebep olmamak için ateş açmamış, süvariler ise geri çekilirken piyade hatlarını bozmuş ve Fransız piyadelerinin ilk hatları daha tüfek doğrultmadan Rus ateşi altında telef olmuşlardı.⁹⁶

Uzun bir süre bu şekilde dayanan ve geri çekilmeye devam eden Neverovski'nin karesi, bir süre sonra ufak ancak etkili bir engelle karşılaşmışlardı. Bu engel uzun bir çit hattı idi. Çitleri yerinden çıkarmak ve topların geçişine elverişli bir hale getirmek için yürüyüşü durduran Rus piyadelerine Württemberg süvarileri saldırıp, karenin içine kadar girmişlerdi. Göğüs göğüse yapılan kanlı boğuşmanın ardından Ruslar, Württemberg süvarilerini püskürtmüşler ve geri çekilmeye devam etmişlerdi. Bu çekilme esnasında Neverovski'nin karesi, 30 ile 40 arasında saldırıyı başarıyla püskürtmüştü. Kahramanca savaşarak Smolensk'e doğru geri çekilmeyi başararak Fransızların şehri kolayca ele geçirme hayallerini yıkmışlardı.⁹⁷

1.7.2. Smolensk ve Valutina Tepesi Muharebesi

16-18 Ağustos'ta gerçekleşen Smolensk Muharebesi, Napolyon'un Rusya Seferi'nin ilk büyük çaplı muharebesi olmakla birlikte aynı zamanda Napolyon'un, Rus ordusunu sıkıştırıp belirleyici bir muharebe ile yok etme hayalinin de sonuydu.

Rus kuvvetleri geri çekilmekteydi. Çekilmenin artçı gücü olan Neverovski'nin kuvveti ise Smolensk'te kapıları Fransızlar'ın suratına kapatmışlardı.⁹⁸ Neverovski'nin esas amacı; Smolensk'i savunmaktan ve Fransız eline geçmesini önlemekten ziyade gerçek anlamda savaşmadıklarını düşünen askerlerdeki (Smolensk öncesindeki bütün çarpışmalar, ufak çaplı hareketler olup kuşatma veya kuşatma önleyici manevralar bütünüdür.) ve halktaki moral bozukluğunu "*Geri çekilirken bile Fransız öldürüyoruz!*" sloganıyla bozmak ve geri çekilmekte olan esas orduya bir miktar daha zaman kazandırmaktı.

⁹⁶ Nafziger, s. 183.

⁹⁷ Fisher, Todd, **The Napoleonic Wars: The Empires Fight Back 1808-1812**, Osprey Publishing, Oxford, 2001, s. 59.

⁹⁸ Nafziger, s. 183.

Smolensk Muharebesi'nde Ruslar, 120.000 mevcutlu kuvvetlerinin sadece 40.000 kişilik kısmını kullanmış, Fransızlar ise 160.000 mevcutlu kuvvetlerinin 80.000'ini kullanmış, şehri ele geçirmek ve geri kalan Rus birliklerini de savaşa dâhil ederek imhalarını planlamış ancak Rusları bir türlü çatışmaya çekememişlerdi. Çünkü de Tolly, olası bir başarılı savunma ile bir tür kuşatmanın içinde kalacağını fark etmiş, Fransızların da bir şekilde Dniepr Nehri'ni geçerek Moskova yolunu kendilerine kapatmasından korkmuştur. Bu durumun farkına varan Napolyon, Ruslar tamamen Smolensk'ten çekilmeden önce şehre saldırılmasını emrederek Rus kuvvetlerini bir şekilde savaşa çekmeyi ummuştur.

Üç kolorduluk bir kuvvet ile başlayan genel Fransız saldırısı beklenen etkiyi vermemiş ancak bir sonraki günün şafağında Polonyalı piyadeler şehre girmeyi başarmıştı. Bu arada de Tolly ve Bagration kuvvetlerini çoktan Dniepr Nehri'nin kuzey yakasına çekmişlerdi. Çekilme esnasında Ruslar, Fransızlar tarafından kullanılmasını önlemek için nehir üzerindeki köprüyü ateşe vermişlerdi. Olup bitenin farkına varan Fransızlar hızlı bir şekilde şehrin içinden köprüye doğru hızlı ancak plansız bir saldırı başlatmışlardı. Saldırı o kadar şiddetliydi ki yanmış ve yer yer harap olmuş köprüden bir kısım Fransız piyadesi geçmiş, karşı kıyıda Rus artçıları ile boğuşmaya başlamışlardı. Fakat Rus artçılarının amansız direnişi ve Fransız saldırısının şiddetli ancak plansız ve ivedi bir saldırı olması yüzünden Fransızlar geç kalırlar ve köprü tahrip edildi. Öte yandan 18 Ağustos gecesine kadar de Tolly nehrin kuzey kısmında tuttuğu kuvvetle Fransız kuvvetlerinin nehri geçmesini önlemeyi başardı.

Smolensk'in düşüşüyle beraber Rus kuvvetleri doğuya doğru ilerlemelerini sürdürdüler.⁹⁹ Ancak bu ilerleyiş, başlarda Ruslar için pek de iç açıcı değildi. Yürüyüş kolları Fransız toplarının menzilinde olduğu için ateş altında hareket etmekte ve kayıp vermekteydiler. Aynı zamanda hem de Tolly'nin, hem de Bagration'un kuvvetleri tek bir yürüyüş kolu halini aldığı için geri çekilme yavaşlamıştı. Bu duruma de Tolly, kuvvetleri iki yürüyüş koluna ayırarak hem geri çekilmeyi hızlandırmış, hem de Fransız topçu ateşinin etkisini zayıflatmıştı. Yürüyüş kollarından ilki Tuchkov'un komutası altında Baggavout'un 2'nci Piyade Kolordusu, Tuchkov'un 3'üncü Piyade Kolordusu, Tolstoy'un 4'üncü Piyade Kolordusu ile

⁹⁹ Clausewitz, s. 63.

Uvarov'un 1'inci Süvari Kolordusu'ndan oluşmaktaydı. İkinci kol ise Lavrov'un 5'inci Piyade Kolordusu, Dohturov'un 6'nci Piyade Kolordusu, 2'nci ve 3'üncü Süvari Kolorduları ile yedek topçulardan ibaretti.

19 Ağustos'ta Napolyon ve de Tolly, Smolensk'in 20 kilometre doğusunda bulunan Loubino'da karşılaştılar. Smolensk'te elinden kaçırdığı Rus kuvvetlerinin bir kısmı şimdi Napolyon'un karşısındaydı. Bu, Napolyon için "Smolensk'teki rezaleti telafisi" olabilecek bir fırsattı. İki Rus ordusu kötü bir şekilde birbirinden ayrılmış ve Bagration Loubino'daki kavşağı korumayı başaramamıştı.¹⁰⁰

19 Ağustos sabahı Mareşal Ney'in kolordusu ve Mareşal Murat'ın süvarileri nehrin kuzey yakasında, Rus artçılarının peşindeydiler. İlk başlarda Napolyon Rusların çekilme güzergahından emin değildi ancak kısa bir süre sonra Napolyon, Rusların doğuya, Moskova'ya doğru gittiğini fark etti (Güney doğuda ise bir erzak ve mühimmat deposu olan Kalouga vardı.) ve de Tolly'nin komutasındaki ikinci yürüyüş kolunun Moskova üzerindeki yolunu kesip imha etmeye karar verdi. Bunun için Napolyon bir kuvvetle Rusları takip etmeli ancak başka bir kuvvetle de Dniپر'in güney yakasından ilerlemeli, nehri uygun bir noktada, Rus kuvvetlerinin önünde olacak şekilde, kesmeli ve Moskova yolunu bloke ederek Rusları savaşa zorlamalıydı. Napolyon, bu manevrayı uygulaması için General Junot'u seçti. General Junot, kuvvetleriyle birlikte Dnieپر'in güney yakasından doğuya doğru ilerleyecek, nehri Prudichevo'da geçerek Rus kuvvetlerinin önüne çıkacak ve Moskova yolunu Ruslar için kapatacaktı. General Junot'a, bu manevra için Westphalialılar'dan oluşan 8'inci Kolordu verilmişti. Napolyon'un planına uygun olarak 19 Ağustos'ta Fransız saldırısı başladı.¹⁰¹

Murat'ın süvarileri ani bir saldırı ile Rus kuvvetlerinin Valutina Tepesi ile Loubino Köyü arasında konuşlanmış kısmına saldırdı. Mücadele, hızlı bir şekilde bir çarpışmaya dönüştü. Ancak General Junot'un Prudichevo yakınlarında nehri geçebilecek bir bölge bulamaması ve saldırısını hızlı bir şekilde başlatmaması yüzünden Rus kuvvetleri bu sarılma harekâtından kendilerini ağır kayıplar pahasına da olsa kurtarmışlardı. Junot'un gecikmesi ve yavaş hareket etmesi, Napolyon'un tüm

¹⁰⁰ Clausewitz, s. 63.

¹⁰¹ Clausewitz, s. 63.

planlarını alt üst etmiş, Rus kuvvetlerini, en azından de Tolly'nin komutasındaki kısmı, belirleyici bir muharebe ile imha planını suya düşürmüştü.¹⁰²

1.7.3. Borodino Muharebesi

Ruslar geri çekildikçe de Tolly, Moskova'yı savunmak için uygun bir konum aramaktaydı. Ancak 20 Ağustos'ta komuta Kutuzov'a verildi. Buna rağmen de Tolly hala 1'inci Batı Ordusu komutanıydı ve Kutuzov orduya katılana kadar geri çekilmekte olan Rus kuvvetlerinin başında kaldı.¹⁰³ Bu arada askerler arasında de Tolly'nin otoritesi sürekli yapılan geri çekilmelerden dolayı sarsılmış hatta İskoç kökeni yüzünden bir "yabancı" olduğu öne sürülerek bazı subaylar tarafından verdiği emirler kolay kolay kabul edilmemekteydi.¹⁰⁴

27 Ağustos'ta geri çekilen Rus kuvvetleri Viazma'ya ulaşmışlardı. Bölgedeki erzak ve mühimmat deposunu Fransızların kullanma ihtimali yüzünden ateşe vermişlerdi. Bu esnada de Tolly,, Tsarevo'da pozison almak ve savaşı sonunda burada kabul etmeyi planlamaktaydı. Ancak bu planı uygulayamadan Kutuzov orduya ulaştı, komutayı de Tolly'den devraldı ve geri çekilmeyi sürdürdü. Sonunda Borodino Köyü yakınlarına gelen Rus kuvvetleri bölgede durdular ve mevzi almaya başlamışlardı. Bölgeyi Kutuzov'a, de Tolly'nin kurmaylarından ve ileride Kutuzov'un gözde subaylarından birisi olacak Albay Toll önermişti.¹⁰⁵

Önerilen bölgeye birlikler, Kutuzov'un bölgeyi incelemesinden önce çoktan yerleşmeye başlamışlardı. Bunun yanında, geri çekilme hala devam etmekte, belirlenen bölgeye hem birlikler gelmekte hem de Fransız öncüsüyle Rus artçısı yer yer çatışmalara girmektedir. Bu çatışmaların en şiddetlileri ise 1 Eylül'de Gzhatsk yakınlarında, diğeri ise 4 Eylül'de Gridnevo yakınlarında gerçekleşmişti.

Rus kuvvetlerinin ilk hattı Kolotcha Nehri'nin güney yakasından oluşmakta, batı tarafında Shervardino ile devam etmekteydi. Nehrin üzerindeki köprüler Rus topçusunun menzilinde tutulmaktaydı. Sağ kanat ise Moskova Nehri ile Kolotcha Nehri'nin birleştiği yerden devam etmekte, yine Moskova Nehri ile korunmaktaydı.

¹⁰² Austin, s. 214.

¹⁰³ Armaoğlu, s. 72. ; Clausewitz, s. 135

¹⁰⁴ Clausewitz, s. 136

¹⁰⁵ Clausewitz, s. 144

Borodino Köyü ise Kolotcha Nehri'nin karşı yakasında kalmakta, her ne kadar esas Rus savaş düzeninin bir parçası olarak görülmesi de köyde ufak bir birlik bulundurulmasına karar verilmişti.

Bütün bu yapılan plan ve tutulan mevziler ise, Rus kuvvetlerinin Fransız hareketini Yeni Smolensk yolu üzerinden bekledikleri doğrultusunda idi. Ancak Rus kuvvetlerinin almış olduğu pozisyon ciddi derecede hatalıydı. Güney tarafındaki Eski Smolensk yolu, Rus kuvvetlerinin sol kanadında kalmakta ve Napolyon tarafından hem Rus kuvvetleri ile mücadele etmeden Moskova'ya ilerlemek, hem de Rus kuvvetlerini hem sol kanattan hem de geriden vurmaya sağlayabilecek bir harekete elverişliydi.¹⁰⁶ Bunun yanında, bilinmeyen bir sebep yüzünden Shervardino'da bir tabya inşa edilmiş¹⁰⁷ (Sovyet tarihçilerine göre Kutuzov için bir gözlem noktası) ve bu tabya için Fransızlar ile Ruslar çarpışmışlardı. Tabya, Rus hattının merkez-sol yakasında kalmakta, çoğunlukla topraktan inşa edilmişti. Bu tabyanın neden inşa edildiği tartışmalara konu olsa da 5 Eylül'de bu tabya için yapılan çarpışma, Rus hattının sol kanadının yeniden şekillenmesi için gereken süreyi Kutuzov'a sağlamıştı.¹⁰⁸

5 Eylül'de, özellikle de Shervardino için yapılan çarpışma tam anlamıyla bir muharebeye dönüşmemişti. Borodino Muharebesi 6 Eylül'de, sabah 6.00'da Fransız topçusunun Rus merkezine açtığı baraj ateşiyle başlamıştı. Bu muharebede Fransız kuvvetlerinin tam gücü belirli olmasa da 103.000 piyade ve 30.000 süvari olarak tahmin edilmektedir. Bu tahminde, topçu birlikleri de piyade kuvvetlerine dâhil edildiği takdirde toplamda 133.819 askerlik bir mevcuttan bahsedilebilir. 5 Eylül'de yapılan çarpışmanın ardından bu sayı 128.000 civarına inmiş ancak 19.000 mevcutlu İmparatorluk Muhafızları hiçbir şekilde muharebeye dâhil olmamıştır. Muhafızlar bu sayıdan çıkarıldığında ise elimizde Borodino Muharebesi'ne aktif olarak katılan 110.000 civarında bir sayı oluşturmaktadır.¹⁰⁹

Borodino'daki Rus kuvvetlerinin de sayıları tam olarak bilinmemekle birlikte 100.000 ile 160.000 arasında bir sayı verilmektedir. Bu kuvvetlerin 80.000'i piyade,

¹⁰⁶ Mikaberidze, Alexander, **The Battle of Borodino: Napoleon Against Kutuzov**, Pen and Sword Publishing, Londra, 2011, s. 33.

¹⁰⁷ Clausewitz, s. 159.

¹⁰⁸ Mikaberidze, s. 33.

¹⁰⁹ Riehn, s. 479.

17.000 Kazak, 640 topun mürettebatı olan 14.500 topçu ile 30.000 milisten oluşmaktaydı.¹¹⁰

Muharebe, sabah 06.00'da Fransız topçularının atışlarıyla başladı. Borodino Muharebesi, Napolyon'un daha önceki muharebelerinde gösterdiği derin taktik manevralardan ve zeki karşı hareketlerden ziyade daha çok Fransızlar ve Ruslar arasındaki bir güreş müsabakası gibiydi. Ruslar, Platov tarafından gerçekleştirilen bir kanat saldırısı dışında savunmada kalmış ve bölgesel karşı saldırılarla iki tarafın da birbirinin mevzilerini tekrar tekrar kaybedip kazandığı bir boğuşma şeklinde sürmüştü. İlk Fransız saldırısı, Rus sol kanadı ile merkez hattı arasında kalan Borodino Köyü'nün ele geçirilmesi için Prens Eugene'in kuvvetlerini ileri sürmesiyle başladı.¹¹¹ Köy, Rus Muhafız Avcıları tarafından korunmaktaydı.

Barclay de Tolly köyün pek bir öneme sahip olmadığı kanısında olmakla birlikte köydeki birlikleri geri çekmek için bir ulak göndermişti ancak Fransız saldırısı ulak, daha köydeki birliğe ulaşmadan başladı. Eugene'in kolordusuna dâhil olan Delzon'un 106'ncı Piyade Tümeni hızlı bir şekilde köye girdi. Rusları geri atan 106'ncı, geri çekilmekte olan Rus avcılarını takip etmeye başlasa da sert bir Rus karşı saldırısı ile köye çekilmek zorunda kaldı ve köyde 92'nci Piyade Tümeni ile buluştu. De Tolly'nin köyü geri almak için herhangi bir sebep görmemesi ve geri çekilme esnasında nehirdeki köprünün yok edilmesi ile köydeki çarpışma bir süreliğine bitmiş oldu. Köyü ele geçiren Eugene, Delzon'un tümenini ve bir miktar süvariyle köyde bırakarak nehrin batı Kısımındaki köprülerden geçerek Shevardino Tabyası'na doğru ilerlemeye başladı. Saldırı için Eugene'in elinde 3 tümen vardı. Bunlar Broussier'in 14'üncü, Morand'ın 1'inci ve Gerard'ın 3'üncü tümenleriydi. Saldırı ağır bir topçu ateşiyle başladı ve Rus savunmacıların büyük miktarda zayıyat vermesine sebep oldu. Saat 10.00 civarında Broussier'in tümeninin bir kısmı bir saldırı gerçekleştirse de (bu hareketin bir saldırı mı yoksa keşif-perdeleme amacıyla yapılan bir hareket mi olduğu kesin değildir) bu saldırı Ruslar tarafından püskürtüldü. İkinci Fransız saldırısı ise Morand'ın tümeni tarafından gerçekleştirildi.¹¹²

¹¹⁰ Riehn, s. 252.

¹¹¹ Clausewitz, s. 156.

¹¹² Wilson, Robert, **Narrative of Events During Napoleon's Invasion of Russia**, John Murray Books, Londra, 1860, s. 144.

Bu sefer 30'uncu Piyade Alayı, topraktan yapılmış Rus mevzilerinin içine kadar girebilmiş olmasına rağmen Morand'ın kalan kuvvetleri savunma hattının gerisinde kalmış, mevzileri ve barikatları aşamamış, 30'uncu alay, Rus karşı saldırılarına karşı tek başına kalmış ve bu durumdan yararlanan General Raevski, hızlı bir şekilde tabyaya ilerleyerek Fransız kuvvetlerini geri atmış ve tabyayı Fransızlardan geri almıştı.

Cephenin kuzey kısmında bu gelişmeler yaşanırken merkezde ise Napolyon, Prens Poniatowski'nin saldırısı ile Davout'un saldırılarını izlemekteydi. Davout, merkez ve Rus sol kanadına sarkacak bir şekilde saldırısını ilerletmekteydi.¹¹³

Davout'un saldırısını ise General Vorontsov'un komutasındaki 2'nci Karma Bombacılar Tümeni ile 11'inci ve 32'nci topçu bölükleri karşılamaktaydı. Bu kuvvetlerin hatırı sayılır bir avantajı vardı: Bagration'un muharebeden önce hazırladığı, yükseltilmiş toprak ve ahşap ile desteklenmiş savunma mevzilerine saldıran Fransızlar ağır kayıplar vermiş ve mevzileri ele geçirmişlerdi. Ancak Vorontsov gecikmeden bir karşı saldırı planları ve mevzileri tekrar ele geçirdi.¹¹⁴

İlk saldırının ardından General Bagration destek kuvvet talep etmiş, Kutuzov gecikmeden Baggovut'un sağ kanatta hazır bulunan ve herhangi bir çarpışmaya katılmamış 2'nci Kolordusu'nu Rus hattının merkez ve sol kanadına göndermişti.¹¹⁵ Ayrıca Kutuzov bu birliklerin yanına da, Büyük Dük Konstantin'in 5'inci Kolordusu'na bağlı General Tuchkov'un 3'üncü Piyade Tümeni'ni de sol kanada göndermişti. Fransızlar bu esnada hazırlıklarını tamamlamış ve Bagration'un mevzilerine yapacakları ikinci saldırının emrini beklemekteydiler.

İkinci Fransız saldırısı sol kanatta Ledru des Essart'ın kuvvetleriyle sağ kanatta General Dessaix'in kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmişti.¹¹⁶ Saldırı başladığında, Bagration'un mevzileri hala 2'nci Bombacılar tarafından tutulmakta ancak Rus destek kuvvetleri de mevzilere doğru yaklaşmaktaydı. Saldırı o kadar şiddetliydi ki saldırının ilk saatinin ardından General Vorontsov, gönderdiği raporda tümenin artık var olmadığını söylemişti. Mücadele çok şiddetli geçmekte, mevziler Fransızlar ve Ruslar arasında tekrar tekrar el değiştirmekteydi. En sonunda, saat

¹¹³ Clausewitz, s. 156.

¹¹⁴ Clausewitz, s. 151.

¹¹⁵ Clausewitz, s. 164.

¹¹⁶ Wilson, s. 142.

10.30 civarında Fransızlar son kez mevzileri ele geçirmişler ve Rus kuvvetleri geri çekilmeye ve yeni bir savunma hattı için dizilmeye başlamıştı. Yeni savunma hattı, Bagration'un mevzileri ile Rus sol kanadının arkasındaki Büyük Tabya arasında kurulmuş ve geri çekilen kuvvetlerden meydana gelen karma bir kuvvet tarafından savunulmaktaydı.¹¹⁷

Yeni kurulmuş olan bu savunma hattı, Fransızların bir sonraki büyük saldırısının hedefi olacaktı. Eğer Fransız saldırısı başarılı olup da Rus hattını Semenovka yakınlarında yarıp Semenovskaya Köyü'nü ele geçirmeyi başarabilirse idi Napolyon zaferine neredeyse ulaşmış olacaktı. Bu hareketle Rus kuvvetleri ikiye bölünecek, de Tolly'nin kuvvetleri Moskova Nehri ile Fransızlar arasında sıkışmış olacaktı. Saldırı, Fransız süvarisinin hücumuyla başladı. Latour-Maubourg'un süvarileri, 2'nci Bombacı Alayı'nı hazırlıksız yakaladılar. Ruslar süvarilere karşı kare dizilimine geçseler de oluşturdukları üç kareden ilki yok edildi. Buna rağmen diğer iki kare kendini savunmayı başardı ancak oluşan boşluktan Fransız süvarisi çoktan yararlanmış, Rus hatlarının gerisine çıkmıştı. Ancak bu başarıları kısa sürdü ve çok geçmeden Siever'in süvarileri tarafından püskürtülmüşlerdi.

Güneyde, Nansouty'nin kuvvetleri Rus hatlarını geçmekte zorlanmaktaydı. Karşılarında Rus İmparatorluk Muhafızları bulunmaktaydı. Direnişleri sert ve kararlı olmakla birlikte bir ara büyük bir süngü hücumuna kalkan, muhafızların uzun ve cesurca direnişinin ardından desteğe gelen General Kretov'un süvarileri, Fransızları geri çekilmek zorunda bıraktırmıştı.

Merkezde ise 2'nci Bombacı Alayı, Fransız süvarisinin saldırısına rağmen toparlanmayı başarmış ve General Dokhturov'un komutasında, köyün hemen önünde yeni bir savunma hattı kurmuşlardı. Dokhturov sadece komutayı almamış, tehlikeli derecede yıpranmış olan 2'nci Bombacı Alayı'nı Moskova Bombacıları ve Astrakhan Bombacıları ile desteklemişti. Merkeze yapılan ilk Fransız saldırısını bu birlikler püskürtmeyi başarsalar da ikinci saldırıda Fransız 15'inci Hafif Piyade Alayı köyü ele geçirmişlerdi. 15'inci Hafif Piyade hızlı bir şekilde Fransız generali Friant'ın 48'inci ve 33'üncü Piyade Alayları ile güçlendirilmiş ve Rus karşı saldırıları püskürtülmüştü. Bu durum, Fransızlar için zaferlerini belirleyecek andı. Mareşal

¹¹⁷ Wilson, s. 142.

Murat, saldırılarının Rus hattını neredeyse dağıttığını fark etmiş ve Napolyon'a bir ulak göndererek muhafız alaylarının çarpışmaya katılmasını istemişti.

İlk başta Napolyon bu isteği genç muhafızları gönderecek şekilde kabul etmiş, olmasına karşın ani bir şekilde fikrini değiştirdi ve Murat'ın bu isteğini geri çevirmişti. Mareşal Murat, Napolyon'u ikna etmesi için kurmaylarından Belliard'ı gönderse de Napolyon, Belliard'ın Rus kuvvetleri için verdiği "Neredeyse dağıldılar." şeklindeki raporunu, Rusların bir miktar geri çekilip yeni bir hat kurdukları şeklindeki inancı yüzünden tekrar reddetmişti.¹¹⁸ Güney tarafındaki Fransız saldırıları en son başlayan saldırılardı. Poniatowski'nin ilerlemesi yavaş olmakla birlikte sabah saat 08.00'den önce kuvvetleri muharebeye dahil olmadı. Muharebeye katıldıklarında ise General Stroganov'un 1'inci El Bombacıları Tümeni'ni, Utitsa Köyü yakınlarından geriye attılar. Bu esnada Tuchkov çoktan 3'üncü Tümeni Bagration'un yardımına göndermek zorunda kalmış, bu birliğin yokluğunda da köyü savunacak gücü kendinde bulamamıştır. Stroganov'a ise köyü ateşe verme ve doğuya doğru geri çekilip diğer kuvvetlerle birleşme emri verilmişti.

Potianowski saldırısını 10.30 civarında tekrarladı. Fakat bu sefer Ruslar ağır top desteğine sahiplerdi ve Potianowski'nin elinde orta kalibrelik sadece 22 adet top vardı. Ancak arazinin savunmaya pek elverişli olmaması yüzünden Tuchkov'un kuvvetleri açık arazide kolay bir hedef oluşturmaktaydılar ve sayı üstünlüğünü kaybetmişlerdi. Durumun tehlikesini var eden Kutuzov, hızlı bir şekilde Baggavout'un 17'nci Tümeni'ni güney cephesine, Tuchkov'un birliklerini desteklemesi için gönderdi. Kutuzov bununla da kalmadı, yine Baggavout'un komutasında olan 4'üncü Tümeni de güneye gönderdi. Fakat bu sefer sağ kanatta sadece Rus avcı birlikleri kalmıştı. Bu yüzden Baggavout 17'nci Tümen'in bir kısmını güneyde bırakarak kalan kısmıyla tekrardan sol cephenin sağ kanadı ile cephe merkezi arasına destek için güney hattından ayrıldı.¹¹⁹

İlk başlarda Baggvout'un destek için merkez hatta yönelen kuvvetleri Fransızların Utitsa'yı ele geçirmesini engelleyemese de öğleye doğru Baggovout'un kuvvetleri ve Tuchkov'un kuvvetleri birleşerek ortak bir karşı saldırı düzenleyerek bölgeyi Fransızların elinden geri almışlardı. Bu karşı saldırı esnasında askerlerini ön hattan idare eden Tuchkov hayatını kaybetti ancak Fransızlar Utitsa'dan atılmış oldu.

¹¹⁸ Mikaberidze, s. 161.

¹¹⁹ Wilson, s. 146.

Tuchkov'un kaybı, Rus hattının güney kanadının komutasının Baggovout'a geçmesine sebep oldu.

Öğleye doğru iki tarafta bütün kuvvetlerini muharebeye sürmüş bulunmaktaydı.¹²⁰ Esas Rus hattı ise daha saldırıya uğramamış, Ruslar Shervadino'yu kaybetmiş olsa da Büyük Tabya'yı hala ellerinde tutmaktaydılar. Ancak hat incelmış, gerilemiş ve Bagration'un mevzileri kaybedilmişti. İncelen merkez ve güney-merkez hattını güçlendirmek için Kutuzov, sağ kanatta bulunan Ostermann ve Tolstoy'un 4'üncü Kolordusu'nu merkeze çekerken kuzeyden bir süvari saldırısı planlamıştı.¹²¹

Öğleden sonra kuzey cephesinde hareketlilik iki taraf içinde oldukça yoğundu. Prens Eugene Büyük Tabya'ya yapacağı saldırı için hazırlanmakta, Rus tarafında ise General Platov, sabah gerçekleştirdiği keşif ile cephenin kuzey kısmında nehri Kazak süvarileri ile geçebileceği birkaç bölge bulmuş ve Fransız sol kanadını geçerek cephe gerisini vurabileceği bir süvari harekâtı planlamaktaydı. Bu durumu Kutuzov'a bildiren Platov, sağ kanattaki Rus süvari kuvvetlerinin kullanılmadan beklediklerini ve Fransız kanadına bir saldırı düzenleyebileceğini söylemişti. Bu arada Kutuzov'dan gelecek cevabı beklemeden saldırının hazırlıklarına başlayan Platov, Kutuzov'dan gelen cevap ile sevinmişti. Çünkü Kutuzov da planı onaylamış hatta Platov'un süvarilerine destek olarak General Uvarov'un 2.500 düzenli süvarisini de Platov'un düzenleyeceği saldırı için emrine vermişti.¹²²

Platov'un komutasındaki süvariler Kalatsha Nehri'ni saat 11.00 civarında Maloye yakınlarında geçmişlerdi. Bu bölgede Fransızlar, Delzon'a bağlı piyadelerden ve Kont Ornano'ya bağlı Bavyeralı ve İtalyan süvarilerden oluşan bir garnizon bulunmaktaydı. Akıllıca bir hareketle Rus süvarileri iki kola ayrılmıştı. İlk kol Platov'un Kazak süvarilerinden oluşmakta ve Fransız garnizonuyla hiç uğraşmadan hızlı bir şekilde Fransız cephe gerisinde karışıklık çıkarmak amacıyla saldırıya geçmişti. Uvarov'un süvarileri ise garnizonla çarpışmaya başlamışlardı.

Öte yandan gelişmeler Rus karargâhında pekiyi karşılanmamıştı. Özellikle General Uvarov pek çok gayrimemnun ifadelerle maruz kalmış, ancak daha sonra Ruslar, Uvarov'a ve Platov'a ne kadar çok şey borçlu olduklarının farkına varmışlardı. Fransızlar, hiç beklemedikleri bir anda ortaya çıkan bu tehlikeye karşı

¹²⁰ Wilson, s. 152.

¹²¹ Clausewitz, s. 164.

¹²² Clausewitz, s. 158.

aşırı bir tepki vermişler, 17 süvari alayını sırf Uvarov ve Platov'un süvarileriyle mücadele için kuzey hattına göndermişler, bu yüzden Eugene'in Büyük Tabya'ya yapacağı saldırı iki saate yakın bir süre gecikmiş ve Napolyon'un muhafız birliklerini muharebeye sürmeme fikri kesinleşmişti.¹²³

Fransız saldırısı öğleden sonra 03.00 civarında başlamıştı. Kararlı Rus direnişine rağmen Fransız süvarileri tabyayı ele geçirdi ve savunmacıları püskürttü. Fransız süvarilerini takip eden Fransız piyadesi de kısa sürede tabyayı ulaştı ve yeni ele geçirilen bölgeyi savunmak için pozisyon almaya başladı. Piyadelerin yerleşmesinin ardından Fransız süvarisi, geri çekilmekte olan Rus kuvvetlerini takibe alıp başarısız bir saldırı düzenledi. Bu saldırının ardından de Tolly, Fransızlar tarafından ele geçirilmiş tabyaya bir karşı saldırı düzenlemeyi düşünse de bunun bir tür intihar girişimi olacağını fark ederek bu fikrini değiştirdi ve daha doğuda yeni bir savunma hattı oluşturmak için çalışmaya başladı.

Prens Eugene, de Tolly yeni bir hat kurmadan Rus hatlarındaki bu boşluktan yararlanmak için büyük bir süvari saldırısı başlattı. Fransız süvarisinin saldırısını gören Rus piyadeleri hızlı bir şekilde kare dizilimine geçmişlerdi. Rus kareleri Fransız süvarilerini yeteri kadar tutmayı başarmışlar ve sonunda Rus süvarisi, Fransız süvarisine karşı saldırıya geçmişti. Çarpışma iki saate yakın sürse de iki tarafın da çarpışmaya devam edecek enerjisi kalmamıştı. Fransız süvarisi, kendi piyade hatlarının gerisine çekilmişlerdi. Ruslar da geri çekilerek kaybedilen tabyanın 800 metre kadar doğusunda yeni bir savunma hattı kurmuşlardı.

Cephenin merkezinde öğleden sonra pek bir değişiklik olmamıştı. Mevziler tekrar tekrar ele geçirilip kaybedilmekteydi. Ancak Rus kuvvetleri, Fransız topçusunun menzilinden çıkmak amacıyla hatlarını bir miktar geri çekmişlerdi. Çatışmalar gittikçe şiddetini yitirdi ve öğleden sonra 09.00 civarında son tüfekler de ateşlendi ve muharebe alanı bir sessizliğe gömüldü.

Güney cephesinde ise öğleden sonra gerçekleşen kayda değer çatışmalar, hattın en uç noktasında gerçekleşmişti. Junot'un kuvvetleri sabah erken saatlerde bölgeye gönderilmiş olsalar da Utitsa yakınlarındaki ağaçlık alanlarda çok vakit kaybetmişler, bir Rus bataryası tarafından uzunca bir süre ateş altına alınmışlar ve Poniatowski'nin kuvvetleriyle öğleden sonra 02.00'ye kadar bağlantı kuramamışlardı.

¹²³ Wilson, 149.

Sonunda Junot ve Poniatowski, öğleden sonra 5.00 civarında planlı bir saldırı düzenlemişlerdi. Saldırı bir miktar başarıya ulaşmıştı. Ancak bu başarı Fransız saldırısının etkisinden ziyade, Rus kuvvetlerinin hatlarını geri çekmesiyle ve General Baggovut'un askerlerine gelen bir geri çekilme emrinden dolayı idi. Poniatowski geri çekilen Rus kuvvetlerine saldırmış ancak Baggovut'un kuvvetleri Fransızları tutmayı başarmış ve yeni mevzilerini Psarevo yakınlarında kurmuşlardı.¹²⁴

Öğleden sonra 06.00 civarında çarpışma neredeyse durmuştu. Muharebe alanında devam eden top salvoları dışında herhangi bir hareketlilik yoktu.¹²⁵ Ruslar başlangıç pozisyonlarından geri atılmışlar, bütün yedek birliklerini muharebeye sürmüşlerdi. Bunun karşısında ise Napolyon'un elinde muhafızlar dâhil birkaç yedek kuvvet hala bulunmaktaydı. Bu durumun farkında olan bazı Rus subayları ise Fransızların bu yedek kuvvetleri de kullanarak saldırıya devam etme ihtimallerini düşünmekteydiler ancak Napolyon'un kendi muhafız birliklerini riske atmaya pek niyeti yoktu ve ordunun kalanı, saldırıyı devam ettirecek enerjiye sahip değildi. Bunun üzerine Fransızlar en uç hatlarını bir miktar geri çekmişlerdi.

Bu geri çekilmenin akabinde akşam saatlerinde Ruslar, Fransızların geri çekildiği büyük tabyayı tekrar ele geçirmeye çalışmışlardı.

Fransız çekilmesini gören Kutuzov, başlarda zaferini ilan etmiş hatta bir karşı saldırı emri vermiş olsa da ilerleyen saatlerde birliklerden gelen zayıat raporları Kutuzov'u bu emri iptal edip geri çekilmek zorunda bırakmıştır. 8 Eylül'de Rus ordusu doğuya doğru çekilmeye devam etmiştir.

1.8. NAPOLYON MOSKOVA'DA

Borodino Muharebesi'nin ardından Kutuzov geri çekilmesine devam etti.¹²⁶ Rus kurmaylarının yaptığı toplantıda ise Moskova'nın boşaltılması kararı çıkmıştı. İki gün sonra Rus ordusu Moskova'dan doğuya, Ryazan yoluna doğru yürüyüşüne başladı. Mareşal Murat ise 20.000 askerle geri çekilmekte olan Rusların peşindeydi.

Rus geri çekilmesi dağınık, düzensiz bir bozgundan öte iyi tertip edilmiş, disiplinli bir taktik yürüyüşü. 7 Eylül gecesi başlayan Rus geri çekilmesi birbirine

¹²⁴ Clausewitz, s. 167.

¹²⁵ Clausewitz, s. 167.

¹²⁶ Clausewitz, s. 171.

paralel olarak aynı yolda hareket eden dört düzenli yürüyüş koluyla gerçekleşmiş, aralarında bir kilometre civarında düzgün bir boşluk bırakmış ve kargaşa önlenmişti.¹²⁷

Rus artçıları, Miloradovich'in komutası altında 10.000 civarında piyadeden ve bir o kadar da süvariden oluşmaktaydı. Birkaç kez Mareşal Murat'ın süvarileri ile çarpışmak zorunda kalsalar da iki tarafın da artık savaştıkları gücü kalmamıştı.¹²⁸

Napolyon'un ordusu yavaş ve dikkatli şekilde Moskova'ya doğru ilerleyişine devam etmekteydi. En sonunda öncü süvari birliklerinden bir kısmı Moskova'nın hemen dışındaki tepelere ulaştılar ve Moskova'yı gördüler. Artık Fransız askerleri günlerdir yaptıkları çarpışmaları, aç ve susuz yaptıkları yürüyüşleri unutmuş, kendilerine bahsedilen şehri görmenin sevincini yaşıyorlardı. Napolyon onlara Moskova'nın sözünü vermişti ve sözünü tutmuştu.

Mareşal Murat'ın komutasındaki Fransız öncüleri Moskova'ya ilk giren birlik oldular. Öğleden sonra Kremlin'i kontrol altına aldı. Şehire giren ilk birlik aslında Polonyalı 10'uncu Hussar (Altın Hussarlar) idi. Onları, Prusyalı Uhlânlar, ardından Württembergli Atlı Avcılar ve Pajol'un Hussarları takip etti. Bu esnada Napolyon, ordusunun ana kuvvetiyle Moskova'nın hemen önündeki tepeye (Kurtuluş Tepesi) ulaşmıştı. Askerler onu "*Vive l'Empereur!*" (Çok yaşa imparator!) nidalarıyla alkışlamaktaydı. Napolyon Moskova'ya girdiğinde şehrin büyüklerinden onu karşılayacak birilerini beklemekteydi ancak kimse gelmedi.¹²⁹

Kremlin'e yerleşen Napolyon, Moskova'yı elinde tutarak Rus Çarı'nı barışa zorlayabileceğini düşünüyordu. Ancak Çar Alexander, Napolyon ile yapacağı olası bir barış antlaşmasının onu tahtından edeceğinin farkındaydı.¹³⁰

Büyük yangın 14 Eylül'de başladı. İlk başlarda küçük çaplı yangınlar olarak başlayan yangın¹³¹ kısa sürede büyüdü ve şehirdeki ahşap binaların 3/4'ünü tahrip etti. Yangın ile ilgili çeşitli fikirler olmakla birlikte bunların en ses getireni Moskova valisi Kont Rostopchin'in Moskova'daki, Kremlin de dâhil olmak üzere, bütün resmi dairelerin Fransızlar tarafından kullanılmasını engellemek üzere yok edilmesi için

¹²⁷ Clausewitz, ss. 169-170.

¹²⁸ Clausewitz, 1843, s. 173.

¹²⁹ Wilson, s. 167.

¹³⁰ Clausewitz, s. 181.

¹³¹ Uçarol, s. 29.

verdiği emirdi.¹³² Ancak Kremlin'e dokunulmamış olması bu iddiayı yer yer zayıflatmakla birlikte Rus sabotajcılarının "*yanmış toprak*" stratejisine uygun olarak Moskova'da bu yangınları kasıtlı çıkarmış olabileceği üzerinde de durulmaktadır. Bu iddia da Smolensk kuşatması esnasında alevler içinde kalmış şehrin Rus halkı üzerinde Fransızların bir tür kurtarıcıdan çok yok ediciye dönüştüğü fikrinin Moskova için de uygulandığı düşünülmektedir.

Napolyon, 35 gün beklediği Moskova'dan¹³³ 18 Eylül'de ayrılmaya karar vermişti. İlk başlarda Moskova'dan çekilmeye sıcak bakmayan Napolyon şehirde daha fazla kalmanın imkânsız olduğunu görmeye başlamıştı. Fakat Moskova'yı terk ettiği takdirde Napolyon ne yapacaktır? Napolyon'un planlarına göre Moskova'nın ele geçirilmesi Çar Alexander'ı barış yapmaya zorlayacaktı ancak bu plan da Napolyon'un istediği şekilde gelişmemişti. Bu sefer Napolyon, eski müttefiki Alexander ile bir barış yapmak istemiş ve General Lauriston'ı yazdığı mektupla birlikte Tarutino'daki Rus karargâhına göndermişti.¹³⁴ Kutuzov'a mektup ulaşmış ancak 10 gün kadar bir süre daha bekleyip herhangi bir cevap alamayan Napolyon isteğini tekrarlamış ve bu sefer Kutuzov, Lauriston ile görüşmeyi kabul eder ve aralarında Napolyon'un yanlış bir şekilde umutlanmasına sebep olan bir görüşme gerçekleşmişti.¹³⁵ Bunun üzerine Napolyon, çekilmesini bir süre daha ertelemişti.

Görüşmelerden bir sonuç alınamayacağını anlayan Napolyon Moskova'dan çekilmeye karar vermişti. Yerle bir olmuş şehirde daha fazla kalamayacak durumdaydı. Askerler arasında yiyecek sıkıntısı büyük boyutlara ulaşmış, şguk ve hastalık orduyu olumsuz etkilemişti.¹³⁶

¹³² Wilson, s. 168.

¹³³ Armaoğlu, s. 72.

¹³⁴ Clausewitz, s. 172.

¹³⁵ Wilson,, s. 204.

¹³⁶ Armaoğlu, s. 72.

1.9. FRANSIZ GERİ ÇEKİLİŞİ VE RUS TAKİBİ

1.9.1. Vinkovo Ve Maloyaroslavets Muharebeleri

Fransızların Moskova'dan çekilmesiyle birlikte Kutuzov, Fransızlarla yaptığı geri çekilme ve çatışma manevralarını bir süre durdurma kararı almıştı. Çünkü Fransızlar, Ruslar için de önemli bir ikmal noktası olan Kalouga'ya çok yakındılar ve Kutuzov, Kalouga'yı korumak, yorgun askerlerini dinlendirmek, birliklerdeki zayıfları yeni askerlerle kapatmak ve eksik eğitilmiş askerleri eğitmek ve yeni bir karşı saldırıya hazırlanmak için zaman kazanmak zorundaydı. Bunun için Moskova'nın güneyinde, Moskova ile Kalouga arasındaki bir bölgeye yerleşti. Pozisyonunun geri çekilmekte olan Fransızlara karşı bir kanat harekâtı için elverişli olduğunu da fark eden Kutuzov aynı zamanda Fransızlara saldırması için de baskı altındaydı.

Geri çekilmekte olan Napolyon için kullanabileceği üç güzergâh vardı. Bunlar sırasıyla Smolensk'ten Moskova'ya yürüyüşte kullanılan Smolensk Yolu, Kalouga'ya çıkan eski yol ile Kalouga'ya çıkan yeni yoldu.

Smolensk yolu, daha önceden kullanıldığı için neredeyse bir çölü andırırmaktaydı. Napolyon'un ordusu çoktan bölgede işe yarar her şeyi toplamış ya da geri çekilen Ruslar tarafından işe yarayan bütün malzeme tahrip edilmişti. Geriye Napolyon için Kalouga'ya uzanan yeni ve eski yol vardı. İlk olarak Napolyon eski yol üzerinden hareket etse de Kutuzov'un Tarutino'da konuşlandığı bilgisini almış ve Kutuzov'un sol kanadını tehdit altına almak amacıyla yeni yola yönelmişti.¹³⁷ Ancak öncü kuvvetler olan Murat ve Poniatowski'nin kuvvetleri eski yol üzerinden Rus kampına doğru ilerlemeye devam etmiş ve Vinkovo yakınlarında ise Rus kuvvetleriyle karşılaşmışlardı.

Kutuzov, Bennigsen ve Miloradovich'e Murat'ın ve Poniatowski'nin kuvvetlerine gizlice yaklaşp saldırımları için gece karanlığında aralarındaki ormanlık araziye geçmeleri emrini vermişti. Karanlıkta saldırıyı düzenleyecek olan Rus kuvvetlerinin büyük kısmı yollarını şaşırda Orlov'un ve Denisov'un Kazakları kendileri için seçilen bölgeye ulaşarak Fransızlara saldırmışlardı. Nitekim sürpriz bir

¹³⁷ Clausewitz, s. 200.

şekilde yaptıkları saldırı ile Fransız kampını Orlov'un ve Denisov'un Kazakları ele geçirmişlerdi. Ancak yollarını kaybeden diğer kuvvetlerin gecikmesi üzerine Fransızlar toparlanıp ve savunmaya geçmişlerdi.

Rus kuvvetleri muharebeye dâhil olduklarında Fransız topları çoktan onlara doğrultulmuş ve ateş püskürmekteydi. Birkaç saatlik çarpışmanın ardından sayıca üstünlüğü kaybeden Murat ve Poniatowski geri çekilmek zorunda kalmışlardı.¹³⁸

Nitekim Vinkovo'da yapılan muharebe ile işler tersine dönmüş, Ruslar savunma konumundan saldırı konumuna geçmiş, Fransızlar ise saldırı konumundan savunma konumuna geçmişlerdi.¹³⁹

Öte yandan eski Kalouga Yolu'nun Ruslar tarafından tutulması, Vinkovo'daki çarpışma üzerine Napolyon, Yeni Kalouga Yolu'nu kullanarak Kalouga'ya ulaşma fikrindeydi.¹⁴⁰ Vinkovo sonrası Kutuzov, Napolyon'un Smolensk'e doğru geri çekilmeye başladığını düşünse de birkaç gün içinde Fransızların Yeni Kalouga Yolu üzerinden Maloyaroslavets'e doğru ilerlemekte olduğu bilgisi gelmişti. Bunun üzerine Kutuzov, 22 Ekim'de General Dokhturov'u ve kuvvetlerini Fransız kuvvetlerini geciktirmek, mümkünse de durdurmak için Maloyaroslavets'e göndermişti.

Kasabaya ilk olarak Fransız General Delzon'un 13'üncü Piyade Tümeni ulaşmıştı. 23 Ekim sabahı kasabayı ve kasabaya bağlı olan köprüyü ele geçiren Fransızlar, bölgedeki birkaç Kazak birliğini de geri çekilmeye zorlamışlardı. Kasabayı ve köprüyü kontrol altına aldıktan sonra bölgenin güvenli olduğuna dair Napolyon'a haber gönderen Delzon, iki piyade taburunu kasabada bırakarak geri çekildi.

23 Ekim'i 24 Ekim'e bağlayan gece kasabaya ulaşan Dokhturov, sürpriz bir şekilde kasabaya saldırdı ve Delzon'ın kasabada bıraktığı kuvveti geri çekilmeye zorladı.¹⁴¹ Kasabayı kontrolü altına aldıktan sonra Dokhturov nehri geçer ve Delzon'ın kuvvetlerini Lusha Nehri'nin karşı yakasına çekilmeye zorlar. Artık nehrin güney yakası ve kasaba Rus kontrolünde, nehrin kuzey yakası ise Fransız kontrolündedir. Güney yakasını Fransızlardan gelecek bir saldırı için hazırlamaya

¹³⁸ Caulaincourt, s. 177.

¹³⁹ Clausewitz, s. 70.

¹⁴⁰ Clausewitz, s. 200.

¹⁴¹ Clausewitz, s. 200.

başlayan Dokhturov, aynı zamanda savunma mevzileri kuracak ve bu mevzilere yerleştirdiği topçuların açacağı ateş, Napolyon'a karşı esas Rus kuvvetlerini gizleyecekti.

24 Ekim'de sabah ilk ışıkla birlikte Prens Eugene nehir üzerindeki köprüyü ve kasabayı ele geçirmek için birkaç ciddi saldırıda bulundu. İlk başlarda Delzon'un kuvvetleri köprüyü ve kasabayı ele geçirseler de Delzon çarpışmada hayatını kaybeder ve bir süre sonra Fransızlar nehrin kuzey yakasına püskürtülmüşlerdi. Dokhturov'un yardımına General Rayevsky'nin kuvvetleri yetişene kadar köprü ve kasaba defalarca Fransızlar ve Ruslar arasında el değişti.

Rayevsky'nin kuvvetlerine karşı Eugene ise son yedek birliği olan General Pino'nun tümenini öne sürmüş ve gün ortasında Ruslar daha fazla kayıp vermemek amacıyla daha önceden Dokhturov tarafından kasabanın ve köprünün güneyindeki sırtlarda bulunan savunma mevzilerine çekilmişlerdi.

Öğleden sonra kasabaya gelen Napolyon, Dokhturov'un hazırlamış olduğu mevzileri gözetlemeye başlamış ve Dokhturov'un mevzilerini ciddi bir Rus yığınağı olarak gözünde büyüterek geri çekilmeye karar vermişti. Benzer bir düşünceyle Kutuzov da, Dokhturov'un mevzilerine yapılacak olası bir Fransız saldırısında geri çekilmeyi düşünmekteydi ancak şans Kutuzov'un yüzüne gülmüş, Dokhturov'un sırtlarda kurmuş olduğu savunmanın arkasını göremeyen Napolyon, yapacağı bir saldırının başarısız olacağını düşünerek geri çekilme kararı almıştı.

Artık Napolyon'un önünde sadece üç seçenek kalmıştı. Bunlardan ilki nehri geçip Kalouga üzerine ilerlemek, ikincisi ise batıya doğru devam ederek Medyn üzerinden çekilmeye devam etmek ya da tekrardan kuzeye dönüp daha önce kullandığı Smolensk güzergahını kullanmak. Napolyon yapabileceği en kötü seçimi yaptı ve Smolensk yolunu seçti.¹⁴²

Smolensk yolu, daha önce hem Rus ordusu tarafından hem de Fransız ordusu tarafından kullanılmış, güzergahtaki işe yarar her şey ya Ruslar tarafından ya da Fransızlar tarafından tahrip edilmişti. Bunun yanında Napolyon, kanlı bir çarpışmaya tanık olan Borodino üzerinden de geçmek zorundaydı ve Borodino'dan geçmek, askerler üzerinde devasa boyutlarda bir moral bozukluğuna sebep olacaktı. Vermiş

¹⁴² Wilson, s. 238.

olduğu bu kararla Napolyon, Borodino sonrası Rusların uyguladığı düzenli bir çekilmeden çok, tam bir bozguna benzer bir kaçışa yönelmişti.

1.9.2. Viazma Muharebesi

Napolyon'un ordusu, daha önceden bıraktıkları ayak izlerini takip etmekteydi. Fransız ikmal kolları hem yaralı askerlerle hem de Moskova'da gerçekleştirdikleri yağmadan topladıkları ganimetlerle dolmuştu. Askeri ekipmanla ve ölmüş askerlerin bedenleriyle kaplı Borodino'yu arkalarında bırakarak çekilmeye devam etmişlerdi.

Kutuzov, Napolyon'u yakından takip etmekteydi. Napolyon'un yürüyüş kolu, yer yer Ruslar tarafından taciz edilmekteydi. Hatta Ozharovski'nin komutasındaki hafif süvariler, Napolyon'un bir ara önüne geçmiş, Fransız geri çekilme rotasında bir yağma hareketine girişerek Fransızlar tarafından kullanılabilircek arta kalan ne varsa yok etmişlerdi. Napolyon'un yürüyüş koluna yönelik tehditler bundan ibaret değildi. Kolun sağ ve sol kanatlarında ise Platov'un Kazakları mesafeli bir şekilde Napolyon'un ordusunu takip etmekteydi.¹⁴³

Napolyon'un hedefi, ordusunu Smolensk'e götürmek ve bahara kadar burada kalarak güçlerini tekrar toplamak, gerekli ikmal hatlarını tekrar sağlayarak baharda seferine devam etmektir. Ancak Rus öncüleri Fransızları çok yakından takip etmekteydi ve Kutuzov artık Fransızlara karşı intikam hırsıyla dolmuş askerlerini kontrol etmekte zorlanmaktaydı.

Napolyon, Viazma'ya 3 Kasım'da ulaştığında Rusların ilk saldırısı başlamıştı. Miloradovich, Davout'un önüne geçerek kuvvetlerini Napolyon'un ana gücü ile Davout'un artçı kuvvetlerinin arasına sokmaya çalışmakta, bu şekilde de Murat'ın önünü keserek imhasını amaçlamaktaydı. Ruslar, Poniatowski'nin Polonyalı süvarilerinin geçmelerini beklediler ve süvariler uzaklaştıktan sonra arkada kalan piyadelere saldırmışlardı. Hızlı bir şekilde kuşatılan Davout'u içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için Eugene ile Poniatowski kuvvetlerini geri çevirmişlerdi. Sert bir çarpışmanın ardından Davout'un kuşatılmış kuvvetleri ile Eugene'in ve Poniatowski'nin desteğe gelen kuvvetleri, Davout ile ana ordunun bağlantısını kesen

¹⁴³ Clausewitz, s. 75.

Rusları püskürtmeyi başarmışlar ve Viazma'ya doğru geri çekilmeye devam etmişlerdi.

Miloradovich kuvvetlerini Fransızların çekilme güzergâhına paralel olarak güzergâhın güney kısmında konuşlandırdı. Kendilerini bir anda kanattan yapılan Rus topçu ateşi altında bulan Fransızlar paniklemiş, Fransız topçusu da etkili bir karşı ateş açamamıştı. Fransızların panik halini gören Miloradovich tekrar saldırdı. Direnemeyeceklerini anlayan Davout, Eugene ve Poniatowski çareyi kuvvetlerini Viazma'ya çekmekte ve Ney'in kuvvetleriyle birleşmekte bulmuşlardı.

Viazma önlerinde yapılan bu çarpışma Ruslar açısından kesin bir zafer olsa da Davout'un kuvvetlerini ana ordudan ayırıp imha etme şansı Rusların elinden kaçmıştı. Bu durumun esas sebebi aslında Kutuzov'un, Miloradovich'e vermiş olduğu yavaş ve dikkatli ilerleme emirleriydi. Kutuzov Fransız ordusunu yok etme işini askerlerinden almış ve General Kış'a bırakmıştı. Çarpışmanın ertesi günü ilk kar düşmüştü.

1.9.3. İkinci Krasne Muharebesi

Napolyon'un geri çekilmekte olan ordusu bir ordudan çok sürünmekte olan askerler izlenimi vermekteydi.¹⁴⁴ Krasne'ye yaklaşan Napolyon ordusunun dinlenmesi için durdu. Bu esnada Eugene'in kuvvetleriyle birleşmeyi beklemekteve hala Smolensk'ten çekilmekte olan Davout'a ve Ney'e daha hızlı çekilmeleri için talimat verdi.¹⁴⁵

Bu esnada Rus tarafında General Miloradovich, 18.000 askeriyle Davout'un ve Ney'in birkaç kilometre önünde mevzi almışlardı. Rus mevzii hafif süvariler ve Kazak süvarileri tarafından perdelenmekteydi. Ney'in ve Davout'un kuvvetleri Krasne'ye birkaç kilometre uzağa geldiklerinde bir anda Miloradovich'in saldırısına uğradı. Fransızlar fazla zorlanmadan Miloradovich'in kuvvetlerini püskürtseler de tamamen imha edemedi. ve Fransızların geri çekilme güzergahı olan Krasne yolu, Rus topçusunun yoğun ateşi altındaydı.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Wilson, s. 248.

¹⁴⁵ Clausewitz, s. 78.

¹⁴⁶ Wilson, s. 278

Geri çekilmekte olan ordunun arkasında bu çatışma yaşanırken Krasne'ye giren ilk Fransız kuvvetleri, Napolyon'un öncü gücü olan General Sebastiani'ydi. Kendilerinden önce kasabaya ulaşmış Ozharovski'ye bağlı kuvveti püskürttüktan sonra Sebastiani daha fazla ilerlememiş, Napolyon'u ve ordunun kalanını beklemeye koyulmuştu. Bu esnada Eugene, Krasne'ye yaklaşmaktaydı ve Rus topçusu tarafından o da nasibini almaktaydı. Çekilme esnasında Eugene, Rus topçu ateşi yüzünden ağır kayıp vermiş, kuvvetlerini gece karanlığı çökene kadar durdurup sipere yatırmıştı. Gece karanlığından yararlanıp çekilmeye devam ettiği sırada Eugene'in artçıları beklenmedik bir anda Rus gözcülerine denk gelmişlerdi.

İki taraf da dost ya da düşman ayrımını gece karanlığında yapamamıştı. Ancak Polonyalı Albay Kliski atik bir şekilde Rus gözcülere doğru koştu ve sıradan bir asker olan Rus gözcülerine Rusça olarak; *"Sessiz ol arkadaş! Görmüyor musun, biz Ouvarova'ya doğru giden kuvvetlere bağlı gizli bir keşif gücüyüz!"*¹⁴⁷ Cümlelerini söylemiş ve Rus gözcülerini kandırarak çekilmekte olan diğer kuvvetlerin kaçmalarını sağlamıştı.

Bu şekilde Eugene'i ellerinden kaçırarak Ruslar, ana Fransız kuvveti ile Davout'un ve Ney'in arasına, Krasne'nin doğu tarafındaki yol üzerinden girmek istemişler, Davout'u da ellerinden kaçırmışlar ama en sonunda Ney'in kuvvetlerinin önünü kesmişlerdi. Önü kesilen Ney, kendisine yapılan *"Teslim ol!"* çağrısını dikkate almamış ve Ruslara saldırmış ancak Ney'in saldırısı başarısız olmuş ve Ney çareyi kuzeye yönelmekte bulmuştu. Losmina ve Dniepr nehirlerini gece karanlığında geçen Ney, zaman zaman Platov'un Kazakları ile çarpışmış ve en sonunda Krasne'ye ulaştıktan sonra Napolyon tarafından Orsha yoluna gönderilen Eugene'in desteğiyle Orsha'ya ulaşmıştı.

Bu esnada Napolyon, muhafız birliklerinin Ozharovski'nin mevzilerine saldırmasını ve bu saldırıyı da General Roguet'in idare etmesini emretmişti. Muhafızların komutasını alan Roguet sessiz bir şekilde Ozharovski'nin mevzilerine yaklaşıp planlandığı saldırıyı gerçekleştirmişti. Ozharovski'nin güçleri ağır kayıplar vererek geri çekildi. Roguet tarafından gerçekleştirilen bu cesur hamle, batıda bulunan Orsha ile Krasne arasındaki Rus ablukasını bir süreliğine kaldırdı.

¹⁴⁷ Nafziger, s. 307.

Şiddetli ilk çatışmalar Krasne'ye birkaç kilometre yakındaki Ouvarova Köyü'nde başladı. Mareşal Mortier komutasındaki 1'inci ve 2'inci Piyade Tümeni'ni ve Genç Muhafızları iki muharebe hattı olarak mevzilendirdi. Mortier'in kuvvetlerinin karşısında, Borodino'da yılmaz bir şekilde "Bagration'un mevzileri" savunmuş 3'üncü Bombacı Piyade ile 2'nci Ağır Süvari Tümeni bulunmaktaydı. 3'üncü Bombacı Piyade yine bir savunma mevziinde, Ouvarova Köyü'nü savunmakta, yedek kuvvet olarak kendilerine Chernigov'un kuvvetlerinden 2 piyade taburu verilmişti. Köyün arkasında ise Selenguinsk'in Piyade Alayı bulunmakta ve ilk yedek kuvvet olarak hazırda beklemekteydi. 2'nci Süvari Tümeni kanatlarda, toplar ise piyade hatlarının önünde konuşlandırılmıştı.

Nitekim sefer boyunca sürekli zayıat vererek güçten düşmüş Fransız taburları, mevcutlarının azlığı nedeniyle iki sıra halinde hat oluşturmuşlardı. Bu şekilde sayısal eksikliklerini hat derinliğini azaltıp hat genişliğini uzatarak kapatmaktaydılar. Ön hat Muhafız Avcılarla ve Piyade Avcılarla tutulmuştu. Bu avcı birliklerinin hemen arkasında ise 4 taburluk bir piyade gücü mevzilenmişti. Bu hattın sol kanadı Hessen Piyadeleri ve Portekizli Atlı Avcılar tarafından, sağ kanadı ise Hollandalı Muhafız Bombacı Piyadeler ile yine Hollandalı Kızıl Kargıcılar tarafından korunmakta ve başka bir Muhafız Piyade gücü ise Krasne yolunda beklemekteydi.¹⁴⁸

Ouvarovo'yu savunan Ruslar, *strelki* ve el bombacıları birliklerinden oluşmaktaydı. Dağınık düzende köyün ön saflarındaki evlere, bahçelere ve çitlere mevzilenmiş olan bu birliklerin hemen arkalarında, ara sokaklarda bulunan birkaç bölük piyade yedeği de bulunmaktaydı. Bu birliklerin de arkasında, yürüyüşe hazır halde bekleyen yedek piyade taburları da bulunmaktaydı.

Ruslar, açılan Fransız ateşine cesurca direnseler de kendi açtıkları ateş etkili değildi. Nişancılıkta Fransızlar kadar iyi olmadıkları gibi tüfeklerinden çok süngülerine güvenmekteydiler. Ancak karşılarında sıradan Fransız piyadesi değil, kendilerinden çok daha iyi nişancı Fransız genç muhafızlar vardı ve bu birlik tüfek ateşinin yanında, süngüsüne de güvenmekteydi.

Fransızlara en çok zayıatı sayıca üstün ve 1812'nin en iyi topçularından olan Rus topçusu verdirmişti. Fransız, Hollandalı ve Hessenli askerler, Rus topçusunun karşısında ağır kayıplar verdiler. Her ne kadar 1812'nin en iyi topçusu Fransız

¹⁴⁸ Wilson, s. 262.

Muhafız Topçuları olsa da, Krasne'de sayı bakımından çok daha üstün olanlar Ruslardı.

Mortier, Delaborde ve Roguet, Rus savunmasına sayısız saldırı düzenlediler. Köyün ara sokaklarında geçen çarpışmalar çok şiddetliydi. Fransızlar saldırmaktan, Ruslar da savunmaktan vazgeçmiyorlardı. Şiddetli çarpışmalar sürerken Genç Muhafızlar, bir süre sonra Rus 2'nci Ağır Süvari Tümeni'nin ilerlemesi karşısında güç bir duruma düşmüştü. Köyün kuzeyinde bulunan ilk pozisyonlarını köyün arkasından ilerleyerek güneye ve oradan da Fransız sağ kanadına çeviren 2'nci Ağır Süvari, Genç Muhafızlar için ciddi bir tehlike oluşturmaktaydı. Amansız çarpışma öğleden sonra 04.00'a kadar sürdü. Bir süre sonra güneşin batmaya başlamasıyla çarpışma yavaşlamış ve karanlığın çökmesiyle birlikte savaş alanı, yanan kamp ateşleriyle dolmuştu.

Ertesi gün, Genç Muhafızların mevzileri, sayıca üstün Rus topçusunun hedefi olmuştu. Mortier, ağır topçu ateşi altında ezilmekte olan askerlerini Krasne'ye doğru geri çekti. Geri çekilmenin artçıları 1'inci Hafif Piyade ile 3'üncü Hollandalı Bombacıları.

Fransız geri çekilmesini gören Ruslar, hızlı bir şekilde toplarını Fransızlara ateşe devam etmelerini sağlayacak şekilde yeniden mevzilendirdiler ve Fransızların arkasından iki ağır süvari alayı gönderdiler. Bu süvari kuvvetini ise iki piyade alayıyla desteklemişlerdi. Rus ağır süvarisinin saldırısına maruz kalan Fransız piyadesi, kare dizilimine geçmişti. Fransız karelerinden birisi, yakın mesafeden açılan teneke mühimmat atışıyla büyük zayıat verdirdi. Ve top atışının ardından saldırıdan Rus süvarisi tarafından kare bozuldu ve bozguna uğrayan Fransızlar, Rus piyadesi ve süvarisi tarafından imha edildi.

Napolyon ve muhafızları ertesi gün ordunun kalanıyla birlikte Krasne'den ayrılmaya başladı. Mortier'ın komutasındaki muhafızlar ve Davout'un kuvvetleri artçı kuvvet olarak geride bırakılmış ve Rus saldırılarını ne pahasına olursa olsun durdurma emri almışlardı. Napolyon batıya, Orsha'ya doğru geri çekilmekteydi.¹⁴⁹ Öncü kuvvet olarak Eugene'in kuvvetleri buz ve karla kaplı yolda ilerlemekte zorlanmaktaydılar.

¹⁴⁹ Clausewitz, s. 81.

1.9.4. Berezina Muharebesi

Önce Orsha'ya, ardından da güney güzergâhı ile Minsk üzerinden Rus topraklarından çıkmayı planlayan Napolyon, öncelikle Berezina Nehri'ni güneyden, Borisov Köyü yakınlarındaki köprülerden geçmeyi düşünmekteydi. Ancak Minsk'in ve Borisov'un Rusların eline geçmesiyle birlikte güney rotası olan Minsk ve Borisov Köprüleri ihtimal dâhilinden çıkmış ve geriye Studianka Köyü yakınlarındaki sığ noktalardan Berezina'yı geçme fikri kalmıştı.

Studianka yolunda Napolyon, güneyde Chichagov ile Wittgenstein'in kuvvetlerinin takibinde, doğuda ise Kutuzov'un takibinde, hızlı hareket etmek zorundaydı. Studianka'ya ulaşan Napolyon, köydeki ahşap yapıların sökülmesini ve elde edilen malzemelerin Berezina üzerinde köprü yapımı için kullanılmasını General Eble'nin istihkamcılarına iletmişti. Studianka'dan elde edilen malzemeyle Berezina üzerinde iki köprü inşa edilmişti.

Bu esnada Fransızlar, nehrin doğu yakasında 44 topluk bir bataryayı bekletmekte ve tacizde bulunan Rus kuvvetlerinden kendilerini korumaya çalışmaktaydılar.

Bu esnada Fransızların Berezina üzerindeki köprülerinden haberdar olan Wittgenstein, hızlı bir şekilde Fransız kuvvetlerini köprüyü geçmeden yakalayıp muharebe etmeyi, muharebe ile geçecek sürede de diğer Rus kuvvetlerinin, özellikle de Kutuzov'un bölgeye yetişebileceğini düşünmekteydiler.

Fransızlara yetişmek için yürüyüşe başlayan Wittgenstein, ilk olarak General Partoneaux'un 12'nci Piyade Tümeni'ne denk geldi. 4.000 piyade, 400 süvari ve 4 top gücünde olan bu tümen yolunu kaybetmiş ve General Partouneaux'un emriyle subayların bir kısmı yollarını bulmak için çevreye keşif amacıyla dağılmıştı. Beklemede olan tümen, bir anda Rusların saldırısına uğramış, uzunca bir süre dirense de sonunda etrafı sarılmış ve Ruslara teslim olmak zorunda kalmıştı.

22 Kasım'da Chichagov'un Borisov'a ulaştığı haberini alan Wittgenstein, Chichagov ile ortak hareket etmeye karar verdi. Bu ortak hareket planına göre Wittgenstein, Berezina'nın doğu yakasında kalarak kuzeye, Chichagov ise batı yakasında kalarak kuzeye yönelecekti. Bu esnada Fransızların nehri geçmek için Studianka'da köprü kurmaya başladıkları haberini alan Wittgenstein, Chichagov ile

kararlaştırdıkları plan doğrultusunda kuvvetlerini Berezina'nın doğu yakasından kuzeye ilerletimişti. Chichagov da batı yakasında aynı şeyi yapmaktaydı.

26 Kasım'da başlayan çarpışmalar, köprüyü geçmekte olan Fransız kuvvetlerine yaklaşan Wittgenstein'ın kuvvetlerine açılan Fransız topçu ateşiyle başladı. 29 Kasım'a kadar süren köprüyü geçiş ve çarpışmaların sonucu 25.000 Fransız ve 15.000 civarında da Rus zayıat vermişlerdi. Napolyon'un Genç Muhafız Alayı'nın mevcudu 1.000 askere, Yaşlı Muhafız Alayı'nın mevcudu ise 2.000'e düşmüştü. Nitekim pek çok araştırmacı tarafından Berezina'daki Fransız hezimetini, Napolyon'un 1812 Seferi'nin hazine sonu olarak betimlenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

İSTİKLAL SAVAŞINDA TÜRK DİRENİŞİ

2.1. 1919 ÖNCESİ GENEL DURUM

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 30 Ekim 1918'de imzalanmasıyla Osmanlı İmparatorluğu, I'inci Dünya Savaşı'nın galip devletleri arasında paylaşılmaya başlanmıştı. Bu paylaşımlar, I'inci Dünya Savaşı başlamadan çok önce, I'inci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri olarak tabir edilen Büyük Britanya, Fransa, Rusya ve İtalya gibi devletlerin aralarında yapmış oldukları gizli anlaşmalar neticesinde belirlenmişti.¹⁵⁰ Bu planlara göre Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları galip devletlerarasında paylaşılacak olup Rusya; İstanbul ve Çanakkale Boğaz'larının kontrolünü ile Doğu Anadolu'da, İtalya Ege ve Akdeniz kıyılarında, Britanya ve Fransa ise Irak ve Suriye bölgelerinde toprak elde edeceklerdi.¹⁵¹ Türk İstiklal Harbi de bu gelişmelere bir tepki olarak ortaya çıkmış oldu.

Mondros Mütarekesi, çok kasvetli bir ortamda imzalanmıştı. Zira Bulgaristan'ın savaştan çekilmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun, müttefiki Alman İmparatorluğu ile kara bağlantısı kalmamış ve Trakya dolayları da Bulgaristan'ın İtilaf Devletleri tarafından olası bir işgale uğraması durumunda savunmasız kalmıştır. Trakya'nın savunmasızlığı başkent İstanbul'u da tehdit etmekteydi. Bu tehdit durumu İstanbul'da büyük bir karamsarlık yaratmış, bu karamsarlık da savaşın galip devletlerinden birinin mandasına girilmesi fikrinin yayılmasına sebep olmuştu.

Özellikle Amerikan mandası en mantıklı çözüm olarak görülmekteydi. Çünkü I'inci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu ile Britanya ve Fransa aktif olarak cephelede birbirleriyle savaşmıştı ve bu durumun, Britanya'nın ve Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu'na bakışını olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmekteydi.¹⁵² Bu yüzden harp esnasında aktif şekilde muharebede bulunulmamış olan Amerika'nın mandasına girilmesi konuşulmakta, aynı zamanda

¹⁵⁰ Baykara, Tuncer, **Milli Mücadele**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, Ss 27 – 28. ; İsmail Köse, “Paris Barış Konferansı Tutanakları ve Başkan Woodrow Wilson'un Türk Algısı”, **Hitory Studies International Journal of History** (Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı), Editör: Osman Köse, Ankara, Volume 6/3, 2014, ss. 217-238.

² Köse, ss. 217-238. ; Baykara, s. 29.

¹⁵² Baykara, s. 34.

Amerika mandasına girilmesinin avantajları olacağı şeklinde fikirler de ortalıkta dolaşmaktaydı.¹⁵³

Bu gelişmelerin yanında, mütareke arifesinde kabinede de değişiklikler olmuştu. 7 Ekim’de Talat Paşa istifa etmiş, Tefik Paşa da yeni bir hükümet kurması için görevlendirilmiş ancak Tefik Paşa bir hükümet kuramamıştı.¹⁵⁴ Tefik Paşa’nın yerine yeni kurulacak hükümetin başında da Ahmet İzzet Paşa’nın olacağı söylentileri de duyulmaktaydı. Bu söylentilerden birisi de, Harbiye Nazırı olarak Mustafa Kemal Paşa’nın görevlendirileceğiydi.¹⁵⁵

14 Ekim’de yeni hükümet Ahmet İzzet Paşa’nın başkanlığında kurulmuştu. Ancak Harbiye Nazırı olarak Mustafa Kemal değil de hükümet başkanı Ahmet İzzet Paşa bulunmaktaydı.¹⁵⁶ Mondros Ateşkesini imzalayan da, başkanlığında Ahmet İzzet Paşa’nın bulunduğu bu hükümetti.

2.1.1. Yunan İşgali: Sebepleri ve Planı

Mondros Mütarekesi’ni takiben gerçekleşen Paris Barış Konferansı, savaşın galip devletlerinin, mağlup devletlerin kaderlerini belirlemek amacıyla toplanmıştı. Bu toplantıya mağlup devletlerden katılan olmamış, galip devletlerin temsilcileri ile harbin İtilaf Devletleri nezdinde kazanılmasına çok katkı sağlamamış devletlerin gözlemcileri katılmıştı.¹⁵⁷

Bu konferans, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu’nun paylaşıldığı bir toplantıydı. Zira I’inci Dünya Savaşı sürerken İtilaf Devletleri, bir dizi gizli antlaşmayla savaşın bitiminde mağlup ettikleri devletler hakkında planlamalar yapmışlar¹⁵⁸, bu planlamaların içinde de Osmanlı İmparatorluğu’nun İtilaf Devletleri tarafından paylaşılmasına yer vermişlerdi.¹⁵⁹ Bu paylaşım planlarının yanında, savaş devam ederken İtilaf Devletleri tarafında savaşa katılması için Yunanistan’a da

¹⁵³ Baykara, s. 34.

¹⁵⁴ Akşin, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)** Cilt: 1, Türkiye İş Bankası Yayınları, (III. Baskı), İstanbul, Eylül 2010, s. 3. ; Selek, Sabahattin, **Milli Mücadelede (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, Örgün Yayınları, İstanbul, 1972, s. 64.

¹⁵⁵ Baykara, s. 30.

¹⁵⁶ Baykara, s. 30

¹⁵⁷ Coşkun, Alev, **Kuvayı Milliye’nin Kuruluşu**, Cumhuriyet Kitapları, 3. Baskı, İstanbul, 1998, s. 45.

¹⁵⁸ Selek, s. 12.

¹⁵⁹ Coşkun, ss. 46 – 47.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bazı toprakları teklif edilmiş¹⁶⁰, ancak Yunan Kralı Konstantin'in tarafsız bakış açısı, Yunanistan'ın savaşa erkenden girmesine engel olmuş, ayrıca Yunanistan, Bulgaristan gibi çevre devletlerin de İtilaf Devletleri safında savaşa katılmaları halinde İtilaf Devletleri safında savaşa dâhil olacağını belirtmiştir.¹⁶¹ Sonunda, 1917'de Yunanistan'ın idaresini tam anlamıyla eline geçiren Venizelos, İtilaf Devletleri safında I'inci Dünya Savaşına katılmıştır.¹⁶²

Paris Konferansı esnasında Yunan işgal sahası hakkında yorumlarda bulunan Venizelos, Yunan işgal sahasını genişletmek istemektedir. Bu isteğinin yanında da Osmanlı İmparatorluğu'ndan arta kalacak olan Türk devletinin mümkün olduğunda güçsüz olabilmesi için Osmanlı topraklarının daha da dağıtılmasını öne sürmekte ve doğuda bir Ermeni devleti kurulmasını önermekteydi.¹⁶³

Osmanlı topraklarındaki Yunan işgalini meşru kılarak Yunanistan'ın işgal bölgelerini genişletmeyi de amaçlayan Venizelos, bölgedeki etnik unsurların sayı bakımından çoğunluğunun Ortodoks – Yunan kökenli olduğunu iddia etmekte, bölgedeki Yunanlıların ve diğer azınlıkların da Türkler tarafından katliama uğradıkları hakkında söylemlerde de bulunmaktaydı.¹⁶⁴ Ayrıca Venizelos, dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'un yayınlamış olduğu prensipleri de kendi amacı doğrultusunda manipüle ederek kullanmaktaydı. Ancak Osmanlı hükümeti tarafından savaşın hemen öncesinde tutulan bir nüfus istatistiğine göre Venizelos'un iddiaları asılsızdı.¹⁶⁵

Venizelos, Yunan işgal bölgesini genişletmek amacıyla bölgenin tarihi zenginliğini de kendi amacı doğrultusunda manipüle etmiş, bölgedeki Türklerin işgalci oldukları, bu toprakların binlerce yıldır Yunanlılara ait olduğu şeklinde propaganda aracı haline de getirmiştir.¹⁶⁶

¹⁶⁰ **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994. s. 8.

¹⁶¹ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 8.

¹⁶² **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 9.

¹⁶³ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 4. Kemal Arı, **Türk Devrim Tarihi 1 Temelleri Gelişimi ve Oluşumu**, Zeus Yayınları, 5. Basm. İzmir, Ekim 2011, s.202.

¹⁶⁴ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, ss.5 – 6, Coşkun, s. 48.; Baykara, s. 46.

¹⁶⁵ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 6.

¹⁶⁶ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, ss 6- 8, Coşkun, s. 48.

2.1.1. İzmir'in İşgali

15 Mayıs 1919'ta İzmir, sabah saatlerinde Yunan I'inci Piyade Tümeni tarafından yapılan bir çıkarma ile işgal edilmiştir. Ancak bu çıkarmanın haberi Türk tarafına, olası bir direnişin organize edilmesine fırsat bırakılmasına fırsat vermek istemezcesine 14 Mayıs'ta verilmişti. Bu karar da, Mondros Mütarekesi'nin 7'nci maddesine dayanmaktaydı.¹⁶⁷

İzmir'e çıkan Yunan askerleri, yerli Rumlar tarafından coşkuyla karşılanmıştı. Yerli Rumlar, ellerindeki bayrakları askerlere doğru sallamakta, askerleri alkışlayarak sevinç gösterileri yapmaktaydılar. Çok geçmeden bu tezahürata İzmir Metropolit'i de katılarak Yunan askerlerine, onları karşılayıcı bir konuşma yapmıştır.¹⁶⁸

Yerli Rumların coşkulu kutlamaları ve sevinç gösterileri arasında işgalci Yunan askerleri, İzmir'in içlerine doğru ilerlemeye başladılar. İzmir'in içlerine doğru ilerlemekte olan Yunan öncü birliği, yürüyüş kolunun başındaki büyük bir Yunan bayrağı ile Konak Meydanı'na geldiler ve Yunan askerlerinin Kemeraltı'na ulaşmasıyla bir anda ortalık karıştı. Bir anda önce Yunan birliğinin üzerine ateş açılmıştı.¹⁶⁹ Yunan askerleri ilk anda ne olduğunun farkına varmadan geldikleri gibi kaçmaya başlamışlardı. Ancak çok geçmeden kendilerine ateş edenin elinde sadece bir tabanca olan tek bir Türk olduğunu anlayan Yunan askerleri, kendilerine ateş açan bu Türk'e doğru ateş açtılar. Yunan askerlerinin kurşunlarıyla hayatını kaybeden bu Türk, Yunan işgalini kabul etmeyen ve Kuvayı Milliye Ruhu'nun doğuşunu başlatacak kıvılcımı ortaya çıkaran Hasan Tahsin'di.¹⁷⁰

Herhangi bir direniş beklemeyen Yunan askeri, Hasan Tahsin'in attığı kurşun karşısında şaşkınlığa uğramıştı. Zira işgal hareketlerine karşı direniş beklemekten öte, bir tek kişinin bile böyle biri şeye kalkışacağını tahmin etmiyorlardı. Bu olaydan hemen sonra Yunan askerleri, Sarıkışla'ya saldırmış, kışladaki askerleri ve subayları hakaret ve saldırılarla kışladan çıkarmış, limanda bulunan Yunan gemilerinden

¹⁶⁷ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s.40. ;Selek, s. 68.

¹⁶⁸ Arı, ss. 203-207. ; Coşkun, **Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu**, s. 136.

¹⁶⁹ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 43. ; Mevlüt Çelebi, **Kuva-yı Milliye**, <https://www.altayli.net/kuva-yi-millie.html> Erişim Tarihi, 20 Nisan 2019.

¹⁷⁰ Coşkun, s. 136.

birisine hapsedmişlerdi.¹⁷¹ Devlet dairelerinin de Yunan askerleri ve yerli Rumlar tarafından işgal ve yağma edilmesiyle de İzmir, resmen işgal edilmiş oldu.¹⁷²

2.1.2. Kuvayı Milliye

Kuvayı Milliye, Osmanlı İmparatorluğu'nun Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında işgal edilen topraklarında yaşayan halkın, önce bölgesel, sonra 23 Nisan 1920'de açılacak olan TBMM'nin koordinasyonu ve komutasında, özellikle de Yunanlı işgal güçleriyle mücadele etmiş bir milis güçtür. Kuvayı Milliye birlikleri, toplandıkları bölgelere göre ayrılmakta, isimlendirilmekte ve bu bölgelerdeki insanların gönüllülük esasıyla birliklere katılması neticesinde oluşmaktadırlar.¹⁷³ Zira bu birlikler, düzenli bir ordu mantığıyla idare edilmekten çok, düzensiz harp taktiklerini uygulamakta, düşman ikmal, iâşe ve muhabere yollarına yaptıkları saldırılarla düşmanı meşgul etmekte, yormakta ve kayıp verdirmekteydiler. Bu güçler yerel halk tarafından ve daha sonra kurulacak olan TBMM tarafından desteklenmiş olup silah, erzak ve ekipmanlarını öncelikle Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Ordusu'nun toplanmış silahlarını ele geçirerek kendilerini teçhizatlandırmışlardır¹⁷⁴.

Ortaya çıkışlarında bu birliklerin ellerinde bir miktar silah bulunmaktadır¹⁷⁵ ancak bu silahlar yerel halkın kullandığı, askeri kalitede olmayan, çoğunlukla “*ata yadigarı*” denebilecek silahlardır. Lakin ilerleyen zamanlarda bu birlikler TBMM'nin ve bazı Türk direniş örgütlerinin çabalarıyla muharebeye uygun, kaliteli ve yeni silahlarla donatılacaklardır.

¹⁷¹ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 43.

¹⁷² Arı, SS. 203-209., **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 43. ; Geniş bilgi için bkz. Nurdoğan Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, Milliyet Yayınları, 1971.

¹⁷³ Necmettin Şahin ve Akif Yılmaz, **Milli Mücadele Stratejisinin Mali İktisat Boyutu ve Sosyo-Ekonomik Dinamikleri**, Vergi Müfettişleri Derneği, İzmir, 2015, s. 54.; Esin Dayı, **Nazilli Kongreleri (1919)**, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 866, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Yayınları No:11, Araştırma Serisi Yayın no:11, Erzurum 1998.

¹⁷⁴ Müderrisoğlu, Alptekin, **Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları**, Maliye Bakanlığı Ellinci Yıl Yayınları, Ankara; 1974, Ss. 154-247.

¹⁷⁵ Coşkun, s. 62.

2.2. KUVAYI MİLLİYE’NİN LOJİSTİK ORGANİZASYONU: İNSAN KAYNAKLARI, SİLAH VE EKİPMAN TEDARİĞİ VE FİNANSAL KAYNAKLARI

2.1.1. İnsan Kaynakları

Kuvayı Milliye’nin ilk milisleri, Mondros Antlaşması ile dağıtılan Osmanlı Ordusu’na bağlı subaylardan ve bu subayların etraflarına toplamış oldukları yerli halktan oluşmaktaydı. Mondros ile birlikte teslim olmayı kabul etmeyen Osmanlı subaylarının bir kısmı Anadolu’ya geçmiş, buradaki yerel halkı (ki silah tutup savaşabilecek olanlar Mondros ile terhis edilmiş askerler, asker kaçakları ve yerel çetecilerdir) örgütlemiş, ellerindeki imkânlarla göre de bu insanları silahlandırmışlardır.¹⁷⁶ Buralarda oluşturulan birlikler de, oluşturuldukları bölgelerin isimlerini veya başlarında bulunan grup liderlerinin isimlerini almakta ve bu isimlerle anılmaktadırlar. Bu birlikler gönüllülük esasıyla kurulmuş olup, çoğunlukla gönüllülerin katılımlarıyla büyümüşlerdir.¹⁷⁷ Özellikle İzmir’in işgali esnasında Yunan askerlerinin ve yerli Rumların gerçekleştirmiş olduğu vandalizm, yağma ve katliam hareketleri¹⁷⁸, bu gönüllülerin Kuvayı Milliye birliklerine katılımlarının temel motivasyonu olmuştur.

2.1.2. Silah ve Ekipman Tedariği

Milis kuvvetleri olarak tanımladığımız Kuvayı Milliye birlikleri, her ne kadar yerel halkın katılımıyla oluşmuş, halkın elindeki silahların dağıtılmasıyla silahlandırılmış olsa da bu birlikler, zamanla daha iyi silahlara, muharebe için gerekli ekipmana, sağlık malzemelerine ve gıdaya ihtiyaç duymuşlardır. İlk zamanlarda bu birliklerin ihtiyaçları halk tarafından gönüllülük esasıyla tedarik edilmiş olsa da halk tarafından yapılan bu kısıtlı ikmal yeterli olmamaya başlamıştır. Bu durumun sonucu

¹⁷⁶ Şahin ve Yılmaz, s. 43.

¹⁷⁶ Necmettin Şahin ve Akif Yılmaz, **Milli Mücadele Stratejisinin Mali İktisat Boyutu ve Sosyo-Ekonomik Dinamikleri**, s. 54.

¹⁷⁷ Necmettin Şahin ve Akif Yılmaz, s. 54.; Filiz Akın Özcan, **Milli Mücadele’de Küçük Menderes Havzası (1919-1923)**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2009, ss. 85-175.

¹⁷⁸ Arı, ss. 203-209.

olarak, Kuvayı Milliye birliklerinin ihtiyaçlarının karşılanması, birliklere daha fazla katılım sağlanması ve birliklerin halk tarafından, yapılan işgallere bir tepki olarak oluşturulduğunun da gösterilmesi amacıyla Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kongreler düzenlenmiştir.¹⁷⁹

Kuvayı Milliye birlikleri, ihtiyaç duyulduğu hallerde birlikler arasında silah ve ekipman transferinde de bulunmakta idi. Yeterli silah ve ekipmana sahip olmayan birlikler, başka birliklerden alınan silahlarla takviye edilmekteydi.¹⁸⁰ Ancak silah, cephane ve ekipmanların farklı ülke menceşili olması da yer yer sorunlar da çıkarmıştı. Zira başka birliklere silah transferinde bulunan birlikler bu sefer kendileri silahsız kalmakta ya da eksik sayıda silahla donatılmış durumda kalıyorlardı.¹⁸¹

2.1.3. Kuvayı Milliye'nin Finansal Kaynakları

Düzenlenen kongrelerde birçok konu tartışılmış¹⁸², birçok konu için kararlar alınmıştır. Bu kararlardan bir kısmı da Kuvayı Milliye birliklerinin lojistik ihtiyaçlarının nasıl finanse edileceği üzerinedir. Bu kararlara bir örnek olarak 6 Ağustos 1919'da Nazilli'de düzenlenmiş kongrede alınan kararlar gösterilebilir.¹⁸³ Diğer yandan ekonomik durumu iyi olan zenginlerden destek alınmasına ve onların büyük katkılarına rağmen özellikle finansal durumu zorda olan halktan alınacak bağışlarda, halkın zorlanmaması için bağışlar hem nakdi hem de aynı yani

¹⁷⁹ Necmettin Şahin ve Akif Yılmaz, **Milli Mücadele Stratejisinin Mali İktisat Boyutu ve Sosyo-Ekonomik Dinamikleri**, ss. 57-60, Coşkun, s. 65, Baykara, s. 44.; Mehmet BAŞARAN, "Nazilli Kongrelerinin Sivas Kongresi İle Birleşme Yolculuğu", **Milli Mücadele Tarihi içinde 85. Yılında Nazilli Kongreleri'nin Yeri ve Önemi**, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, 2007, ss. 79-85.

¹⁸⁰ **Gen.Kur.ATESE Arşivi** No. 6 /3324, Dlp. 7, G.2, Kls. 396, Dos. 6, F. 1, 2.

¹⁸¹ **Gen.Kur.ATESE Arşivi** No. 5 /2548, Dlp. 6, G.1, Kls. 321, Dos. 8, F. 96.

¹⁸² Nurettin Gülmez, Bülent Tahancı, "Alaşehir Kuva-yı Milliye Komutanı Mustafa Şahvar Bey", **Celal Bayar Üniveritesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 3, Aralık 2013 Manisa Özel Sayısı, ss. 136.

¹⁸³ S. Esin DERİNSU DAYI, "Nazilli Kongreleri", **Milli Mücadele Tarihi içinde 85. Yılında Nazilli Kongreleri'nin Yeri ve Önemi**, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, 2007, ss. 19-23.; Günver GÜNEŞ, "Millî Mücadele'nin Başlarında Heyet-i Milliye'den Heyet-i Merkeziye'ye Nazilli'de Yerel Örgütlenme", **Milli Mücadele Tarihi içinde 85. Yılında Nazilli Kongreleri'nin Yeri ve Önemi**, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği, ss. 35-55.

ihtiyaç duyulan ürünler ve nakit para şeklinde yapılmasına olanak sağlanmış, bu şekilde Kuvayı Milliye birliklerinin ivedi ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır.¹⁸⁴

Halktan toplanan bağışların yanında, özellikle İstanbul'da bulunan depolardan silah ve askeri ekipmanların kaçırılması da Kuvayı Milliye'nin finansmanını olumlu yönde etkilemekte, kaçırılan silah ve ekipmanın satın alınması için ayrılmış bütçenin başka kısımlara aktarılması sağlanmıştı.

2.3. MİLLİ MÜCADELE'DE KUVA-Yİ MİLLİYE'NİN BATI ANADOLU'DAKİ FAALİYETLERİNDEN ÖRNEKLER

2.3.1. Malgaç Baskını

1920'de düzenli ordu kurulana kadar başta Güney ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere işgalci güçlere karşı yurdun çeşitli bölgelerinde ilk direnişi kuva-yı millie/milis kuvvetleri yapmıştı.¹⁸⁵ Batı Anadolu'da Yunan işgaline karşı gerçekleştirilen ilk ciddi direniş hareketi, Kuvayı Milliye kuvvetleri tarafından yapılan, Malgaç Çayı üzerinde bulunan demiryolu köprüsünü korumayla görevli Yunan kuvvetine karşı gerçekleşmiştir.¹⁸⁶ Bu köprü, Aydın ve Nazilli bölgesine kadar hareketlerini ilerletmiş Yunan kuvvetlerinin lojistik desteği için kullanılmaktaydı¹⁸⁷ ve bu demiryolunun korunması için Yunanlılar, 20 kişilik bir

¹⁸⁴ Necmettin Şahin ve Akif Yılmaz, **Milli Mücadele Stratejisinin Mali İktisat Boyutu ve Sosyo-Ekonomik Dinamikleri**, s. 59. Murat Köylü, “1919-1922 Döneminde Türk Ordusu İkmal Sistemi ile Yunan İkmal isteminin Karşılaştırılması” Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2006.

Ss. 29-30. ; Nuran Koltuk, **Kuva-yı Milliye'nin Askeri ve Mali Kaynakları** (Mayıs 1919-Kasım 1920), Kitapevi, Ankara, 2005.

¹⁸⁵ Utkan Kocatürk, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi**, Ankara, 1983, s.113. ; Sıtkı Aydın, **Güney Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993. ; T.C.GEN.KUR.ATESE. BŞK.LİĞİ, **Türk İstiklal Harbi C.IV**, Güney Cephesi, Ankara, Genel Kurmay.Basımevi, 1966. Ss. 62. 140. ; Köylü, s.36.; Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, Cilt:1. 8. Baskı. Kastaş Yayınları, İstanbul, Ocak 1987. Ss. 118-142. ; Ahmet Altıntaş, “Aydın'da Milli Mücadele”, **90. Yılında Milli Mücadele Sempozyumları Bildiriler**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Araştırma Merkezi yayınları, Ankara, 2011, ss. 37-53.

¹⁸⁶ Özbalkan, Müslim, “Milli Mücadele’de “İlk” Başkaldırı: Yörük Ali Efe ve Malgaç Baskını”, **Milli Mücadele Tarihi içinde 85. Yılında Nazilli Kongreleri'nin Yeri ve Önemi**, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği, ss. 27-63.

Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım, ss. 110-111.

¹⁸⁷ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 111.

kuvvet ayırmışlardı. Yunan askerleri, köprünün hemen yakınında, köprüyü görecektir bir şekilde kamp kurmuşlardı.

Saldırı, Yörük Ali Efe ve ona bağı 60 kadar efe tarafından, 15 Haziran'ı 16 Haziran'a bağlayan gecenin sonunda, sabah 06.00 civarında gerçekleşti. Saldırıya hazırlık için Efeler, önce köprüdeki Yunan gücünün herhangi bir destek çağrısında bulunmasını önlemek için telefon hattını kesmişlerdi. Ardından Yunan kuvvetlerini üç noktadan, sağ kanatta Kılıoğlu, sol kanatta Asaf, Necmi ve Memduh beyler ve adamları ile merkezde Yörük Ali Efe olacak şekilde kuşattılar ve etkili bir ateş ile Yunan kuvvetini imha ettiler.¹⁸⁸ Yunan kuvvetinin imhasının ardından köprünün ayaklarına yerleştirilen patlayıcılar ile köprüyü tahrip ettiler ve Yunan ekipmanını toplamaya giriştiler.

Bu esnada Sultanhisar civarında bulunan başka bir Yunan kuvveti, silah seslerini ve patlamayı duymuş, bölgeye doğru yönelmişti. Efeler ve Yunanlılar arasında çıkan çatışmada sadece bir kayıp verilmiş, o kayıp da Çine'den Tahtacı Memiş adlı efenin yaralanmasıyla gerçekleşmişti. Baskının ardından hızlıca geri çekilen efeler kuzey yönüne, Uzunlar Köyü yakınlarında kamp kurdular.

2.3.2. Erbeyli Baskını

Malgaç Baskını ile bölgedeki Yunan kuvvetleri güvende olmadıkları, herhangi bir saldırı altında kalabileceklerine dair haklı bir fikre kapılmışlardı. Bunun yanında baskın, çevredeki diğer Kuvayı Milliye kuvvetlerine de hem fikir hem de moral vermiş, bu moral ve 57'nci Tümen Komutanı'ndan aldığı emirle Muğla Gönüllü Müfreze Komutanı olan Teğmen Kadri Bey, bölgesindeki düşman mevzileri, gücü ve istihkâmı hakkında istihbarat toplamaya başlamıştı. Topladığı bilgilere göre komutasındaki kuvvetin etkili bir saldırıda bulunabileceğı en yakın Yunan gücü, Erbeyli'de bulunmakta ve bir hangarın içinde 20 kişilik bir kuvvetten oluştuğları tahmin edilmekteydi.¹⁸⁹ Aldığı bu bilgi ile Teğmen Kadri Bey, bu Yunan birliğine baskın yapmaya karar verdi.

¹⁸⁸ Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım, s. 111.

¹⁸⁹ Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım, s. 111.; Fatih, Özkurt, Yörük Ali Efe Milli Mücadele'nin Gizli Kahramanları, Yenipazar Belediyesi Kültür Yayınları:1, (2. Basım), Aydın/Nazilli, Mart 2011, ss. 63-65.; SadettİN Demirayak, Kuva-yı Milliye'nin Aydın'da Doğuşu

Teğmen Kadri Bey'in planına göre 20 Haziran'ı 21 Haziran'a bağlayan gece yapılacak olan saldırı, öncelikle hangara sızacak birkaç gönüllünün el bombalarıyla toplu halde bulunan Yunan askerlerine saldırısıyla başlayacak, hangardan çıkan, savunmaya geçen ya da kaçmaya çalışan Yunan askerleri de dışarıda bekleyen Kuvayı Milliye gücü tarafından piyade tüfeği ve makinalı tüfek ateşiyle imha edilecekti. Ancak saldırı, Teğmen Kadri Bey'in planladığı gibi gerçekleşemedi.¹⁹⁰

Hangara yaklaşmakta olan el bombacı gönüllüler, Yunan gözcüleri tarafından fark edildi ve Yunanlılar tarafından açılan ateş ile çatışma başladı. Çatışma seslerini duyan hangardaki askerler, hızlı bir şekilde dışarı çıkıp çatışmaya başladılar. Bu esnada el bombacısı gönüllüler, bombalarını bir şekilde kullanmayı başarmış ancak istedikleri zayıtı verdirememişlerdi. Üç saate yakın süren çatışma esnasında hangardaki Yunan kuvvetinin sadece 20 kişiden ibaret olmadığı, neredeyse bir bölük civarında asker bulunduğu anlaşıldı¹⁹¹ ve Teğmen Kadri Bey, elindeki kuvvetin gerek silah ve mühimmat, gerekse sayı bakımından yeterli olmadığını düşünerek, havanın aydınlanmasının da etkisiyle geri çekilme emrini verir.¹⁹²

Geri çekilme iki koldan gerçekleştirilecektir. Makinalı tüfek grubu kuzeye yönelecek, piyade grubu ise güneye yönelerek birbirlerinden ayrılacak ve Yunan kuvvetlerinin takip işlerini zorlaştıracaklardı.

Erbeyli'de yapılan baskının neticesinde 30 kadar Yunan askeri öldürülmüş, 40 kadarı yaralanmıştı. Buna karşılık Türk tarafının ise biri bombacı gönüllü olmak üzere 7 zayıtı vardı.¹⁹³ Ancak bu 7 şehit dışında, baskından bir sonraki gün olan 22 Haziran'da Yunan askerleri, baskının intikamını bölgedeki halktan çıkarmış, Erbeyli Köyü ve yakınlarından 72 kişiyi katletmişlerdir. Daha sonra Yunan katliamı devam etmiş buna bağlı olarak öldürülen insan sayısında artışlar olmuştur. Nitekim Balatçık'ta köyün yarısını yakan Yunanlılar 150 köylüyü öldürmüşlerdir. Aynı akıbetten Teke, Neşetiye ve Erbeyli'de yaşamaktan kurtulamamıştır.¹⁹⁴

(Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe'nin Faaliyetleri), 2. Baskı, Aydın, Mayıs 2007, ss.60-74.; Sabahattin Burhan, *Ege'nin Kurtuluş Destanı Yörük Ali Efe*, 3. Baskı, Nesil Matbaacılık, 1999.

¹⁹⁰ *Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım*, s. 111.

¹⁹¹ *Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım*, s. 111.

¹⁹² *Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım*, s. 112.

¹⁹³ *Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım*, s. 112.

¹⁹⁴ Güneş, Günver, "Yunan İşgali'nin Germencik'te Yarattığı Tahribat", **Milli Mücadelede Germencik Cephesi ve Önderleri**, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, 2007., ss. 58-59. ; Ayten Can TUNALI, " Milli Mücadele'de Germencik", " **Milli**

2.3.3. Tellidede Muharebeleri

Kuvayı Milliye'nin Malgaç Baskını ile başlayan, Erbeyli Baskını ile devam eden direniş hareketi, işgalci Yunan tarafında çeşitli karşı hareketleri zorunlu kılmaktaydı. Bu hareketlerden birisi, Nazilli'deki Yunan kuvvetlerinin Erbeyli Baskını sonrası Aydın'a çekilmesidir.¹⁹⁵ Bu çekilmeyle birlikte bölgedeki Kuva-yı Milliye birlikleri, Umurlu yakınlarında mevzi almaya başlamışlardı. Bunun yanında, Menderes Köprüsü'nün yakınlarında bir kuvvet ile Söke'de hala yeni katılım almakta olan başka bir kuvvet daha vardı. Aydın çevresindeki Kuva-yı Milliye milisleri yavaş yavaş Yunan kuvvetini kuşatmaktaydı. Ayrıca çekilme ile birlikte Yunanlılar, bölgedeki Rum halkı da beraberlerinde getirmiş bir kısmını da silahlandırıp talim yaptırmaya başlamıştı. Bunlarla birlikte Aydın'da 3.000'e yakın Yunan askeri ve talim halinde silahlandırılmış Rumlar bulunmaktaydı.¹⁹⁶

Aydın Mutasarrıfı olan Abdurrahman Bey, Kuva-yı Milliye kuvvetlerinin Aydın çevresini kuşatıyor oluşunu ve günden güne sayılarının ve topladıkları desteğin arttığını görerek bu kuvvetlerin komutanı olan 57'nci Tümen Komutanı Albay Şefik Bey ile telgraf ile bir görüşme yaptı. Bu görüşmede Abdurrahman Bey, Yunan kuvvetlerinin çekilme ihtimalinden bahsetmekte, Aydın'a yapılacak olası bir Kuva-yı Milliye saldırısı ile masum insanların ölebileceğinden ve daha önce Nazilli'de gerçekleşen yağma, cinayet gibi olayların gerçekleşme ihtimalinden duyduğu endişeyi belirtmiştir. Albay Şefik ise Yunanlıların, Aydın'ı boşaltmadıkları sürece kuvvetlerinin de bölgede olacağını ve güçleneceğini belirtmiş, olası bir Yunan ricatı halinde ise kendisine haber verildiğinde Aydın'da asayişin sağlayacağını söylemiştir. Bu esnada Aydın çevresinde mevzilenmekte olan Kuva-yı Milliye gruplarından Koçarlı Grubu'nun komutanı Selami Bey, Aydın'daki Yunan kuvvetlerinin çekilmesini ve şehri kendilerine teslim etmesini istemişti.¹⁹⁷

Mücadelede Germencik Cephesi ve Önderleri, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, 2007, ss. 33-39.

¹⁹⁵ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 113.

¹⁹⁶ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 114.

¹⁹⁷ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 117.; Geniş bilgi için bkz, Müslime Güneş, “ Milli Mücadele’de Koçarlı”, **Milli Mücadelede Menderes’in Öte Yakası Koçarlı Cephesi ve Önderleri**, Editör: Mehmet Başaran, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, 2007, ss. 35-550.; Mevlüt Çelebi, **Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, Dış İşleri Bakanlığı, Stratejik Araştırma Merkezi (SAM NOTLARI), Ankara, 1999. SS.116-120.

Bu durum karşısında Yunan komutan, çevredeki Kuva-yı Milliye kuvvetlerini, onlar tarafından saldırıya uğramadan önce uzaklaştırmak ve mümkünse imha etmek için harekete geçmesi gerektiğini fark etti ve ilk hareketini ise Tellidede civarındaki kuvvetlere saldırarak gerçekleştirdi.¹⁹⁸

Bu bölgede Selami Bey'in komutasında olan 200 kişilik Koçarlı Grubu bulunmaktaydı. Diğer birliklere de verildiği gibi Selami Bey'e de olası bir düşman saldırısında, düşmanın üstünlüğü bulunduğu takdirde direnmek yerine düşmanı taciz etmeleri, geri çekilmeleri ve bu esnada düşmana zayıat verdirmeleri emredilmişti. Ancak Selami Bey, kuvvetlerine açılan ağır makinalı tüfek ateşine ve düşmanın sayısal üstünlüğüne rağmen geri çekilmemiş, cephanesi bitene kadar savaşmış ve Yunan kuvvetlerine hatırı sayılır bir zayıat verdirmişti. Bu çarpışmada Kuva-yı Milliye güçlerinin zayıatı 6 civarında iken Yunan güçlerinin zayıatı da 30 civarındadır.

2.4. YENİ DÜZENLEME: KUVA-YI MİLLİYE'DEN DÜZENLİ ORDUYA GEÇİŞ

Yunan işgallerini önlemek amacıyla kurulan Kuvayı Milliye grupları, her ne kadar baskınlarla ve ufak çatışmalarla etkili olduklarını gösterecekler de Yunan kuvvetlerinin 1920'nin Haziran ve Eylül aylarında gerçekleşen ileri harekâtını durdurmakta etkili olamamış ve yetersiz kaldıkları açıkça görülmüştür.¹⁹⁹ Aynı zamanda Kuvayı Milliye dâhilinde mücadele eden kimi liderlerin de ulusal kurtuluştan çok kendi çıkar ve amaçlarına uygun bir şekilde davranış sergilemeleri Ankara tarafından hoş karşılanmamaktaydı.²⁰⁰ Bu sebeplerden ötürü bu kuvvetlerin düzenli orduya dâhil edilmesi kararlaştırılmıştı. Bunun için ilk hareket 16 Mayıs 1920'de gerçekleşmişti. Bundan böyle Kuvayı Milliye kuvvetlerinin her türlü cephe ve erzak ihtiyacı Milli Savunma Bakanlığı tarafından giderilecekti.

¹⁹⁸ Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım, s. 117.

¹⁹⁹ Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1965, s.

191.

²⁰⁰ Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım, s. 191, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Türk İstiklal Harbi 6. Cilt İstiklal Harbinde Ayaklanmalar, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1974, s. 202.

Diğer yandan Yunan kuvvetlerinin başlattığı saldırı sürerken 25 Haziran 1920'de, cephe komutanlıklarında yeni bir düzenleme yapıldı. Bu düzenleme ile Batı Anadolu Umum Kuvayı Milliye Komutanlığı, Batı Cephesi Komutanlığı olarak düzenlenmiş ve Nazilli'den Bursa'ya uzanan cephe Ali Fuat Cebesoy'un komutasına verilmiş ve Çerkez Ethem'in kuvveti de I'inci Kuvayı Seyyare adıyla anılmaya başlamıştı. Ancak Ethem bunun yerine kendisini daha üst bir pozisyona koymak istemiş ve kendi kendisine Umum Kuvayı Seyyare ve Kütahya Havalisi Komutanlığı rütbesini vermiş ve bu rütbeyi kullanmakta ısrar etmekteydi.

Yunan genel saldırısı ile Bursa, Uşak, Nazilli ve Balıkesir kaybedilmiş, Gediz'de yapılan muharebeler de aynı şekilde başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bütün bu gelişmeler, Batı Cephesi'nde yeni bir düzenleme yapılması gerektiğini göstermekteydi. Ayrıca Geniz Muharebeleri sonucu milis liderleri ile düzenli ordu birlikleri komutanları arasındaki sürtüşmeler de bu kanıyı destekler nitelikteydi.²⁰¹

Bu yaşananların üzerine Ali Fuat Cebesoy Ankara'ya çağırılmış ve yeni açılacak olan Moskova Elçiliği'ne atanmıştı. Cebesoy'un eksikliği ile boş kalan Batı Cephesi Komutanlığı ise Batı Cephesi Komutanlığı ve Güney Cephesi Komutanlığı olmak üzere ikiye ayrılmış, Batı Cephesi Komutanlığı'na İsmet Bey, Güney Cephesi Komutanlığı'na da Refet Bey geçirilmişti. Bunun yanında, Genelkurmay Başkanlığı'na da vekâleten Fevzi Bey atanmıştı.

Bu yeni düzenlemeyle birlikte bütün silahlı unsurların komutasının düzenli ordu tarafınca yapılması ve bu milis kadrolarının da düzenli ordu kadrolarına dahil edilmesi kararlaştırılmıştı. Buna göre Çerkez Ethem'in komutasındaki Kuvayı seyyare de bir tümen haline gelerek düzenli orduya dâhil edilecekti. Ancak bu duruma karşı çıkan Demirci Mehmet Efe²⁰² ve Çerkez Ethem²⁰³ gibi kimi milis liderleri, gerilla savaşı ve partizan aktivitelerden vazgeçerek nizami harp yapmayı reddederek ayaklanmış ve Yunan safına geçmişlerdir.²⁰⁴

²⁰¹ **Türk İstiklal Harbi 6. Cilt İstiklal Harbinde Ayaklanmalar**, s. 202.

²⁰² **Türk İstiklal Harbi 6. Cilt İstiklal Harbinde Ayaklanmalar**, s. 202. **Osman Akandere**, “Aydın Kuvâ-yı Milliyesi ile Heyet-İ Temsiliye Arasındaki İlişkiler”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü **Atatürk Yolu Dergisi** S :39, Mayıs 2007, ss. 303-335.

²⁰³ **Türk İstiklal Harbi 6. Cilt İstiklal Harbinde Ayaklanmalar**, s. 224.

²⁰⁴ Hiçyılmaz, Ergün, **Çerkez Ethem**, Destek Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 29-33., Yunu Nadi, **Çerkez Ethem**, Sel Yayınları, 10 Ekim 1955, ss.13-15. **Türk İstiklal Harbi 6. Cilt İstiklal Harbinde Ayaklanmalar**, s. 229.; Ali Ulvi Özdemir, “Yaklaşım Farklılıkları Açısından Demirci

2.4.DÜZENLİ ORDULARIN KARŞILAŞTIRILMASI

2.4.1. Türk Ordusu

Düzenli Ordu Sistemi'ne geçene kadar Türk Ordusu, milis kuvvetlerinden oluşan Kuvayı Milliye ile Yunan işgaline karşı direnmiş ve mücadele vermişti. Milis kuvveti olan Kuvayı Milliye birlikleri, Mayıs 1920 itibariyle bir reform ve revizyon geçirmeye başlamış ve bu birliklerin büyük kısmı TBMM idaresinde olan Düzenli Ordu haline gelmeye başlamıştır. Bu reform ve revizyon esnasında milis güçleri olarak düzensiz harp prensipleriyle direniş gösteren Kuvayı Milliye kuvvetleri büyük ölçüde Türk Düzenli Ordusu'na entegre edilmişlerdir. Bu entegrasyon, Türk Milleti ve Türk Vatanının kurtuluşu olan birliklerin emir ve komuta kademesinde herhangi bir sorun çıkarmaksızın TBMM idaresine uyum sağlamaları sayesinde kolay olmuş ancak Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet gibi sözde vatansever, özde kişisel çıkarlarına uygun hareket eden eşkıyaların isyanları bu dönüşümünde istenmeyen pürüzler olarak dikkat çekmektedir.

2.4.1.1. Türk Piyadesi

Türk piyade askeri, I'inci Dünya Savaşı'nda yenilmiş Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük oranda dağıtılmış askerlerinden öncelikle gönüllülük esasıyla, daha sonraları da seferberlik üzerine askere alınmış Anadolu insanından oluşmaktadır. 1890'lardan bu yana Makedonya'dan Trablusgarp'a, komitacılarla savaştan, I'inci Dünya Savaşı'na koşan subay grubu iyi eğitilmiş ve farklı tipte muharebeler konusunda deneyimlidir.²⁰⁵ Piyade erleri ise 1912'den 1918'e kadar olan savaşlardan sağ kalan, yine muharebe tecrübesi olan, disiplinli ve talimini Mondros öncesi Osmanlı Ordusu'nda almış askerlerden oluşmakta ancak savaş yüzünden yaşanan insan kaybı sebebiyle daha önce talim görmemiş ve muharebe

Mehmet Efe'nin Kuva-yı Milliye'ye Katılışı ve Kuva-yı Milliye Bünyesindeki Faaliyetleri", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 62, Bahar 2018, ss. 199-252.

²⁰⁵ **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1965. s. 31, Jowett, Philip S, **Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922**, Osprey Publishings, Hong Kong, 2015, ss. 19 – 20.

tecrübesi olmayanlar da askere alınmıştır.²⁰⁶ Kolordu sistemi ile idare edilen Türk piyadesi temel taktik birim olarak Piyade alayları şeklinde organize edilmişti.

2.4.1.2. Türk Süvarisi

Türkler tarih boyunca at sırtında muharebe etmeleriyle ün salan bir millet olmuştur. I'inci Dünya Savaşı'na gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu Ordusu, bünyesinde hala süvari birlikleri barındırmakta idi. Bu birliklerin de talim, organizasyon ve ekipman durumları iyi seviyedeydi ancak savaşta etkili olabilecek kadar süvari birliği bulunmamaktaydı. Yunan işgaline karşı başlatılan direnişte Türk süvarisi, ilk olarak Kuvayı Milliye birlikleri bünyesinde görev almış, düzenli ordu sistemine geçişle birlikte de Türk Ordusu'nda süvari tümenleri ve kolorduları kurulmaya başlanmıştı. Düzenli Ordu bünyesinde Türk süvarisi, düşman hatlarının arkasına sızmakta, düşmanın ikmal, iaşe ve muhabere hatlarını taciz etmekte ve düşmanı uğraştırmaktaydı.²⁰⁷

Her ne kadar Türk süvarisi talim, ekipman ve diğer gereklilikler bakımından yeterli olsa da sayı bakımından azdı. Bu yüzden 1920'de bir süvari talimhanesi kurulmuştu. Bu talimhanede yetişen süvari subayları ve erleri sayesinde Türk Ordusu'nun süvari mevcudu günden güne artmakta ve Yunan Ordusu'na karşı çok önemli bir taktik avantaj elde edilmekteydi. Zira 1922'ye gelindiğinde Yunan tarafının 1 süvari tümenine karşılık Türk tarafının 3 süvari tümeni olacaktı.²⁰⁸

2.4.1.3. Türk Topçusu

Eski Osmanlı subaylarından ve erlerinden oluşturulmuş²⁰⁹ olan Türk topçusu, Türk İstiklal Harbi'nin başlangıcında talim ve tecrübe olarak yeterli bir durumdaydı ancak bu birlikler ekipman ve asker sıkıntısı çekmekteydi. Mondros ile birlikte Osmanlı Ordusu'nun dağıtılması, silahlara el konulması ve uzun süren savaşlar

²⁰⁶ Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994, s. 31, *Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922*, ss. 19 - 20.

²⁰⁷ *Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922*, s. 20.

²⁰⁸ *Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922*, s. 20.

²⁰⁹ *Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922*, s. 24

sonucu savaştan bıkmış ve terhis olan askerlerin evlerine dönmesi, yeni kurulmuş düzenli Türk Ordusu'nun savaş gücünü büyük oranda düşürmekteydi.

İşgale karşı direnişin başlarında Kuvayı Milliye güçleriyle birlikte muharebelere katılan az sayıdaki Türk topçusu ekipman yetersizliği, gayrinizami harp taktiklerine uyum sağlamaya çalışan Türk topçusu, Kuvayı Milliye birliklerinin koordinasyon eksikliği ve ekipman yetersizliği yüzünden kendini gösterememiştir. Ancak düzenli ordu sistemine geçilmesiyle Türk topçusu, bataryalar halinde organize olarak tümenlere entegre edilmiş, Türk piyadesine destek ve isabetli baraj ateşleriyle de savaş alanında Yunan topçusuna oranla daha büyük başarı elde etmeye başlamıştır.

2.4.1.4. Türk Zırhlı Birlikleri

I'inci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Ordusu'nun bir miktar zırhlı araca sahip olduğu bilinmektedir. Ancak bu araçlar hakkında elimizde pek az bilgi bulunmaktadır ve bu araçların büyük kısmının da Mondros Ateşkes antlaşması sonrası İtilaf Devletleri kontrolüne geçtiği tahmin edilmektedir.

Kuvayı Milliye birliklerinin tank ya da zırhlı otomobil gibi herhangi bir araç kullandıklarına dair elimizde bir belge bulunmamaktadır. Ancak ilerleyen dönemlerde, özellikle 1921'de TBMM ile Fransa'nın yapmış olduğu Ankara Antlaşması sonucunda geri çekilen Fransız birliklerinin Türk tarafına bir miktar FT-17 tankı bıraktığına dair bilgiler bulunmakla birlikte aynı zamanda Uşak'ın Türk Ordusu tarafından kurtarılışı esnasında Türk tarafının 7 adet FT-17 tankı kullandığına dair bilgiler de mevcuttur.²¹⁰ Bu bilgiler ışığında Türk Ordusu'nun zırhlı araçlar olduğunu söyleyebiliriz. Ancak yine de belirtilmesi gereken husus, zırhlı araçların kullanımıyla ilgili olan belgelerin sayılarının kısıtlı olmasıdır.

²¹⁰ **Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922**, s. 35.

2.4.1.5. Türk Hava Kuvvetleri

Türk Ordusu'nun hava gücü, Osmanlı'dan kalma uçaklar ve pistler ile Osmanlı döneminde kurulmuş kurumlardan meydana gelmekteydi.²¹¹ Dönemin teknolojisi havacılık alanında bir miktar ilerlemiş, kimi ülkeler hava kuvvetlerinin bünyesinde farklı görevler için özel olarak tasarlanmış uçaklar kullanıyor olsalar da Türk havacıları için böyle bir durum pek de söz konusu değildi. Zira Fazıl Bey gibi ünlü Türk havacıları bile yedek parçalardan toplanmış uçakları kullanmakta, yeni üretilmiş uçaklar ancak diplomasi vasıtasıyla elde edilebilmekteydi.²¹²

Havacı olarak talim görmüş personelin azlığı da Türk Ordusu'nun havacıları arasında ayrı bir sorun yaratmaktaydı. Zira bu eksiklik yüzünden bazı kara subayları da bu göreve atanmıştı. Bu durum da ileride gerçekleşecek hava muharebelerinde Türk tarafı için olumsuz gelişmelere gebe olacak, havada uçaklar ve pilotları tarafından yapılan muharebelerde her dört muharebenin üçü Yunan kuvvetleri lehinde sonuçlanacaktı.²¹³

2.4.2. Yunan Ordusu

Yunan Ordusu, I'inci Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri safında Venizelos'un iktidara gelmesiyle 1916'da dâhil olmuş ve 1917'de ise tamamıyla savaşa girmiştir. Yunan ordusu özellikle Makedonya bölgesindeki muharebelere katılmıştı.²¹⁴ Bu dönemde yapılan muharebeler sayesinde ordunun askerleri ve subayları bir miktar tecrübe kazanmışlardı ancak 1919 ve 1920 yıllarında Yunanistan'da yaşanan siyasi olaylar Yunan Ordusu'na da etkide bulunmuş, Yunan Ordusu'na politika karışmış ve subayların bazıları bu sebepten ötürü görevden ayrılmıştı. Görevden ayrılan subayların çoğunluğunun Balkan Savaşları ve I'inci Dünya Savaşı'nda görev almış tecrübeli subaylar olması da ordunun emir komuta zincirindeki etkinliği bozmaktaydı.

²¹¹ ATASE Arşivi: No. 4/479, Kls. 2688, Dos, 28, F, 1/8, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, **Türk İstiklal Harbi V. Cilt Deniz Cephesi ve Hava Harekatı**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1964, s. 133.

²¹² **Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922**, s. 35.

²¹³ **Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922**, s. 35.

²¹⁴ **Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922**, s. 13.

Er bakımından da sorun yaşayan Yunan Ordusu, yetersiz nüfus ve ayırımcı askere alım şartları yüzünden yeterince personeli bünyesinde bulundurmakta zorlanmaktaydı.²¹⁵

2.4.2.1. Yunan Piyadesi

Yunan piyadesi, Küçük Asya Harekâtı öncesi talim bakımından pek de iyi sayılacak bir durumda değildi. Zira bu harekât için Yunan Ordusu'nun personel bakımından genişlemesi gerekmekteydi²¹⁶ ve bu genişleme ile yeni silahlartına alınmış askerlerin talimi için subay ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Subay sayısının yetersizliği de erlerin talimlerinde sorunlar çıkarmaktaydı.²¹⁷

Subay sayısının yanında Yunan Ordusu, er olarak silahlartına alınacak personel sıkıntısı da çekmekteydi zira Yunan nüfusu bu dönemde fazla kalabalık olmamakla birlikte artmış, ancak artan nüfus, ilhak edilen Osmanlı, Bulgar, Pomak ve diğer etnik/dini kökenden insanlardan oluştuğu için bu nüfusun silahlartına alınmasına sıcak bakılmamaktaydı.²¹⁸

2.4.2.2. Yunan Süvarisi

Yunan Ordusu'nun süvari kuvveti, bütün Küçük Asya Seferi boyunca fazla etkinlik gösterememiş olan bu kuvvet sayı bakımından da az olmakla beraber sadece bir tümen teşkil etmekteydi.

2.4.2.3. Yunan Topçusu

Yunan topçu kuvveti, Türk topçuları gibi bataryalar halinde organize edilmiş ve tümenlerde görev almaktaydı. Yunan topçusu silah, cephane ve ekipman konusunda işgalin ilk dönemlerinde İtilaf Devletleri tarafından verilen silahlar sayesinde iyi donatılmış durumdaydı.

²¹⁵ Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım, s. 35.

²¹⁶ Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım, s. 13.

²¹⁷ Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım, s. 36.

²¹⁸ Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım, ss. 35 – 36.

2.4.2.4. Yunan Zırhlı Kuvvetleri

Küçük Asya Seferi öncesinde Yunanistan, Britanya envanterinde bulunan Peerles Zırhlı Kamyon tipi zırhlı araçlardan bir miktar satın almıştı.²¹⁹ Bu araçlar dışında Yunan zırhlı kuvvetlerinin diğer bir zırhlı satın alma girişimi ise Fransa menşeli FT-17 tankları için yapılmıştı.²²⁰ Ancak savaşın ilerleyen dönemlerindeki Türk-Fransız yakınlaşması bu satın alımın gerçekleşmemesine sebep olmuştur. Yunan kuvvetlerinin hafif zırhlı araç kullandıkları bilinmekte ancak Anadolu'da tank kullandıklarına dair elimizde bir veri bulunmamaktadır.

2.4.2.5. Yunan Hava Kuvvetleri

Küçük Asya Seferi esnasında Yunan Ordusu'nun hava gücü, Yunan Kara Kuvvetleri'ne ve Yunan Hava Kuvvetleri'ne bağlı iki ayrı komutanlık tarafından idare edilmekteydi.²²¹ Bu komutanlıklar tarafından kullanılmak için de İzmir Gaziemir'de bir pist ihdas edilmişti.²²² Yunan havacıları çoğunlukla Fransız yapımı uçaklarla donatılmışlardı ve Türk havacılarına görece ekipman ve uçak durumları daha iyiydi.

2.5. DÜZENLİ ORDU'NUN MUHAREBE ÖRNEKLERİ

2.5.1. Birinci İnönü Muharebesi

Batı Cephesi'nde Çerkez Ethem'in çıkardığı ayaklanma yüzünden Türk kuvvetleri belirli mevzilerde yerlerini değiştirmiş, bazı kuvvetler başka bölgelere kaydırılmıştı.²²³ Bu düzensizlikten yararlanmak isteyen Yunan tarafı ise Çerkez Ethem'in kendileriyle anlaşmaya çalışması üzerine 6 Ocak'ta Bursa-Uşak hattından, Afyon-Eskişehir hattına doğru ilerlemeye başlamışlardı. Bu esnada Yunanistan'da iktidar değişmiş ve yeni iktidar Anadolu'daki savaşın sürdürülmesi ve Türk

²¹⁹ Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922, s. 35.

²²⁰ Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922, s. 35.

²²¹ Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım, s. 35.

²²² Türk istiklal Harbi V. Cilt Deniz Cephesi ve Hava Harekatı, s. 135.

²²³ Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım, s. 150.

kuvvetleri arasındaki çatışmalardan yararlanılarak Türk kuvvetlerinin toparlanmasına fırsat verilmeden imha edilmesi fikrini desteklemekteydi.

Türk ve Yunan kuvvetleri 9 Ocak'ta karşılaşmıştı. Sayı ve ekipman bağlamında üstünlük 227 subay, 15.816 er, 12.500 piyade tüfeği ile bir miktar hafif makinalı tüfek, 120 ağır makinalı tüfek ve 72 sahra topuyla Yunan kuvvetlerindeydi. Türk kuvvetleri ise 8.500 asker ile 5.500 piyade tüfeği, 47 ağır makinalı tüfek ve 28 topa sahipti.²²⁴ Türk kuvvetleri çarpışmayı hemen kabul etmek yerine²²⁵ öncelikle daha önceden Kuvayı Milliye gruplarının başvurmuş olduğu gayrinizami harp tekniklerine başvurmuş, Yunan kuvvetlerini oyalamaya ve yavaşlatmaya çalışarak cephe hattının kurulması için zaman kazanmayı seçmişti.²²⁶ Bu hareket ile belirli bir başarı sağlanmış olsa da sonunda Yunan kuvvetleri Türk kuvvetlerine ulaşmış ve beklemeksizin saldırıya geçmişlerdi. Türk kuvvetleri, olası bir hücumda Eskişehir hattının korunması sağlanamayacak durumda ise Eskişehir'in batısından doğusuna doğru çekilme konusunda serbestti. Bu serbestlikteki amaç düşmanla temastan kaçınmaktan ziyade kuvvetlerin kuşatılıp imha edilmesini önlemektir. Her ne kadar geri çekilme konusunda serbest olsa da bu kuvvetlerin başında olan İsmet Bey, Eskişehir'in doğusuna tamamen çekilmek yerine fazla geri çekilmemiş, hala Eskişehir'in batısında kalarak bir savunma hattı tertip etmişti.

Nitekim 6 Ocak, saat 07.00'da Yunan ana saldırısı Eskişehir'in kuzey-batı istikametinden başladı.²²⁷ Aynı zamanda daha ufak bir kuvvet de Uşak üzerinden İslamköy-Banaz hattı üzerinden ilerlemeye başladı. Yunan ana kuvveti, kendisini oyalamaya çalışan Türk birliklerini püskürtmüş ve 9 Ocak'ta öğleden sonra İnönü mevzilerine saldırıya başlamıştı. Saldırının başlamasıyla birlikte İnönü mevzilerine destek amacıyla eksik mevcutlu 4'üncü Tümen ile 11'inci Tümen gönderilmişti.²²⁸

9 ve 10 Ocak günleri gerçekleşen şiddetli çatışmalar Türk direnişini kıramamış, ancak sayı ve ekipman üstünlüğüyle yer yer Türk kuvvetlerini bir miktar geriye itmiş olsa da Yunan kuvvetleri, Metristepe'yi ele geçirmiş olsalar da daha öteye geçememiş ve sonunda saldırıyı durdurmuş ve savunma pozisyonuna geçmişlerdi. Yunan kuvvetleri tarafından ele geçirilen bu tepeyi almak için Türk

²²⁴ Özalp, Kazım, **Milli Mücadele**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1988, s. 171.

²²⁵ Görgülü, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922**, Ankara, 1993, s.259.

²²⁶ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım**, s. 150.

²²⁷ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım**, s. 161.

²²⁸ ATASE Arşivi; No. 6/3685, Kls. 903, Dos. 51, F. 1/14.

tarafı bir karşı saldırı düzenlemiş ve ancak bu karşı saldırı başarıya ulaşamamıştı. Bu çatışmalar esnasında Yunan uçakları da Eskişehir civarında Yunan piyadesine yakın hava desteği vererek Eskişehir'i bombalamıştı.²²⁹ Benzer bir hava hareketi de Türk tarafında, pilot Vecihi Hürkuş tarafından gerçekleştirildi. Yunan kuvvetlerinin durumu hakkında gözlem uçuşu için havalanan Hürkuş, bazı düşman birliklerine karşı Türk savunmasına yakın hava desteği vermiş, düşmana makinalı tüfek atışlarıyla ve uçaktan atılabilen bombalarla saldırmıştı. Bu esnada Türk hatlarına yeni yeni destek kuvvetlerinin geldiğini²³⁰ gören Yunan tarafı, Türk kuvvetlerinin daha da geri çekilmeyeceğini anlamıştı. Saldırıya devam etmekte herhangi bir fayda olmayacağını gören Yunan kuvvetleri, 11 Ocak'ta tam anlamıyla geri çekildiler. Bazı birlikler 11 Ocak'tan çok önce, muharebenin ilk günlerinde bozulmuş ve geri çekilmeye başlamışlardı.

Muharebenin sonunda Türk tarafı 4 subay ve 117 erini şehit vermiş, 12 subay ve 85 er ise yaralanmış, 5 subay ve 29 er ise esir olmak üzere 250 civarında zayıat vermişti. Yunan tarafının zayıatı ise ölü 8 subay ve 49 er ile bir miktar yaralı ve 9 subay ile 145 kadar da kayıp şeklindedir.²³¹

2.5.2. İkinci İnönü Muharebesi

Birinci İnönü Muharebesi'nden sonra işgalci kuvvetler, Ankara'yı isteklerini kabul etmeye zorlamak için Yunan kuvvetlerini kullanarak Ankara'yı baskı altına almayı planlamış, Yunanlıları tekrar saldırımları için teşvik etmişlerdir. Bunun yanında Yunan tarafı, Birinci İnönü Muharebesi'ndeki başarısızlıklarından dolayı ordularının zedelenmiş itibarını tekrar kazanma amacıyla tekrardan saldırıyı uygun görmüşlerdi.²³² Yunan tarafına göre saldırının siyasi getirileri bir yana, nizami harp ile etkinliğini ve direnişe adanmışlıklarını gösteren Türkler, ilerleyen dönemde kalıcı olacak olan Yunan işgali için sorun oluşturmakta ve olası bir ilhak durumunda ise Yunanistan için büyük bir sorun teşkil etmekteydiler. Bunun için yeni yeni

²²⁹ Görgülü, s. 171.

²³⁰ ATASE Arşivi; No. 4/4478, Kls. 663, Dos. H-1, F. 1/57.

²³¹ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım**, s. 246., **Yunan Askeri Ansiklopedisi**; ATASE Bşk. Kütüphanesi Basılmamış Türkçe Tercüme, c. II.

²³² **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım**, s. 277.

düzenlenmekte olan Türk ordusuna tekrardan bir saldırı, bu ordunun toparlanmadan imhası ile Ankara'ya boyun eğdirmek için gerekli görülmekteydi.

Yunan kuvvetleri, 20 Mart sabahı Bursa-Uşak hattından iki kolordu ile ilerlemeye başladılar.²³³ Kuzey yönünden ilerleyen Yunan kuvvetleri 23 Mart'ta Yenişehir, Boğazköy ve İnegöl üzerinden İnönü mevzilerine ulaştılar ve hızlıca saldırıya geçtiler.²³⁴ Yunan saldırısı gelişirken Ankara, öncelikle Güney Cephesi'nden bazı birlikleri Batı Cephesi'ne göndermiş, bununla da kalmayarak Büyük Millet Meclisi, Meclis Muhafız Taburu' nu da İnönü'ye göndermiş ve savunma önlemlerini geliştirmeye çalışmıştı.²³⁵

Yunan saldırısı, esas olarak Türk sağ kanadına baskı uygulayıp bu esnada sol kanadı geriye attırmak ve hattı bozarak sağ kanadı da geri çekilme ya da imha olma arasında bir seçim yapmaya zorlama amacıyla planlanmıştı.²³⁶ Türk kuvvetleri bir miktar geri çekilmiş, sağ kanatlarına uygulanan Yunan baskısını sadece ikinci hatta çekilerek azaltmışlar ve kuşatılma ihtimalini ortadan kaldırmışlardı. Her ne kadar Yunan kuvvetleri ilk amaçları olan Türk kuvvetlerini geri atmayı başarsalar da Türkler istedikleri kadar geri çekilmemiş ve yeni mevzilerinde kendilerine ağır kayıplar verdirmekteydiler. Üstün sayı ve ekipmanlarına rağmen Yunan kuvvetleri, Türk kuvvetleri karşısında planladıkları gibi bir başarı kazanamamış, Türk kuvvetlerinin bir kısmını ya da tamamını kuşatıp imha edememiş ve bunun ötesinde sadece Türk kuvvetleriyle çatışmaya girerek, yine üstün sayı ve ekipman kuvvetlerine rağmen Türk kuvvetlerinden fazla kayıp vermiş ve 31 Mart'ta geri çekilmeye başlamışlardı.²³⁷

Muharebe sonunda Türk tarafı 44 subayı şehit, 102 subayı yaralı, 4 subayı esir, 4 subayı da firari olmak üzere 156 subay kaybı ile 637 şehit, 1720 yaralı, 2 esir, 1359 kayıp, 1076 firari ile toplamda 4794 er kayıp vermiştir.²³⁸

Yunan tarafında ise kayıp sayıları farklılık göstermekle birlikte 360 subay ve 4929 er şeklindedir.²³⁹

²³³ Özalp, **Milli Mücadele**, s. 177.

²³⁴ Erdem, Hakkı, **İstiklal Harbi**, Necmistikbal Matbaası, İstanbul, 1935, s. 32.

²³⁵ **İstiklal Harbi**, s. 33.

²³⁶ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım**, ss. 302-303.

²³⁷ **Türk istiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 3'üncü Kısım**, s. 412.

²³⁸ ATASE Arşivi; No. 4/4478/ Kls. 673, Dos. 92, F. 4.

²³⁹ ATASE Arşivi; No. 4/4478, Kls. 674, Dos. H-1, F. 1-/46.

2.6. KÜTAHYA-ESKİŞEHİR ÇARPIŞMALARI VE SAKARYA NEHRİNİN DOĞUSUNA GERİ ÇEKİLİŞ

İnönü Muharebelerinde başarı elde edemeyen Yunan Ordusu, Fransa ve İtalya ile ilişkilerini geliştirmekte olan Türkler karşısında günden güne hem askeri hem de siyasi ortamda güç duruma düşmekteydi. Özellikle Yunan Ordusu vasıtasıyla Türk topraklarındaki işgal planlarını uygulama amacında olan İngilizler, günden güne gelişmekte olan Türk-Fransız ve Türk-İtalyan ilişkileri yüzünden önceki kazanımlarını da kaybetme noktasına geldiklerini düşünmekteydiler. Bu durum İngilizleri, Türkler ile barış görüşmelerine sıcak bakmaya itmişti ve bu durum Yunanistan'ın ve Yunan Ordusu'nun bölgedeki durumunu da zora sokmaktaydı. Bu sebeple Yunan Ordusu, bir an önce Ankara'ya ilerlemeyi TBMM'yi ortadan kaldırmayı ve aynı zamanda da Türk Ordusunu bir imha savaşıyla yok etmeyi planlamaktaydı. Yunan stratejisi, esasında Türklerin siyasi ve askeri direnişini kırarak İnönü Muharebeleri sonucunda kendilerine karşı oluşan kötü izlenimi ortadan kaldırarak İngiliz desteğinin devamını sağlamakla birlikte, Türk-Fransız ve Türk-İtalyan ilişkilerini de "Türklerin savaşı kaybedecekleri." varsayımı doğrultusunda idi. Bu amaçla Yunan kuvvetleri, 10 Temmuz'da ileri harekâtlarına başladılar.

10 Temmuz'da başlayan Yunan harekâtı esnasında Türk kuvvetleri de yeni asker, silah ve mühimmat desteği beklemek amacıyla Eskişehir - Kütahya - Afyonkarahisar hattında toplanmış bulunmaktaydı²⁴⁰. Buradaki kuvvetler II. İnönü sonrasındaki süre boyunca tekrar bir Yunan saldırısı beklemekte, herhangi bir karşı saldırı için yeterli ekipmana sahip olmamakla birlikte hem talimlere devam etmekte hem de organizasyon yapısını düzenlemekteydi.

Türk kuvvetlerinin durumunun farkında olan Atina'daki Yunan Savaş Konseyi, Türk kuvvetlerinin daha da güçlenip organize olmadan bir imha savaşıyla yok edilmeleri kararını aldı. Karar Anadolu'daki Yunan Ordusu'na iletildi ve bu karar uyarınca bir savaş planı yapıldı. Bu plana göre Yunan kuvvetleri zayıf durumda bulunan Bursa Grubu ile Kütahya - Eskişehir hattında bulunan Türk merkezine saldırıp bir oyalama harekâtı gerçekleştirecek, bu oyalama harekâtı esnasında esas Yunan vurucu kuvveti olan Uşak Grubu ise güney yönünden Türk sol kanadına

²⁴⁰ Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 4'üncü Kısım**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1974, s. 186.

ilerleyecek, Türk kuvvetlerinin Ankara'ya geri çekilmesini önleyerek Türk kuvvetlerini kuşatacaktı. Bunun için Yunan tarafı İzmit'ten deniz yolu ile iki alayı Bursa'ya nakletmiş ve toplamda Bursa yakınlarında üç tümenlik bir kuvvet toplamışlardır. Bunun yanında Dumlupınar - Uşak hattında da beş tümenlik bir kuvvet de harekete hazır beklemektedir.

Yunan kuvvetlerinin cephe ve cephe gerisi hazırlıklarını gören Türk tarafı da hazırlıklara başlamıştı. Bir Yunan saldırısı kaçınılmaz görülmekte, bu saldırıya karşı savunmanın da İnönü Muharebelerinde yapıldığı gibi merkez hat üzerinde yapılması planlanmaktaydı. Bu planlamaya göre İnönü - Kütahya hattı cephe merkezi olarak belirlenmiş ve tahkim edilmişti.

10 Temmuz'1921'de harekete geçen²⁴¹ Yunan kuvvetleri, ilk olarak Türk merkezine saldırmıştı. Aynı zamanda Türk sol kanadı da Yunan saldırılarına maruz kalmaktaydı. Bu saldırılara dayanamayan İnegöl düştü. İnegöl'ün düşüşünü Domaniç izledi. Kısa süre içinde büyük bir ilerleme kaydeden Yunan kuvvetleri karşısında Türk sol kanadı gerilemiş²⁴², cephe gerisini koruyamayacak duruma gelmişti. Bu durum, güney yönünden kuzey-doğu hattına doğru olası bir Yunan ilerleyişi karşısında Türk kuvvetlerinin kuşatılma tehlikesini doğurmuştu.²⁴³ 17 Temmuz'da Kütahya'nın düşmesi de bu tehlikenin gerçek olduğunu ortaya çıkarmış ve Türk kuvvetlerinin ivedi bir şekilde Eskişehir - Seyitgazi hattına çekilmesini kuşatılıp imha edilmemek için zaruri kılmaktaydı. Ancak bu çekilmeye rağmen Türk kuvvetleri kuşatılma tehlikesinden kurtulmamıştır. Nitekim, 18 Temmuz'da Mustafa Kemal, Karacahisar'da bulunan Batı Cephesi Karargahı'nda İsmet İnönü ile görüşmüş ve bu görüşmede ordunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi önerisinde bulunmuştu. Ertesi gün, yani 19 Temmuz'da Eskişehir boşaltıldı. Geri çekilen Türk kuvvetlerinin bir kısmı, şehrin doğusundaki tepelerde geçici bir savunma hattı kurup uygun bir fırsatta Eskişehir üzerine bir karşı saldırı ile şehri geri almak için hazırlık yapmaya başladılar. Yeni cephe hattı da Eskişehir'in doğusu ile Seyitgazi hattı olarak belirlendi. 20 Temmuz'da Yunan kuvvetleri Eskişehir'e girdiler ve şehir işgal edildi. Bu esnada cephenin her tarafında çatışmalar sürmekteydi. 21 Temmuz'da ise Eskişehir'in doğusunda bulunan Türk kuvvetleri hazırlıklarını tamamlayarak bir karşı

²⁴¹ Arı, .385.

²⁴² Özalp, s. 184.

²⁴³ **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 4'üncü Kısım**, s. 348.

saldırıya giriştiler. Her ne kadar saldırı başarılı olsa da, Yunan yedeklerinin düzenlediği karşı saldırılar sonucunda bu Türk birlikleri de eski pozisyonlarına geri çekildiler. 22 Temmuz'da, Mustafa Kemal'in önerisince İsmet İnönü tarafından yayınlanan bir emirle Sakarya'ya doğru geri çekilme başladı.²⁴⁴

Bu muharebeler sonucunda Türk kuvvetlerinin kaybı 121 subay, 1522 er şehit; 267 subay, 4714 er yaralı; 54 subay ve 320 er esir olmakla birlikte 6978 kişiydi. Bununla birlikte 30809 er firar etmiş, firar eden erlerin 30122 adedi silahlarını da beraberlerinde götürmüşlerdir. Ayrıca 55 makinalı tüfek, 18 top da silah kayıpları arasındadır.

Yunan tarafında ise 32 subay, 1052 er ölü ile 139 subay ve 3495 er yaralı vermiş, toplamda 4714 asker muharebe dışı kalmıştı.

2.6.1. Sakarya'nın Doğusuna Çekilme Ve Toparlanma Sürecinde Dış Yardımlar Ve Tekalif-İ Milliye Emirleri

Sakarya Muharebesi arifesinde Türk tarafı açısından olumlu siyasi gelişmeler yaşanmaktaydı. İnönü Muharebeleri ile önemli bir güç olduğunu göstermiş olan Türk Ordusu, her ne kadar Kütahya ve Eskişehir'de yaşanan talihsizliklerin yarasını sarmakta olsa da dış ilişkiler Türk tarafı lehinde işlemekteydi. Zira I'inci Dünya Savaşı'ndan yorgun çıkmış olan Britanya, kendi kamuoyunu sakin tutma amacıyla tarafsızlık ilan etmekte, Fransızlar ve İtalyanlar da yavaş yavaş Anadolu'da işgal ettikleri bölgelerin bir kısmından çekilmekte ve hatta çekilirken bazı ekipmanlarını da Türk tarafına hibe ya da satım yoluyla bırakmaktaydı.

Fransa ve İtalya ile yaşanan olumlu gelişmelerin yanında, Rus İç Savaşı bitmiş ve Bolşevik Rusya, iç savaşta karşı devrimci olan Beyaz Rus Ordusu'na destek vermiş İtilaf Devletleri'nden, özellikle Britanya'dan, intikam alma arayışındaydı ve Türk tarafı ile Bolşevikler arasında Anti-Emperyalist bir yakınlaşma söz konusuydu. Bu yakınlaşmalar Türk tarafına savaşı sürdürmek için gerekli ekipmanların tedarik edilmesi için bir fırsat oluşturmaktaydı. Zira I'inci Dünya Savaşı'na katılmış, 1917'de savaştan çekilmiş, ardından da bir iç savaş geçirmiş

²⁴⁴ Belen, Fahri, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Editör: Nihal Metin, Yeditepe Yayınevi, Kasım 2014, s. 339.; **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 4'üncü Kısım**, s. 490.; Fahrettin Altay, **On Yıl Savaş (1911-1922) ve sonrası**, Eylem Yayınları, 2008, s. 290.

Rusya’da büyük miktarda yabancı menşeli silah bulunmaktaydı. Bu yabancı menşeli silahların kaynağı ise, Rus İç Savaşı sırasında İtilaf Devletleri’nden destek alan Beyaz Ordu’ydu, I’inci Dünya Savaşı’nda Rusya’ya karşı savaşmış Alman İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğu’nun bölgesel ardılları olan Kurlandiya ve Livonya’da ortaya çıkmış Baltische Landwehr ve Freikorps’tu.

2.6.2. Rusya Tarafından Yapılan Yardımları

Ruslardan alınan silah, cephane ve ekipman yardımları çoğunlukla Rus envanterinde bulunan ve daha önce bahsettiğimiz yabancı kuvvetlerin kullanmış olduğu yabancı menşeli silah, ekipman ve cephanenin Türk Ordusu’na hibesi şeklinde gerçekleşmiş olup bunun yanında altın, nakit para ve Rus yapımı silah, ekipman ve cephanenin de Türk tarafına gönderildiği bilinmektedir. Bu yardımların listesi şu şekildedir;

Eylül 1920 – Kasım 1921 arasında,

11.920 Rus Tüfeği

9.520 Rus Süngüsü

9.030 Avusturya Tüfeği

8.871 Avusturya Süngüsü

2.619 Alman Tüfeği

1.795 Alman Süngüsü

6.480 İngiliz Tüfeği

3.387 İngiliz Süngüsü

25 Meksika Tüfeği

Listede bahsedilen Rus tüfeği M1891 Mosin Nagant, Avusturya tüfekleri Mannlicher M1895 - Mannlicher M1888, İngiliz tüfekleri Lee-Enfield MK II – Lee Enfield MK III, Alman tüfekleri Gewehr 88 – Gewehr 98, Meksika tüfeği ise Mondragón M1908 modelleridir. Bu modellere uygun olarak;

10.254 sandık Rus 7.62x54mmR

7.244 sandık Avusturya 8×50mmR - 8×52mmR - 8×57mmR

3.174 sandık Alman 7.92x57mm

10.074 sandık İngiliz .303 (7.7x56mmR) cephane de Türk taraflarına teslim edilmişti.²⁴⁵

Ayrıca Türk tarafına hafif silah, ekipman ve cephanelerin yanında ilerleyen dönemlerde ağır silah, ekipman ve cephanesi de gönderilmişti. Gönderilen bu malzemelerin listesi ise;

28 adet İngiliz yapımı Lewis Hafif Makinalı Tüfek

60 adet Fransız yapımı Chauchat Hafif Makinalı Tüfek

1 adet Avusturya yapımı Schwarlose Ağır Makinalı Tüfek

36 adet İngiliz 18 Pounderlık Sahra Topu ile

36.146 adet İngiliz Sahra Topu cephanesi

1.946 adet Fransız Ağır Top cephanesi

24.103 adet Rus Sahra Topu cephanesi

248 adet Avusturya Sahra Topu cephanesi şeklindedir.²⁴⁶

Sakarya Muharebesi'nin sonlarına kadar Rusya tarafından Türk Ordusu'na 36.000 civarında tüfek, 300 makinalı tüfek, 60'tan fazla top ve yüksek sayıda cephane yardımı yapılmıştı.

Rusya tarafından yapılan yardımların dışında başka kaynaklardan da Türk tarafı silah, cephane, ekipman ve para yardımı görmüştür. Özellikle Hindistan ve civarındaki Müslüman halk bir miktar para toplamış ve bunu Türk tarafına göndermişti. Ankara Antlaşması ile geri çekilecek olan Fransızlar da geri çekilirken bir miktar askeri ekipmanı Türk kuvvetlerine bırakmışlardı. Ayrıca İtalyanlar da yer yer çekilmekte, çekilirken taşıyamadıkları bir miktar ekipmanı bırakmakta ve Türk tarafına silah satışı yapmaktaydılar.²⁴⁷

2.6.3. Yerli Kaynaklar Vasıtası İle Yapılan İkmaller ve Menzil Teşkilatı

Diğer yandan 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışıyla Genelkurmay Başkanlığı kurulmuş, bütün silahlı direniş birlikleri Genelkurmay idaresine geçmiştir. Genelkurmay idaresinden önce bu birliklerin ikmal ve lojistik gereksinimleri Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri tarafından karşılanmaktaydı.

²⁴⁵ Genelkurmay ATASE Arşivi No. 1/2300, Dlp. 17, G.2, Kls. 996, Dos. 24, F.1-63.

²⁴⁶ Genelkurmay ATASE Arşivi. No. 1/2300, Dip.17, G.2, Kls. 996, Dos. 24,F.1-71.

²⁴⁷ **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 4'üncü Kısım**, s. 358.

Genelkurmay idaresine geçildikten sonra bu birliklerin ikmal ve lojistik gereksinimlerinin karşılanması da Genelkurmay sorumluluğunda gerçekleşmeye başlamıştı.

Kuvayı Milliye birliklerinin yeni kurulan düzenli ordu birliklerine entegrasyonu ile birlikte Genelkurmayın yükü iyice artmış²⁴⁸, Anadolu içlerindeki depolarda bulunan malzemelerin ikmalini sağlayan Menzil Teşkilatı da Genelkurmayın emrine girmişti.

Genelkurmay emrine girmeden önce Kuvayı Milliye birliklerinin lojistik ihtiyaçları Menzil Teşkilatı tarafından sağlanmaktaydı. Bu teşkilat Anadolu'nun belirli bölgelerine yayılmış depolardan ve ikmal yollarından oluşmaktaydı. Fakat bu depolarda bulunan ekipman çoğunlukla yetersiz, eksik ve herhangi bir standardizasyondan yoksundu. Öte yandan Menzil Teşkilatı'nın durakları olan Menzilhaneler de bakımsız ve personel bakımından yetersizdi.

Bu sebeplerden ötürü ikmal hareketleri yavaş ilerlemekteydi. Zira Anadolu içlerindeki depolarda bulunan silah, ekipman, cephane, üniforma ve diğer malzemeler dağınık ve farklı çeşitlerde bulunmakta, bütün bu malzemelerin sınıflandırılması, sayılması ve emirlere göre ikmallerinin gerçekleştirilmesi zaman almaktaydı. Bu durumun yanında Anadolu'nun altyapı ve yol sıkıntısı da göz önüne alındığında yer yer olmayan ve çoğu zaman bozuk olan yollarda lojistik hatlarının ilerlemesi güç bir hal almaktaydı. Bu sıkıntıların yanında Menzil Teşkilatı da personel hem de menzil bölgesi eksikliği dolayısıyla yetersiz kalmaktaydı.

Düzenli ordunun kurulduğu ve yeni yeni organize olduğu bu dönemlerde Menzil Teşkilatı'nın personel ve bölge olarak genişletilmesine karar verilmiş, bu karara uygun olarak da El Cezire Cephesi'nden Ankara'ya Diyarbakır – Elazığ – Malatya – Sivas Menzil Hattı kurulmuştu. Kurulan bu yeni ikmal hatları özellikle Sakarya Muharebesi öncesinde yayınlanan Tekalif-i Milliye Emirleri doğrultusunda toplanan malzemenin cepheye ikmalinde büyük rol oynayacak ve hatta muharebenin Türk tarafı için zafere ulaşmasını sağlamakta önemli rol oynayacaktı.

²⁴⁸ **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 4'üncü Kısım**, s. 555.

2.6.4. Tekalif-i Milliye Emirleri ve Halktan Toplanan Yardımlar

Türk Ordusu'nun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesiyle birlikte Kütahya-Eskişehir Muharebelerinin vermiş olduğu zarar ve kayıplar kendini göstermeye başlamıştı. Türk Ordusu hem insan hem de silah, ekipman ve cephane bakımından büyük kayba uğramıştı. Yeni kurulan devletin dolayısıyla ordunun mali durumun kötü hali de bu kayıpların yerlerine yenilerinin konulmasını çok güç kılmaktaydı. Ancak bu durumun düzeltilmesi, kayıpların yerine yenilerinin getirilmesi ve eksiklerin giderilmesi zaruri idi. Dış ülkelerden yeterli gerekli yardım ve borç para bulmak çok zordu. Bulunsa bile zamanında elde edilmesi ve bulunabilecek bu yardımlar ve borçlarla ordunun ihtiyacı olan malzeme ve ekipmanları zamanında karşılamak çok zordu. Bu nedenle ülke içerisinde gelir getirici ve artırıcı bir dizi kanun ve kararnameler çıkarıldı.²⁴⁹

Bu durumun farkında olan Mustafa Kemal, 5 Ağustos 1921'de kendisine verilen Başkomutanlık sıfatı ve yetkisiyle²⁵⁰ 7 – 8 Ağustos 1921'de Tekâlif-i Milliye Emirleri'ni duyurdu.²⁵¹ Mustafa Kemal Paşa Tekâlif-i Milliye'nin amacını yayınladığı genelge ile vatanın kurtuluşundan başka her şeyin teferruat olduğunu vurgulayarak tek amaca yönelmek gereği üzerinde durmuş ve bütün çalışmalarını buna göre yapmıştır.²⁵² Tekâlif-i Milliye Emirleri ile dünyada ilk kez bir ulus topyekûn bir savaşa hazırlanmıştır.²⁵³

²⁴⁹ Müderrisoğlu, Alptekin, ss. 342-352. ; Cihat Çetinkaya, **Kurtuluş Savaşının Maddi ve Mali Kaynakları (19.05.1919-11.09.1922)**, Konferans Notu, <http://www.ustadim.com.tr/userfiles/file/ustadim/M-5%20Kurtulus%20Savasinin%20Maddi%20Ve%20Mali%20Kaynaklari%20Konferans%20Notu.pdf> Erişim Tarihi 15.5.2019.

²⁵⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Cilt:12, 1. Baskı, T.B.M.M Matbaası, 1958, s. 18. **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Sayı 75, s.25.

²⁵¹ Tezcan, Cezmi, Tekâlif-i Harbiye ve Tekâlif-i Milliye Örneklerinde Savaş Dönemleri Mali Politikaları, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2005, ss. 130-136. Oluşturulan Tekâlif-i Milliye Kurulunun başına Kazım Bey(Dirik) getirildi. Bkz.; Doğan Dirik, **Atatürk'ün İzinde Vali Paşa Kazım Dirik**, Güner Yayınları, İstanbul, 2008.

²⁵² Özalp, Kazım, **Milli Mücadele 1919-1922**, Cilt: I, Türk Tarihi Kurumu Yayını, Ankara, 1971, s. 190.

²⁵³ Kayıran, Mehmet, S.649. "Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", <http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Mehmet-KAYIRAN-Tek%C3%A2lif-i-Milliye-Emirleri-ve-Uygulan%C4%B1%C5%9F%C4%B1.pdf> Erişim Tarihi 15.05. 2019, s.649.

Dönemin yayın organlarından birisi olan Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde yayınlanan Tekâlif-i Milliye emirleri, toplamda on madde içermektedir. Bu maddeler aşağıdaki gibidir;

Madde 1) Her ilçede kaymakamın başkanlığı altında mal müdürü ve ilçenin en büyük askeri amiri ile idare meclisi, belediye ve ticaret odalarının seçtikleri ikişer üyeden oluşan Tekâlif-i Milliye Komisyonları kurulacaktır. Bu komisyonlara mahalli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri Merkez Kurulu'ndan iki üye ile köylerde imamlar ve muhatlar tabii üye sıfatıyla katılacaklardır. Tekâlif-i Milliye Komisyonları derhal toplantılara başlayacak ve hiçbir komisyon üyesine hizmetlerine karşılık ücret ödenmeyecektir. Ayrıca, her komisyon iki ay süre ile askeri hizmetleri geri bırakılmak üzere altı memur çalıştıracaktır. Tekâlif-i Milliye Komisyonları, savaş ekonomisine giren ve Tekâlif-i Milliye emirlerinde belirtilen malları toplayarak kendisine bildirilen cepheye gönderecek, ayrıca emirlerin hizmet yükümlülüğü taşıyan hükümlerini uygulayacaktır. Komisyon üyelerinden görevinde ihmal gösterenler, vatana ihanet suçu işlemiş sayılarak ona göre cezalandırılacaklardır.

Madde 2) Şehirler, kasabalar ve köylerdeki her ev birer kat çamaşır (kilot ve fanila veya benzeri iç giyimi), birer çift çorap ve birer çift çarık hazırlayarak belirli süre içinde bu komisyona teslim edecektir. Ordu ihtiyaçlarında kullanılacak bu giyeceklerin mahalli özellikler göz önünde tutularak hazırlanmasına dikkat edilecektir.

Madde 3) Tüccar ve halk elinde bulunan çamaşırılık bez, Amerikan patiska, pamuk, yıkanmış ve yıkanmamış yün ve tiftik, erkek elbisesi yapımına yarayan her türlü kışlık ve yazlık kumaş, kösele, taban astarlığı, sarı ve siyah meşin, sahtiyan, mamul veya yarı mamul çarık, fotin, demir kundura çivisi, tel çivi, kundura ve saraç ipliği, nal, nal yapımında kullanılan demir, mih, yem torbası, yular, belleme, kolan, kaşağı, gebre, semer ve urganların yüzde kırkı Tekâlif-i Milliye Komisyonları'na teslim edilecektir. Teslim edilen malların bedelleri daha sonra devlet tarafından ödenecektir.

Madde 4) Tüccar ve halkın linde bulunan mevcut buğday, un, sama, arpa, kuru fasulye, bulgur, nohut, mercimek, koyun, keçi, kasaplık sığır, şeker, gaz yağı, pirinç, sabun, tereyağı, zeytinyağı, tuz, çay ve mum stoklarının yüzde kırkına ordu

adına el konulacaktır. El konulan malların paraları daha sonra devlet tarafından ödenecektir.

Madde 5) Ordu ihtiyacı için evvelce alınan taşıt araçlarının dışında, halkın elinde kalan her türlü taşıt aracıyla (at arabası, yaylı, öküz arabası, kağrı, at, eşek, katır, deve, deniz motoru, taka) halk ayda bir defa olmak ve yüz kilometreyi geçmemek şartı ile orduya ait malzemeyi istenen yere kadar taşıyacaktır. Taşıma hizmetleri parasız yürütülecek kimseye ücret ödenmeyecektir.²⁵⁴

Madde 6) Ülkeyi terk etmiş olanların hazineye geçmiş olan mallarından ordu ihtiyacına yarayacak olanlara el koyulacaktır.

Madde 7) Halkın elinde bulunan savaşta kullanılabilecek her türlü silah ve cephane en çok üç gün içinde Tekâlif-i Milliye Komisyonları'na teslim edilecektir. El konulan silah ve cephane için ücret ödenmeyecektir.

Madde 8) Halkın, tüccarın ve nakliyecilerin elinde mevcut benzin, vakum, gres yağı, makine yağı, don yağı, saatçi ve taban yağları, vazelin, otomobil lastiği, kamyon lastiği, lastik yapıştırıcı solüsyon, buji, soğuk tutkal, Fransız tutkalı, telefon makinesi, kablo, çıplak tel, pil, tecrit edici madde ve bunlara benzer malzeme ile sülfirik asit stoklarının yüzde kırkına ordu adına el konulacaktır. Alınan mal ve malzemenin bedelleri daha sonra sahiplerine ödenecektir.

Madde 9) Demirci, marangoz, dökümcü, tesviyeci, saraç ve araba yapan esnaf ile imalathaneler tespit edilecek, bunların üretim, onarım ve yapım güçleri hesaplanacaktır. Ayrıca kasatura, kılıç, mızrak ve eyer yapabilecek zanaatkarlar aranıp tespit edilecektir. Yukarıda belirtilen esnaf, imalathane ve zanaatkarlar savaş araç ve gereçleri üretim, onarım ve yapımı ile görevlendirilecektir. Devamlı görevlendirilenlere geçimlerine yetecek ücret ödenecektir.

Madde 10) Evvelce halka bırakılmış bulunan dört tekerlekli yaylı araba, dört tekerlekli at ve öküz arabalarının bütün teçhizat ve koşum hayvanları dâhil olmak üzere yüzde yirmisi, binek at, top çekebilecek hayvanlar, yük taşıma atı, katır, eşek ve develerin yüzde yirmisi ordu adına alınacaktır. Bütün bu alınanların bedeli sonradan ödenecektir.²⁵⁵

²⁵⁴ ATASE Arşivi., İSH-17, 1287, 135.

²⁵⁵ Müderrisoğlu, Alptekin, **Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları**, Maliye Bakanlığı Ellinci Yıl Yayınları, Ankara, 1974, ss. 377-379.

Tekâlif-i Milliye Emirleri'ne göre Sakarya Muharebesi öncesi ve muharebe esnasında toplanan malzemeler toplamı şöyledir;²⁵⁶

Cinsi	Fiyatı (Kuruş)	Miktarı
Yemeni	160	9.940 çift
Pamuk	140	14.631 kg.
Kösele	220	35.699 kg.
Gön	95	26.520 kg.
Vaketa	250	6.541 kg.
Meşin	120	6.060 kg.
Taban astarı	215	3.775 kg.
Kundura	300	2.373 çift
Yün	20	119.329 kg.
Tiftik	20	280.410 kg.
Boş çuval	35	138.891 adet
Karavana bakraç	180	5.194 adet
Urgan	60	9.356 adet
Urgan	75	9.891 adet
Su kovası	200	1.950 adet
Ekmek sacı	300	1.123 adet
Saç levha	90	4.133 kg.
Yular	30	19.090 adet
Gebre	15	1.834 adet
Kaşığı	15	311 adet
Belleme	120	995 adet
Kolan	27	975 adet
Yem torbası	65	1.862 adet
Hayvan çulu	350	660 adet
Çeşitli semer	520	160 adet
Çeşitli nal	100	13.032 kg.

²⁵⁶ Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi VII'nci Cilt İdari Faaliyetler**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1975, ss. 366-369.

Çeşitli nal	25	27.251 adet
Çeşitli mih	90	2.055 kg.
Çeşitli mih	1	262.012 adet
Ağaç Kundura Çivisi	35	3.985 kg.
Kundura Çivisi	42	1.132 kg.
Kunduracı İpliği	220	420 kg.

Nakliyat Araçları ve Hayvanları

Cinsi	% 20 Miktarı	% 20'den Alınan Miktar
Öküz ve manda arabası	2.518	2.362
Kağnı arabası	20.599	14.738
Yaylı at arabası	47	34
Öküz ve manda	56.031	38.434
Eşek	28.357	17.522
Binek, koşum	3.427	2.072
Mekkâre ve katır	6.081	3.975
Deve	3.240	2.334
Çift atlı araba	573	396
Tek atlı araba	25	20

Gıda Ve Günlük Kullanım Maddeleri

Cinsi	Kilo	Fiyat	Miktar	
	Kuruş	Santim	Ton	Kg.
Un	10	50	1.890	586
Buğday	7	-	16.703	703
Bulgur	9	50	1.274	568
Arpa	4	75	14.074	556
Mercimek	12	-	87	395
Fasulye	14	25	231	68
Nohut	12	25	1.441	106

Ot	2	50	533	656
Yulaf	3	50	386	008
Saman	2	-	5.354	709
Odun	2	-	8	346
Peynir	70	-	15	34
Pirinç	27	50	98	650
Mum	7	50	2.697(adet)	-
Tuz	6	-	352	867
Şeker	62	50	224	627
Et	34	-	315	728
Sade yağ	120	-	126	921
Sabun	66	-	180	475
Mısır	5	-	11	227
Zeytinyağı	82	50	140	605
Çay	154	-	14	417
Kahve	120	-	-	5
Kırmızı biber	100	-	-	39
Soğan	5	50	101	554
Zeytin(tane)	45	-	2	-
Gaz yağı	39	50	260	968
Melez	4	-	853	45
Börölce	10	-	1	75
Patates	7	50	591	536
Burçak	3	-	28	530
Ekmek	7	-	2	387
Bakla	6	-	2	960
Kömür	10	-	27	688
Üzüm	27	-	48	11
Pekmez	25	-	8	11
Kepek	3	-	4	499
Fındık	25	-	1	160
(kasaplık hayvan)	30	-	3.905	60

Bu emirler ve toplanan yardımlar sayesinde Türk Ordusu, Türk Milleti'nin de fedakârlığıyla Sakarya Muharebesi öncesinde neredeyse yoktan var edilmiştir.

2.6.5. Sakarya Meydan Muharebesi

Kütahya - Eskişehir Muharebeleri sonucunda Türk kuvvetleri büyük bir kuşatılma ve imha tehlikesi atlatmış ölü, yaralı, esir ve firari olarak büyük sayıda asker, aynı zamanda da ekipman kaybetmiş durumdaydı. Yunan kuvvetlerine karşı Türk kuvvetlerinin savaşı devam ettirebilmeleri için geri çekilmek ve savunmaya daha uygun bir arazi bulmak şart idi. Bu durum ise Türk kuvvetlerinin Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesini şart koşmaktaydı. 18 Temmuz'da Mutafa Kemal Paşa orduya Sakarya Nehrinin doğusuna çekilme kararı verdi.²⁵⁷ Bu durum ülke içerisinde büyük heyecana neden olmuş, Ankara'nın işgal edilme ihtimalinin ortaya çıkması üzerine meclisin Kayseri'ye taşınması düşünülmüş ve hazırlıklar yapılmıştı.²⁵⁸

Diğer yandan her ne kadar Kütahya - Eskişehir Muharebeleri ile çok büyük miktarda kayba uğrasa da Türk kuvvetleri, Yunan kuvvetleri için önemli bir güç teşkil etmekteydi. Ancak Türk geri çekilmesi bir bozgundan öte, düzgün tertip edilmiş bir manevra olmasından ötürü Yunan kuvvetleri takip hareketine geçmemiş, kendi kayıplarıyla ve yeniden birliklerin organize edilmesiyle ilgilenmişlerdi. Bu durum Türk kuvvetlerinin Sakarya Nehri'nin doğusuna düzenli bir şekilde çekilmesine, savunma mevziileri oluşturulmasına, kayıpların giderilmesine imkân tanımış, kısacası Türk kuvvetlerinin ihtiyacı olan zamanı Yunan kuvvetleri, Türk kuvvetlerini takip etmeyerek Türk kuvvetlerine bir nevi hediye etmişti. Yunan Genel Kurmayı Türk Ordusunun gücünün kalmadığına inanıyordu.²⁵⁹

²⁵⁷ Standford Shaw-Ezel Kural Shaw, **Omanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, Cilt: 11, İstanbul, 1983, 427.

²⁵⁸ T.B.M.M **Gizli Celse Zabıtları**, cilt: 2, (17 Mart 1337-25 Şubat 1337), T.B.M.M Basımevi, Ankara, 1980, s.103. ; Damar Arıkoğlu, **Milli Mücadele Hatıralarım**, İstanbul, 1961,, . 237.;

²⁵⁹ Sonyel, Salahi R, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, ss. 51-61.

14 Ağustos 1921 günü, Bozan - Koşmat – Çifteler - Kemiklimaden hattının doğu kısmı ile Mecidiye ve İscehisar hattından tekrardan ilerlemeye başlayan Yunan ileri hareketi²⁶⁰, Türk öncü postaları ile çatışmaya girmiş, Türk örtme hareketi Yunan kuvvetlerinin ileri hareketini ciddi bir şekilde yavaşlatarak Türk kuvvetlerinin ihtiyacı olan fazladan zamanı kazandırmıştı. Ancak 22 Ağustos'a kadar bu başarılı örtme hareketi devam ettirilebilmiş, Yunan kuvvetlerinin gerek sayı gerekse ateş gücü üstünlüğü sebebiyle Türk örtme kuvvetleri bağlı bulundukları birliklere geri çekilmek zorunda bırakılmıştı. Muharebenin başladığı tarih olan 23 Ağustos 1921'de Türk ve Yunan kuvvetlerinin mevcutları şu şekildedir;

Türk tarafı;

16 piyade tümeni,
3 piyade alayı (milis),
4 süvari tümeni,
1 adedi milis olmak üzere 2 süvari tugayı²⁶¹ olmakla birlikte insan ve silah gücü olarak tam sayılar; 5.401 subay,
96.326 er,
54.572 tüfek,
825 ağır ve hafif makineli tüfek,
1.309 kılıç,
196 ağır, orta ve hafif top,
32.137 hayvan ve 2 adet uçak şeklindedir.²⁶²

Yunan tarafı;

9 piyade tümeni,
1 piyade alayı,
2 alay mevcutlu 1 süvari tugayı²⁶³ olmakla birlikte insan ve silah gücü olarak tam sayılar;
3.780 subay,
120.000 er,
2.768 ağır ve hafif makineli tüfek,

²⁶⁰ Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 5'inci Kısım 1'inci Kitap**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1972, s. 220.

²⁶¹ **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 5'inci Kısım 1'inci Kitap**, s. 311, Ek-3.

²⁶² **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 5'inci Kısım 1'inci Kitap**, s. 217.

²⁶³ **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 5'inci Kısım 1'inci Kitap**, ss. 218-219.

1.350 kılç,
386 ağır, orta ve hafif top,
3.800 hayvan,
600 adet 3 tonluk kamyon,
240 adet 1 tonluk kamyon ve 18 uçak şeklindedir.²⁶⁴

23 Ağustos'ta Türk savunma hattı, Sakarya Nehri boyunca kuzey istikametinden güneye doğru Balıkcı Köprüsü - Yıldıztepe - Toydemir - Sapanca - Kavakköy - Çiftetepe - Türbetepe - Mangal Dağı - Köseaptallı hattında konuşlanmış bulunmaktaydı.

23 Ağustos'ta başlayan Yunan ileri hareketi, ilk olarak topçu ateşiyle başlamış, ardından Yunan 1. ve 3. Kolordularının saldırısı Türk sol kanadının ileri hatlarını vurmuş, bu bölgedeki Türk kuvvetlerini geri çekilmeye zorlamış ve Mangal Dağı'nın Yunan kuvvetlerinin eline geçmesiyle sonuçlanmıştı. Ancak bu ileri hareket daha fazla gelişmemiş, karşılıklı topçu ateşi, ufak çaplı saldırı ve karşı saldırılar neticesinde 30 Ağustos'a kadar Yunan kuvvetleri tarafından gerek cephe merkezinde gerekse kanatlarda yapılan ileri harekâtlar Türk kuvvetleri tarafından durdurulmuştu.

31 Ağustos'ta ise Yunan kuvvetleri Türk savunma hattını merkezinden yarmak ve bu hareket sonucunda Türk kuvvetlerini kuşatılma tehlikesi altında bırakıp geri çekilmeye zorlamak amacıyla büyük çaplı bir manevraya girişmişti.²⁶⁵ Türk hattının merkezine yapılan bu saldırı sonucu Yunan kuvvetleri, Çal Dağı'nın güney ve güney batı kısmını ele geçirmiş olsa da bu hareket Yunan tarafına çok sınırlı bir yarar sağladığı gibi Türk tarafının dağın kuzey doğu yakasında yeni birliklerle desteklenmesi sonucunda Türk merkezi yarılmamıştı. 5 Eylül'e kadar devam eden Yunan saldırısı sonunda durduruldu.²⁶⁶

6 Eylül'de Türk tarafı sınırlı ölçekte karşı saldırılara başlamıştı. Bu karşı saldırılarla, muharebenin başlamasıyla birlikte kaybedilen önemli taktik bölgelerin geri alınarak savunma hattının tekrardan sabit hale gelmesi amaçlanmıştı. Düzenlenen bu karşı saldırılarda ilk ciddi başarı, 10 Eylül'de Türk sağ kanadından 3 piyade tümeni ve Kızılkoyunlu hattındaki 2'nci Grup tarafından yapılan saldırıyla

²⁶⁴ Türk İstiklal Harbi VII'nci Cilt İdari Faaliyetler, s. 332.

²⁶⁵ Türk İstiklal Harbi VII'nci Cilt İdari Faaliyetler, s. 332.

²⁶⁶ Özçelik, Mücahit, "Açıksöz Gazetesi'nde Sakarya Savaşı", Tarihî Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2011, Sayı: 6, Ss. 195-214.

sağlandı. Ancak bu saldırıda 2'nci Grup ilerlemesini düşmanın sayı üstünlüğü ve yoğun topçu ateşi nedeniyle sürdürememiş, fakat 2'nci Grubu desteklemekte olan piyade tümenleri bölgedeki Yunan birliklerini geri atmayı başarmıştı.

11 Eylül'de 4'üncü Grup tarafından yapılan bir saldırı neticesinde bu bölgedeki Yunan kuvvetleri, Çal Dağı istikametine doğru atıldı. Bu saldırı öncesinde 4'üncü Grup, cepheye yeni gelen taze birliklerle desteklenmiş, muharip asker sayısı ve silah sayısı artmış bulunmaktaydı.

12 ve 13 Eylül gecesi Yunan kuvvetleri verdikleri kayıplar ve Türk karşı saldırıları ile kuşatılma ihtimali yüzünden geri çekilmek zorunda kaldı. Bu çekilme, Türk kuvvetleri tarafından bir süre takip edilerek yer yer Türk kuvvetleri tarafından çekilmekte olan Yunan kuvvetlerine yapılan saldırılar sonucu Yunan kuvvetleri, Sakarya'nın doğu yakasındaki harekât alanından nehrin batı yakasına çekilmek zorunda kaldı.²⁶⁷ Her ne kadar Türk kuvvetleri muharebeyi kazanmış, Yunan kuvvetlerine ağır kayıplar verdirmiş olsalar da kendileri de büyük kayıplar vermiş ve geri çekilmekte olan Yunan kuvvetlerini takip edebilecek kuvvet ve taze birliklerden yoksun durumdaydılar. Bu yüzden geri çekilmekte olan Yunan kuvvetleri takip edilememiş ancak Eskişehir ve Afyon hattında savunma pozisyonuna geçilmişti.

2.7. BÜYÜK TAARRUZ

Sakarya Muharebesi'yle birlikte saldırı kabiliyetini kaybetmiş olan Yunan Kuvvetleri, Eskişehir ile Afyon bölgesine geri çekilmek zorunda kalmıştı. Bu kuvvet, Sakarya'daki bozgunundan sonra Türk tarafının da ağır kayıpları ve olanaksızlıkları neticesinde istenen şekilde takip edilememiş, bozgun sonrası toparlanarak geri çekilme hattında savunma pozisyonuna geçmişti.²⁶⁸ Nitekim Sakarya Savaşı, Türk ordusuna büyük darbe indirmiş, savaşta ölenler ve yaralananlara nedeniyle birliklerin sayıları azalmış, elde bulunan cephane ve ekipmanlar azalmıştı.²⁶⁹ Bu hat Gemlik Körfezi - Eskişehir - Seyitgazi - Güzelim Dağı - Afyon - Büyük Menderes ve Ege

²⁶⁷ Özçelik, s. 205.

²⁶⁸ Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, **Türk İstiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 1'nci Kitap**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1967, ss. 4-5.

²⁶⁹ Arı, s.147.

Denizi'ne kadardı.²⁷⁰ Yunan kuvvetleri bu hatta Gemlik - Bilecik - Söğüt bölgesinde 1 piyade tümeni ile 1 milis alayı, Eskişehir doğusunda 3 piyade tümenli 3'üncü Kolordu, Afyon bölgesinde Ahır Dağı'na kadar olan bölgede 4 piyade tümeni ve 1 milis alayıyla 1'inci Kolordu, kalan batı hattı ile Ege Denizi arasında ise 1 piyade tümeni ile 3 milis alayı bulunmaktaydı. Bunun yanında Yunan 2'nci Kolordusu 3 piyade tümeni ve 1 süvari tümeniyle yedek kuvvet olarak bulunmaktaydı.²⁷¹ Yunan cephesi Marmara'dan Menderes'e kadar bir alanı kapsıyordu.²⁷²

Öte yandan Sakarya Zaferinden sonra ülke içerisinde ve dışarıda saygınlığı artan T.B.M.M Hükümetini müttefik devletler Paris Konferansına çağırarak Misak-ı Milli ilkelerine aykırı bir öneri sunmuşlar bunu kabul etmeyen T.B.M.M Hükümeti karşı teklif sunmuş ve buda müttefikler tarafından kabul edilmemişti.²⁷³ Bu esnada Yunanlıları kesin bir yenilgiyle ülkeden atamak isteyen Mustafa Kemal Paşa, iyi bir hazırlık yapmadan ve kesin sonuca ulaşılacağından emin olmadan saldırıya geçmek istemiyordu. O günün zor şartlarında cepheye gizlice ekipman ve malzeme yığınağı yapılıyor, Türk Ordusunu eğitmek için konferanslar, kurslar düzenleniyordu.²⁷⁴ Bu hazırlıklar yapılırken dünya kamuoyunun dikkati başka konulara çekiliyor ve her şey çok gizli tutuluyordu.²⁷⁵ Başta İngiliz ve Fransız Kamuoyu olmak üzere Yunan Kamuoyu da Türk Ordusunun Yunan Ordusunu kesin bir taarruzla ülkeden atacağı kanısında değildi.²⁷⁶ Ülke içerisinde muhalefette karşı olumsuz politika yapmakla meşguldü.²⁷⁷

²⁷⁰ Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, **Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap**, ss. 10-12.

²⁷¹ **Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap**, ss. 11-12.

²⁷² Atatürk, Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk, (1920-1927)** Cilt: II., Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, S.168. ; Uğur Üçüncü, **Türk Kamuoyunda Büyük Taarruz**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Nisan 2010, s.47.

²⁷³ Güneş, İhsan, "Büyük Taarruz Öncesi Diplomatik Hazırlıklar", **X. Milli Egemenlik Sempozyumu "Büyük Taarruz ve Sonuçları"**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., Ankara 1996, ss. 45-46;

²⁷⁴ Himmetoğlu, Hüsnü, "Dumlupınar Zaferini Sağlayan Cephaneyi Anadolu'ya Nasıl Kaçırdık?", **Dün ve Bugün**, 01.10.1956, ss. 30-31.; Fahri Belen, "Büyük Taarruz", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S.18, Ağustos 1986, s. 55.

²⁷⁵ Borak, Sadi, "Mustafa Kemal Büyük Taarruz Gününü Bütün Dünyadan Nasıl Gizli Tuttu?", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 6, Mart 1990, s.17.

²⁷⁶ Bayur, Yusuf Hikmet, "26 Ağustos Büyük Zaferin Dünya Hayatındaki Etkileri", **Büyük Zaferin 50. Yıldönümüne Armağan**, İstanbul, 1972, s.79.

²⁷⁷ Yaman, Ahmet Emin, "Kurtuluş Savaşı Basınında Büyük Zafer", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/27/169.pdf>, Erişim Tarihi, 20.04.2019. ss. 240-241.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa 27 Temmuz'da Komutanlar, Milli Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı ile yaptığı görüşmelerde taarruz planına son şeklini vermişti.²⁷⁸

Türk kuvvetleri ise 25 Ağustos 1922'de 1'inci, 2'nci ve 4'üncü Kolordular (ki bu birlikler 1'inci Ordu'yu oluşturmaktadır) ve 5'inci Süvari Kolordusu ile (toplamda bu kuvvetler 12 piyade ve 3 süvari tümeninden oluşmaktadır) İzmir'e doğru ilerleyip harekât hattını Yunan kuvvetlerinden temizlemek üzere Akarçay ile Ahır Dağları arasına konuşlandırılmıştı. Akarçay kuzeyinde ise 2'nci Ordu; 2 piyade tümenli 6'ncı Kolordu ile 3 tümenli 3'üncü Kolordu ile 1 Mürettep Süvari Tümeni yerleştirilmişti. Kocaeli civarında ise Kocaeli Grup Komutanlığı, 18'inci tümen ve bağlı diğer birlikler ile Menderes boyunda, Dinar'ın batı yakasında 1 piyade müfrezesi ile Denizli civarında 3'üncü Süvari Tümeni bulunmaktaydı.²⁷⁹

Türk ve Yunan kuvvetlerinin mevcutları şu şekildeydi²⁸⁰;

Türk tarafı;

8.659 subay,
199.283 er,
100.352 tüfek,
2.025'i hafif, 839'u ağır, 2864 makineli tüfek,
5.000 kılıç,
340 ağır, orta ve hafif top ve 8 uçaktan ibarettir.

Yunan Tarafı;

6.564 subay,
218.000 er,
83.000 tüfek,
1.300 kılıç,
3.113'ü hafif, 1.280'i ağır olmak üzere 4393 makineli tüfek,
418 ağır, orta ve hafif top ile 50 uçaktan ibarettir.²⁸¹

²⁷⁸ **Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk(1916-1922)**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay., Ankara 2003, ss.210-212; Kansu Şarman, "Büyük Taarruz Hazırlıkları Akşehir'de Futbol Maçı", **Popüler Tarih**, S.22, Haziran 2002, s. 15; Asım Gündüz, "Büyük Taarruz Nasıl Hazırlandı?", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S.18, Ağustos 1986, s. 39; s.29.

²⁷⁹ **Türk İstiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 1'nci Kitap**, ss. 19-31.

²⁸⁰ **Türk İstiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap**, s. 13.;

²⁸¹ Üçüncü, Uğur, Sadık Sarısan, " Arşiv Belgelerine Göre Büyük Taarruz",

26 Ağustos 1922 gecesi, Türk kuvvetlerinin saldırıyı gerçekleştirecek ana saldırı birlikleri Yunan hatlarına yaklaştırılmıştı. 26 Ağustos Cumartesi sabah saat 05.30'da Türk topçu atışıyla muharebe bütün cephelerde başlamış oldu.²⁸² Türk topçusunun baraj ateşi ile Türk 4'üncü ve 1'inci Kolorduları ilerlemeye başlamış, ancak baraj ateşiyle şaşkına dönmüş Yunan kuvvetleri ilerleyişten neredeyse yarım saat sonra bu kuvvetlere ateş açabilmişlerdi. Saat 06.30'a geldiğinde ise Türk 4'üncü Kolordusu, Yunan kuvvetlerinin ileri hatlarında olan Kaleciksisvrisi ile Poyralıkaya'daki Yunan mevzilerini ele geçirdi²⁸³ fakat Erkmen Tepe'ye karşı yapılan Türk saldırıları, sert Yunan direnişi karşısında aynı başarıyı gösterememiş, zira buraya saldıran Türk birlikleri yeterince hızlı davranamamış, Yunan birlikleri burayı takviye etmişler ve çok sağlam mevzilerden oluşturmışlardı.²⁸⁴ Türk kuvvetleri ve Yunan kuvvetleri çarpışmalarına tekrar tekrar karşı saldırılarla devam etmişler ve ancak gece yarısından sonra Türk kuvvetleri, Yunan ön hatlarına girip bu hatlara yerleşebilmişlerdi.

Türk 4'üncü Kolordu'nun sol kanadından saldırıya geçen 1'inci Türk Kolordusu ise Belentepe'yi ele geçirmiş fakat Tınaztepe'ya yapılmakta olan hücum ise Yunan kuvvetleri tarafından kırılmış ancak saldırının devamı ile Tınaztepe'nin bir kısmı Türk kuvvetlerinin eline geçmişti.²⁸⁵

Bu ilk çatışmaların ardından gece yarısı Ahır Dağları'nı geçen 5'inci Süvari Kolordusu ise Yunan hattının arkasına sarkmış, düşman gözcülerine fark edilmeden belirli bölgelere dağılarak Yunan ikmal kolları üzerine saldırmaya başlamış ve demiryolu ile telgraf hatlarını kullanılamaz hale getirmişti. Yunan kuvvetlerinin İzmir ile hem ikmal hem de iletişim bağları bu şekilde kesilmişti.²⁸⁶

Kuzeyde ise Türk 6'ncı Tümen ile Menderes Grubu ile Akarçay kuzeyindeki 2'nci Ordu kuvvetleri de şaşırtma saldırıları ile bölgedeki Yunan kuvvetlerini yerlerinde tutmakta, zaten iletişimi kopuk ve devamlı hatta sızmış Türk süvarileri tarafından taciz edilmekte olan bu kuvvetlerin Yunan merkez hattına kayırılıp

Tarih Okulu Dergisi (TOD), Mart 2016, Yıl 9, Sayı XXV, s. 274.

²⁸² **Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap**, s. 89.; Üçüncü, s.43.

²⁸³ **Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap**, ss. 90,-95.; Üçüncü, ss. 46-48.

²⁸⁴ **Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap**, s. 91.; Üçüncü, s.48.;

²⁸⁵ **Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap**, ss. 95-102.

²⁸⁶ **Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap**, ss. 104-106.

savunmayı güçlendirmeleri engellenmekteydi.²⁸⁷ Ayrıca bu bölgeye yapılacak başka bir saldırı için de Kocaeli Grubu da hazırlanmıştı.

Gerçekleşen bu ilk saldırıda Türk 1'inci Ordu birlikleri Büyük Kalecik'ten Çiğiltepe'ye kadar olan yaklaşık 15 kilometrelik Yunan savunma hattına saldırı gerçekleştirmiş, Yunan savunmasının ilk hatlarını ele geçirmiş ancak savunmayı delemeyip daha da ilerleyememiştir.

27 Ağustos'ta ise güneşin doğuşuyla birlikte tüm cephelerden Türk kuvvetleri genel bir saldırı başlattı. Yoğun topçu ateşiyle ilerleyen Türk piyadesi²⁸⁸, direnmekte olan Yunan birlikleriyle karşılıklı süngü hücumları gerçekleştirmekte, bazı mevziler birkaç kez el değiştirse de en sonunda öğle saatlerine doğru Yunan kuvvetlerinin direnişi kırılmış ve Yunan savunması yarılmıştı. Yunan savunma hattının yarılmasıyla birlikte yer yer bozguna uğramış Yunan birlikleri geri çekilmekte, esas saldırıyı düzenlemiş olan Türk 1'inci Ordu birlikleri ise geri çekilmekte olan bu kuvvetleri takip etmekteydi. Saat 17.30'a geldiğinde ise Türk 4'üncü Kolordusu 1 piyade tümeni ile Afyon'a girmişti²⁸⁹. Kalan birliklerle de Afyon'un batı kısmına doğru ilerleyiş devam etmekteydi. Bu esnada Türk 1'inci Kolordusu Sincanlı Ovası'na inmiş, burada bulunan demiryolu hattına kadar geri çekilmekte olan Yunan kuvvetlerini takip etmekteydi.²⁹⁰

Yunan hattının arkasına sızmış olan Türk 5'inci Süvari Kolordusu da Balmahmut'a doğru geri çekilmekte olan Yunan kuvvetlerine saldırmış ve birlikleri dağıtmış, ilerlemesini İlbulak Dağı yakınlarındaki Yunan yedeklerine doğru devam ettirmekteydi.²⁹¹ Merkezde bu gelişmeler olurken kuzeydeki Türk birlikleri de oyalayıcı saldırılarına devam etmekte²⁹² ve bölgedeki Yunan kuvvetlerinin başka bölgelere gönderilmesinin veya farklı bir savunma pozisyonuna geçmelerini engellemekteydi.

28 Ağustos'ta Türk 1'inci Ordusu Balmahmut bölgesinde geri çekilmekte olan Yunan kuvvetlerine (Yunan 4'üncü piyade tümeni)²⁹³ saldırmış, geri çekilmekte olan

²⁸⁷ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, ss. 106-107.

²⁸⁸ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 118.

²⁸⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 4942/30.10.0.0/54.355.7.

²⁹⁰ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, ss. 125-126.

²⁹¹ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, ss. 129-130.

²⁹² Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 133.

²⁹³ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 177.

Yunan kuvvetlerine büyük kayıp verdirerek bu kuvveti dağıtmıştı.²⁹⁴ Bu çarpışmanın ardından Türk 1'inci Ordusu hareketini sürdürerek Dumlupınar bölgesini Yunan kuvvetlerinden önce ele geçirmek için ilerlemeye başladı.

Türk 4'üncü Kolordusu ise batıya doğru hareket etmiş ve Başkimse bölgesine yaklaşmıştı. Türk 2'nci Kolordusu ise 4'üncü Kolordu'nun sağ kanadından ilerleyerek Köprülü ile Araplıçiftliği civarına yaklaşmış ve bölgedeki Türk 2'nci Ordusu ile temas kurabilmişti. Türk 5'inci Süvari Kolordusu ise Eğret bölgesinde bulunan Yunan yedek kuvvetlerine (Yunan 2'nci Kolordusu) saldırmaktave bu birliklerin tekrar düzenlenerek bir savunma hattı oluşturmaya engel oluyordu.²⁹⁵

29 Ağustos'ta Türk 4'üncü Kolordusu, 3'üncü Kafkas Tümeni'ni de bünyesine alarak²⁹⁶ 1'inci Ordu Komutanlığı'nın emriyle Bakırcık - Arpagediği hattından, 1'inci Kolordu ise 4'üncü Kolordu'nun batısından ilerleme emri aldılar. Aynı zamanda milis kuvvetlerden oluşmuş 6'ncı Tümen de Toklusivrisi istikametinde saldırı emri almıştı.

4'üncü Kolordu birlikleri aldıkları emir doğrultusunda saldırıya geçtiler. 5'inci, 9'uncu ve 12'nci Yunan piyade tümenleri ile giriştikleri çarpışmalar ile bu kuvvetler sarıldı ve bu kuvvetlerin geri çekilmesi önlenerek Dumlupınar istikametindeki diğer Yunan birliklerine katılmaları da olasılık dışında kalmıştı.²⁹⁷

Hamurköy yakınlarında da Türk kuvvetleri ile Yunan kuvvetleri arasında şiddetli çatışmalar gerçekleşmekteydi.²⁹⁸ Yunan 13'üncü Piyade Tümeni de bu çarpışmalara katıldı. Dört gündür durmadan çarpışmakta olan Türk 4'üncü Kolordusu, Yunan 13'üncü Piyade Tümeni'nin de çarpışmalara katılmasıyla birlikte hem sayı bakımından kötü durumdaydı (zira Yunan kuvvetlerinin bu bölgede çarpışmaya hazır, dinlenmiş ve taze 4 tümenlik bir yedek kuvveti bulunmaktaydı) hem de aralıksız ilerleme ve çarpışmalar sonucunda askerler yorgun düşmüştü. Ancak gece yarısına kadar devam eden çarpışmalar sonucunda Türk kuvvetlerinin planı sonunda sonuç vermeye başlamış, bölgedeki Yunan kuvvetlerinin Dumlupınar'a geri çekilmesi ve diğer Yunan birlikleriyle birleşmesi engellenmişti.²⁹⁹

²⁹⁴ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 150.

²⁹⁵ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 177. ; General Trikopis'in Hatıratı, Dersaadet Matba-i Askeriye, 1339, ss.4-5

²⁹⁶ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 190.

²⁹⁷ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, ss. 187- 196.

²⁹⁸ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 190.

²⁹⁹ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, ss. 195-196.

4'üncü Kolordu'nun sol kanadından ilerlemekte olan 1'inci Kolordu, bünyesinde bulunan 23'üncü Piyade Tümeni'ni Arpagediği'ne, 14'üncü Piyade Tümeni'ni Dumlupınar'a, 57'nci Piyade Tümeni'ni de daha güneye, Kaplangı Dağı'na doğru yerleştirmiş bulunmakta³⁰⁰, aynı zamanda 15'inci Piyade Tümeni de bu kuvvetlerin yedeği olarak geride konuşlanmış durumdaydı. Hazırlıkların ardından bu kuvvetler saldırıya geçtiler.

Aynı gün, Türk 2'nci Ordusu'na bağlı 6'ncı Kolordu da Resulbaba - İlbulak Dağı'nın kuzeyi üzerinden ilerlemiş, Susuz ve Eğret arasındaki bölgede bulunan Yunan artçı kuvvetlerini püskürterek Dereköy Çiftliği - Genişler - Altıntaş hattına ulaştı. 3'üncü Kolordu da 1'inci Tümen ile Döğer tarafına, Mürettep Süvari Tümeni de gece yarısı Pusan Köyü'ne girmiş durumdaydı.³⁰¹

Bütün bu gelişmeler karşısında Yunan Kuvvetleri'nin komutanı General Trikopis, geriye kalan kuvvetlerini Dumlupınar'da bulunan mevzilere çekmeyi planlamaktaydı. Ancak Trikopis'e ulaşan raporlara göre sağ kanadı yarılmış, bu bölgedeki birlikleri de geri çekilmekteydi. Özellikle sağ kanadının çöküşüyle birlikte kendisine Dumlupınar yolunun kapandığını anlayan Trikopis, birliklerine daha kuzeyde bulunan dağ geçitlerini kullanarak Çalköy'e çekilmeleri talimatını vermişti. Akşama doğru Çalköy'e doğru yürüyüşe başlayan Yunan kuvvetleri çok geçmeden Türk süvarileri ve piyade tacizi ile dağılır ve Çalköy'e olan geri çekilme bir ricat durumuna dönüşür.³⁰² Bu kuvvetler ancak 30 Ağustos günü Çalköy'e ulaşabileceklerdir.

30 Ağustos'ta Türk kuvvetleri, Yunan kuvvetlerinin büyük bir kısmını sadece İzmir yolu açık olmak üzere kuzey, doğu ve güney taraflarından kuşatmış ve Yunan kuvvetlerinin cephe gerisi olan İzmir yoluna da sızmış bulunmaktaydı. Yunan kuvvetleri uğradıkları bu sürpriz saldırı karşısında şaşkınlığa uğramış, özellikle geçilmesinin imkânsız olduğunu düşündükleri merkez hatlarının kısa bir sürede yarılmasının da vermiş olduğu moral bozukluğunun etkisindeydiler. Bunun yanında Türk tarafı ise hızlı ve etkili saldırıları sonucunda Yunan kuvvetlerini geri atmış, bu başarıları sayesinde yüksek moralleri ile hala savaşma aruzundaydılar. Bu durum üzerine Türk Batı Cephesi Komutanlığı, başladıkları kuşatmayı tamamlamak üzere

³⁰⁰ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 208.

³⁰¹ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 211.

³⁰² Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, ss. 224-226.

tüm birliklere "saldırıya devam" emri verdi.³⁰³ Bu emre göre bütün saldırılar devam edecek, İzmir yolunda dağınık şekilde geri çekilmekte olan Yunan kuvvetleri takip edilecek, aynı zamanda ilk saldırının şokunu atlatmış ve tekrar düzenlenip savunma pozisyonuna geçen ana Yunan kuvvetinin de İzmir yolu ile bağlantısı kesilerek hem bu kuvvet taktik olarak kuşatılacak, hem ikmal ve iletişim hattı kesilecek hem de kuşatılmanın bilinciyle Yunan kuvvetlerinin morali bozulacaktı.³⁰⁴ Türk kuvvetlerinin içinde bulunduğu durum da çok önemliydi. Hala üç tarafı kuşatılmış güçlü bir Yunan kuvveti varlığını korumaktaydı ve bu kuvvet bütün muharebenin seyrini değiştirecek kabiliyete, asker gücüne ve ekipmana sahipti. Bu yüzden Türk kuvvetleri bir an önce kuşatmayı tamamlamalı ve Yunan kuvvetlerinin kuşatmayı içten ya da dıştan (ricat etmiş Yunan birliklerinin toparlanması ve karşı saldırıya geçmesi ihtimaline karşı) yarabilecek bir harekete geçmeden saldırıya geçmek zorundaydılar.

Bu durumun bilince olan Türk Başkomutanı Mustafa Kemal, Genelkurmay Başkanı'nı 2'nci Ordu Karargâhı'na gönderdi. Kendisi de Akçaşehir bölgesinde bulunan 1'inci Ordu Karargâhı'na doğru hareket etti. Batı Cephesi Komutanı ise Afyon bölgesinde kalacaktı.³⁰⁵

Bu şekilde esas Yunan kuvvetini kuşatmış olan Türk kuvvetleri, tamamen "üst komuta" tarafından idare edilecek, olası "riskli" emirler, herhangi bir gecikmeye uğramadan yetkili komutanlar tarafından verilerek saldırının hızlı ve kesin olması üzerinde çalışılacaktı. Ancak esas sorun, İzmir yoluna sarkmış olan birliklerle iletişim kurulamamasıydı. Türk tarafının bu konudaki tek umudu ise bu bölgedeki birliklerin komutanlarının muharebe alanını analiz edebilmeleri, insiyatif alabilmeleri ve dağınık bir şekilde geri çekilmekte olan Yunan birliklerinden beklenen zayıf direnişti.

30 Ağustos günü saat 10.00'da Türk Başkomutanı Mustafa Kemal, 1'inci Ordu Karargâhı'na ulaşmış ve durumu izlemekteydi. Bu esnada yağmur yağmakta ve bölge sisle kaplanmıştı. Saat 15.00'e kadar devam eden bu yağmur ve sis, Yunan kuvvetlerinin savunma hatlarını güçlendirmeleri, eksik birlikleri birleştirmeleri ve

³⁰³ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 231.

³⁰⁴ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, ss. 231-232.

³⁰⁵ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 232.

kısa süreli de olsa dinlenmeleri için onlara zaman kazandırmaktaydı.³⁰⁶ Bu durumun, özellikle de yağmurun, Türk tarafına bir dezavantajı daha vardı ki bu da çamurdu. Saldırıya geçen Türk piyadesi çamurlu arazide yavaş hareket edecek, toplar ve makinalı tüfekler ise yerlerine geç yerleşecek ya da çamura tamamen saplanıp ilk atışlara katılamayacaktı.

Sisin dağılmasıyla ve yağmurun da dinmesiyle birlikte Türk kuvvetleri saldırıya geçti. Yunan kuvvetleri ise savunma pozisyonuna geçmiş, ağır yüklerini ve topçularını bir çembere benzeyen savunma hatlarının ortasına almışlardı. İlk saldırıdan kısa bir süre sonra Yunan 5'inci ve 12'nci tümenleri ile yanlarındaki diğer kolordulara bağlı birlikler Çal - Allıören yolu üzerinden Kızıldaş Deresi'ne doğru geri çekilmeye başladılar. Ancak Türk 16'ncı ve 61'inci tümenlerin saldırıları sonucunda geri çekilmeyi kesip tekrardan savunma pozisyonuna geçmek zorunda kaldılar. Bu kuvvetler neredeyse kuşatılmış, sadece Allıören - Keçiler - Kızıldaş hattında birkaç kilometrelik bir açıklık boş durumdaydı.

Gece boyunca savaşan Türk 4'üncü Kolordu kuvvetleri yorulmuş aynı zamanda savaşın karmaşıklığı içinde bazı birlikler de birbirine karışmıştı. Bu karışıklığın düzeltilip birliklerin saldırı pozisyonuna geçmesi 17.00'a kadar sürecekti. Düzenlemenin ardından 17.00'da bütün cephede top atışları başladı. Türk topçusu cephe harcamakta tereddüt etmiyor, cephe konusunda tasarruf serbestiyesi sayesinde toplar durmaksızın ateş püskürmekteydi. Türk topçusunun yoğun baraj ateşi ile 5'inci ve 11'inci Kafkas Tümenleri, Yunan birliklerine saldırıya başladı. 18.30'da bizzat Mustafa Kemal tarafından *"Süngü hücumu ile düşmanı atarak Adatepe'nin kısa zamanda ele geçirilmesi."* emri verildi.³⁰⁷ Bu emir üzerine Türk kuvvetleri ilerlemeye devam etti. Fazla etkili olamadan Türk karşı ateşi sonunda susturulan Yunan topçusu da bu birliklerin ilerlemesine fazla engel olamadı.³⁰⁸

Türk 5'inci ve 11'inci Kafkas Tümenleri, 19.25'te Yunan hatlarına girdiler ve durmaksızın ilerlemelerini sürdürdüler. Bu esnada sol kanat üzerinden de Türk 23'üncü Tümeni de Adatepe'ye saldırmış, tepeden Yunan kuvvetlerini püskürterek tepeye yerleşmişti.³⁰⁹ Türk birlikleri kuşatma hattında ilerledikçe birbirlerine

³⁰⁶ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 236.

³⁰⁷ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 248.

³⁰⁸ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 248.

³⁰⁹ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, ss. 248-2.49.

yaklaşmakta, bazı yerlerde birbirlerini düşman sanarak dost ateşi yüzünden kayıp da vermekteydiler. Bu durumun önüne geçmek için birliklere kısa bir süreliğine durma emri verilse de 126'ncı Alay'a bu emir ulaşamayacak, bu kuvvet saldırılarına devam ederek 22.30'da Yunan kuvvetlerini son savunma hatlarından da atarak Kanlıköprü'ye kadar ilerleyecekti. Bu şekilde Adatepe bölgesi Türk kuvvetlerinin eline geçmiş oldu.

31 Ağustos'ta Çalköy - Allıören - Yeniköy - Adatepe hattında Yunan 4'üncü, 5'inci, 9'uncu, 12'nci ve 13'üncü Tümenler ile bunlara bağlı birlikler, topçu kuvveti ve kolordu karargâhları kuşatılmış durumdaydılar.³¹⁰ Bu birliklerin dışında Türk kuvvetleri ile İzmir yolu arasında sadece bu kuşatmadan kurtulabilen dağınık Yunan birlikleri ile büyük kayıp vermiş ve düzensiz durumda olan Yunan 1'inci, 2'nci ve 7'nci tümenlerden arta kalanlar dışında bir kuvvet bulunmamaktaydı.³¹¹

1 Eylül'de kuşatmadan kaçabilen Yunan 4'üncü ve 12'nci tümenlere bağlı 1.000 civarında er ile subayları Oysuköy yakınlarında ele geçirildi. 2 Eylül'de ise Murat Dağı'nın batı yakasında 4.000 civarında er ve subayla Yunan 1'inci ve 2'nci Kolordu Komutanları ele geçirildi. Bu son esirlerle birlikte kuşatmadan kurtulabilen ciddi bir Yunan kuvveti kalmamış oldu. Bunların dışında Türk kuvvetlerine tehlike oluşturabilecek tek Yunan kuvveti olarak muharebeden az kayıpla çekilmiş olan Eskişehir Grubu kalıyordu. Bu ordu grubu pekâlâ İzmir dolaylarına çekilip bozgun durumunda olan dağınık Yunan birliklerini toparlayabilir, İzmir yolu üzerinde bir savunma hattı oluşturup Yunanistan'dan gelebilecek olası taze birlikler ile de bu hattını güçlendirebilirdi. Bu durumun farkında olan Türk komutası bir an önce geri çekilmekte olan dağınık birliklerin takip edilmesini, aynı zamanda da Eskişehir Grubu'nun da bu birliklerle birleşmesinin engellenmesi doğrultusunda karar aldı. Bu kararın sonucunda Türk Başkomutanı Mustafa Kemal ileride tarihe geçecek o emrini vermişti; *"Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!"*³¹²

³¹⁰ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 252.

³¹¹ Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 261.

³¹² Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Kitap, s. 277.

Yunan Geri Çekilişi Ve Türk Takibi

30 Ağustos'ta başlayan büyük çaplı Türk saldırıları ile birlikte Yunan savunma hattı yarılmış, Yunan kuvvetleri geri çekilmeye başlamıştı. Yer yer Yunan kuvvetleri bozguna uğramış, düzensiz şekilde geri çekilirken³¹³ bazı Yunan kuvvetleri de (Eskişehir Grubu) geri çekilme esnasında düzenlerini korumuş, yeni savunma pozisyonu aramaktaydı. Yapılan hava gözlemleri ile durumu öğrenip bu durumun önüne geçmek için Türk kuvvetleri 31 Ağustos'ta genel bir takip hareketine giriştiler.³¹⁴ Bu plana göre Türk 5'inci Süvari Kolordusu Murat Dağları'nın kuzey kısmından Gediz yoluna doğru hareket etmekte, takibinde ise Türk 6'ncı Kolordusu bulunmaktaydı. Merkezden de Türk 1'inci Ordu güçleri ilerlemekte, bu kuvvete bağlı Türk 1'inci Kolordusu ise Dumlupınar - Uşak - Alaşehir hattında ilerlemekteydi.³¹⁵ Bu kuvvetin gerçekleştirmiş olduğu saldırılar sonucunda Uşak'taki Yunan birlikleri bozulmuş ve geri çekilmeye zorlanmışlardı.³¹⁶ Türk 2'nci Kolordusu da bu kuvvetin sol kanadını güneyden korumak için yaklaşmakta, bu kolorduya bağlı 41'nci Tümen ise Seyitgazi'ye yerleşmişti.³¹⁷

2 Eylül'de Türk 1'inci Ordusu, bünyesinde bulunan 1'inci ve 2'nci Kolordular ve 7'nci Piyade Tümeni ile birlikte takip hareketinin öncüsü ve ilk hattı, arkalarında ise Türk 4'üncü Kolordusu bulunmak üzere Yunan kuvvetlerini takip etmekteydiler. Bu takip grubunun saldırısı sonucunda Uşak'tan çekilmek zorunda kalan Yunan birlikleri de yeniden toplanmış ve Takmak - Kemerdağ - Elvanlar - Yelgen hattında savunma pozisyonuna geçmeye çalışmaktaydılar. Ancak bu Yunan kuvvetinin çabaları işe yaramamış, Türk 1'inci Ordusu'na bağlı 2'nci Kolordu bu kuvvetlere saldırarak bu kuvveti geri atmıştı. Türk 2'nci Kolordusu başarılı saldırısının ardından Alaşehir'e doğru Yunan kuvvetlerini takip etmekte aynı zamanda Türk 1'inci Kolordusu da Kula yönüne doğru takibini devam ettirmektedir. Bu esnada Yunan tarafında Eskişehir Grubu (Yunan 3'üncü Kolordu) da Bursa'ya doğru geri

³¹³ Genelkurmay Harp Tarihi, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1969, s. 20.

³¹⁴ *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap*, s. 3, Rahmi Doğanay, "Büyük Taarruz'da Türk Havacılığı" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 13, Sayı: 1, Elazığ-2003 s.384.

³¹⁵ *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap*, s. 40.

³¹⁶ *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap*, s. 26.

³¹⁷ *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap*, s. 40.

çekilmekte bu kuvvetin artçıları ile Türk öncüleri arasında çatışmalar gerçekleşmekteydi.³¹⁸

4 Eylül'de Türk 5'inci Süvari Kolordu'su Kula'yı ele geçirdi³¹⁹ ve takip hareketine devam ederek Alaşehir Ovası'na ulaştı. 5'inci Kolordu, bu bölgeden geri çekilmekte olan Yunan birliklerini Dereköy ve Salihli yakınlarında muharebeye zorlamış, iki farklı çatışma sonucunda iki taraf da ağır kayıp vermiştir. Bu çatışmalar gerçekleşirken Türk 1'inci Ordusu'na bağlı 1'inci ve 2'nci Kolordu da bölgede demiryolunun iki yakasından da ilerlemesini sürdürmekteydiler.³²⁰ 5 Eylül'de Karaköy'den Buldan'a doğru ilerleyen Türk birlikleri Yunanlılardan beş ağır top, cephane eli geçirmişlerdi. 5 Eylül'de Yunan birlikleri Nazilli'den, 6 Eylül'de Ahmetli, Salihli, Akhisar, Kırkağaç ve Soma'dan çekilmişler, çekilirken başta Manisa olmak üzere terk ettikleri yerleri yakmışlardı.³²¹

7 ve 8 Eylül'de Türk 1'inci Ordu birlikleri ve Türk 5'inci Süvari Kolordusu birlikleri geri takip hareketlerine durmaksızın devam etmiş, akşama doğru Türk 1'inci Ordu birlikleri Turgutlu'ya, 5'inci Kolordu birlikleri de Menemen ve Manisa'ya ulaşmıştı.³²² Bornova yolu ile Kemalpaşa arasında bu kuvvetin öncüleri ile Yunan artçıları arasında çatışmalar gerçekleşmiş, Yunan kuvvetleri geri çekilmelerini devam ettirmişlerdir.

9 Eylül'de Türk 5'inci Süvari Kolordusu İzmir'e, Türk 1'inci Kolordusu Kemalpaşa'ya, Türk 2'nci Kolordusu ile Türk 4'üncü Kolordusu ise Manisa'ya girmişti.³²³ Kazancıbayırı'ndaki Yunan mevzilerine saldırmakta olan Türk 3'üncü Kolordusu ise başarılı saldırısının ardından Bursa'ya doğru takip hareketini sürdürdü. Bu bölgedeki Yunan kuvvetleri (Eskişehir Grubu ve geri çekilebilmiş olan dağınık birlikler) ise hala Bursa'yı savunmaya çalışmaktaydı.³²⁴

10 Eylül'de Türk 1'inci Kolordusu İzmir'e girdi. İzmir'i terk eden Yunan kuvvetleri şehri yakmış ve pek çok insan öldürmüştü.³²⁵ Aynı saatlerde geri çekilmekte olan Yunan kuvvetleri ile Seydiköy yakınlarında Türk 5'inci Süvari

³¹⁸ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap, ss. 59-62.

³¹⁹ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap, s.79.

³²⁰ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap, s. 93.

³²¹ Üçüncü, ss. 291-292.

³²² Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap, ss. 117-119.

³²³ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap, s. 119.

³²⁴ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap, s. 129.

³²⁵ Adıvar, Halide Edip, Türkün Ateşle İmtihani, Çan Yayınları, İstanbul, 1962, ss. 233.

Kolordusu ile kısa bir çarpışmanın ardından teslim oldular.³²⁶ Türk 3'üncü Kolordusu da Bursa'yı savunmakta olan Eskişehir Grubu'nu geri atarak Bursa'ya girdi.

Genel Türk saldırısı esnasında oyalama saldırılarıyla görevlendirilmiş olan Türk Kocaeli Grubu da 10 Eylül'de 1'inci Piyade Tümeni ile Mudanya'yı savunmakta olan Yunan 11'inci Piyade Tümeni'ne saldırdı ve bu birliğı esir aldı.

16 Eylül'de Türk 5'inci Süvari Kolordusu eşme'yi ele geçirerek cephenin bu kısmındaki son Yunan birliğini de savaş dışı bırakmış oldu.³²⁷ Kocaeli Grubu da saldırılarına devam etmekte, Yunan kuvvetlerinin Bandırma'ya geri çekilmesi sonrası saldırısını tekrarlayarak³²⁸ bu kuvvetin gemilere binerek kaçmasına engel oldu. Deniz yolunun kapanmasıyla birlikte bölgedeki Yunan kuvvetleri Delikli Tepesi - Erdek - Kapıdağ Yarımadası hattında savunmaya geçseler de Kocaeli Grubu'nun saldırıları sonucunda teslim olmak zorunda kaldılar.³²⁹ Bu saldırılar sonucunda Batı Cephesi'nde savaş devam edebilecek Yunan kuvveti kalmamış oldu.

³²⁶ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap, s. 136.

³²⁷ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap, s. 153.

³²⁸ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap, s. 217.

³²⁹ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap, ss.222-223.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAPOLYON KARŞISINDA RUS SAVUNMASI VE İSTİKLAL SAVAŞIN'DA YUNAN SALDIRISI KARŞISINDA TÜRK DİRENİŞİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmamızın bu kısmında Rus, Fransız, Türk ve Yunan kuvvetlerinin Fransa'nın 1812 Rusya ve Yunanistan'ın Küçük Asya Seferleri esnasındaki silah, ekipman ve insan gücü bağlamındaki değişiklikleri sefer süreci boyunca üç farklı dönem olarak ele alacağız. Bunlar seferlerin başlangıç, gelişme ve kapanış dönemleri olarak incelenecek olup kuvvetlerin sefer süresince yaşadıkları insan gücü, silah ve ekipman sayılarındaki değişimler üzerinde duracağız.

3.1. TARAFLARIN İNSAN, SİLAH SAVAŞ VE CEPHE AÇILIŞ SÜREÇLERİNDE ORDULARIN DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Napolyon'un 1812 Rusya Seferi için hazırlamış olduğu *Grande Armée*, bünyesinde farklı milletlerden askerler bulunmaktaydı. Bu farklı milletlerden gelen askerler, Fransız, Polonyalı, Hollandalı, Belçikalı, İtalyan, Avusturyalı, Hırvat, İspanyol, Alman ve İsviçrelilerden oluşuyordu. Birlikte, çoğunluk 250.000'den fazla mevcutlarıyla Fransız askerlerden oluşmaktaydı. *Grande Armée*'nin 1812 Rusya Seferi öncesinde sefer için hazırlanmış mevcudu kaynaklara göre değişiklik gösterse de, *Grande Armée*'nin sefer öncesindeki mevcuduna en yakın sayı 600.000'di. Bu sayının büyük çoğunluğu muharip birliklerden oluşsa da silahsız ya da kişisel savunma amaçlı ufak silahlarla donatılmış askerlerin de *Grande Armée*'de bulunduğu bilinmektedir.

Rus Ordusu, 1812 Rusya Seferi arifesinde, Rusya'nın batı sınırında 3 Ordu halinde örgütlenmişti. Bu ordulardan General Tormasov'un komutasındaki 3'üncü Batı Ordusu ancak seferin ilerleyen safhalarına dâhil olabilecekti. 3'üncü Batı Ordusu seferin açılışında muharebelere katılamazken General de Tolly komutasında 120.000 mevcutlu 1'inci Batı Ordusu ile General Bagration komutasında 50.000 mevcutlu 2'nci Batı Ordusu seferin ilk gününden son gününe kadar muharebelere katılmışlardı.

Öte yandan Yunanistan'ın Küçük Asya Seferi'nin hemen öncesinde gerçekleşen İzmir'in işgali esnasında Yunan kuvvetleri 12.000 civarında bir sayıyla Batı Anadolu'da varlıklarını göstermekteydiler. Ancak Yunanistan'da yaşanan siyasi gelişmeler sonucu Anastasios Papoulas'ın bu bölgedeki Yunan kuvvetlerinin komutasını devralması sonucunda bu bölgedeki birliklerin sayısı hızla artacak ve Yunan kuvvetlerinin sayısı 1920'de 57.000 iken, 1921'de 110.000'e yükselecekti.

Mondros Ateşkes Antlaşması ile başlayan süreçte Osmanlı Ordusu'nun mevcudu 40.000'e indirilmiş, ağır silahlardan ve cephaneden büyük ölçüde yoksun bırakılmıştı. İzmir'in işgalinin gerçekleştiği dönemde Osmanlı Ordusu herhangi bir karşı koymada bulunmamış ancak Yunan işgaline tepki olarak ortaya paramiliter kuvvetler olan Kuvayı Milliye çıkmıştı. İzmir'in işgali ile başlayan süreçte Kuvayı Milliye birlikleri, mevcutları sürekli değişmiş olsa da, düzenli orduya dahil edilecekleri süre boyunca 5.000 ile 15.000 arasında bir mevcuda sahipti.

3.1.1. Seferlerin Gelişim Aşamasında Orduların Durumunun Karşılaştırılması

Smolensk ve İnönü Muharebeleri'ne gelindiğinde tarafların askeri durumları farklılık göstermeye başlamıştır. Özellikle Napolyon'un Niemen'i geçişi ile Smolensk'e ulaşması arasında geçen 52 günlük sürede, Napolyon'un bizzat komuta ettiği kuvvetin insan gücü 300.000'den 180.000'e düşmüştü. Bu 52 günlük sürede Napolyon çarpışmalar, hastalık ve uzun yürüyüşler sonucunda 100.000 ile 120.000 arasında asker kaybetmiş, Smolensk'i ele geçirdiğinde ise elinde sadece 170.000'e yakın asker kalmıştı. Rus tarafı ise geri çekilirken yedek güçleri ile birleşmekte, günden güne asker mevcudunu arttırmaktaydı. Smolensk Muharebesi'nde 120.000 civarında bir mevcuda sahip olan Rus Ordusu, muharebenin ardından Moskova – Borodino hattına doğru çekilirken mevcudunu 150.000'e kadar yükseltmişti.

Anadolu'da ise iki taraf da sistematik olarak birliklerinin mevcutlarını arttırmaktaydı. I'inci ve II'nci İnönü Muharebeleri ve sonrasında gerçekleşen Eskişehir – Kütahya Muharebeleri'nde Türk tarafının mevcudu; I'inci İnönü Muharebesi'nde 20.000'e yaklaşmış³³⁰, II'nci İnönü Muharebesi'nde 26.000'i

³³⁰ ATASE Arşivi; No. 1/4382, Kls. 576, Dos. 74, F. 1-14.

geçmiş³³¹, Eskişehir – Kütahya Muharebeleri öncesinde de Türk Ordusu'nun Batı Cephesi Komutanlığı'nın mevcudu 4516'sı muharip olmak üzere 6040 subay, 77034'ü muharip olmak üzere 116091 er, toplamda 122131'i bulmuştu.³³²

Bu muharebelerin gerçekleştiği dönemde Yunan Ordusu'nun Anadolu'daki toplam kuvveti 3948'i subay, 103.545'i er olmak üzere 107493'e ulaşmıştı.

3.1.2. Seferlerin Sonlanma Aşamasında Tarafların İnsan Gücü Bakımından Karşılaştırılması

Her iki seferin de son dönemine girmiş olduğu Borodino – Berezina Muharebeleri ile Sakarya Muharebesi ve Büyük Taarruz arasında geçen sürede Fransız kuvvetleri, günden güne eriyerek Borodino Muharebesi öncesinde bu kuvvetlerin sayısı 130.000'e kadar düşmüştü. Rus kuvvetlerinin sayısı ise tam olarak belli olmamakla birlikte 160.000'e kadar ulaşmıştı. Özellikle Moskova'dan katılan milislerin de bu orduya Borodino öncesinde katıldığını da göz önünde bulundurursak, Rus kuvvetlerinde cüzi bir miktar da olsa sayı artışı görülebilir.

Eskişehir – Kütahya Muharebesi ile 40.000'e yakın zayıyat vermiş olan Türk tarafı, Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmiş, bu esnada Tekâlif-i Milliye Emirleri yayınlanmıştı. Bu emirler doğrultusunda Türk Ordusu'na yeni katılımlar gerçekleşmiş, yeni katılan askerlerin de ihtiyaç duyduğu ekipman toplanabilmişti. Sakarya Muharebesi arifesinde Türk Ordusu'nun Batı Cephesi'ndeki mevcudu 4502'si subay, 76267'si er olmak üzere 80.000'e ulaşmıştı. Elimizdeki bu bilgiye bakıldığında, muharebeler esnasında ve sonrasında kayıplar vermiş olan Türk Ordusu'nun tekrardan toparlandığını ve orduya katılımın, yaşanan yenilgiye rağmen, sürdüğünü görmekteyiz.

Aynı dönemde Yunan Ordusu'nun mevcudu ise 5500 subay, 178000 er ile toplamda 183.500 askerden ibarettir. Bu sayıyla birlikte Yunan Küçük Asya Ordusu'nun Anadolu'da geçirdiği her gün sayısını arttırdığını ve asker sayısı bakımından güçlendiğini söyleyebiliriz.

İki seferin de kapanış hareketleri olan Berezina Nehri'nin geçilmesi ile Türk Büyük Taarruzu döneminde ise tarafların kuvvetlerinin dengeleri şu şekildeydi;

³³¹ ATASE Arşivi; No. 4/4478, Kls. 666, Dos. 74, F. 22/1.

³³² ATASE Arşivi; No. 1/4478, Kls. 1108, Dos. 183, F. 6 – 7-/2.

Türk Ordusu'nun Batı Cephesi'ndeki kuvveti 8658 subay, 199283 er idi.³³³ Yunan Küçük Asya Ordusu'nun mevcudu ise 6565'i subay, 218432'si erden oluşmaktadır. Fransız Ordusu'nun sayısı ise 50000'e kadar düşmüş, Rus Ordusu'nun ise kuvvetleri günden güne artarak 400000'e yaklaşmıştı.

Sonuç olarak gerçekleştirilen iki seferde de savunmacı tarafların muharebelerdeki kayıpları da hesap edilmek üzere asker mevcutlarını sürekli arttırdığını görüyoruz. Ancak işgalci taraflar için aynı durum söz konusu değildir. Zira Napolyon'un 1812 Rusya Seferi esnasında Fransız kuvvetleri, toplayabilecekleri en yüksek sayıda askeri toplamışlardı. Yunan kuvvetleri ise sefer stratejilerine uygun olarak ilk işgal hareketlerinin gerektirdiği miktardaki askeri Anadolu'ya çıkarmışlardı. Ancak Türk tarafının direnişi sonucu Yunan tarafı daha fazla askere ihtiyaç duymuş, bu ihtiyaçtan ötürü de Anadolu'daki birliklerini yeni birliklerle desteklemişlerdir.

3.1.3. Tarafların Taktik ve Strateji Bakımından Karşılaştırılması

Napolyon'un 1812 Rusya Seferi ile 1919 Küçük Asya Seferi, gerek işgalci güçlerin politik amaçları, gerekse işgalci güçlerin uyguladığı taktik ve stratejiler bağlamında incelendiğinde birçok benzerlik görülebilmektedir. Bu benzerliklerin yanı sıra bu iki askeri hareket benzerliklerinin yanında, yer yer de kesin çizgilerle birbirlerinden ayrılmaktadır.

Napolyon'un Rusya Seferi temel olarak bir işgal hareketinden çok, silahlı unsurlar vasıtasıyla, bir siyasi otoriteye boyun eğdirme hareketidir. Ancak Yunanistan'ın 1919 Küçük Asya Seferi'ne bakıldığında, her ne kadar bir siyasi otoriteye boyun eğdirme amacı güdülse de, bu seferin esas motivasyonu işgal ve ilhak üzerineydi. Zira Yunanistan'a I'inci Dünya Savaşı esnasında yapılan antlaşmalarla Batı Anadolu'da ve Doğu Trakya'da belirli topraklar '*Yunan İşgal Bölgesi*' olarak bırakılmıştı ve Yunan perspektifinden bakıldığında Yunanistan'ın bu hareket için tarihi sebepleri de vardı. Ancak Napolyon'un 1812 Seferi'ne bakıldığında böyle bir durum söz konusu değildir. Rusya Seferi'nde Napolyon'un tek motivasyon kaynağı, Rus Çarı I'inci Alexander'ın ordularını kısa süre içinde savaş

³³³ Türk İstiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'ncı Kısım 2'nci Cilt, s. 7.

dışı bırakarak Rus Çarı'na boyun eğdirerek Napolyon'un şartlarında bir barış antlaşması imzalatmaktı.

Seferlerin stratejik açıdan değerlendirmeleri esnasında bu bilgilerin göz önünde bulundurulması pek önemlidir. Çünkü yapılan iki sefer ilk bakışta birliklerin ilerleme doğrultuları, taktik manevralar ve muharebeler bağlamında benzerlik göstermekte olsa da bu iki sefer, farklı amaçlar ve sebepler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

3.1.4. İlk İşgal Hareketleri ve İlerlemeler Açısından Karşılaştırılmaları

Napolyon'un 1812 Seferi'nin ilk safhasına baktığımızda, Napolyon'un ani bir saldırı ile Rus topraklarına girdiğini görmekteyiz. Bu hareket İzmir'in 1919'da işgaline benzemektedir. Napolyon resmi olarak bir savaş ilanında bulunmamış, Yunan tarafı da İzmir'in işgalinin gerçekleşeceği 15 Mayıs'tan bir önceki gece olan 14 Mayıs'ta bu hareketi Britanya vasıtasıyla Türk tarafına bildirmişlerdi. Bu açıdan bakıldığında, iki işgal hareketinde de hızlı ve ani bir *'saldırı'* yapıldığı görülmektedir.

İlk işgal hareketlerinin ve ilerlemelerin başladığı dönemlere bakılacak olunursa, Fransız ve Yunan taraflarının karşılaştıkları direniş hareketleri, iki tarafın da stratejilerini temellendirmiş oldukları *'tepki'* hareketlerinden farklı gerçekleştiği görülebilir. Fransız tarafının işgal hareketine karşılık Rus tarafından bekledikleri tepki, kısa sürede Rus ordularının birleşmek için belirli bir noktada toplanıp Fransız güçleri ile bir muharebeyi kabul edeceği yönündedir. Yunan tarafına bakıldığında ise Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Ordusu'nun silahsızlandırılması ve siyasi propagandalar vasıtasıyla direniş gösterebilecek güçlerin pasifize ediliği izlenimi Yunan tarafında görülmekte ve bu izlenimden dolayı Yunan tarafının herhangi bir direniş beklemediği görülmektedir. Ancak savunmacı tarafların hareketleri, özellikle Rus kuvvetlerinin Fransız kuvvetleri ile açık bir muharebeyi kabul etmek yerine artçı güçler vasıtasıyla oyalama hareketlerinde bulunarak geri çekilmesi, Türk tarafında da başlarda organize hareketlerde bulunmayan ancak ilerleyen safhalarda yarı-organize hale gelmiş milis güçlerin, Yunan kuvvetleri karşısında bir direnişe geçtiği, Yunan kuvvetlerine kayıplar verdirdiği ve yer yer düzensiz harp prensiplerine uygun

baskınlarla Yunan kuvvetlerini oyaladıkları ve bu kuvvetlere kayıp verdirdikleri görülmektedir.

İşgalci tarafların stratejilerinin ilk aşaması, bu bağlamda eksik planlanmış ve hatalı görünmektedir. Zira Rus tarafı büyük ölçekli muharebelerden kaçınarak geri çekilmekte, Türk tarafı ise düzensiz harp taktikleriyle direniş göstermektedirler. Bu bağlamda Fransız tarafının stratejisi olan erken gerçekleştirilip Rus kuvvetlerinin imhasıyla sonuçlanacak belirleyici muharebe üzerine kurulmuş olan stratejisi başarısız olmuş, Yunan tarafının birkaç protesto ve gösteri dışında gerçekleşmeyeceğini varsaydığı direniş hareketi gerçekleşmiş ve çatışmaya girişmeden Batı Anadolu'yu ilhaka yönelik olan stratejisi de başarısız olmuştur.

3.1.5. Muharebe Taktikleri Açısından Karşılaştırılmaları

Muharebelerde kullanılan taktikler göz önüne alındığında her ordu kendi karakteristiğini yansıtmaktaydı. Fransız Ordusu, İhtilal Savaşları ve devamındaki savaşlarda çarpışarak deneyim kazanmıştı. Öte yandan Rus Ordusu, Osmanlı İmparatorluğu ile devamlı mücadele halinde yüz yıla yakın bir süre geçirmiş ve Alexander Suvorov gibi dönemin taktik dehalarından birine sahip olmuştu. Yunan Ordusu'na bakıldığında ise hantal işleyen emir-komuta zinciri göze çarpmakta, kısa sürede genişlemek zorunda kalan ordunun ihtiyaçları için silahlata alınan acemi askerler saflarda göze batmaktaydı. Türk Ordusu'na gelindiğinde vaziyet daha vahim görülmekteydi. Zira Mondros Ateşkes Antlaşması sebebiyle Türk tarafının elinde ordu adına pek bir kuvvet kalmamış, var olan kuvvetler de asker ve silah bakımından büyük oranda sayı eksiklikleriyle karşı karşıyaydılar.

İşgalci taraflarla savunmadaki taraflar arasındaki ilk çarpışmalar, muharebeler şeklinde cereyan etmekten çok ufak çaplı çatışmalar şeklindeydi. Özellikle Mir Muharebesi ile Malgaç Baskını, gerçekleştirilen iki seferin de açılış çarpışmaları olarak nitelendirilebilir. Her ne kadar 1812'de gerçekleşen Mir Muharebesi, düzenli ordu birlikleri arasında gerçekleşmiş olsa da bu muharebe, görece küçük olmakla birlikte amaç bakımından 1919'da gerçekleşen Malgaç Baskını'na benzemektedir. Zira iki çarpışmada da savunmacı tarafların amacı vakit kazanmak, düşmana kayıp verdirmek temellidir. Her ne kadar Malgaç Baskını'nı düzenleyen kuvvetler Kuvayı

Milliye adı verilen milis kuvvetlerinden teşkil edilmiş olsa da bu kuvvetlerin bir nevi danışmanı konumunda olan eski Osmanlı subayları da bulunmaktaydı.

Bu iki çarpışma da küçük çaplı çatışmalar şeklinde gerçekleşmiş olup, tarafların muharebe taktik ve yöntemlerini pek yansıtmamaktadır. Benzer şekilde cereyan eden Saltanovka ve Ostrovno Muharebeleri ile Erbeyli ile Tellidede Muharebeleri de küçük çaplı çatışmalar olup, tarafların temel taktik prensiplerini yansıtmaktan uzak, anlık kararlarla idare edilmişlerdir.

Her iki seferde de savunmada bulunan taraflar, güçlerini toparlayarak organize bir karşı saldırı düzenleme fikrindeydiler. Bu saldırılardan Rus General de Tolly'nin planı, Napolyon'un bir kanat harekâtı sonucunda uygulanamadan iptal edilmişti. Türk tarafında ise Gediz Muharebeleri olarak bilinen ve Yunan ilerleyişini durdurmak, mümkünse de geri atmak amacıyla Türk milis kuvvetleri tarafından gerçekleştirilecek bir dizi hareket planlanmışsa da bu birliklerin düzensiz harp mantığıyla çarpışmaları, iyi eğitilmiş ve düzenli birlikler halinde çarpışan Yunan kuvvetleri karşısında etkisiz kalmıştı. Özellikle Türk milis kuvvetlerinin temel taktiği olan sürpriz baskınlar, daha önce gerçekleşmiş olan baskınlar sebebiyle tecrübe kazanmış Yunan kuvvetleri tarafından beklenmekteydi. Bu yüzden de Türk milis kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen baskın-taarruzlar başarısız olmuş, bu başarısızlık sonucunda da Türk tarafında milis kuvvetlerden düzenli kuvvetlere geçişin bir zorunluluk hissi uyanmıştı. Zira milis kuvvetlerinin kullandığı '*surprise element*' olarak tanımlanan taktik baskınlara karşı Yunan kuvvetleri hazırlıklıydı. Bu baskınların cereyan şekillerini kavramış olan Yunan kuvvetleri, birliklerini birbirlerinden fazla uzak bölgelerde izole halde bulundurmamaya özen göstermekte, olası bir saldırı durumunda birliklerin birbirlerine yardım edebilecekleri yakınlıkta kuvvetlerini konuşlandırmaktaydılar. Herhangi bir saldırı durumunda da bu birlikler düzenli bir cephe oluşturmakta ve saldırıyı dönemin savaş mantığına uygun olan piyade atışı ve akabinde süngü taarruzu ile püskürtmekteydiler.

İki seferin de gerçek anlamdaki ilk muharebeleri Smolensk ve P'inci İnönü Muharebeleri olarak görülmektedir. Zira Smolensk'te geri çekilmekte olan General de Tolly'nin ve General Bagration'un kuvvetleri Smolensk'i savunma ve Napolyon'u geciktirme amacıyla bir kuvvet bırakmışlardı. Benzer bir şekilde de P'inci İnönü Muharebesi'nde de Türk tarafı, yeni yeni toplanmakta olan Türk Ordusu'nu İnönü

bölgesinde savunma mevziilerinde tutmaktaydılar. İki seferin de temel amacı olan “silahlı unsurlar vasıtasıyla siyasi otoriteye boyun eğdirmeye” bu muharebelerin gerçekleşme sebebidir. Smolensk’te birleşmek üzere Rus Ordusu toplanmış ve Napolyon ani bir saldırıyla bu orduyu yok ederek Rus Çarı Alexander’ı barışa zorlamak amacındaydı, İnönü bölgesinde ise de yeni kurulmuş olan Türk Ordusu bulunmaktaydı ve Yunan Ordusu, bu orduyu bir an önce savaş dışı bırakarak Ankara’yı barışa zorlama amacındaydı.

İki muharebenin de cereyan şekline baktığımızda, işgalci tarafların gerek sayı üstünlüğü gerekse ateş gücü bakımından üstünlüğünün bulunduğunu görmekteyiz. Tarafların muharebedeki taktiklerine bakıldığında işgalci tarafta Fransızların, daha önceki seferlerde Napolyon’un uygulamış olduğu hızlı manevralara dayanan taktiklerinden çok, sayı ve ateş gücü üstünlüğüne dayanan “*kaba kuvvete*” başvurduklarını görmekteyiz. Benzer bir durum Yunan kuvvetleri için de geçerlidir ancak ortada dönemlerin farklılığından kaynaklanan birkaç farklılık bulunmaktadır. Zira I’inci İnönü Muharebesi’nde iki taraf da uçaklara sahip durumdaydılar. Bu uçaklar sayesinde keşif, bombalama ve yakın hava desteği gibi taktik hareketler gerçekleştirilebilmekteydi ve I’inci İnönü Muharebesi’nde iki taraf da bu durumu imkânları ölçüsünde kullanmışlardı.

Karada gerçekleşen muharebelere döndüğümüzde, işgalci tarafların ikisinin de savunmadaki tarafları bir şekilde kuşatma ve kanatlarından vurma amacıyla manevralar yapmaya çalıştıkları görülebilir. Ancak bu manevralarda temel bir fark bulunmaktadır. Fransız manevrası, geri çekilmekte olan Rus kuvvetlerine saldırarak bu kuvvetlerin çekilmesini önlemek ve muharebeye dâhil etmek amacıyla gerçekleşirken, Yunan tarafının manevra hareketi, Türk kuvvetlerinin kanadını baskı altına alarak merkez hattın bir miktar kuvvetin baskı altındaki kanada sevki ile merkez hattın güçsüzleşmesi amacıyla gerçekleşmekteydi. Güçsüzleşen merkeze de daha sonra Yunan ana kuvveti taarruz edecek ve Türk hattı merkezden yarılacak ve imha edilecekti. Ancak Yunan kuvvetinin saldırıları sonucunda Türk tarafı merkez hattın kanatlara kuvvet aktarımı yapmamış, muharebe alanına yeni ulaşan Türk birliklerini sevk etmişti. Bu karşı manevra ise Yunan kanat hareketini işlevsiz kılmakta ve Yunan kuvvetlerini sonuçsuz çatışmaya girmek ya da geri çekilerek başka bir gün tekrar muharebe etmek arasında bir seçime zorluyordu. Yunan tarafı

geri çekilip başka bir gün, II'nci İnönü Muharebeleri olarak adlandırılacak bir muharebeyi gerçekleştirmeyi seçti.

II'nci İnönü Muharebesi, muharebenin sebepleri ve cereyan şekli bakımından I'inci İnönü Muharebesi'ne benzemektedir. II'nci İnönü Muharebesi'nde de Yunan tarafı, bir an önce Türk Ordusu'nun imhası ile Ankara'yı antlaşmaya zorlamayı amaçlamış, bunun için de silahlı unsurları olan Yunan Ordusu ile Türk Ordusu'na saldırmışlardı. I'inci İnönü Muharebesi öncesinde yeni toparlanmakta olan Türk Ordusu, Yunan tarafı tarafından küçümsenmiş, etkili bir muharebe gücü olarak görülmemişti. Bu durumun olumsuz sonuçlarını II'nci İnönü Muharebesi'nden dikkate alan Yunan Ordusu, bu sefer daha iyi hazırlanmış bir planla muharebeye girişti.

Yunan planı, temel olarak I'inci İnönü Muharebesi'ndeki planın üzerinde oynanmış bir haliydi. Bu plana göre I'inci İnönü Muharebesi'nde Türk Ordusu'nun bir kanadına baskı yapılırken, II'nci İnönü Muharebesi için Türk Ordusu'nun iki kanadına da baskı yapılması planlanmış, bu baskı doğrultusunda bu kanatların gerileyeceği ya da merkez hat da dâhil olmak üzere bütün Türk kuvvetinin kuşatılarak imha edilmesi tasarlanmıştı.

Türk tarafına bakıldığında ise I'inci İnönü Muharebesi'nde yaşanan kanat manevralarının olası bir muharebede tekrar yaşanmaması için cephe hattına yeni birlikler sevk edilmişti ve cephe hattına savunma mevziileri inşa edilmişti. Genel olarak II'nci İnönü Muharebesi'nde Türk Ordusu, bulunduğu konumu iyi bir şekilde tahkim etmişti.

Savunma mevziilerinin tahkim edilmesinin yanında Türk tarafı, Yunan kuvvetlerinin ilerlemesini önleme amacıyla belirli bölgelere örtme kuvvetleri dağıtmış, bu kuvvetlerin yanında da gözcü ve muhabere postaları bırakmıştı. Bu sayede Yunan saldırısı hem yavaşlatılacak hem de bu saldırının sürpriz bir baskın şeklinde oluşması önlenecekti. Bu davranış, I'inci Krasne Muharebesi'nde geri çekilmekte olan Neverovski'nin kuvvetlerinin durumuna benzemektedir. Zira Neverovski de emrindeki birliklerin bir kısmını Krasne'de bırakmış, bir kısmıyla da Smolensk'e doğru geri çekilmiş, bu çekilmesi esnasında da Fransız kuvvetlerini yavaşlatmış ve Rus Ordusu'nun esas kuvvetleri olan de Tolly'nin ve Bagration'un birliklerine geri çekilmeleri esnasında zaman kazandırmıştı.

II'nci İnönü Muharebesi'nin açılış çarpışmaları, Türk örtme birlikleri ile Yunan öncüleri arasında gerçekleşmişti. Türk örtme birliklerinin Yunan öncüleriyle çarpışarak İnönü mevziilerine geri çekilmesi sonucunda Yunan kuvvetleri de taarruz mevzilerine girmiş ve ilk olarak Türk sağ kanadına kuzeyden saldırmışlardı. Türk sağ kanadına yapılan bu saldırı, Yunan tarafının istediği şekilde gelişmemişti. Zira Türk kuvvetleri daha önceden hazırladıkları savunma mevziilerinde sadece ikinci hatta çekilmişlerdi ve Yunan saldırısı, sürpriz bir baskın niteliğini kaybetmişti. Bu gelişmelerin sonucunda Yunan tarafı II'nci İnönü Muharebesi'nde istedikleri şekilde çarpışamamış, Türk Ordusu'nu imha edememiş ve geri çekilmişti.

Her iki seferin de açılış muharebeleri gerçekleşmiş, iki seferde de savunmacı taraflar, işgalci tarafların amaçlarına ulaşmalarını bu süreye kadar engellemişlerdi. Rus tarafı Fransızlar karşısında geri çekilmekte, geri çekildikçe *yanmış toprak* taktiğini uygulayarak Fransız tarafına işe yarayacak herhangi bir malzeme bırakmamışlardı. Türk tarafında ise durum biraz daha farklıydı. Türkler düzenli bir ordu kurmuş, bu orduyu güçleri ölçüsünde ikmal etmiş ve bu orduyla iki önemli muharebeyi kazanmışlardı. Dahası, bu muharebeler sonucunda diplomatik alanda güçlenmişler ve Yunan tarafını zora sokmuşlardı. Zor duruma düşen Yunan tarafı ise bu durumu telafi etmek ve sefer amaçlarını gerçekleştirmek için tekrardan bir saldırıya karar vermişti. Bu saldırı, II'nci İnönü Muharebesi sonunda Eskişehir – Kütahya hattında bulunan Türk kuvvetlerine yapılacak ve Eskişehir – Kütahya Muharebesi olarak adlandırılacaktı.

Eskişehir – Kütahya Muharebesi'nde Yunan tarafı, İnönü Muharebeleri'nden farklı bir taktik izlemeyi planlamıştı. Bu sefer Türk merkez hattına bir oyalama saldırısı gerçekleştirilecek, bu saldırı esnasında Türk sol kanadına bir sarkma hareketi yapılacaktı. Bu sarkma hareketiyle Türk kuvvetlerinin Ankara yolu ile bağlantısı kesilecek, Ankara ile bağlantının kesilmesi sonrasında da Türk kuvveti kuşatılarak imha edilecekti.

Türk tarafında ise Yunan hareketliliği gerek gözcü postaları gerekse hava keşifleri vasıtasıyla fark edilmiş olup önlemler alınmaktaydı. Yunan ileri hareketi, Yunan saldırısının Türk merkez hattına doğru yapılacağı şeklinde yorumlanmaktaydı. Bu bilgiler ışığında Türk tarafı, merkez hattına yapılacak genel bir Yunan saldırısına göre hazırlanmıştı. Ancak muharebenin başlamasıyla Yunan

tarafı, Türk hattının arkasına sızmış, Türk tarafının cephe gerisiyle iletişimini kesmişti. Bu gelişmeler, Türk kuvvetlerinin kuşatılmak üzere olduğunu göstermekteydi.

Yoğunluğu merkez hattına vermiş olan Türk tarafı, merkez hattan yapılacak bir saldırı ile Yunan kuvvetlerinin merkezini yararak bu kuvvetleri geri çekilme ya da kuşatılma tehlikesiyle yüzleştirerek Türk sol kanadına yapılmış sarkma manevrasını etkisiz kılmayı planlamıştı. Bunun için gerçekleştirilen karşı saldırı ilk başlarda başarılı olsa da Yunan yedeklerinin gerçekleştirdiği karşı saldırılar sonucu Türk yarma hareketi başarısız olmuş, Türk sol kanadındaki Yunan kuvvetleri ileri harekâtlarını sürdürmüş ve bu kuvvetler, Türk kuvvetlerine çekilmek ile kuşatılmak arasında başka bir şans bırakmamaktaydı. Kuşatılma ve imha olma tehlikesini kabul etmeyen Türk tarafı, Sakarya Nehri'nin doğusuna doğru bir geri çekilme hareketine başladı. Bu geri çekilme esnasında Türk tarafı büyük miktarda asker, silah ve ekipman kaybetmişti. Özellikle firar eden erler, silahlarını da yanlarında götürmüşlerdi. Bu durum, Türk Ordusu'nda büyük insan ve ateş gücü kaybına sebep olacaktı.

Eskişehir – Kütahya Muharebeleri ile büyük miktarda silah, asker ve ekipman kaybeden Türk tarafı, Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilerek savunma pozisyonu almış ve yeniden toparlanma sürecine girmişti. Sakarya Muharebesi başlamadan kısa bir süre önce iç ve dış kaynaklar sayesinde yapılan silah, cephane, ekipman ve insan gücü ikmaliyle Türk Ordusu tekrar bir vurucu güç haline gelmiş durumdaydı.

Yunan tarafında da benzer bir durum söz konusu idi. Zira Eskişehir – Kütahya Muharebesi'nde Yunan tarafı da büyük kayıplar vermiş hatta geri çekilmekte olan Türk tarafına karşı güçlü bir takip hareketinde bile bulunamamışlardı. Eskişehir – Kütahya Muharebesi'nin yaralarını sarmış olan Yunan tarafı, Sakarya Nehri'nin doğusunda savunma pozisyonuna geçmiş olan Türk kuvvetlerini son bir saldırıyla imha ederek Ankara'yı susturmayı planlamıştı. Yapılacak bu saldırı için Yunan tarafı genel bir cephe taarruzunu uygun görmüştü. Zira asker, silah, ekipman ve cephane bakımından Yunan tarafı, Türk tarafından sayıca üstün bir durumdaydı. Cepheden yapılacak bir saldırı sonucunda Türk tarafı herhangi bir zayıf noktaya birlik kaydıramayacak ve Yunan kuvvetleri, sayı üstünlükleri vasıtasıyla Türk birliklerini geri atacak ve imha edeceklerdi.

1812 Seferi'ne geri döndüğümüzde Rus Ordusu birleşmiş, General de Tolly komutayı Mikhail Kutuzov'a devretmişti ve Rus kuvvetlerinin geri çekilişi sürmekteydi. Öte yandan Fransız kuvvetleri de Smolensk'i ele geçirmiş ancak Rus kuvvetlerini belirleyici bir muharebeye çekememişlerdi. Ancak Kutuzov, Rus Ordusu'nun Moskova'ya çekilişinden rahatsız olan askerlerin ve soyluların baskısı altındaydı. Sonunda Kutuzov, Borodino Köyü yakınlarında seçeceği bir bölgede Napolyon ile muharebeyi kabul etti.

İki seferin de bu çok önemli iki muharebesi nehir kıyısında gerçekleşmişti. Bu iki muharebe de çok önemli iki şehrin önünde gerçekleşecekti: Ankara ve Moskova.

Tarafların muharebe alanındaki konumlarına bakıldığında, savunmacı tarafların nehir boyunca, kuzeyden güneye mevzilendiği, saldıran kuvvetlerin de benzer şekilde, nehirlerin batı yakasında kuzeyden güneye mevzilendiği görülmektedir.

İki muharebenin de açılışı, saldıran tarafların savunmacı tarafların mevzilerine yaptıkları topçu barajıyla başlamış, ilk taarruzlar da savunmacıların kanatları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Çarpışmaların ilerlemesi ve ikinci saldırılar, iki muharebede de hem cereyan tarzı bakımından hem de saldırıların düzenlendiği hat bakımından benzerlik göstermektedir. Zira Fransız tarafı da, Yunan tarafı da Rus ve Türk taraflarının merkez hatlarına ikinci saldırılarını düzenlemişlerdir. Bu saldırılar piyade ağırlıklı hücumlar olup, topçu ateşiyle desteklenmişti.

Merkez hatlara yapılan bu saldırılar esnasında mevziler defalarca el değiştirmiş, karşılıklı süngü hücumları gerçekleştirilmişti. İki muharebede de saldıran taraflar, savunmacı tarafların kanatlarına doğru manevralar gerçekleştirmişlerdi ancak bu manevralar başarıya ulaşmamıştı.

Sonuç olarak, Borodino'da Napolyon bir zafer kazanmış olsa da amacına ulaşamamış, Rus Ordusu'nu imha edememişti. Sakarya'da ise Yunan tarafı ezici bir mağlubiyet yaşamış, ağır kayıplar vermiş ve geri çekilmek zorunda kalmıştı. Türk tarafı ise Sakarya Muharebesi öncesi yayınlanmış olan Tekâlif-i Milliye Emirleri ile bir '*topyekün harp*' örneği göstermiş, küllerinden bir ordu var ederek bu ordu vasıtasıyla varlıklarını korumuşlardı.

Sakarya'dan geri çekilen Yunan kuvvetleri, Türk kuvvetleri tarafından yeterince takip edilememiştir. Zira Türk tarafının bu takip hareketi için ayırabileceği bir kuvvet bulunmamaktaydı. Borodino'da ise muzaffer olan taraf işgalci taraf olan Fransızlar olmakla birlikte Rus Ordusu geri çekilmiş, Fransız Ordusu takip hareketine girişmiş ancak Kutuzov'un güneye yönelmesiyle bu takip hareketi sonuçsuz kalmıştır.

Her iki seferin de ölüm-kalım muharebeleri geride kalmış, Napolyon Moskova'ya girmiş, daha sonra da geri çekilmiştir. Diğer tarafta ise Yunan kuvvetleri, Sakarya yenilgisi ardından geri çekilmiş, Türk tarafı ise Eskişehir dolaylarında pozisyonlarını almışlardır.

Borodino ve Sakarya Muharebeleri ardından taraflar bir süreliğine yaralarını sarmak için duraksamışlardır. Çünkü bu iki muharebede de taraflar büyük kayıplara uğramışlardır. Özellikle Napolyon, Borodino sonrasında Moskova'da umduğunu bulamamış, ordusunun günden güne erimesini engelleyememiştir.

Borodino ve Sakarya Muharebeleri'nin birer ölüm-kalım muharebesi olmasının yanında başka bir özelliği daha bulunmaktaydı. Bu iki muharebe sonrasında savunmacı taraflar, savunma pozisyonundan çıkacak, karşı saldırı pozisyonu alacaklardı. Bu muharebelerden önce hem Rus tarafı hem de Türk tarafı sefer sürecinde ya geri çekilmiş ya da pozisyonlarını korumuşlardır. Ancak Vinkovo – Maloyaroslavets – Viazma Muharebeleri ile Türk Büyük Taarruzu, savunmacıların artık saldırıya geçtikleri muharebelerdir.

Vinkovo – Maloyaroslavets Muharebeleri, esasında bir Fransız takip hareketine benzese de, muharebelerin gerçekleştiği bölgeler iki tarafın da birbirleriyle karşılaşacaklarını tahmin etmedikleri bölgelerdir. Zira Fransız kuvvetleri, Rus kuvvetlerinin Vinkovo – Maloyaroslavets hattından daha da güneyde olduğunu düşünmekte, Rus kuvvetleri ise bütün Fransız Ordusu'nun Smolensk yolu üzerinden geri çekilmekte olduğunu varsaymaktaydı.

Vinkovo'da Rus artçısı ve Fransız öncüsü ile gerçekleşen çarpışmanın ardından Maloyaroslavets'te bir çarpışma daha gerçekleşmiş, Rus kuvvetleri bu çarpışmalar sonrasında geri çekilen Fransızlara karşı bir takip hareketine girişmişlerdir. Benzer bir takip hareketi de Türk kuvvetleri tarafından Sakarya

Muharebesi sonrasında gerçekleştirilmiş olsa da Türk kuvvetlerinin yorgunluğu, insan ve ekipman kayıpları bu takip hareketinin ilerleyememesine sebep olmuştur.

Geri çekilmekte olan Fransızlar, Rus Kazakları tarafından kanatlarda, ana Rus kuvveti tarafından da tam arkalarından takip edilmekteydiler. Geri çekilen Fransızlar, Viazma'ya ulaşana kadar saldırılara uğramış, bir ara Rus süvarileri Fransız kuvvetinin önüne bile geçerek Fransızların arkasına sızmışlardı. Benzer bir hareket, Büyük Taarruz esnasında Türk 5'inci Süvari Kolordusu tarafından da gerçekleştirilmiş, Rus süvarilerinin gerçekleştirdiği gibi geri çekilmekte olan Yunan kuvvetlerinin arkasına sızılmış, iletişim ve ikmal yolları kesilerek birliklerin moral ve iletişim kabiliyetleri çok büyük oranda zarara uğratılmıştı.

İki savunmacı tarafın karşı saldırıları göz önüne alındığında, iki tarafın da bir tür kanat hareketinde bulunduğu görülebilir. Büyük Taarruz öncesi Türk tarafı büyük miktarda kuvvetini Yunan tarafına fark ettirmeksizin güney kanadına kaydırmış, benzer bir hareketi Borodino ve Vinkovo sonrası Rus tarafı da gerçekleştirmişti.

Her iki taarruz hareketinde de süvari kuvvetleri ile düşmanın cephe gerisine sarkılarak geri çekilmekte olan düşman kuvvetlerinin önleri kesilmiş ve bir kısmı imha edilmişti. Ancak Büyük Taarruz ile Rus Karşı Saldırısı arasında askeri birimler bazında büyük bir farklılık göze çarpmaktadır. Zira 1812'de havacılık alanında kullanılabilen yegane araçlar sıcak hava balonları iken 1922'ye gelindiğinde Türk tarafı da Yunan tarafı da keşif, avcı hatta bombardıman uçaklarına sahipti. Özellikle Büyük Tarruz öncesi Türk tarafının gerçekleştirmiş olduğu hava keşifleri sayesinde Yunan kuvvetlerinin yayıldığı bölgeler kesinleşmiş, taarruz planı bu bilgiler doğrultusunda planlanmıştı. Fakat 1812'de Rus tarafı, böyle bir üstünlükten mahrumdu ve tek istihbarat kaynağı, iz sürmede usta olarak bilinen Kazak süvarileri idi.

Rus ve Türk taraflarının karşı saldırısı ile Fransız ve Yunan tarafları, büyük ölçüde direnme kabiliyetlerini kaybetmişlerdi. Özellikle tarafların dağınık ve kaçarcasına geri çekilmekte olan askerleri, görünüş ve davranış bakımından birbirlerine benzemektedir. İki tarafın da askerleri gerçekleştirilen Rus ve Türk saldırılarıyla kırılmış, hayatlarını kurtarabilmek adına geri çekilmekteydi.

Kaçarcasına geri çekilmekte olan Fransızlar sonunda Berezina Nehri yakınlarına ulaşmışlar, benzer şekilde Yunan tarafı da İzmir'e doğru geri çekilmeye

çabalamaktaydılar. İzmir'in dışında Yunan kuvvetleri, Bandırma'ya doğru da gerilemekte, buradaki gemiler vasıtasıyla canlarını kurtarma amacındaydılar. Benzer bir hareket de Fransız tarafında görülmekteydi. Kaçmakta olan Fransızlar, büyük oranda disiplinlerini kaybetmişlerdi ve askerler bir an önce Berezina'yı geçerek Ruslardan kurtulmanın derdindeydiler.

Her iki seferin de bu son safhalarında işgalci taraflar son anlarını yaşamaktaydılar. Zira Türk kuvvetleri, Yunan Küçük Asya Ordusu'nu İzmir'de denize dökmüş, Rus kuvvetleri ise Napolyon'un Büyük Ordusu'nu Berezina'nın soğuk sularına bırakmıştı.

3.1.6. Liderlerin Karşılaştırılması

Seferlerin planlanmasında, manevraların uygulanmasında, askerin ateş hattına sürülmesinde, ateş emirlerinin verilmesinde ve yer yer infaz kâğıtlarının imzalanmasında rol oynayan subay sınıfının en yüksek rütbesi olan generaller, savaşta veya barışta, orduların beyni görevini görmektedirler. 1812 Napolyon'un Rusya Seferi ile Küçük Asya Seferi esnasında generaller, seferlerin kaderlerini belirleyen kritik kararlar vermişlerdir. Genellikle Generallerin verdikleri kararlar, bir ordunun galibiyet ile mağlubiyet arasındaki ince çizginin hangi tarafında olacaklarını harp tarihi boyunca belirlemiştir.

Çalışmamıza konu olan Napolyon'un 1812 Rusya Seferi ile Yunan Ordusu'nun Küçük Asya Seferi'ni, aldıkları kararlarla değiştiren bu generallerin kişiliklerinden bahsetmek büyük önem arz etmektedir. Zira bu generaller, yüz binlerce askerin ve hatta harekâtların, manevraların ve muharebelerin gerçekleştiği bölgelerde yaşayan sivillerin de kaderlerini belirlemiştir.

3.1.6.1. Napolyon Bonaparte

Fransa'da iktidarı ele geçirmek, büyük ve güçlü bir ordu kurmak, neredeyse bütün Avrupa'yı ele geçirecek muazzam bir imparatorluk kurmak sadece şans değil, muazzam bir zekâ, karizma ve hitabet yeteneğini gerektirir. Napolyon'un bu hızlı ve şok edici yükselişi sadece Fransa'da değil, Almanya, Avusturya, Rusya ve Britanya

başta olmak üzere tüm dünyada çok büyük ses getirmiş ve Napolyon, herkesin imrenerek baktığı bir figüre dönüşmüştür. Kimi zaman da kıskanılan bir figüre...

Napolyon Bonaparte, 16'ncı Yüzyıl'da Toskana'dan Korsika'ya göç etmiş İtalyan kökenli bir aileden gelmektedir. Babası Carlo Bonaparte'ın dönemin Bağımsız Korsika Cumhuriyeti'ndeki resmi görevi sayesinde Napolyon'un ailesi, toplumun üst kademelerinde kendine yer edinmiş, daha sonraları Fransa tarafından Korsika ilhak edildiğinde bu aile toplumun alt tabakası olarak değil, ikinci sınıf da olsa, soylu bir aile olarak kabul edilmişti.

Napolyon, bir asker olarak korkusuzdu. Aptallık ile cesaret arasındaki ince çizgiyi bilen bir asker profili çizmekteydi. Yeri geldiğinde İnisiyatif alan, kritik bir durumda üstlerinden emir bekleyerek olası bir başarısızlıkta suçlanmamak yerine müdahale eden bir tavrı vardı. İşte bu tavrı, Napolyon'u bizlerin bildiği Napolyon olarak sivriltti.

Napolyon, askeri kariyerindeki ilk sivrilişini 1793'te Toulon'da gösterdi. Devrimci kuvvetler ile Karşı Devrimci kuvvetler arasında yaşanan bu çatışmada Devrimci kuvvetler Marsilya'yı ele geçirmiş ancak Toulon önlerinde durdurulmuşlardı. Toulon'u Devrimci kuvvetlere karşı savunmakta olan 21.000 civarında İngiliz, İspanyol ve Karşı Devrimci Fransız asker bulunmakta, 12 İngiliz Hat Muharebe gemisi(Ship-of-the-Line) ile çeşitli başka gemiler de limanda demirlemiş, olası bir saldırıda Devrimci kuvvetlere karşı ateş açabilecek durumdaydılar. Napolyon, saldırı öncesinde topçularını limanı görecekt bir tepeye konuşlandırmış, gemilere top ateşi açtırmış ve Devrimci piyadeler ile Toulon'daki Karşı Devrimci kuvvetlerin istihkâmlarına karşı saldırıya geçmişti.

Napolyon, sadece bir topçu komutanı olmasına rağmen piyadenin komutasını da eline alması, bu birlikleri kendi birlikleriyle koordine etmesi ve piyadenin önünde saldırıya kalkarak piyadeye gerçek anlamda liderlik etmesi, Napolyon'un cesaretini ve kararlılığını gösteren bir harekettir.

Napolyon, benzer bir hareketi 1796'da, Arcola'da yine piyadelere liderlik ederken göstermiştir. Ağır düşman ateşi altında bir köprüye piyadeleriyle birlikte saldırmış, bu saldırı esnasında yaralanmış olan atından düşmüş ve kendini bir anda köprü'nün altındaki sulara bulmuştur. Fakat Napolyon'un bu saldırısı piyadelerine büyük moral vermiş ve nitekim Avusturyalılar geri atılmıştır.

Başka bir örnek ise 1813'te Lutzen'de gerçekleşmiştir. Savaş alanında olan biteni görmek için kendini sürekli düşman ateşine hedef eden Napolyon, özellikle III. Kolordusunun bozguna uğramış kuvvetlerini toplamak için ileri atılmış, Genç Muhafızları etrafına toplayarak bozguna uğramış Fransız birliklerinin arasından ilerleyerek Kaja Köyü'ne girmiş ve köyü Genç Muhafızları'n süngü hücumuyla ele geçirmiştir.

Nitekim 1814'te La Rothiere'de yine Genç Muhafızlar ile benzer bir harekete kalkışan Napolyon, düşman topçusunun atışıyla ağır kayıp vermekte ve moral olarak zayıflayan birliklerini cesaretlendirmek için ileri atılmıştır. Bozulmakta olan birliklerine düzenlenmiş bir saldırıya, Genç Muhafızlar ile bir karşı saldırı düzenleyerek cevap vermiş ve cephenin bu bölgesinde hattını korumayı ve ilerlemeyi başarmıştır.

Yine 1814'te, Arcis sur Aube'da bir top güllesi Napolyon'un yanına düşmüş, bu güllenin etkisiyle Napolyon'un atı ölmüş ve kendisi de atından düşmüştü. Fakat herhangi bir korku emaresi göstermeyen Napolyon başka bir ata binmiş, muhafız birliklerini de peşine takarak savaş alanının başka bir bölgesine doğru hareket etmişti. Napolyon'u, Napolyon yapan, onu askerlerine en çok sevdiren tavırlarından biriside bu tavrıydı. Çünkü Napolyon, kendisini düşman ateşinden sakınan sıradan bir komutan değil, askerleri gibi ateş altında ilerleyen, yeri geldiğinde yaralanan ancak durmadan, korkmadan savaşmaya ve askerlerine ne yapacaklarını söyleyen gerçek bir *muharebe alanı* lideriydi.

Napolyon karizmatik bir savaşçı liderdi. Kendisini büyük bir cesaret ve zekâ ile komuta ettiği askerlerin önünde, düşman hatlarına hücumla kalkarak sivrilmiştir. Kendi kişiliğini askerlerine, savaş görmüş ya da görmemiş, Fransız ya da değil, fark gözetmeksizin herkese yansıtır, herkesin gözünde aranan ve beklenen lider figürünü sergilerdi.

Napolyon, askerlerinin ruhuna hitap etmeyi bilen bir komutandı. Askerlerine uzun konuşmalar, sadece söz ile vaadedilen ödüllerden çok materyalist bir yaklaşımdaydı. Örnek davranış sergileyen askerlerine madalyalar, teşekkür belgeleri, onurlandırıcı unvanlar ve kimi zaman ganimetlerden pay verirdi. Bu başarısında Napolyon'un hayatı boyunca bir asker olmasının büyük etkisi vardır. Sonuçta 9 yaşından itibaren askeri okullardaydı ve yine alt rütbeli, sıradan bir subay iken

kendisini göstermiş ve yükselmişti. İşte Napolyon, askerlerinin sadakatini ve adanmışlığını bu şekilde kazandı.

3.1.6.2. Barclay de Tolly

Mikhail Barklay de Tolly ya da Michael Andreas Barclay de Tolly, 16'ncı ve 17'nci yüzyıllarda Livonya'ya yerleşen İskoç kökenli bir aileden gelmektedir. 1761'de günümüzde Litvanya sınırları içinde bulunan Pamusis'te dünyaya gelmiştir. Erken yaşta ailesinden ayrılıp amcasının yanında yaşamaya başlayan Mikhail, 6 yaşına geldiğinde, dönemin geleneklerine uygun olarak, amcası tarafından orduya yazdırılmıştır. Ancak Mikhail, aktif olarak askeri hizmetine 1776'da, Pskov Atlı Avcı Alayı'na yazılarak başladı.

1787-1791 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı'na katılan Mikhail, Bagration'un komutası altındaki artçı birliklerde görev almış, savaş bitmeden 1790'da İsveç ile olan savaşa katılmış, 1794'te ise Polonya'daki isyanı bastıran birliklerde görev yapmıştır.

1798'e geldiğinde Mikhail, Albay rütbesine yükselmiş ve kendisine bir avcı (Yegerski) alayının komutası verilmiş, 1799'da ise İmparator I'inci Pavel (Paul) tarafından Tümgeneral rütbesine yükseltilmiştir.

1806'da Napolyon'un karşısında Avrupa'daki savaşlara katılan Mikhail, 1807'da Eylau Muharebesi'nde sağ elinden yaralanmıştır. 1808-1809 İsveç-Rusya Savaşı'na da katılan Mikhail, başarılı bir kanat harekâtı sonucunda Korgeneralliğe yükseltilmiş ve İsveç'ten alınan Finlandiya bölgesinin Askeri Valisi görevine atanmıştır.

1810-1812 yılları arasında Rusya İmparatorluğu'nun Savaş Bakanlığı görevinde bulunan Mikhail Barklay de Tolly, göreve getiriliş yılı olan 1810'da Rus Ordusu içinde bir dizi reform hareketlerine girişmiş, Rus Ordusu'nu Fransız Ordusu'na benzer bir şekilde organize etmiş, orduyu tümen sistemine entegre ederek Rus Ordusu'nun savaş gücünü arttırmıştır.

Napolyon'un Rusya'yı işgale başladığı 1812'de Mikhail Barklay de Tolly, Rus 1'inci Batı Ordusu'nun komutasında bulunmaktaydı. 1'inci Batı Ordusu, 1812'de Napolyon ile savaşan Rus Ordusu'nun mevcudu en büyük ordusu

durumundaydı. Rus Ordusu'nun en büyük parçasının komutasında olan Mikhail de Napolyon'un karşısında tedbirli davranmak ve ordusunu riske atmamakta ısrarcıydı. Zira ordusu, Rusya'nın savunması için vazgeçilemeyecek bir araçtı.

Mikhail Barklay de Tolly, General von Phull tarafından, olası bir Fransız işgaline karşı hazırlanmış olan planın hatalı olmasından ve Fransa ile çıkacak bir savaşta Rus Ordusu'nun stratejisinin sınır bölgelerinin müdafaası üzerine olmaması gerektiğini savunmakta, Rus Ordusu'nun geri çekilerek Rusya'nın geniş coğrafyasının kullanılmasını, Napolyon'un da bu geniş araziye çekilerek bir yıpratma savaşı ile yavaş ancak Rus Ordusu için en az kayıp verilecek şekilde Rusya'nın savaş stratejisinin hazırlanması gerektiğini savunmuştur. Nitekim Mikhail Barklay de Tolly'nin General von Phull'un planı ile ilgili öngörüsü doğru çıkmış, Napolyon'un ordusunun hızlı ilerleyişi karşısında General von Phull'un planı tam olarak uygulanamamış, Mikhail Barklay de Tolly de, ordusunun imhasını önlemek ve savaşı başka yöntemlerle Rusya'ya kazandırmak için geri çekilmeye başlamış, bu geri çekilme esnasında da *'yanmış toprak stratejisi'*ni uygulamaya koymuştur.

Napolyon ile muharebe yapmayı kabul edip hem kendi ordusunu, hem de desteğe gelebilecek olan Bagration'un ordusunu ve dolayısıyla bütün Rusya'nın kaderini tehlikeye atmamayı seçen de Tolly, Napolyon'un öncüleri ve kendi artçı birlikleri arasında gerçekleşen küçük ve orta büyüklükte, kimi zaman çatışmadan muharebelere dönüşen çarpışmaların sonucunda önce Smolensk'e çekilecek, çekilmesi esnasında hem askerlerine bulabildikleri ne varsa yanlarında götürmelerini salık verecek, hem de Napolyon'un yürüyüş hattı üzerindeki Rus köylülerine *'Tanrıtanımaz Fransızlara hiçbir şey bırakmamaları gerektiğini.'* tembih edecekti. Smolensk'e ulaşan de Tolly, burada Smolensk'i savunmak ve Napolyon'u yavaşlatmak için bir miktar asker bıraksa da Bagration'un kuvvetleriyle birleşmiş ve Moskova'ya doğru geri çekilmesine devam etmiştir.

Smolensk'e kadar olan çekilmesinde Napolyon ile açık bir şekilde çatışmaya girmeyen de Tolly, sadece ilerleme ve ufak çaplı çarpışmaların ve muharebelerin sonucunda Napolyon'un vermiş olduğu kayıpları görmüş, Napolyon'un ordusu ile ikmal hatlarının arasının açılması sonucunda Napolyon'un kuvvetlerinin, çoğunlukla açlık yüzünden, disiplinlerinin bozuluşunu, hastalık ve açlık yüzünden askerlerin ölüşünü ve yorgun düşüşünü fark etmiş ve Napolyon ile orduların güç dengesi

sağlanana hatta bu denge Rus tarafının lehine dönene kadar muharebe yapmayı reddetmiştir.

Napolyon'un Moskova'ya doğru yürüdüğü haberinin alınması üzerine tekrardan geri çekilme emri veren de Tolly, İskoç ve Livonya (Baltık Almanları) kökenleri yüzünden Rus olmamakla ve hatta ihanetle suçlanmış, yerine Çar I'inci Alexander tarafından Mikhail Kutuzov atanmıştır. Ancak Kutuzov'un ölümüyle birlikte de Tolly'nin 1812 stratejisinin ne kadar işe yaradığı ve savaşı Rusya'ya kazandırdığı anlaşılmıştır.

3.1.6.3. Mikhail Kutuzov

Mikhail İllarionovich Golenischev Kutuzov, 1745'te, St. Petersburg'da General İllarion Matveevich Kutuzov'un oğlu olarak dünyaya geldi. General Matveevich Kutuzov, Rus Çarı Büyük Petro'nun hizmetinde bulunmuş saygın askerlerden birisiydi.

12 yaşına geldiğinde Mikhail, St. Petersburg'da bulunan Topçu ve Mühendis Okulu'na onbaşı olarak yazıldı. 1761'de ilk terfiini alarak teğmen rütbesine denk sayılabilecek olan sancaktarlığa yükseltildi. 1762'de ise yüzbaşılığa yükseltilmiş, Alexander Suvorov'un komutasında, Astrakhan Piyade Alayı'nın bir bölümünün komutasına atanmıştır. 1764-1765 yıllarında Polonya'daki isyanın bastırılmasında gönüllü olarak görev alan Mikhail Kutuzov, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nda da görev almış, 1772'de komutanlarının taklidini yaptığı gerekçesiyle ön hatlarda muharebelere katılan bir piyade birliğine gönderilmiştir. Mikhail Kutuzov'u öne çıkaran kişilik yapısı da bu ceza sonrasında oturmaya başlamıştır. Bu cezası esnasında Mikhail Kutuzov, sessiz kalmayı, kendi kendine plan yaparak fikirlerini başkalarına açmayan, tedbirli ve şüpheli yaklaşımını geliştirmiş ve bu yaklaşımıyla komutan olarak yükselmiştir.

Temmuz 1774'te Kırım'da bir kurşun Mikhail Kutuzov'un şakağından girmiş, sağ gözünün hemen yakınından çıkmış ve Kutuzov'u ciddi şekilde yaralamıştır. Yarasının tedavisi için Avrupa'ya gönderilen Kutuzov, 1776'ya kadar Avrupa'nın çeşitli ülkelerini ziyaret etmiştir.

Farklı birliklerde farklı savaşlarda komutanlık yapan Kutuzov, 1792’de Rusya’nın İstanbul Elçiliği’ne atanmış, 1794’te Rusya’ya dönene kadar bu görevini sürdürmüştür. 1795’de ise Kutuzov, Rusya’nın Finlandiya’daki kuvvetlerinin komutanlığına getirilmiştir.

1801’de I’inci Alexander’ın tahta oturmasıyla Kutuzov, St. Petersburg’un valiliğine atanmış ancak Çar Alexander ile fikir ayrılıkları neticesinde bu görevde sadece bir yıl kaldıktan sonra bu görevden ayrılmıştır.

1805’te Austerlitz’te Avusturyalıların yanında Napolyon’a karşı savaşan Rus birliklerinin komutasında bulunan Kutuzov muharebenin kaybedilmesini önleyememiş, muharebede yaralanmış ve Çar I’inci Alexander tarafından bu yenilginin sorumlusu sayılarak Kiev’in Askeri Valisi görevine atanmıştır.

1808’e gelindiğinde Kutuzov, tekrardan bir muharebe görevi ile 1806-1812 Osmanlı – Rus Savaşı’nda, Moldova’da bulunan Rus birliklerinin komutasına getirilmiştir. Kendisine verilen bu ufak görevi bir sürgün olarak gören Kutuzov, 1809’da bu görevinden istifa etmiş ve Litvanya Askeri Valiliğine atanmıştır.

1812’de Fransa ile Rusya arasındaki diplomatik ilişkilerin gerilmesi, devam eden Osmanlı–Rus Savaşı, Çar I’inci Alexander’ı tekrardan Kutuzov’un komutanlığından yararlanmasını zorunlu hale getirmiş ve Mikhail Kutuzov, bu sefer ordu komutanı sıfatı ile tekrardan Moldova’ya gönderilmiştir. Kendisinden sayıca üstün olan Osmanlı kuvvetlerine karşı başarılı savaşlar veren Kutuzov, 1812’de yaklaşan Fransız tehdidi karşısında Çar I’inci Alexander’dan ‘‘Türklerle barış yapılması gerektiği.’’ şeklinde bir mesaj almış ve Bükreş Antlaşması imzalanmıştır.

Napolyon’un Rusya Seferi’nin başlamasıyla birlikte hala Çar I’inci Alexander tarafından Austerlitz’in sorumlusu olarak görülmekte, bu nedenle de kendisine önemli bir muharip kuvvet verilmemiş, sadece St. Petersburg ve Moskova Milisleri tarafından oluşturulan kuvvetin başına geçirilmiştir. Ancak Mikhail Barklay de Tolly’nin geri çekilmelerinin Rus kamuoyunda ve orduda hazmedilememesi üzerine, Smolensk’in Napolyon tarafından işgalinin hemen arkasından Kutuzov, başkomutanlık görevinden alınan Mikhail, Barklay de Tolly’nin yerine atanmıştı. Bu komuta değişimi esasında Rus Ordusu’nun savaş stratejisinde önemli değişikliklere sebep olmamıştır. Zira Kutuzov, Barklay de Tolly’nin geri çekilme mantığını haklı bulmuş hatta kendisi de Moskova’dan geriye çekilme üzerine planlar yapmaktaydı.

Ancak Kutuzov'un ordunun başına geçirilmesi, askerler ve subaylar arasında moralin yükselmesini sağlamış, geri çekilmelerden dolayı sesini yükseltmiş Rus kamuoyunun da sakinleşmesinde etkili olmuştur. Zira Barklay de Tolly'den farklı olarak Kutuzov, Rus kökenlidir. Kutuzov, birkaç dil bilen, iyi eğitilmiş soylu bir aileden gelmektedir. Kutuzov Yaptıklarıyla askerleri tarafından saygı duyulan bir komutandı. Diğer subaylar gibi süslü üniformaları sevmeyen Kutuzov, askerleri gibi sıradan giyinmekte, çoğu zaman da diğer komutanlar tarafından köylülere benzediği gerekçesiyle eleştirilmekteydi. Kutuzov, askerin parmaklarının pantolon çizgisinde değil de tüfeğin tetiğinde olmasını seven komutanlardandır.

Her ne kadar kendisi de geri çekilme taraftarı olsa da Kutuzov, hem emri altındaki subayların itirazı, hem askerin savaşmamaktan ötürü düşen morali hem de Rus kamuoyunun protestoları neticesinde Rusya'nın başkenti olan Moskova'yı savaşmadan teslim etmemeye karar vermişti. Ancak Kutuzov'un bu savaşdaki amacı Rus Ordusu'nun savaşçılığını canlandıracak, Napolyon ile muharebe edecek, Rus kamuoyuna *"Kaçmak yok, savaşıyoruz!"* görüntüsü verecek ve aynı zamanda Rus Ordusu'nun muharebe sonunda hala operasyonel bir kuvvet olarak kalmasını sağlamaktı. Bunun için Kutuzov'un pek seçeneği yoktu. Zira Smolensk ile Moskova arasında herhangi bir doğal engel bulunmamakla birlikte arazi çoğunlukla düzdü. Bu düz arazide Kutuzov'un savunma amacıyla kullanabileceği tek coğrafi etken ise Moskova Nehri'yd.

Borodino Muharebesi, Kutuzov'un taktik ve stratejik düşüncesini yansıtabildiği bir örnek olarak karşımıza çıkmamaktadır. Zira Borodino, diğer meydan savaşları gibi açık alanda meydana gelmiş, Napolyon ve Kutuzov arasında meydana gelmesi ve Napolyon Savaşları'nın en kanlılarından birisi olması dışında, sıradan bir meydan muharebesiydi. Ancak muharebe sonrasında Kutuzov'un çekilme harekâtı, gerçek anlamda Kutuzov'un taktik yapısının anlaşılabilmesini sağlamaktadır. Zira muharebe sonrası Kutuzov, Napolyon'un beklentisinin aksine doğuya doğru büyük bir geri çekilme hareketine girişmemiş, Moskova'nın boşaltılmasının ardından hızlıca güneye doğru çekilerek Tarutino yakınlarında konuşlanmıştır. Fakat Napolyon, Kutuzov'un daha doğuya çekileceğini varsaymış ancak Kutuzov'un güneye çekilmesi sonucunda Napolyon'un gözcüleri, uzunca bir süre boyunca Kutuzov'un kuvvetleri ile temas sağlayamamış, Napolyon ise bu

istihbarat eksikliği sonucunda ne yapacağını bilmez bir halde Moskova'da, Çar I'inci Alexander ile bir şekilde barış yapmak için görüşme talep etmeye zorlanmıştı.

Kutuzov, diğer komutanlar gibi statik coğrafi etkenlere bağlı bir muharebe mantığına sahip olmaktan çok Napolyon gibi dinamik harekâtları seven biriydi ve bu şekilde Napolyon'un alt edilebileceği düşüncesindeydi. Bu yüzden geri çekilme bölgesi olarak Tarutino'yu seçen Kutuzov, hem daha güneyde bir ikmal deposu olan Kalouga'ya yakın olmayı amaçlamış hem de Moskova'da bulunan Napolyon'un ikmal ve iâşe hatlarını güney kanadından vurmaya düşünmüştü.

Napolyon'un Moskova'dan çekilmesi ile başlayan süreçte Kutuzov, Napolyon'un kuvvetlerini yakın takibe almış ancak direkt olarak muharebelere girişmekten çekinmiştir. Geri çekilmekte olan Napolyon'u hem kuzeyden hem de güneyden baskı altına alan Kutuzov, Napolyon'u geldiği güzergâh üzerinden önce Smolensk'e doğru geri çekilmeye zorlamış, ardından Berezina'ya kadar büyük çaplı harekâtlardan ve muharebelerden kaçınarak Napolyon'un ordusunu açlıkla ve soğukla muharebe etmeye zorlamış, kendi askerlerinin de kayıp vermesini bu şekilde önlemiştir. Özellikle Berezina'da Napolyon'un kuvvetlerini sürekli topçu ve süvari tacizi altında geri çekilmeye zorlayan Kutuzov, Napolyon'un yanlış planlanmış Rusya Sefer Stratejisi'ni Napolyon'a karşı kullanmış ve Rusya'yı 1812'de galip konuma getirmiştir.

3.1.6.4. Mustafa Kemal (Atatürk)

Çökmekte olan bir imparatorluktan çağdaş bir cumhuriyet çıkarmak, sayısız düşmana karşı kılıçla, cahilliğe karşı kalemle savaş vererek bu savaşlardan tarihin en saygıdeğer liderlerinden birisi olmak, dünya tarihi boyunca pek az kişinin gerçekleştirebildiği bir başarıdır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni de yoktan var eden, bir imparatorluk kazanında özünden, kültüründen ve neredeyse dilinden mahrum kılınmış Türk Milleti'ni ayağa kaldıran, Türk Milleti'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun bir tebaası halinden çıkararak çağdaş bir ulus haline getiren kişidir Mustafa Kemal Atatürk.

1881’de sıradan bir Türk-Osmanlı ailesinin çocuğu olarak Selanik’te, Mustafa adıyla dünyaya gelmişti Atatürk. Babası Ali Rıza, bir Osmanlı gümrük memuru, annesi ise dönemin diğer anneleri gibi bir ev hanımıydı.

İlköğrenimini dönemin seküler eğitim veren Şemsi Efendi Mektebi’nde gören Mustafa, burada almış olduğu eğitimin ardından Selanik Mülkiye Rüştiyesi ’ne girdi. Bir süre burada eğitimine devam eden Mustafa, 1893’de dönemin askeri lisesine denk sayılabilecek olan Askeri Rüştiye’ye katıldı. 1896’da Manastır Askeri İdadisini bitirene kadar burada eğitimine devam eden Mustafa’ya, bu okulda Matematik öğretmeni olan Mustafa Bey tarafından ikinci bir isim olarak Kemal verilmişti. 1899’da bu okuldan mezun olan Mustafa Kemal, İstanbul’da Harp Okulu’na girmiş, 1902’de bu okuldan teğmen rütbesiyle mezun olmuştu. 1905’te karargâhı Şam’da bulunan 5’inci Ordu’ya tayin edilen Teğmen Mustafa Kemal, 1907’de Yüzbaşı rütbesine terfi etmişti. Terfisinin ardından karargâhı Manastır’da bulunan 3’üncü Ordu’ya atanmış olan Mustafa Kemal, 1909 yılına gelindiğinde Hareket Ordusu’nun Kurmay Başkanı görevindeydi. 1910’da kabiliyetlerini geliştirip dönemin çağdaş ordularının becerilerini öğrenebilmesi için Fransa’da düzenlenen Picardie Manevraları’na gönderilen Mustafa Kemal 1911’de İstanbul’a dönüşüyle birlikte Harbiye Nezareti’nde görevine devam etmişti.

İtalya’nın Trablusgarp’a yaptığı çıkarma sonrası Mısır üzerinden Trablusgarp’a hareket eden Mustafa Kemal, üstün İtalyan kuvvetlerine karşı emrindeki bir avuç milis ile İtalyanlara karşı başarılı bir şekilde düzensiz harp prensiplerine göre mücadele etti. Ancak Balkan Savaşı’nın çıkmasıyla birlikte barış imzalanmış, Mustafa Kemal ve bölgedeki diğer subaylar geri çağırılmışlardı.

I’inci Balkan Savaşı esnasında Edirne ve Dimetoka’nın kurtarılmasında büyük rol oynayan Mustafa Kemal, 1913’te Osmanlı İmparatorluğu’nun Sofya ataşemiliterliğine atandı. 1913’ten 1915’e kadar Sofya’da görevini sürdüren Mustafa Kemal, burada yarbay rütbesine terfi etmiş, I’inci Dünya Savaşı’nın başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu’nun da savaşa dâhil olmasıyla birlikte geri çağırılmıştı.

I’inci Dünya Savaşı esnasında Mustafa Kemal, Çanakkale Muharebeleri’nde kendisini göstermişti. Arıburnu’na çıkarma yapıp Conkbayırı’na ilerleyen Anzak kuvvetlerini durdurmuş, benzer bir hareketle Anzak kuvvetlerini tekrar durdurarak Anafartalar Kahramanı olmuştu. Çanakkale Savaşları’nın ardından Mustafa Kemal,

1916'da Tümgeneral rütbesine terfi etmiş ve Doğu Cephesi'ne gönderilmişti. Doğu Cephesi'nde Rus kuvvetlerine karşı başarılı mücadeleler vermiş olan Mustafa Kemal, kısa süreliğine Suriye'ye gönderilmiş ardından 1917'de, İstanbul'da Vahidettin'in yaveri olmuştu. Vahidettin ile Almanya'ya gitmiş, hastalanmış, Avusturya'da tedavi görmüş ve 1918'de geri dönerek Halep'te 7'nci Ordu Komutanı olarak görevine devam etmişti.

Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu'nun işgal edilmesinin üzerine 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmış, Anadolu'nun çeşitli illerine giderek kongreler düzenleyerek işgale karşı sivil direnişi örgütlemişti. 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'ni kurmuş, işgallere bir tepki olarak başlayan hareketleri organize ederek Türk İstiklal Mücadelesini başlatmıştı.

Sakarya Muharebesi öncesinde Başkomutan sıfatıyla bir topyekûn harp örneği olan Tekâlif-i Milliye Emirlerini yayınlamış, Büyük Taarruz ile vatan topraklarını kurtarmış olan Mustafa Kemal Atatürk, sadece askeri bir lider olarak anılmamış, döneminin dehalarından birisi olarak da çoğu çevrede saygı uyandırmaktaydı.

Türk İstiklal Harbi ile çağdaş ve seküler bir cumhuriyet kuran Atatürk, sadece Türk Milleti'nin yazgısını kurtarmamış, emperyalizm baskısı altında olan Afgan, Pakistan, Hindistan gibi halkların da kendi mücadelelerine başlamalarına motivasyon kaynağı olmuştur.

Atatürk, Bonaparte, Kutuzov ve de Tolly gibi generaller, gerek muharebe alanında gerekse harita başında uluslarının kaderini belirleyici kararlar almışlar. Özellikle Barclay de Tolly ile Mustafa Kemal Atatürk'ün geri çekilme manevraları, işgalci kuvvetleri beklemedikleri şekilde savunma tarafının topraklarının içine çekmiştir. Her ne kadar Napolyon Bonaparte çok önemli bir stratejist ve taktisyen olarak kendini gösterse de, 1812'ye gelindiğinde yorgun düşmüştü. Hızlı bir şekilde Rus Ordusu'nu dağıtma stratejisi gereğince Rus Ordusu ile belirleyici bir muharebe kazanmanın yollarını arayan Napolyon, Barclay de Tolly'nin muharebe yapmayı kabul etmemesi ve sürekli geri çekilmesi üzerine iyice hırslanmış, sefer planında düşünülmeyen bir hareket olan Moskova'ya kadar Rus kuvvetlerini takip etmişti. Benzer bir hareketi, inisiyatif kullanarak ani ve önemli karar almaktan yoksun olan Yunan Kurmayları da yapmıştı. Zira Anadolu'da bulunan Küçük Asya Ordusu,

bahsettiğimiz gibi özgür hareket edebilen komutanlara sahip değildi. Belirli bir askeri hiyerarşi içinde çalışan Yunan Kurmayları, siyasi otoritenin kendilerine belirttiği ölçüde harekât planları yapmış ve bu planları uygulamışlardı.

Özellikle Sakarya'ya doğru gerçekleştirilen Türk çekilmesi sonrasında bu bölgedeki Türk kuvvetlerine yapılan saldırı, deneyimli Yunan kurmaylarından olan General Trikopis'in uyarılarına rağmen gerçekleştirilmiş, ikmal ve iâşe hatlarından uzakta kalan Yunan Ordusu, I'inci Dünya Savaşı'nın siper savaşlarına dönüşen ve 22 gün süren Sakarya Muharebesi ile büyük bir bozguna uğramıştı.

Benzer bir durumu Napolyon, Moskova'dan çekilirken yaşamış, Borodino öncesi komutayı Barclay de Tolly'den alan Kutuzov, bu komuta değişikliğinde haberi olmayan Napolyon'u, güneye çekilerek gafil avlamıştı. Zira hırsına yenik düşen Napolyon, Moskova'da umduğunu bulamamış, seferi bir an önce bitirmek için hırslanmış ve Rus kuvvetlerinin komutasının hala de Tolly'de olduğunu düşünerek doğuya doğru hareketine devam etmişti. Ancak Rus kuvvetlerinin doğuda değil de güneyde olduğunu çok sonra, Kutuzov mevzilendikten sonra öğrenebilmişti.

Bu bağlamda savaşan tarafların komutanlarını kısa bir şekilde değerlendirecek olursak, üzerindeki bütün baskılara rağmen Barclay de Tolly geri çekilme manevralarıyla Rus Ordusu'nu yok edilmekten kurtarmış ve Kutuzov'a muharebe etmeye hazır bir ordu bırakmış, bunun yanında da Napolyon'un kuvvetlerine büyük bir muharebeye girmeden büyük kayıplar verdimemi başarmıştır.

Kutuzov ise kendisine bırakılan orduyu idare etmesini bilmiş ancak Borodino Muharebesi öncesi kendisine yapılan baskıya dayanamamış, Rus Ordusu'nun imha edilebileceği riskini göze alarak Moskova önlerinde sırf '*Silah atmadan Moskova'yı düşmana teslim etmemek.*'' İçin Napolyon ile muharebeye girişmiş,

Napolyon ise büyük stratejisindeki hataları kabul etmemiş, seferdeki planlama hataları sonucunda seferin uzamasını bir gurur meselesi yapmış, ayrıca Rus tarafından devamlı bir zeytin dalı bekleyerek hayalperest davranmış ve binlerce askerinin ölümüne sebep olmuştur. Mustafa Kemal ise yerinde aldığı doğru kararlar ile yok olma aşamasında olan Türk Ordusu'nu Sakarya'nın doğusuna çekirmiş, ordusunu tekrar muharebe edebilecek bir seviyeye getirmiş, Büyük Taarruz esnasında bu orduya bizzat komuta ederek vatan toprağını kurtarmıştı.

SONUÇ

Savaş; silahlı unsurlar vasıtasıyla, siyasi otoritelerin politikalarını, birbirlerine kabul ettirme mücadelesidir. Bu bağlamda Napolyon'un 1812 Rusya Seferi ile Türk İstiklal Harbi'nin başlamasına neden olan Yunan Küçük Asya Seferi incelendiğinde, seferleri gerçekleştiren tarafların bu doğrultuda hareket ettiklerini görülmektedir. İki tarafın da kendi politikalarını kabul etmeyen diğer siyasi otoritelere karşı, bu otoritelerin dirençlerini kırmak ve kendi politikalarını kabul ettirmek amacıyla silahlı unsurlarını kullanma yolunu seçtikleri görülmektedir.

Bu seçimle birlikte Fransa 1812 yazında Rusya'yı işgale başlamış, benzer bir şekilde de 1919 baharında da Yunanistan, İzmir'i işgal etmiştir. Gerçekleştirilen bu işgal hareketleri, başlarda birbirlerine benzer olarak gerçekleşmiştir. İşgalin ilk başlarında bir karşı koymayla karşılaşmamış olmakla birlikte, ilerleyen zamanda işgale uğrayan taraflar önce savunmaya, ardından da karşı saldırıya geçtikleri görülmektedir.

Napolyon'un Rusya Seferi, büyük bir stratejik planlamanın eseri olarak ortaya çıkmaktadır. Rusya'nın o günkü durumu, alt yapısı, insan gücü, finansal durumu ile Rus insanının Çar idaresine sadakati, Napolyon'un sefer stratejisini hazırlarken göz önünde bulundurduğu temel hususlardı. Bunun yanında Fransa'nın finansal durumu, insan gücü, ikmal kabiliyeti ve kapasitesi de Napolyon'un sefer stratejisinin planlanmasında göz önünde bulundurduğu önemli konular arasındaydı. Nitekim Napolyon, topladığı bilgiler ve yapmış olduğu çalışmalar ışığında, sayısı 600.000'e yaklaşan *Grande Armée*'yi oluşturmuş, bu ordunun ihtiyacı olan ikmal hatlarını ve ikmal malzemelerini de hazırlamıştı. Elindeki bu kuvvetle Rusya'ya saldıran Napolyon, Rusya'nın batı sınırına yakın bölgelerde bulunan Rus I'inci Batı Ordusu ile Rus II'nci Batı Ordusu'nu bu ordular birleşmeden, hızlı birkaç manevrayla muharebeye zorlamayı ve bu orduları imha etmeyi planlamıştı. Bu sayede Napolon, silahlı unsurlar vasıtasıyla Rus Çarı I'inci Alexander'a, Fransa'nın çıkarlarına uygun bir antlaşmayı amaçlıyordu.

Napolyon'un Rusya Seferi'nden biraz farklı bir şekilde başlayan, ancak benzer şekilde gelişen Batı Anadolu'daki Yunan işgali, öncelikle Paris Barış Konferansı'nda alınan bir kararla başlamış, konferansta Yunanistan'a Batı Anadolu'nun bazı bölgelerinin bırakılması kararlaştırılmıştı. 15 Mayıs 1919'da bu

karar doğrultusunda İzmir, Yunan Ordusu tarafından işgal edilmiştir. Bu işgal esnasında Yunan askerleri ve yerli Rumlar tarafından bölgedeki Türk ve Müslüman nüfusa yapılan zulüm, katliam ve kötü muamele, zamanla Türk tarafının önce kongreler vasıtasıyla siyasi tepki göstermesine, daha sonraları da milis direniş güçleri olan Kuvayı Milliye birlikleri ile de silahlı bir tepkinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Her iki seferin de ilk işgal hareketlerinin gerçekleştiği bu dönemlerde Fransız tarafı, sefer stratejisini hızla gerçekleştirememiştir. Zira Ruslar, Fransızlarla bir muharebeden kaçınmakta ve kuvvetlerini birleştirme amacıyla geri çekilmekteydiler. Yunan tarafında ise durum, planlanandan farklı bir hal almıştı. Zira Türkler, Yunanlıların planladığı şekilde işgal hareketine sessiz kalmamış, Anadolu'nun her bölgesinde büyüklü küçüklü kongreler düzenlemiş, protestolar başlatmış ve birbirlerinden büyük oranda bağımsız da olsalar, milis güçleriyle silahlı direniş hareketlerinde bulunmaya başlamışlardı.

Türk direnişi zamanla düzensiz muharebe eden ve gerilla taktikleri uygulayan milis kuvvetlerden, dönemin askeri prensiplerine uygun düzenlenmeye başlanan bir ordunun karşı koyması durumuna dönüşmüştü. Bu karşı koyma, Yunan tarafının yeni düzenlenmiş olan Türk Ordusu'nu bir an önce imha etme amacıyla gerçekleştirdiği ileri harekâtın İnönü Muharebeleri ile sonuçlanmasına sebep olmuş, bu muharebelerden de Türkler galip çıkmışlardı. 1812 Rusya Seferi'nde ise taraflar zaten düzenli ordulara sahip olmakla birlikte, yavaş yavaş birbirlerinin muharebe güçlerini ölçmeye başlamış ve 1812 Rusya Seferi, Smolensk yakınlarında bir *'zamana karşı yarış'* haline gelmişti.

Her iki seferin de gelişme aşamalarında taraflar Eskişehir – Kütahya ve Smolensk gibi muharebelerde kozlarını paylaşmış ancak ne Fransız tarafı ne de Yunan tarafı, seferlerinin bu aşamasında umduklarını gerçekleştirememişlerdi. Zira Eskişehir – Kütahya Muharebeleri sonucunda Türk Ordusu büyük zarar görmüş olsa da imha edilememiş, Sakarya Nehri'nin doğusuna doğru geri çekilmişti. Smolensk Muharebesi ile de Napolyon elinden büyük bir fırsatı kaçırmış, Rus Orduları Borodino önlerinde birleşmiş ve komutayı Mikhail Kutuzov almıştı.

Her iki seferin de son aşamalarına yaklaşıldığı Sakarya ve Borodino Muharebeleri'nde işgalci taraflar, işgal stratejilerine uygun sonuçlar alamamışlardı.

Yunan tarafı büyük bir bozguna uğramış, Türk tarafı ise hem askeri hem de siyasi etkileri çok büyük olacak bir muharebe kazanmıştı. Borodino'da ise Napolyon, Kutuzov'u ve ordusunu her ne kadar mağlup etmiş olsa da Kutuzov'un ordusu imha edilememiş, bir kanat hareketiyle güneye çekilmiş, Napolyon ise Moskova'ya girmişti. Ancak Moskova'da umduğunu bulamayan Napolyon bir süre sonra Moskova'dan çekilmek zorunda kalmıştı.

Fransızların Moskova'dan, Yunanlıların da Sakarya'dan çekilmesiyle başlayan süreçte, hem Rus hem de Türk tarafı hazırlıklarını tamamlayıp, askeri ve siyasi durumlarına göre takip ve taarruz planları yapmaya ve bu planları uygulamaya koyulmuşlardı. Özellikle Sakarya Muharebesi öncesi Türk tarafı, Mustafa Kemal'in başkomutan olması ve akabinde Tekâlif-i Milliye Emirlerini yayınlamasıyla ordusunu güçlendirmiş ve büyük bir karşı taarruza hazır hale gelmişti. Benzer bir durumu da Rus tarafı yaşamış, Borodino sonrası Kaluga-Tarutino hattına çekilen Rus Ordusu da eksiklerini tamamlayıp geri çekilmekte olan Fransızları takibe başlamıştı.

Yer yer Fransızlar ve Ruslar arasında çatışmalar yaşanmış, bu çatışmalar ufak çaplı muharebelere dönüşmüştü. Türk tarafında da bu duruma benzer gelişmeler yaşanmakta, 1922 yazına gelindiğinde Türk tarafı, büyük bir kanat manevrası düzenlemiş, Büyük Taarruz öncesi Yunan kuvvetlerine fark ettirmeksizin büyük miktarda birliği cephenin bir bölgesinde yoğunlaştırmışlardı.

1922'nin Ağustos ayında başlayan Türk Büyük Taarruzu hızlı ve etkili bir şekilde başlamış, Yunan Ordusu neredeyse dağılmış bir şekilde İzmir'e doğru kaçmaya çalışmıştı. Rus tarafı da takip hareketiyle sürekli Fransızlarla çarpışmakta ve gündün güne, Türk tarafının da Yunan tarafına yaptığı gibi, Fransız tarafını batıya doğru sürmekteydiler. En sonunda savunmadan saldırıya geçmiş olan Türk ve Rus tarafları, Yunan ve Fransız kuvvetlerini, birbirlerine benzer bir biçimde suya dökmüşlerdi. Yunan kuvvetleri Türk Ordusu tarafından İzmir'den Ege Denizi'ne dökülmüş, Fransız kuvvetleri de Rus Ordusu tarafından Berezina Nehri'nin soğuk sularına atılmışlardı.

19'uncu ve 20'nci yüzyıllarda yaşanan bu önemli seferler sonucunda sadece ateş gücü ve sayı üstünlüğü ile bir seferin kazanılamayacağı ortaya çıkmış, dönemin en başarılı askeri liderlerinden birisi olarak görülen Napolyon, dönemin en büyük ordusu olan *Grande Armée*'nin yok oluşunu engelleyememişti. Batı Anadolu'da da

gerek sayı, gerek silah ve ateş gücü bakımından en üstün güçlerden birisi olan Yunan Küçük Asya Ordusu da benzer bir sonucu yaşamıştı. Gerçekleştirilen bu iki seferin olumsuzlukla sonuçlanmasındaki en büyük etken, tarafların liderleri ve tarafların liderlerinin stratejik ve taktik becerilerinin farklılığıydı.

Her ne kadar Napolyon, döneminin, hatta bazılarına göre tarihin, en büyük stratejist ve taktisyenlerinden biri olmasına rağmen Rusya'ya karşı düzenlediği seferinde, ordusunu sefer stratejisine göre hareket ettirememiş, düşman da Napolyon'un seferini planlarken düşündüğü tepkileri vermemişti.

Mustafa Kemal ise Napolyon'un aksine elindeki kısıtlı imkânları en verimli şekilde kullanmayı bilmiş, düzensiz harp prensipleriyle çatışan milis kuvvetlerin yerine düzenli ve çağdaş harp teknikleriyle muharebe eden bir ordu kurmuş, bu orduyu kıt imkanlarla mümkün olduğunca donatmış ve en sonunda ülkesini ve milletini kurtararak çağdaş bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuş ve bağımsızlık yolunda pek çok ülke ve lidere örnek olmuştur.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

ATASE Arşivi, No. 1/2300, Dlp. 17, G.2, Kls. 996, Dos. 24, F.1-63.

ATASE Arşivi, No. 1/2300, Dip.17, G.2, Kls. 996, Dos. 24,F.1-71.

ATASE Arşivi, İSH-17, 1287, 135.

ATASE Arşivi, No. 4/479, Kls. 2688, Dos, 28, F, 1/8.

ATASE Arşivi, No. 4/4478, Kls. 663, Dos. H-1, F. 1/57.

ATASE Arşivi, No. 4/4478, Kls. 674, Dos. H-1, F. 1-/46.

ATASE Arşivi, No. 4/4478/ Kls. 673, Dos. 92, F. 4.

ATASE Arşivi, No. 6/3685, Kls. 903, Dos. 51, F. 1/14.

ATASE Arşivi, No. 6 /3324, Dlp. 7, G.2, Kls. 396, Dos. 6, F. 1, 2.

ATASE Arşivi, No. 5 /2548, Dlp. 6, G.1, Kls. 321, Dos. 8, F. 96.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 4942/30.10.0.0/54.355.7.

TEZLER

Gülcan, Oğuz, **Batı Anadolu'da Kuvayı Milliye'nin oluşumu (1919-1920)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, ss. 251-252.

Köylü, Murat, **1919-1922 Döneminde Türk Ordusu İkmal Sistemi ile Yunan İkmal isteminin Karşılaştırılması** Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2006.

Tezcan, Cezmi, **Tekâlif-i Harbiye ve Tekâlif-i Milliye Örneklerinde Savaş Dönemleri Mali Politikaları**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi),

Üçüncü, Uğur, **Türk Kamuoyunda Büyük Taarruz**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Nisan 2010.

MAKALELER, BİLDİRİLER VE KİTAPLAR

Adivar, Halide Edip, **Türkün Ateşle İmtihanı**, Çan Yayınları, İstanbul, 1962.

Akandere, Osman, **Aydın Kuvâ-yı Milliyesi ile Heyet-İ Temsiliye Arasındaki İlişkiler**, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı: 39, Mayıs 2007, ss 303-335..*

Akın, Veysi “ Nazilli Cephesinde Sarayköy Müfrezesi”, **Milli Mücadelede Nazilli Cephesi ve Önderleri**, Milli Mücadelede Aydın Cepheleri:2, Editör: Mehmet Başaran, 2. Baskı, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, ss.89-105.

Akşin, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Mutlakıyete Dönüş (1918-1919)** Cilt: 1, Türkiye İş Bankası Yayınları, (3. Baskı), İstanbul, Eylül 2010.

Alev, Coşkun, **Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu**, Cumhuriyet Kitapları, 3. Baskı, İstanbul, 1998.

Altay, Fahrettin, **On Yıl Savaş (1912-1922) ve sonrası**, Eylem Yayınları, 2008.

Arıkoğlu, Damar, **Milli Mücadele Hatıralarım**, İstanbul, 1961.

Armaoğlu, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi-Sayı: 169. 1997.

Arı, Kemal, **Türk Devrim Tarihi 1 (Temelleri Gelişimi ve Oluşumu)**, Zeus Yayınları, 5. Basım. İzmir, Ekim 2011.

Atatürk, Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk, (1920-1927)** Cilt: II., Devlet Matbaası, İstanbul, 1934.

Atik, Kayhan, ‘‘Tarih Araştırmalarında Yeni Bir Yöntem: Karşılaştırmalı Tarih’’, **Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl 5, Cilt 5, Sayı 16, Prof. Dr. Refik Turan Özel Sayısı, 2014, ss. 272-291.

Baykara, Tuncer, **Milli Mücadele**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.

Barton, Sir Dunbar Plunket, **The Amazing Career of Bernadotte 1763–1844**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1930.

Başaran, Mehmet ‘‘Nazilli Kongrelerinin Sivas Kongresi İle Birleşme Yolculuğu’’, **Milli Mücadele Tarihi içinde 85. Yılında Nazilli Kongrelerinin Yeri ve Önemi**, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, 2007, ss. 79-85.

Başaran, Mehmet, ‘‘Nazilli Kongrelerinin Sivas Kongresi İle Birleşme Yolculuğu’’, **Milli Mücadele Tarihi içinde 85. Yılında Nazilli Kongreleri’nin Yeri ve Önemi**, Milli Mücadelede Aydın Cepheleri: 1, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayını, 2007, ss. 79-85.

Bayur, Yusuf Hikmet, ‘‘26 Ağustos Büyük Zaferin Dünya Hayatındaki Etkileri’’, **Büyük Zaferin 50. Yıldönümüne Armağan**, İstanbul, 1972, ss.77-85.

Belen, Fahri, “Büyük Taarruz”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S.18, Ağustos 1986, ss. 55.

Belen, Fahri, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Editör: Nihal Metin, Yeditepe Yayınevi, Kasım 2014.

Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk(1916-1922), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara 2003.

Berdah, Jean-Francois, **The Triumph of Neutrality : Bernadotte and European Geopolitics 1810–1844**, Revue d'Histoire Nordique, 2009.

Borak, Sadi, Mustafa Kemal Büyük Taarruz Gününü Bütün Dünyadan Nasıl Gizli Tuttu?, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 6, Mart 1990, ss. 381-389.

Buğdaycı, Aslan, “Yunan İşgali Öncesi Nazilli Ve Çevresi”, **Milli Mücadelede Nazilli Cephesi ve Önderleri**, Milli Mücadelede Aydın Cephesi: 2, Editör: Mehmet Başaran, 2. Baskı, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, ss.63-69.

Burhan, Sabahattin, **Ege’nin Kurtuluş Destanı Yörük Ali Efe**, 3. Baskı, Nesil Matbaacılık, 1999.

Carl von Clausewitz, **Campaign of 1812 in Russia**, çev. Francis Egerton, John Murray Publishers, Londra, 1843.

Caulaincourt, Armand-Augustin-Louis, **With Napoleon in Russia**, Çev. Jean Hanoteau, New York, Morrow Press, 1935.

Chartrant, René, **Men at Arms: Napoleon’s Guns 1792 – 1815 (1) Field Artillery**, Osprey Publishings, Londra, 2003.

Crowdy, Terry, **Men at Arms: French Revolutionary Infantry 1789 – 1802**, Osprey Publishings, Oxford, 2004.

Cura, Bilal , “ Demirci Mehmet Efe’nin Nazilli’de Kuvâ-yı Milliye Faaliyetleri” , **Milli Mücadelede Nazilli Cephesi ve Önderleri**, Milli Mücadelede Aydın Cepheleri:2, Editör: Mehmet Başaran, 2. Baskı, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, ss.113-133.

Çelebi, Mevlüt, **Kuva-yı Milliye**, <https://www.altayli.net/kuva-yi-milliye.html> Erişim Tarihi, 20 Nisan 2019.

Çelebi, Mevlüt, **Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, Dış İşleri Bakanlığı, Sratejik Araştırma Merkezi (SAM NOTLARI), Ankara, 1999.

Çetinkaya, Cihat, **Kurtuluş Savaşının Maddi ve Mali Kaynakları (19.05.1919-11.09.1922)**, Konferans Notu, <http://www.ustadim.com.tr/userfiles/file/ustadim/M-5%20Kurtulus%20Savasinin%20Maddi%20Ve%20Mali%20Kaynaklari%20Konferans%20Notu.pdf> Erişim Tarihi 15.5.2019.

Dayı, Esin, **Nazilli Kongreleri (1919)**, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 866, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Yayınları No:11, Araştırma Serisi Yayın no:11, Erzurum 1998.

Demirayak, Sadettin, **Kuva-yı Milliye’nin Aydın’da Doğuşu (Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe’nin Faaliyetleri)**, 2. Baskı, Aydın, Mayıs 2007.

Dirik, Doğan, **Atatürk’ün İzinde Vali Paşa Kazım Dirik**, Gürer Yayınları, İstanbul, 2008.

Doğanay, Rahmi, “Büyük Taarruz ’da Türk Havacılığı” **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Cilt: 13, Sayı: 1, Elazığ-2003 ss. 375-388.

Dowling, Timothy, **Russia at War: From the Mongol Conquest to Afghanistan, Chechnya, and Beyond**, ABC-Clio LLC, Santa Barbara, 2015.

Erdem, Hakkı, **İstiklal Harbi**, Necmistikbal Matbaası, İstanbul, 1935.

Fatih, Özkurt, **Yörük Ali Efe Milli Mücadele'nin Gizli Kahramanları**, Yenipazar Belediyesi Kültür Yayınları:1, 2. Basım, Aydın/Nazilli, Mart 2011.

Fisher, Todd, **The Napoleonic Wars: The Empires Fight Back 1808-1812**, Osprey Publishing, Oxford, 2001.

Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı, **Türk istiklal Harbi V. Cilt Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1964.

Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi 6. Cilt İstiklal Harbinde Ayaklanmalar**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1974.

Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 4'üncü Kısım**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1974.

Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 5'inci Kısım 1'inci Kitap**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1972.

Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi VII'nci Cilt İdari Faaliyetler**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1975.

Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'nci Kısım 1'nci Kitap**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1967.

Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı, **Türk istiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 6'nci Kısım 2'nci Kitap**.

Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 6'ncı Kısım III'ncü Kitap**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1969.

General Trikopis'in Hatıratı, Dersaadet Matba-i Askeriye, 1339.

Görgülü, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922**, Ankara, 1993.

Gülmez, Nurettin- Tahancı, Bülent, “Alaşehir Kuva-yı Milliye Komutanı Mustafa Şahvar Bey”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 3, Aralık 2013, Manisa Özel Sayısı, ss. 131-148.

Gündüz, Asım, “ Büyük Taarruz Nasıl Hazırlandı?”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı:18, Ağustos 1986, ss. 29.35.

Güneş, Günver, “Millî Mücadele'nin Başlarında Heyet-i Milliye'den Heyet-i Merkeziye Nazilli'de Yerel Örgütlenme” **Milli Mücadele Tarihi içinde 85. Yılında Nazilli Kongreleri'nin Yeri ve Önemi**, Milli Mücadelede Aydın Cephesi: 1, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayını, 2007, ss. 35-55.

Güneş, Günver, “Yunan İşgalinin Germencik'te Yarattığı Tahribat ”, **Milli Mücadelede Germencik Cephesi ve Önderleri**, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, 2007, ss. 58-59.

Güneş, İhsan, “Büyük Taarruz Öncesi Diplomatik Hazırlıklar”, **X. Milli Egemenlik Sempozyumu Büyük Taarruz ve Sonuçları**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., Ankara 1996, ss. 45-46;

Güneş, Müslime, “ Milli Mücadele'de Koçarlı”, **Milli Mücadelede Menderes'in Öte Yakası Koçarlı Cephesi ve Önderleri**, Editör: Mehmet Başaran, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, 2007, ss. 35-550.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl: 25, Sayı 75, Eylül 1976, s.25.

Haythornthwaite, Philip, **Men at Arms: Napoleon's Line Infantry**, Osprey Publishings, Hong Kong, 1984.

Haythornthwaite, Philip, **The Russian Army of the Napoleonic Wars (2) Cavalry**, Osprey Publishings, Hong Kong, 1992.

Henri Lachouque, **The Anatomy of Glory: Napoleon and His Guard**, Greenhill Books, Londra, 2006.

Hiçyılmaz, Ergun, **Çerkez Ethem**, Destek Yayınları, İstanbul, 2013.

Himmetoğlu, Hüsnü, "Dumlupınar Zaferini Sağlayan Cephaneyi Anadolu'ya Nasıl Kaçırdık?", **Dün ve Bugün**, 01.10.1956, ss. 30-31.;

Walter, Jakob, **The Diary of a Napoleonic Foot Soldier**, Penguin Books, Londra, 1993.

Jowett, Philip S, **Men at Arms: Armies of the Greek-Turkish War 1919 – 1922**, Osprey Publishings, Hong Kong, 2015.

Kayıran, Mehmet, "Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı",
<http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Mehmet-KAYIRAN-Tek%C3%A2lif-i-Milliye-Emirleri-ve-Uygulan%C4%B1%C5%9F%C4%B1.pdf> Erişim Tarihi 15.05.2019, s.649-455.

Kerautret, Michel, **Les grands traités de l'empire (1804-1810)**, Paris, Nouveau monde editions / Fondation Napoleon, 2004.

Kocatürk, Utkan, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi**, Ankara, 1983.

Koltuk, Nuran, **Kuva-yı Milliye'nin Askeri ve Mali Kaynakları (Mayıs 1919-Kasım 1920)**, Kitapevi, Ankara, 2005.

Köse, İsmail, “Paris Barış Konferansı Tutanakları ve Başkan Woodrow Wilson’un Türk Algısı”, **History Studies International Journal of History** (Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı), Editör: Osman Köse, Volume 6/3, Ankara, 2014, ss. 217-238.

Latham-Wilkinson, Robert, **Men at Arms: Napoleon’s Artillery**, Osprey Publishings, Londra, 1975.

Müderrişoğlu, Alptekin, **Kurtuluş Savaşı’nın Mali Kaynakları**, Maliye Bakanlığı Ellinci Yıl Yayınları, Ankara, 1974.

Mikaberidze, Alexander, **Operational Art of War**, Michael Leggiere, Leiden & Brill Publishings, Boston, 2016.

Mikaberidze, Alexander, **The Battle of Borodino: Napoleon Against Kutuzov**, Pen and Sword Publishing, Londra, 2011.

Nadi, Yunus, **Çerkez Ethem**, Sel Yayınları, 10 Ekim 1955.

Nafziger, George, **Napoleon's Invasion of Russia**, Presidio Press, New York, 1998.

Nafziger, George, **Poles and Saxons of the Napoleonic Wars**, Military History Press, Boalsburg, 2001.

Özalp, Kazım, **Milli Mücadele 1919-1922**, Cilt: I, Türk Tarihi Kurumu Yayını, Ankara, 1971.

Özalp, Kazım, **Milli Mücadele**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1988.

Özbalkan, Müslim, “Milli Mücadele’de “İlk” Başkaldırı; Yörük Ali Efe ve Malgaç Baskını”, **Milli Mücadele Nazilli Cephesi ve Önderleri**, Milli Mücadelede Aydın Cepheleri: 2, Editör: Mehmet Başaran, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayını, 2. Baskı, Mart 2007, ss. 27-63.

Özçelik, Mücahit “Açıkgöz Gazetesinde Sakarya Savaşı”, **Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 2011, Sayı: 6, ss. 195-214.

Özdemir, Ali Ulvı, “ Yaklaşım Farklılıkları Açısından Demirci Mehmet Efe’nin Kuva-yı Milliye’ye Katılışı ve Kuva-yı Milliye Bünyesindeki Faaliyetleri”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 62, Bahar 2018, ss. 199-252.

P. Britten Austin, **1812 The March on Moscow**, Grenhill Press, 1. Baskı, Londra, 1993.

Uçarol, Rıfat, **Siyasi Tarih 1789-2001**, Der Yayınevi, İstanbul, 2006.

Riehn, Richard Karl, **1812: Napoleon's Russian Campaign**, Wiley Press, New York, 1991.

Roberts, Andrew, **Napoleon: A Life**, Penguin Group, Londra, 2014.

S. Esin Derinsu Dayı, “Nazilli Kongreleri”, **Milli Mücadele Tarihi içinde 85**.

Selek, Sabahattin, **Milli Mücadelede (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, Örgün Yayınları, İstanbul, 1972.

Shaw, Standford, Shaw, ,EzelKural, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, Cilt: II, İstanbul, 1983.

Aydinel, Sıtkı, Güney Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

Sonyel, Salahi R. **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

Şahin, Necmettin ve Yılmaz, Akif, **Milli Mücadele Stratejisinin Mali İktisat Boyutu ve Sosyo-Ekonomik Dinamikleri**, Vergi Müfettişleri Derneği, İzmir, 2015.

Şarman, Kansu, "Büyük Taarruz Hazırlıkları Akşehir'de Futbol Maçı", **Popüler Tarih**, Sayı:22, Haziran 2002, ss. 15-18.

T.B.M.M Gizli Celse Zabıtları, cilt: 2, (17 Mart 1337-25 Şubat 1337), T.B.M.M Basımevi, Ankara, 1980.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Cilt:12, 1. Baskı, T.B.M.M Matbaası, 1958.

Taçalan, Nurdoğan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, Milliyet Yayınları, 1971.

Tatischeff, Serge, **Alexandre Ier et Napoleon d'après leur correspondance inédite (1801-1812)**, Paris, Perrin et Cie, Libraires-Éditeurs, 1891.

Tekeli, İlhan - İlkin, Selim , Aydın Cenub Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesinin Kongre Mukarreratıye Nizamnamelerini Mübeyyin Risale" Üzerine", **Milli Mücadele Tarihi içinde 85. Yılında Nazilli Kongreleri'nin Yeri ve Önemi**, Milli Mücadelede Aydın Cepheleri: 1, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayını, 2007 ss.95-161.

Toynbee J, Arnold, **Türkiye II (Bir Devletin Yeniden Doğuşu)**, Çeviren: Kasım Yargıcı, Cumhuriyet Yayınları, 2000.

Tunalı, Ayten Can, “ Milli Mücadele’de Germencik”, ” **Milli Mücadelede Germencik Cephesi ve Önderleri**, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları, 2007, ss. 33-39.

Üçüncü, Uğur, Sarısamam, Sadık, “ Arşiv Belgelerine Göre Büyük Taarruz”, **Tarih Okulu Dergisi (TOD)**, Mart 2016, Yıl 9, Sayı XXV, ss. 269-310.

Wilson, Robert, **Narrative of Events During Napoleon’s Invasion of Russia**, John Murray Books, Londra, 1860.

Wise, Terence, **Men at Arms: Artillery Equipments of the Napoleonic Wars**, Osprey Publishings, Londra, 1979.

Yaman, Ahmet Emin, “Kurtuluş Savaşı Basınında Büyük Zafer”,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/27/169.pdf>, Erişim Tarihi, 20.04.2019.

Yılında Nazilli Kongreleri’nin Yeri ve Önemi, Milli Mücadelede Aydın Cephesi: 1, Editör: Günver Güneş, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayını, 2007, ss. 19-23.

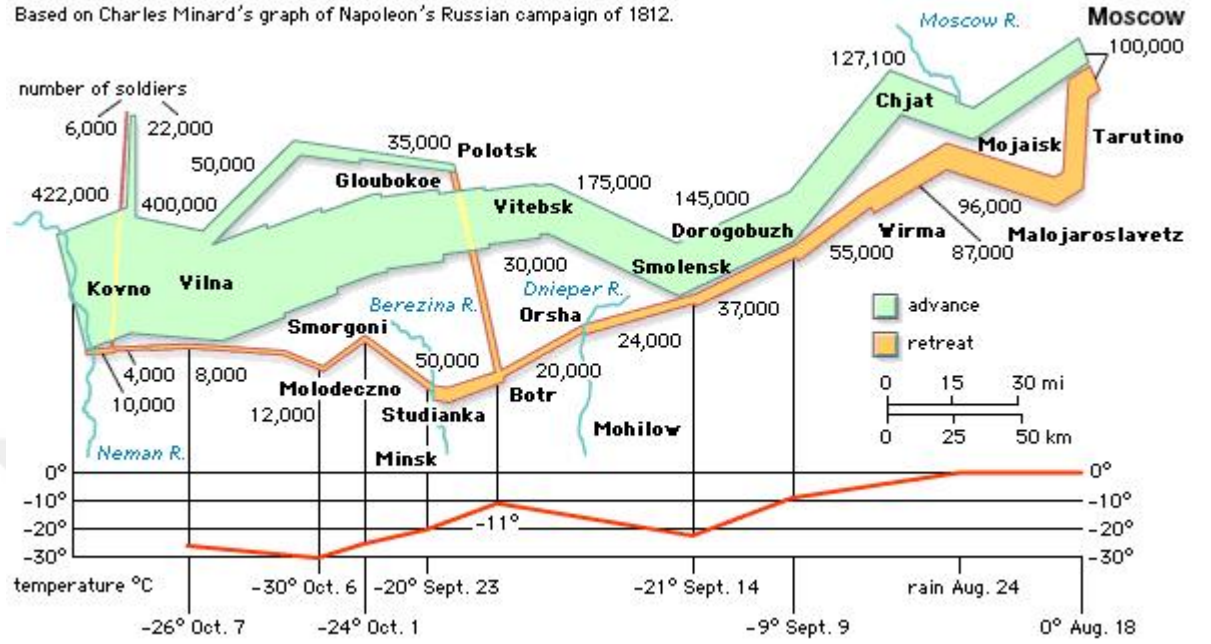
Yunan Askeri Ansiklopedisi; ATASE Bşk. Kütüphanesi Basılmamış Türkçe Tercüme, c. II.

EKLER

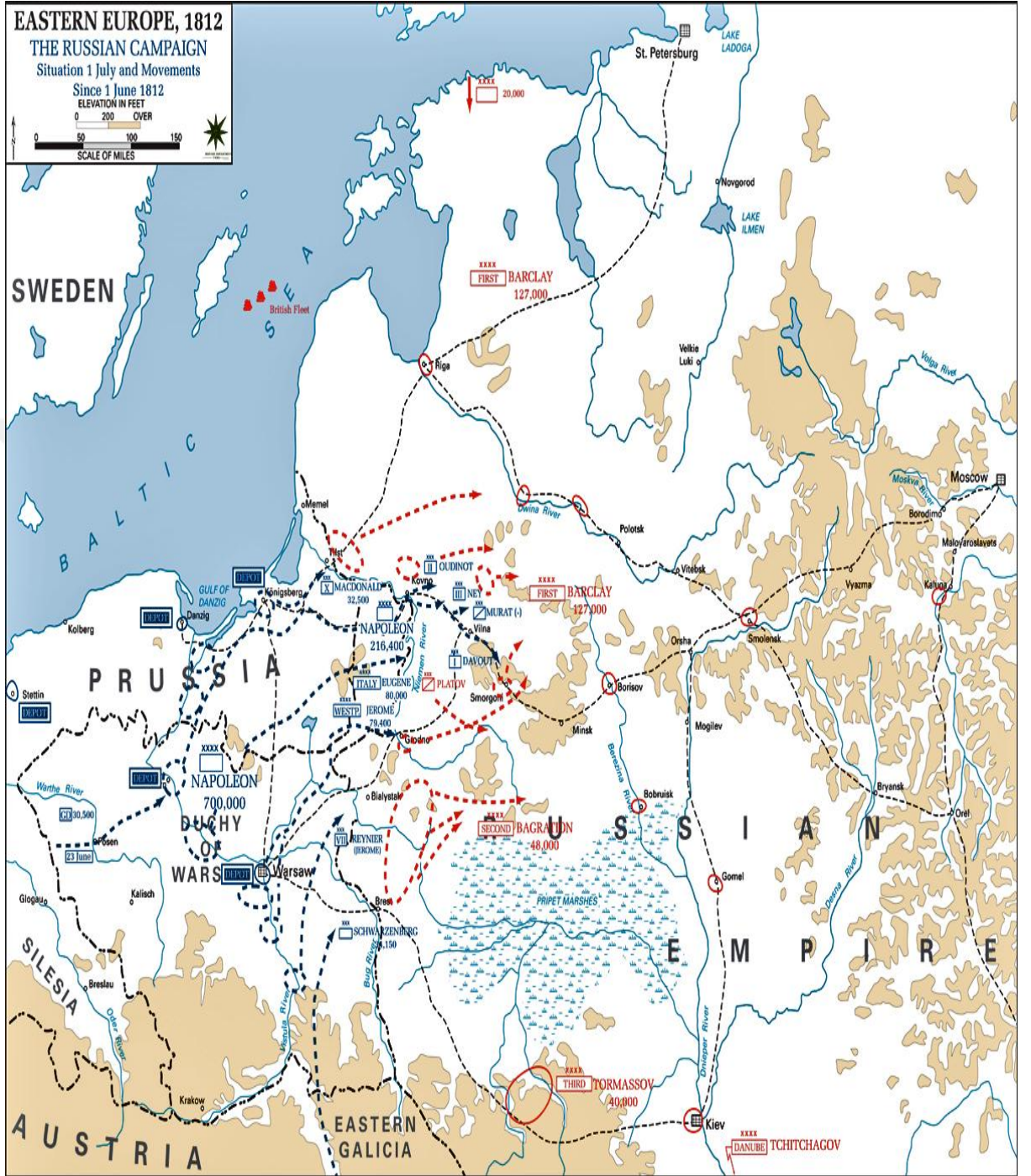
Ek 1: Şekiller

Based on Charles Minard's graph of Napoleon's Russian campaign of 1812.

ŞEKİL 1: Napolyon'un 1812 Rusya Seferi'nin başlangıcından sonuna kadar *Grande Armée*'deki insan gücünün değişimi.

Kaynak: http://www.emersonkent.com/images/russian_campaign_stat.jpg, Erişim tarihi: 14 Nisan 2019.

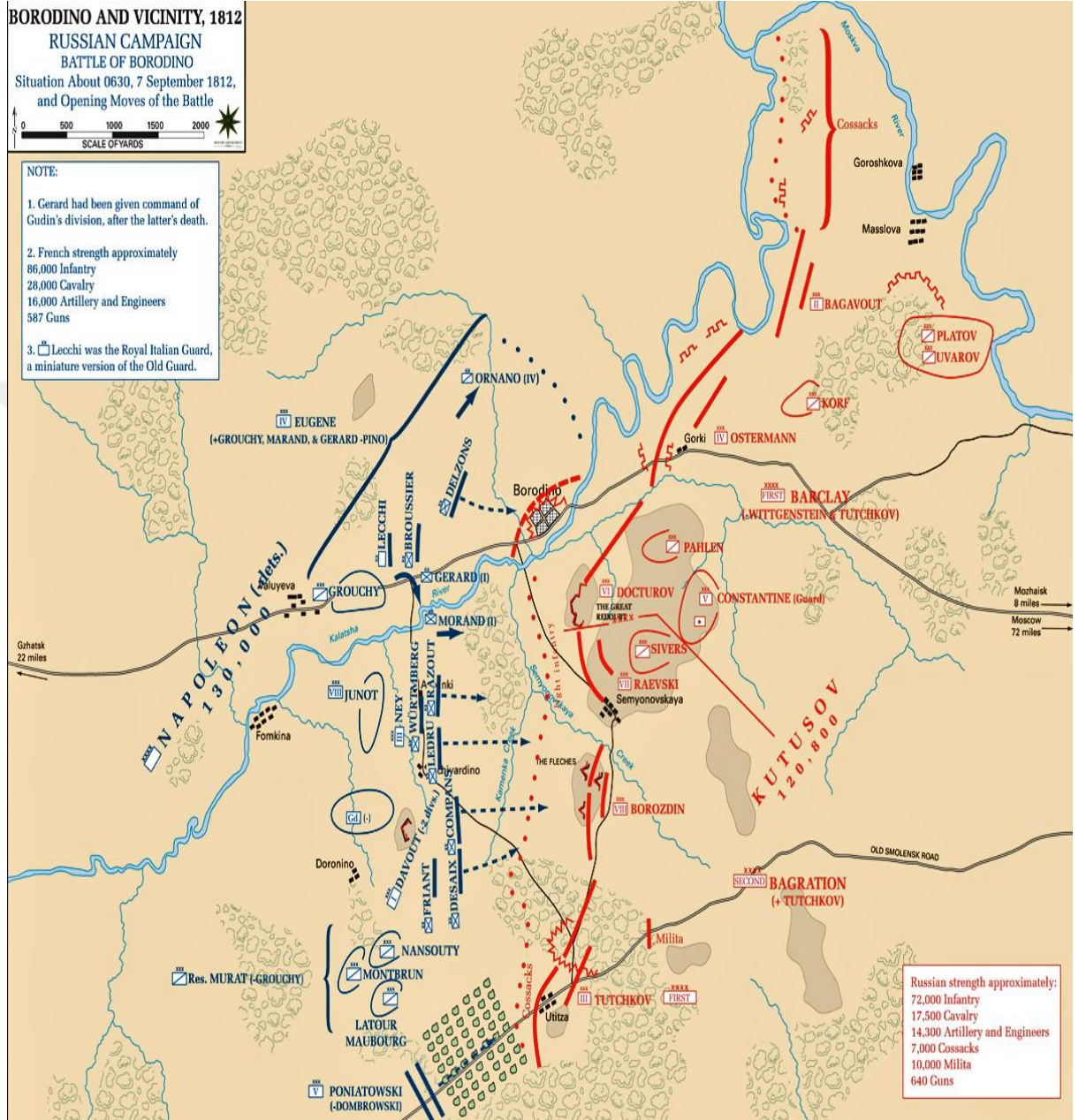
ŞEKİL 2: Napolyon'un 1812 Rusya Seferi arifesinde, Fransız kuvvetlerinin 1 Haziran'daki durumu, pozisyonu ve bu kuvvetlerin 24 Haziran'a kadar olan sınıra yanaşma hareketleri.

Kaynak: http://www.emersonkent.com/images/russia_1812_map.jpg, Erişim tarihi: 14 Nisan 2019.

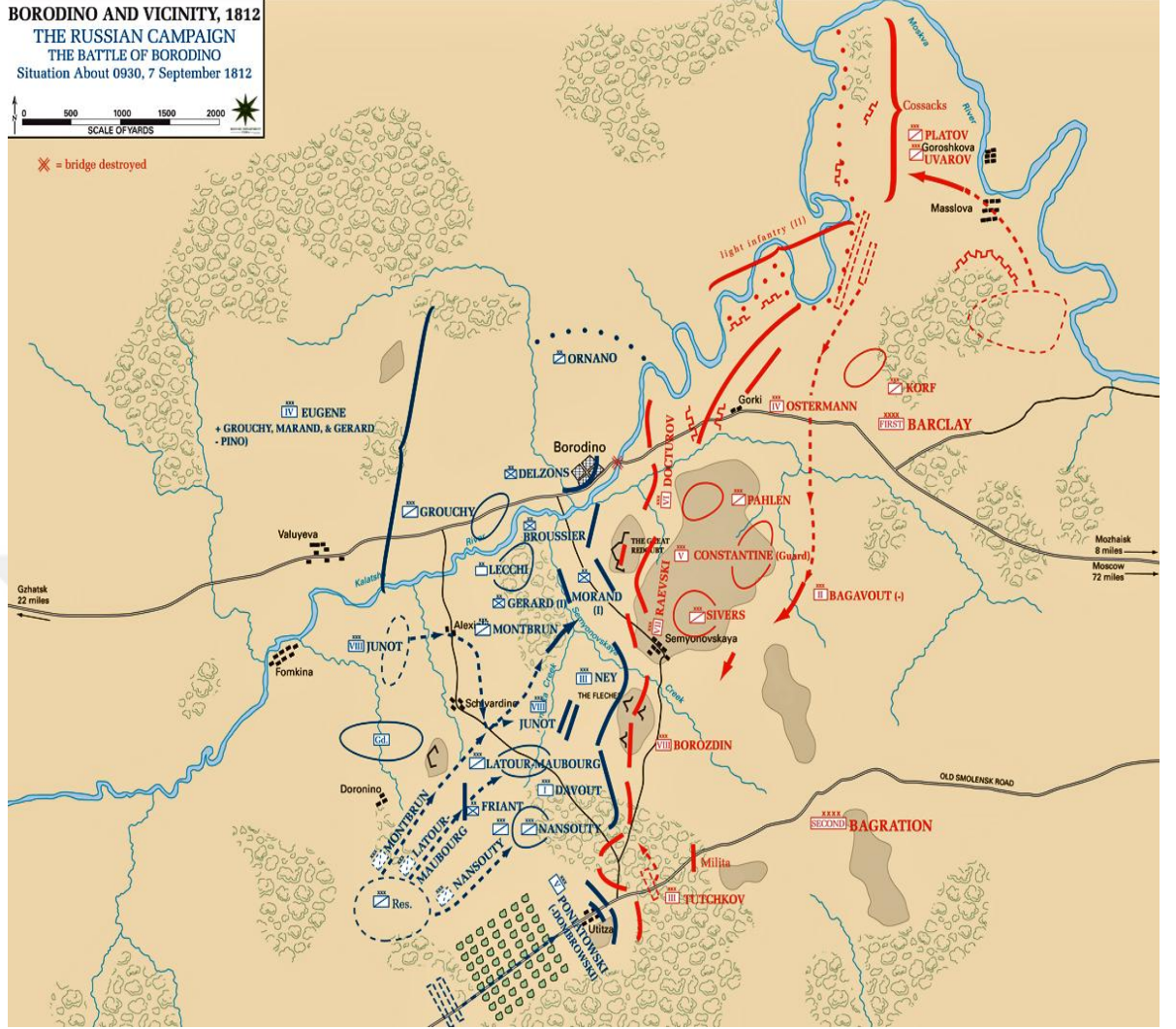
ŞEKİL 3: Napolyon'un 1812 Rusya Seferi esnasında Moskova'ya kadar izlediği rota.

Kaynak: http://www.historyofwar.org/Maps/russia_1812_to_moscow.jpg, Erişim tarihi: 14 Nisan 2019.

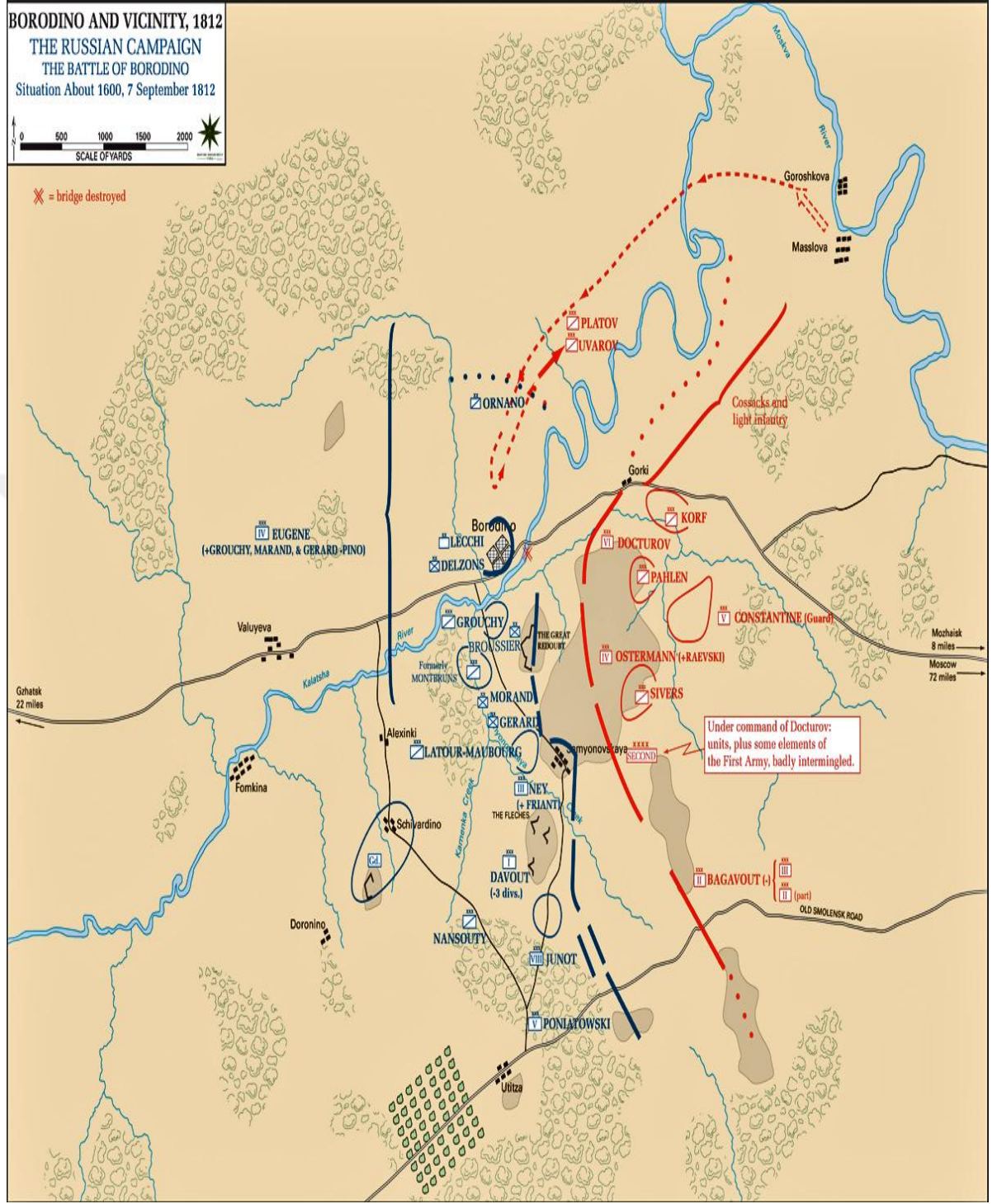
ŞEKİL 4: Borodino Muharebesi'nde, sabah 06.30'da tarafların muharebe alanındaki pozisyonları.

Kaynak: http://www.emersonkent.com/images/battle_of_borodino.jpg, Erişim tarihi: 14 Nisan 2019.

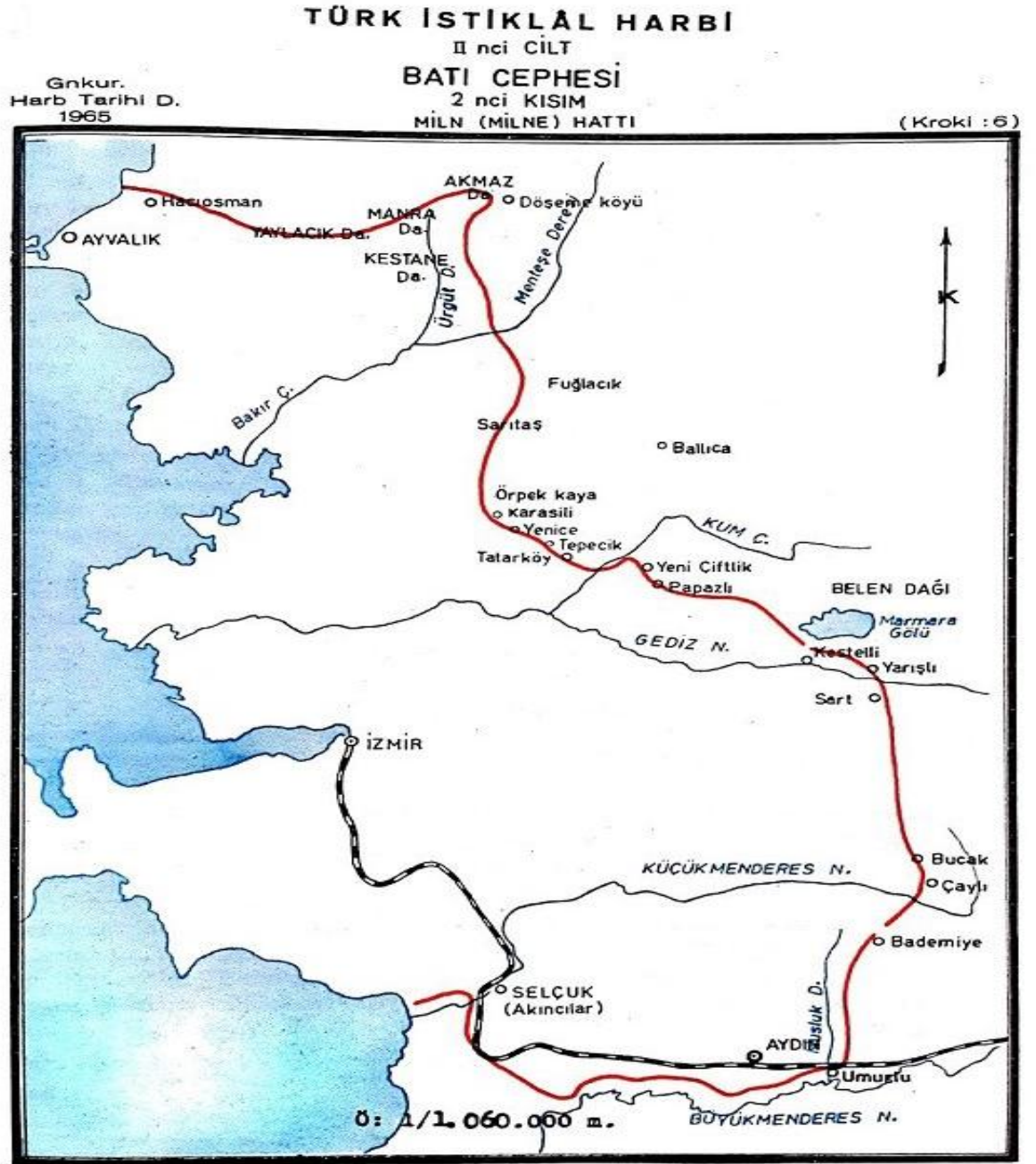
ŞEKİL 5: Borodino Muharebesi'nde, sabah 09.30'da tarafların muharebe alanındaki pozisyonları.

Kaynak: <http://www.emersonkent.com/images/borodino.jpg>, Erişim tarihi: 14 Nisan 2019.

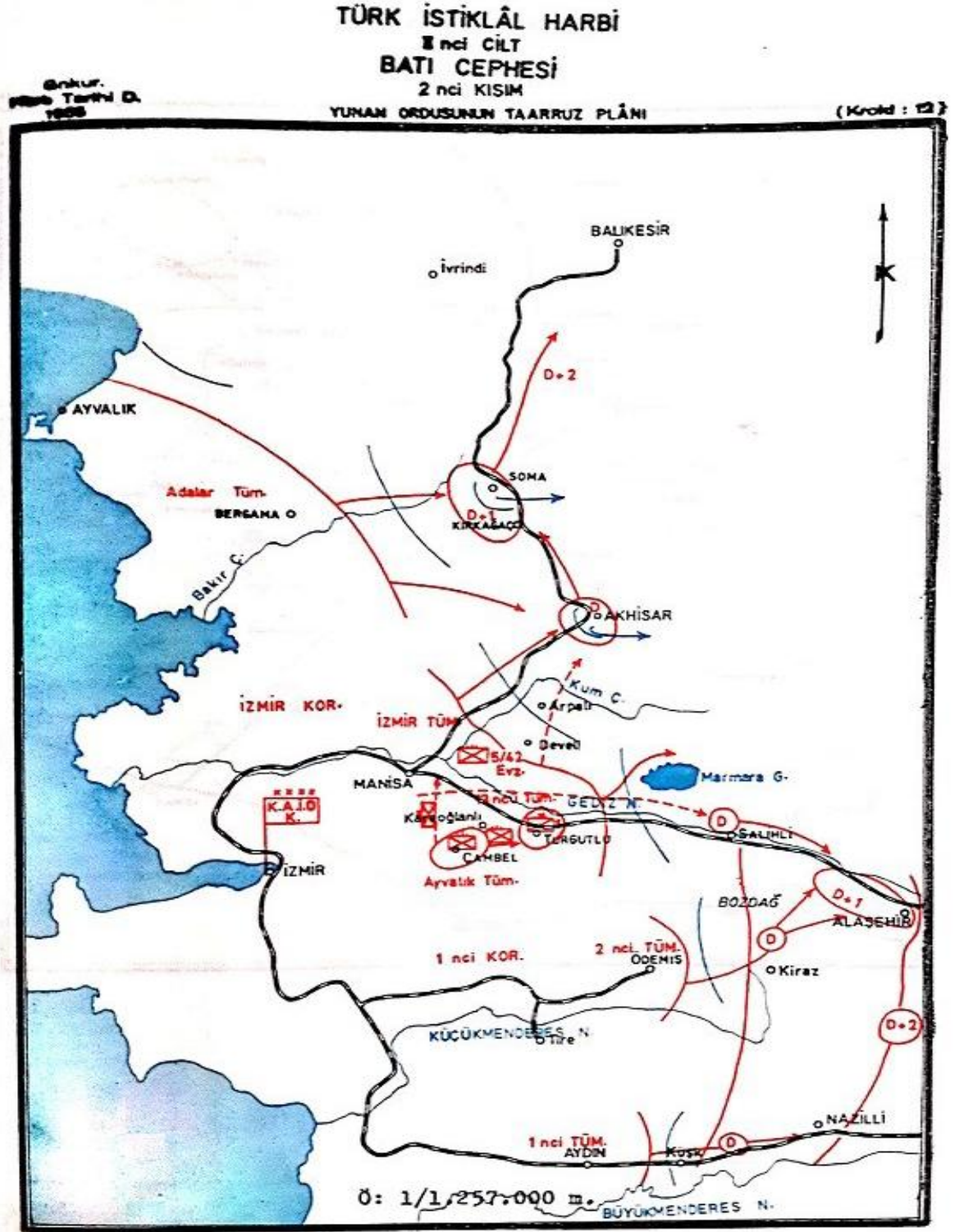
ŞEKİL 6: Borodino Muharebesi'nde, saat 16.00'da tarafların muharebe alanındaki pozisyonları.

Kaynak: http://www.emersonkent.com/images/borodino_battle.jpg, Erişim tarihi: 14 Nisan 2019.

ŞEKİL 8: 15 Mayıs 1919’da başlayan Yunan işgal hareketinin ilk kısmı, Milne Hattı

Kaynak: Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi II’nci Cilt Batı Cephesi 2’nci Kısım**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1965, Kroki: 6.

ŞEKİL 10: Türk direnişine karşı Yunan Küçük Asya Ordusu'nun ileri hareket planı.

Kaynak: Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 2'nci Kısım**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1965, Kroki: 12.

TÜRK İSTİKLÂL HARBI

II nci Cilt

BATI CEPHESİ

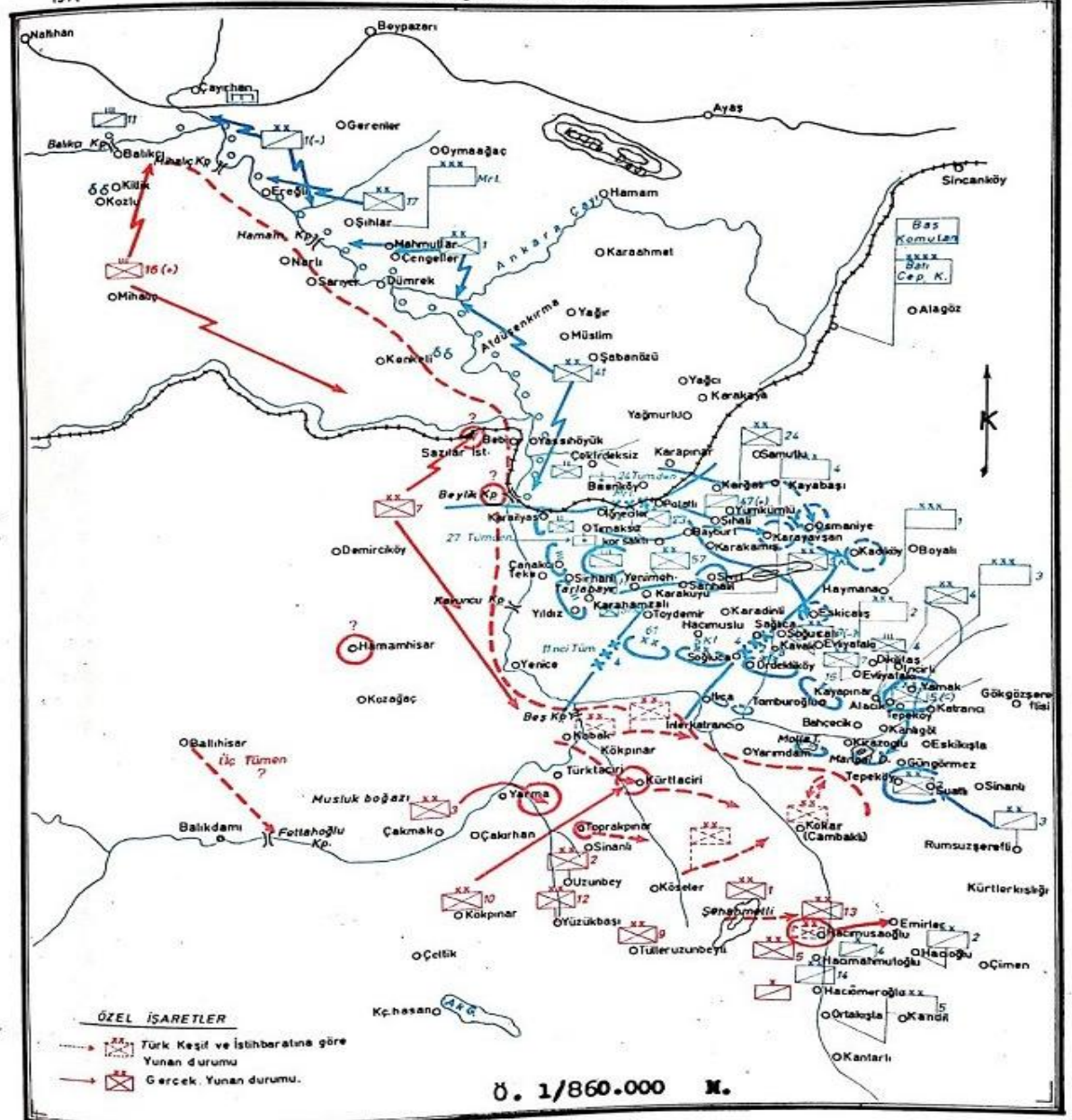
5 nci Kısım - 1 nci Kitap

Sakarya Meyzii Kesiminde

21 Ağustos 1921 Harekâtı

Gnkur.
Harb Tarihi Bşk.
1971

(Kroki: 36)

ŞEKİL 11: Sakarya Muharebesi'nin arifesinde, 21 Ağustos'ta Sakarya bölgesinde tarafların durumu.

Kaynak: Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 5'inci Kısım 1'inci Cilt**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1972, Kroki: 36.

